

Dálný východ Far East

Ročník III

číslo 1–2

Univerzita Palackého v Olomouci

Olomouc 2013

Redakce

Vedoucí redaktor: Mgr. David Uher, Ph.D.

Členové redakční rady:

Prof. Zdeňka Švarcová, Dr., Doc. Lucie Olivová, Ph.D., DSc.,
Doc. Ing. Ludmila Mládková, Ph.D., Doc. Mgr. Roman Jašek, Ph.D.,
Doc. Ing. Miloslava Chovancová, Ph.D., Doc. Ing. Jan Sýkora, M.A., Ph.D.,
Doc. PhDr. Miriam Löwensteinová, Ph.D., Mgr. Ivona Barešová, Ph.D.

Výkonný redaktor: Mgr. Pavla Slavičková, Ph.D.

Adresa redakce:

Dálný východ

Katedra asijských studií, Katedra aplikované ekonomie
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Křížkovského 10
771 80 Olomouc
www.kas.upol.cz
email: pavla.slavickova@upol.cz

Technická redakce a obálka: Jiřina Václová

Odpovědná redaktorka: Mgr. Jana Kreiselová

Vydala a vytiskla: Univerzita Palackého v Olomouci,

Křížkovského 8, 771 47 Olomouc

www.upol.cz/vup

email: vup@upol.cz

Zpracování a vydání publikace bylo umožněno díky finanční podpoře udělené roku 2013 Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci Institucionálního rozvojového plánu, programu V. Excellence, Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci: Zlepšení publikačních možností akademických pedagogů ve filologických a humanitních oborech FF UP.

ISSN: 1805-1049

MK ČR E 20430

Olomouc 2013

OBSAH

Studie

<i>Etnické menšiny perspektivou čínské propagandy a médií</i> Adam Horálek	5
<i>Specifika využívání internetových sociálních médií v Asijsko-Pacifické oblasti</i> Jaroslava Kubátová	18
<i>Výtvarníci v síti a síte výtvarníků. Prezentácia súčasného čínskeho výtvarného umenia a výtvarníkov na internetových stránkach, fórach a blogoch</i> Daniela Zhang Cziráková	34
<i>První Nobelova cena pro Čínu: Mediální boj o Mo Yana</i> Hladíková Kamila	61
<i>Vývoj konfliktů jednotlivce a společnosti ve vybraných dílech Nacume Sosekiho</i> Sabina Zukalová	73
<i>Obraz Dálného východu v časopise Obzor národohospodářský v letech 1896–1898</i> Jiří Řezník	84
<i>Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého v Čínské lidové republice v roce 1952</i> Hana Suchá	94
<i>Reflexe dvou velkých zasedání v Číně (两会) českými médii a Českou sekci China Radio International</i> Kamila Menšíková	117
<i>《论〈同源字典〉对前人的继承》</i> David Uher	139

Recenze

<i>Konference Jazyk a společnost v současném Japonsku, Koreji, Číně a Vietnamu</i> Otakar Bureš	146
<i>David Uher: Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků: teorie, etymologie a kultura</i> Zuzana Pospěchová	148

ETNICKÉ MENŠINY PERSPEKTIVOU ČÍNSKÉ PROPAGANDY A MÉDIÍ

Adam Horálek

Abstrakt: *Etnické menšiny (minzu) jsou v Číně předmětem intenzivní politické propagandy, stereotypních představ i pragmatické geopolitiky. Zatímco propaganda je zaměřena primárně na zdůraznění unitarity čínského státu i při její kulturní a etnické diverzitě, stereotypní představy majoritních Hanů, často prezentované i v oficiální interpretaci etnických vztahů, se zaměřují na odlišnost, zaostalost, evoluční podřadnost i tradicionalismus etnických menšin. Čínská geopolitika kombinuje výše uvedené dva hlavní přístupy a zdůrazňuje význam „etnické unitární rodiny“ v rámci vnitřní politiky, a současně zdůrazňuje i hanský tzv. civilizační přínos etnickým menšinám v zahraničních vztazích. Toto je nejvíce patrné ve vztazích Číny vůči vlastním muslimským etnickým menšinám i muslimským zemím v jihozápadní Asii v rámci čínské ropné a obecně energetické geopolitiky. Článek se v první části věnuje obecným principům čínských vztahů k menšinám a identifikuje jejich čtyři základní paradigmaty. Následně je analyzován vztah propagandy těchto základních přístupů a médií jako hlavních nástrojů šíření. Role čínské etnické propagandy v geopolitice je na závěr představena na příkladu muslimských etnických menšin.*

Klíčová slova: *etnické menšiny, sinizace, média, propaganda, etnická geopolitika*

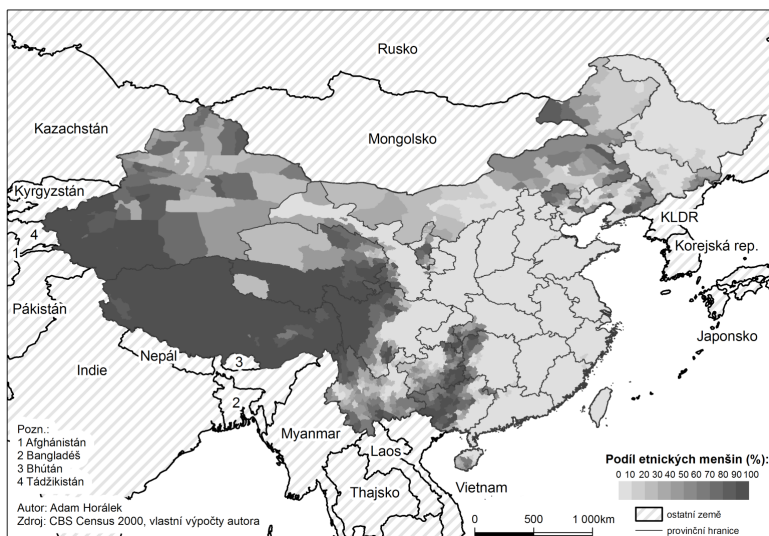
„Čína je sjednocenou multietnickou zemí již od starověku. V roce 221 př. n. l. byl v Číně založen první jednotný multietnický centralizovaný stát Qinů.“

中国自古以来就是一个统一的多民族国家。公元前221年，中国建立了第一个统一的多民族的中央集权国家——秦朝。

GPRC (2000): 424

Čína je rozlohou srovnatelná s Evropou, avšak populačně je přibližně dvojnásobně velká. Z necelé 1,4 miliardy obyvatel pouze 8,5 % představují etnické menšiny, což ale vzhledem k velikosti celé populace představuje přibližně 120 milionů obyvatel. Společně s Indií tak má Čína největší menšinovou etnickou populaci na světě. Největší etnická menšina Číny – Zhuangové, čítající přibližně 18 milionů příslušníků, je považována za druhou největší etnickou menšinu světa bez vlastního státu po blízkoovýchodních Kurdech¹. V důsledku historického vývoje i fyzickogeografických podmínek je rozmístění menšinové populace značně nerovnoměrné. Jak ukazuje

mapa č. 1, etnické menšiny jsou rozmístěny téměř výhradně v západní a jihozápadní části země, kde navíc tvoří často výraznou lokální majoritu, což je nejvíce patrné v případě Tibetské náhorní plošiny. Z historického hlediska se většina západního území, tvořícího přibližně dvě třetiny rozlohy ČLR, označuje jako tzv. Vnější Čína, tedy území nehanské (etnicky nečínské). Dnes Peking vymezuje Západní Čínu ve velmi obdobných hranicích jako Vnější Čínu, které zahrnují opět dvě třetiny území a jen osminu populace tvořenou převážně etnickými menšinami. Tato fakta zakládají hlavní rysy pozice čínských etnických menšin v kontextu civilizační politiky (viz níže) a bezpečnostní etnické geopolitiky. Gerard Postiglione upozorňuje, že etnické menšiny obývají 62 % území a 90 % hraničních regionů, což je hlavním důvodem striktních etnických politik Pekingu s cílem zajistit národní bezpečnost a geopolitickou převahu ve středoasijském i jihovýchodoasijském regionu².

Mapa 1: Podíl etnických menšin na populaci Číny dle okresů (Census 2000)³

Podle dat z censu z roku 2000, které zobrazuje mapa č. 1, pouze na 40 % území Číny tvoří lokální majoritu příslušné etnické menšiny. Dominantně či zcela ne-hanské oblasti s více jak 90 % podílem etnické menšiny na populaci pak tvoří pětinu území, přičemž se nachází téměř výhradně ve třetím výškovém stupni Číny tvořeném Tibetskou náhorní plošinou. Zmíněné dvě třetiny území obývané etnickými menšinami tak představuje území, kde etnické menšiny sice nemusí nezbytně tvořit lokální majoritu, ale kde tyto etnické menšiny tradičně žijí a jsou zde autochtonní (původní). I tvrzení o menšinových hranicích Číny je Postiglioneem značně nadsazené a budeme-li počítat pouze hraniční okresy s absolutní většinou menšinové po-

populace, dojdeme k podílu 66,3 %⁴. Rozdíly v datech jsou dány jednak jejich odlišnou interpretací, současně ale ukazují na kontinuální proces, který je nazýván hanizace (viz níže). V jeho důsledku dochází k plánovanému snižování podílu etnických menšin v geopoliticky citlivých hraničních oblastech země postupným stěhováním majoritní hanské populace.

Jak je tedy patrné, etnické menšiny Číny žijí primárně v horských, polopouštních či jinak nehostinných oblastech Číny, což vedlo historicky k jejich pomalejšímu ekonomickému rozvoji i nižší hustotě zalidnění. Současně jsou to ale oblasti bohaté na nerostné a jiné přírodní zdroje, navíc geopoliticky významné. Čínské etnické menšiny, tvořící pouze dvanáctinu čínské populace, tak představovaly a stále představují významný geopolitický prvek a jsou předmětem masivní ideologické propagandy. Ta se projevuje ve dvou rovinách – propaganda směrem k etnickým menšinám, mající za cíl vytvořit z etnických menšin pro-čínské a počínštné obyvatelstvo, stejně jako propaganda směrem k majoritním Hanům, kteří tradičně trpí značnými předsudky vůči těm, jež byli po celá tisíciletí označováni jako barbari.

Role čínského státu při utváření etnických menšin

Etnická identita je v Číně silně zpolitizovaná již od svého počátku. Hlavní etnickou kategorií je *minzu* 民族, která se různě překládá jako národ nebo etnikum⁵. Stejně jako samotný pojem, vycházející z původně japonské předlohy, je i politika *minzu* relativně mladou záležitostí. Počátky lze vysledovat na konci qingského císařství v 19. století, avšak k prvnímu masivnímu propagandistickému využití kategorie *minzu* jako oficiální etnické klasifikace čínské populace došlo až při bojích mezi kuomintangem a komunisty ve 30. a 40. letech 20. století. V počátečním republikánském období vznikl pojem *wuzu* 五族 odkazující na pět hlavních konstitutivních národů/etnik Číny⁶. V následném souboji komunisté přišli po vzoru Sovětského svazu se sebeurčením národů, které po vítězství vzalo stejně za své jako v předlohovém SSSR.

S nástupem komunistů k moci v roce 1949 začíná nové maoistické období etnické politiky a tzv. *minzu shibie* 民族识别, tedy etnická klasifikace. V censu v roce 1953 poprvé a naposledy obyvatelstvo uvádělo svou etnickou příslušnost svobodně na základě své vlastní identity a bylo identifikováno reálných 400 etnických skupin v Číně. Nicméně vláda uznala „pouze“ 38 etnických skupin, do nichž byla celá populace rozdělena⁷. Následovalo občasné uznávání dalších etnických skupin, hlavně v roce 1964 (nových 15 *minzu*)⁸, které skončilo v roce 1979 uznáním šestapadesáté etnické skupiny Jinuo, čímž se etnická klasifikace uzavřela.

Etnická klasifikace je jedním z nejzásadnějších státních zásahů do autonomie etnických menšin, významnější než represe, sinizace či hanizace (viz níže). Rozčlenění etnických skupin do 56 „škatulek“ vytváří umělé statistické jednotky, které však mnohdy nekorespondují s realitou. Oněch původních 400 etnických skupin je totiž do těchto jednotek askriptivně rozděleno a změna etnické identity, alespoň té oficiální a povinné na občanských průkazech, je velice složitá. Mluvíme-li tedy o etnických skupinách v případě *minzu*, musíme mít tento fakt na zřeteli. Veškerá čínská média i státní instituce reprodukují tuto klasifikaci, vydávají občanské průka-

zy jen s 56 možnými etnickými identitami a nutí lidi tuto identitu přijímat navzdory jejich vnitřnímu přesvědčení. Lze souhlasit s argumentem, že většina menšinové populace se svojí etnickou kategorií souhlasí, neboť na základě majoritních hlasů byla klasifikace provedena. Nicméně je tu značná část minoritní populace, která se s touto klasifikací neztotožnila.

V současnosti se žádná obdobně významná etnická politika v ČLR neuplatňuje. Etnické otázky se přesunuly do pozice spíše vedlejšího efektu regionálních rozvojových a sektorových politik státu. Tento efekt však podle mnohých není bezděčně vedlejší, ale naopak záměrně skrytý. Jak poukazuje Zhou Minglang, politická praxe komunistických států většinou vytváří propastný rozdíl mezi teorií a praxí, což efektně shrnuje do tří bodů⁹:

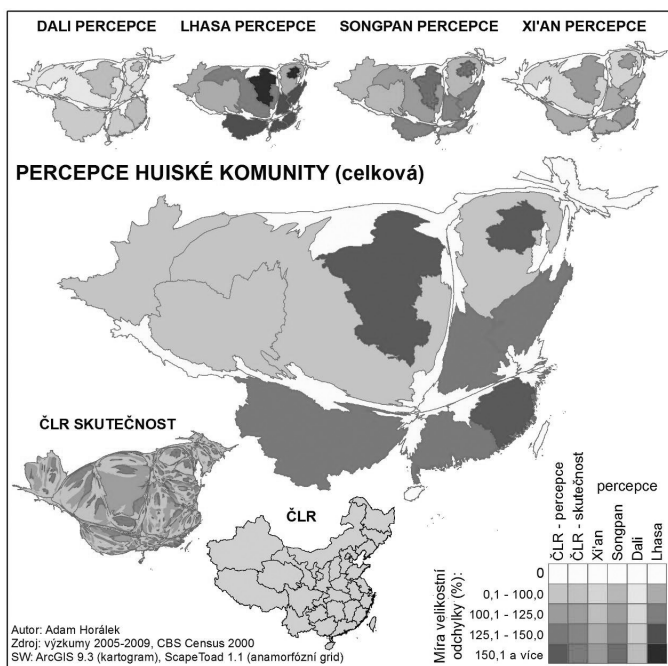
1. Jako ve všech komunistických zemích, ústava vždy slibuje víc, než je stát ochoten poskytnout.
2. V leninisticko-stalinistické teorii je akomodace etnické a lingvistické diversity úmysl, zatímco etnická a lingvistická integrace jsou její reálná vyústění.
3. Hanský šovinismus zhoršuje již tak nevyváženou situaci.

Významné postavení má v etnických otázkách Státní komise pro etnické záležitosti (SEAC)¹⁰. Jedná se o ústřední orgán vlády ČLR na úrovni ministerstva zodpovědný za vytváření etnické propagandy, urovnávání vztahů s etnickými menšinami, rozvoje etnických oblastí, etnickou klasifikaci apod. Od roku 1979 nedoporučila SEAC jedinou žádost etnické skupiny o uznání ke schválení vládě, čímž de facto etnickou klasifikaci zakonzervovala v maovské podobě. Její současné hlavní úkoly jsou čistě propagandistické. SEAC koordinuje rozvojové projekty v menšinových autonomních oblastech, doporučuje autonomizaci administrativních jednotek ke schválení vládě, schvaluje minoritní výukové materiály, propaguje a obhazuje význam a pozitivní dopad vládních projektů v menšinových oblastech, má na starost osvětu majoritní populace v otázkách etnických menšin (publikační činnost aj.) a podílí se kromě jiného též na zahraniční propagandě ČLR.

Právě poslední zmíněná pravomoc SEAC v posledních desetiletích získává na důležitosti. Vzhledem k tomu, že Čína má největší muslimskou komunitu v nemuslimském státě na světě, je opatrná diplomacie, ale i propaganda zcela nezbytnou pro rozvíjení čínsko-muslimských zahraničních vztahů. Počet čínských muslimů účastnících se posvátné pouti hadždž do Mekky každoročně prudce stoupá a SEAC společně s Čínskou islámskou asociací (IAC) jsou zodpovědné za „školení“ poutníků. Normativně vytváření seznamy témat, o kterých se poutníci v zahraničí bavit nemají, poskytují státům cenzurované a vybrané informace o muslimech v Číně v podobě, aby neuškodila čínským zájmům atp. Mezi další zahraniční aktivity instituce patří též vyjednávání s tibetskou exilovou vládou, ujugorskou diasporou aj. SEAC tak svůj propagandistický význam obhazuje i v 21. století.

Internalizace oficiální prezentace etnické situace u menšinové populace je až neuvěřitelně úspěšná. Při terénních výzkumech u Huiů v Xi'anu v Shaanxi, Dali v Yunnanu či v Songpanu v Sichuanu a na dalších místech byly získány velmi iden-

tické výsledky představ o huiské populaci, muslimské ummě či o Číně samotné. Výsledky tohoto výzkumu dokládají i anamorfózní mapy (mapa 2), kde je zcela zřejmé, že Huiové v Číně mají velmi jednotnou představu o distribuci své populace v rámci Číny i o její velikosti. Znají hlavní centra i počty příslušníků stejně jako velmi jednotný údaj 9 milionů Huiů v celé Číně. Rozdíly jsou jen v logickém zdůrazňování významu komunity, ze které příslušný dotázaný pocházel. Jinými slovy, internalizace oficiálních dat je významná. Obdobné poznatky byly získány i při diskuzi o čínské muslimské komunitě (ummě), kde Huiové uváděli jednotné číslo 20 milionů, tedy číslo, které nesmělo být dle propagandy zveličováno (hlavně při poutích do Mekky). V současnosti je limitní údaj o velikosti muslimské populace stanoven na 25 milionů a zveličování čínské muslimské populace nad tuto hranici může vést mimo jiné k zamítnutí povolení k vycestování na hadždž v budoucnosti.

Mapa 2: Jednotlivé percepce huiské diaspory a její skutečné rozmístění (2005–2009)¹¹

Pozn.: Deformace provincií Číny odpovídá předpokládané velikosti huiské populace v daných provinciích tak, jak odpovídali dotázaní při výzkumu. Mapka „ČLR skutečnost“ zobrazuje skutečnou velikost huiské populace jednotlivých provincií dle censovních dat v roce 2000 (velikost provincie znázorňuje velikost huiské populace).

Čtyři paradoxy čínských představ o etnických menšinách

Vzhledem k tomu, že čínská média jsou kontrolována a cenzorována státními institucemi, jsou politiky státních institucí v příslušných tématech základním prizmatem. Mluvíme-li o roli médií na etnické menšiny a na pohled majority na etnické menšiny, mluvíme současně i o oficiální propagandě a ideologii, skrze kterou na etnické menšiny nahlíží samotná vládní garnitura. Není jen čínským specifikem, že reálná politika se od oficiálně deklarované linie či ideologie značně liší. Proto se lze v etnických politikách ČLR setkat s množstvím protikladů. Menšiny a jejich postavení ve společnosti jsou dlouhodobým politickým tématem, které po pádu qingského císařství značně ovlivňovalo politické dění v Čínské republice i následně po roce 1949 v Čínské lidové republice.

Jeden z hlavních politických programů komunistů při bojích o moc v Číně bylo sebeurčení národů. Rovnost všech národů (či etnických menšin) byla zaručena ústavou a v počátcích ČLR bylo maximálně zajišťováno naplnění těchto příslibů vůči etnickým menšinám. Nicméně záhy se ukázalo, že zakořeněný koncept Říše středu, který vytvářel představu o nehanských skupinách okrajových částí říše jako barbarských, zaostalých, nekulturních a nesvéprávných, je silně zakořeněn v myšlení jak politiků, tak i obyčejných lidí. Následný Velký skok kupředu a hlavně Kulturní revoluce měli mimo jiné za cíl potlačení těchto předsudků v majoritní společnosti, ale současně ekonomicky pozvednout a též kulturně „počinštit“ (sinizovat) etnické menšiny. Hlavním politickým sloganem 50. a 60. let 20. století se proto stal „boj proti hanskému šovinismu a lokálnímu nacionalismu“¹². Ten měl vykořenit jak zakořeněné představy o kulturní a „civilizační“ nadřazenosti Hanů nad ostatními etnickými skupinami, ale též separatistický či iredentistický nacionalismus (hlavně některých) etnických menšin.

Hlavními nástroji etnických politik ČLR pro potírání lokálního nacionalismu se staly sinizace a hanizace. Sinizace je chápána jako počinštění v kulturním smyslu, tedy prosazování čínských zvyků, tradic (či spíše komunistické ideologie), jazyka, zapojení do systému státních institucí, vytvoření pročínské sinizované kulturní, vzdělanostní, politické i ekonomické elity etnických menšin atd. Naopak hanizaci je nutno chápat jako počinštění v etnickém či demografickém smyslu, tedy dosídlování (kolonizace) minoritních území majoritními Hany a vytváření menšiny z lokálně majoritní populace. Oba nástroje byly a jsou používány paralelně a většinou kompatibilně, avšak v mnoha oblastech v důsledku rezistence vůči některému z nich dominuje jen jedna forma počinštění. Typickými příklady jsou Tibet a Ujgursko, kdy tibetská území byla ušetřena masivní hanské kolonizace (hanizace) v důsledku nehostinných a pro Hany těžko osídlitelných horských oblastí, zatímco Ujguři svými kulturně-etnicko-náboženskými odlišnostmi silně vzdorovali sinizaci. V důsledku toho se vládě podařilo během padesáti let vytvořit z původně dominantně ujgurského Xinjiangu oblast s majoritní populací Hanů a z Ujgurů učinit menšinu na vlastním území¹³. Obdobně je zřetelné zaměření na sinizaci Tibetu v kulturně-politickém smyslu (represe tradic, zvyků a tradičních institucí – např. klášterů, jako vlivných lokálních politických center), neboť hanizace je zde téměř nemožná.

Současně s těmito negativně vnímanými přístupy k etnickým menšinám se vládní propaganda snaží propagovat rovnostářský přístup k menšinám mezi samotnými Hany. Vláda investuje velké prostředky na vyrovnání socio-ekonomických rozdílů mezi západem a východem, tedy zjednodušeně mezi menšinovými a hanskými regiony. Ze statistik vyplývá, že tato politika je v mnoha ohledech velice úspěšná – demografické ukazatele u etnických menšin jako naděje dožití, mortalita, kojenecká úmrtnost, vzdělanost, gramotnost atd. se značně zlepšují a přibližují národnímu průměru. Současně stát alokuje až 3 % celočínského státního rozpočtu na rozvoj Západní Číny¹⁴. Tyto investice však bývají samotnými etnickými menšinami často chápány jako sinizační projekty mající za cíl oblast spíše podmanit a glajchšaltovat než rozvíjet¹⁵. Typickým případem je qinghaisko-tibetská železnice.

Jak je z výše uvedeného patrné, ne vždy jsou záměr a výsledek totožné či totožně vnímané. V mnoha případech je tento rozdíl interpretován jako záměr čínské vlády oficiálně rozvíjet, avšak pod pokličkou sinizovat či hanizovat menšinová území (viz dále). Tuto ambivalentnost čínské oficiální ideologie a propagandy vůči etnickým menšinám interpretují různí autoři odlišně. Lze v nich ale identifikovat čtyři základní axiomy:

1. *Svoboda, ale zaostalost*¹⁶. Etnické menšiny mají v rámci Číny právo na autonomii a vlastní samosprávu. Tato autonomie je ale víceméně jen kulturního charakteru, navíc často silně cenzurovaného, nikoli politického. Čína je v tomto ohledu zcela jednoznačně unitární stát, byť multietnický, což je zakotveno v samotné ústavě. I původní záměr komunistů dát menšinám právo na sebeurčení vzal za své záhy po vzniku ČLR a dokonce i právo na sebeurčení v etnickém smyslu (právo prohlásit se za samostatnou etnickou skupinu) jim bylo odňato po prvním censu v roce 1953. Do značné míry je toto omezení obhajováno a vysvětlováno tím, že autonomní oblasti jsou zaostalejší a potřebují v rámci centrální koordinace rozvoje Číny vedení.
2. *Rovnost, ale podřadnost*¹⁷. O krok dál jde Steven Harrell, který mluví o tzv. civilizačním projektu. Harrell tím poukazuje na utkvělou představu Hanů, že jsou nadřazeným, kulturně i hospodářsky vyspělejším národem a jako tací se cítí povinováni „civilizovat“ ostatní ne-Hany. Tato stereotypizace je podle něj tak zakořeněná, že ani šedesát let propagování rovnosti a snahy odbourat etnické rozdíly ve společnosti na ní nic nezměnilo. Zatímco čínská vláda považuje rozvoj menšinových území jako svůj přínos daným kulturám, mnohé z nich, převážně ty separatisticky laděné, jej chápou jako počínštění a přímou hrozbu vlastní kultury. V tomto kontextu je nutno upozornit na fakt, že ani samotní Hanové nejsou jednotným etnikem. Ostatně představa, že by téměř pětina světové populace byla tvořená jedním etnikem, je značně nerealistická. Hanové jsou naopak příklad multietnického národa. Civilizační projekt totiž předpokládá, že hanská kultura je nejvyšší a pomoc „zaostalejší“ etnickým menšinám vede skrze jejich počínštění a pozvednutí jejich kultury skrze sinizaci. Etnické skupiny, které se plně sinizují, jsou v rámci tohoto konceptu vnímány jako Hanové, ne jako odlišná etnická skupina. Čínský nacionalis-

mus tak lze označit jako silně kulturně podmíněný a inkluzivní, umožňující jednotlivcům i celým etnikům stát se součástí Hanů. I proto je možné civilizační projekt chápat jako rovnostářský, umožňující inkluzi, ale současně jako podřazující, činící z nesinizovaných etnik občany druhé kategorie.

3. *Podobnost, ale odlišnost*¹⁸. Na civilizační projekt úzce navazuje i otázka podobnosti a akceptovatelnosti etnických menšin. Etnické menšiny jsou permanentně charakterizovány jako patřící do velké rodiny čínského národa, avšak přeci jen se svou odlišnou kulturou. Tento koncept vychází z dichotomie *zhongguoren* 中国人 (Číňan) a *hanren* 汉人 (Han), tedy rozdílu mezi občanskou a etnickou příslušností. I Tibetan a Ujgur mohou být Číňany, ale určitě ne Hany, minimálně ne do doby, než projdou civilizačním projektem a nestanou se z nich Han-Zang či Han-Weiwuer, tedy Tibetočíňané či Ujguročíňané. Příkladem takového etnika jsou Huiové, často nazývaní Han-Hui, neboli čínští muslimové. Jejich odlišnost je patrná pouze v náboženské rovině, ale jinak jsou majoritou nahlíženi jako „pokrevně spříznění“, sinizovaní Hanové-muslimové. Každé autochtonní, tedy původní etnikum Číny má potenciál stát se kromě Číňana též Hanem, což je činí podobnými v důsledku. Současně ale ještě tento sinizační proces nepodstoupili, a proto jsou stále odlišní.
4. *Přínosné, ale nákladné*¹⁹. Velice aktuální je pohled ekonomický, který souvisí s rozbujelým systémem pozitivní diskriminace čínských etnických menšin. Jedná se o množství proměšninových nástrojů v podobě kvót a úlev. V Číně nejznámějším typem jsou kvóty či úlevy pro vysokoškolské studenty z etnických menšin. Byť neexistuje žádný centrální systém, na všech univerzitách se v nějaké podobě objevuje. Většinou se jedná o úlevy v podobě procentních bonusů či nižších bodových hranicích pro minoritní studenty. Kvóty se naopak uplatňují spíše ve státní správě a regionálních správách v autonomních jednotkách, kde jsou stanovené podíly zaměstnanců dle etnické příslušnosti. Všechny tyto nástroje mají etnickým menšinám pomoci při zlepšování jejich sociálního postavení zvyšováním gramotnosti, vytvářením vlastní vysokoškolské elity, politickým zapojením a spolurozhodováním na lokálních i celostátních úrovních. Často zmiňovaným údajem je podíl menšin v čínském národním shromáždění, kde tvoří okolo 14 % delegátů, zatímco v populaci tvoří jen 8,5 %²⁰. Tato mnohá další proměšninová pozitivně diskriminační opatření je nutno chápat jako součást civilizačního projektu. Nicméně ve veřejném mínění získávají etnickým menšinám značně negativní popularitu. Patrné je to hlavně u přijímacích zkoušek na vysoké školy, velice prestižní záležitost v případě Číny, kdy se zvedají proti-menšinové nálady. Podobně je to i s vládními investicemi do menšinových západních území, nákladný rozvoj tamní dopravní infrastruktury, školství, zdravotnictví atp. Všechny tyto investice jsou sice rozvojové, ale současně dvojité negativně vnímané – jak samotnými etnickými menšinami, chápajícími je spíše jako sinizaci/hanizaci, tak i Hany, v jejichž očích se stávají etnické menšiny „příživníky“ a nákladnými spoluobčany. Vláda sice

současné zdůrazňuje jejich přínosnost Číně, jak co se týče jejich kultury, tak i v ekonomické rovině, avšak v kontextu pozitivně diskriminačních politik tato propaganda vyznívá do prázdna.

Média a prezentace etnických menšin

Jak bylo výše zmíněno, prezentace etnických menšin čínskými médii je více méně totožná s hlavní státní ideologií. Míra cenzury informací o etnických menšinách je pochopitelně velmi zpolitizované téma, minimálně v kontextu Tibetanů a Ujgurů. Například tibetská exilová vláda téměř jakékoliv informace čínských úřadů či médií zpochybňuje a uvádí na „pravou míru“²¹. Ačkoliv je pravděpodobné, že mnohé negativní informace čínská vláda bagatelizuje či nezmiňuje vůbec a média v tomto ohledu pečlivě cenzuruje, je nutné upozornit i na fakt, že „nezávislé zprávy“ z druhé strany bývají stejně extrémistické jako ty čínské, jen na opačném konci škály. Jako mediální propagandu je možné v kontextu čínských etnických menšin považovat i západní média, včetně těch českých. Redukce etnické problematiky Číny na Tibetany a Ujgury je stejně partikulární a zavádějící informace jako neinformování o těchto dvou etnických menšinách ze strany čínských médií. Jak již bylo zmíněno, Čína má 55 etnických menšin s celkem 120 miliony příslušníků, tudíž zmínění Ujgurů a Tibetanů představují pouze dva případy z pětadesáti a jen 16 ze 120 milionů obyvatel, tedy jen osminu menšinové populace. Zatímco západní média se zaměřují na potlačování lidských práv, represe a nepokoje, čínská média se zaměřují na to neproblematické, pozitivní a poklidné. Byť se v čínských médiích objevují informace i o negativních událostech, jakými jsou povstání, protesty, etnické nepokoje atd. (byť z cenzurované propagandistické perspektivy), obecně se čínská média zaměřují na informování o čínských menšinách ve dvou rovinách²².

První rovinu lze označit jako turistickou. Jedná se o dokumentární filmy o etnických menšinách a jejich územích, které mají za cíl jak vzdělávat majoritní populaci, tak i propagaci turistických destinací. V tomto ohledu dokumentární produkce sklouzává k stereotypní prezentaci etnických menšin jako divokých, sexuálních, barevných, veselých a kolektivistických společenství²³. Tato představa etnických menšin se zamlouvá čínským divákům, neboť hanská představa etnických menšin je hodně zaměřena na jejich tradicionalismus²⁴. Lze v této představě najít paralelu k romantickým představám Evropanů 19. století o venkově, orientu a tradičních hodnotách dávnověku. Nejedná se o propagaci pouze skrze televizní pořady, ale též skrze internet. Nejvýznamnější čínský turistický web Travel China Guide²⁵ tyto stereotypní představy přebírá a „exportuje“ i do zahraničí. Byť jsou tyto tradiční představy do jisté míry oprávněné vzhledem k tomu, že etnické menšiny ve většině případů žijí v zaostalejších, tedy i tradicionalističtějších západních regionech, nemění to nic na jejich omezené vypovídací hodnotě. Paradoxně jsou tyto představy podporovány i z akademického prostředí, neboť čínská etnologie, jedna z mála sociálních věd, která v Číně přežila všechny režimy a politiky, je v mnoha ohledech podobná evropské etnografii 19. století zaměřené na sběr tradičních artefaktů kultury a folklóru etnických menšin jako zdrojů informací o sobě samých²⁶. Etno-

turistika, která je v současnosti v Číně výrazně na vzestupu, je tedy do značné míry ovlivněna internalizovanými stereotypy, které jsou turistickým odvětvím i médií reprodukovány, přizívány a rozvíjeny. Dochází tak k vyprázdnění obsahu a ponechání formy v podobě monstrózních etnických přehlídek a festivalů etnických menšin, vytváření doslova Potěmkinových etnických vesnic určených pro turisty a etnoparků prezentujících „tradice a kultury etnických menšin“, které se nacházejí již ve všech významných městech Číny. Turismus na jedné straně pomáhá etnickým menšinám dostat se do podvědomí široké veřejnosti, na druhou stranu se do něj dostávají ve velmi zdeformované podobě.

Druhou rovinou je představování etnických menšin v rámci oficiální ideologie a propagandy. Tato rovina má nejdelší historii ze tří zmíněných, sahající k samotným počátkům čínské propagandistické kinematografie. Mezi slavné filmy původní propagandy patří *Liusanjie*, tradiční zhuangský příběh vyzdvihující boj proti tradicím, feudalismu a starým řádům, či *Huiská speciální jednotka* (Huimin zhidui), popisující hrdinství čínských muslimů – Huiů v boji proti Japoncům po boku 8. čínské lidové osvobozené armády. Jsou to klasické případy prezentace etnických menšin v maoistickém období, kdy etnicita byla spíše potlačována a zmiňována pouze v kontextu nad-etnických ideálů komunismu a boje proti kapitalismu. V současnosti se lze setkat spíše s geopolitickou propagandou, která vyzdvihuje zásluhy etnických menšin při rozvoji Číny či kompatibilitu etnických tradic s hlavními ideály moderní Číny. V tomto případě se již nejedná o klasickou propagandistickou kinematografii, ale spíše o takto zaměřené dokumentární pořady či literaturu. Výrazně se tato propaganda objevuje v kontextu čínských muslimských menšin, kde se snaží nalézt kompatibilní prvky mezi islámem a komunismem. V tomto duchu vyznívají mnohé dokumentární pořady o posvátné pouti hadždž či dalších tradicích muslimů. Jsou zde vyzdvihovány ctnosti muslimů, které by měly být ctnostmi i moderní čínské společnosti. Jiný druh současné propagandy je typický pro čínský rozhlas a televizi vysílaných v cizích jazycích, mající za cíl prezentaci kvalitních životních podmínek etnických menšin Číny a podpůrné aktivity čínského státu. I tato forma dokumentů je nejtypičtější ve vztahu k muslimským etnikům, neboť Čína usiluje o maximálně pozitivní obraz v očích celosvětové muslimské ummy, aby zajistila své ekonomické zájmy, které na vztazích s muslimskými zeměmi hlavně z Perského zálivu závisejí.

Obě roviny, turisticky i geopoliticky/ideologicky orientovaná propaganda etnických menšin, mají jedno společné – opakování stereotypů. Avšak zatímco v případě turistické propagandy se jedná o stereotyp tradicionalistický (zaostalost, tradice, zachovalost krajiny i zvyků atd.), v případě propagandy ideologické se jedná o vyzdvížení společných rysů či hodnot etnických menšin s majoritní hanskou populací. Jelikož jsou čínská média přímo závislá na státní propagandě a cenzuře, je zde jen malý rozdíl od oficiálních postojů.

Závěr

Čínská státní propaganda a mediální prezentace etnických menšin jdou v případě ČLR ruku v ruce a liší se jen formou, nikoli obsahem. Lze tvrdit, že etnické

menšiny jsou v obou případech prezentovány pozitivně. Čínská vláda ani čínská média a priori neinformují o etnických menšinách jako o problémech země, naopak se snaží poukazovat na harmonickou koexistenci s majoritní populací Hanů. Tento vztah menšin a Hanů lze vyjádřit jednoduchým vzorcem $55 + 1 = 1$ ²⁷. Vystihuje podstatu propagandy, tedy utvrdit společnost v její unitaritě a nedělitelnosti, byť je vnitřně členitá. Tato ideologie vychází již ze Sunjatsenových Tří principů, kde tento zakladatel moderní Číny etnickou pestrost přikládá jen odlišným historickým zkušenostem, přírodním podmínkám a náboženským a kulturním determinantům, nikoliv však odlišnosti v krvi²⁸. Číňané představu pokrevní spřízněnosti s etnickými menšinami navzdory programu potlačení hanského šovinismu stále prosazují. To významně objasňuje fakt, proč čínská vláda odmítá připouštět problémy (kromě geopolitických důvodů), ale současně proč cítí povinnost podporovat a „civilizovat“ tyto „vývojem znevýhodněné“ členy velké čínské rodiny.

Téma etnické propagandy by zasluhovalo mnohem širší prostor než ten vymezeny v tomto článku. Zde předložená perspektiva nezkoumá samotnou propagandu a nezkoumá strukturu a metodu propagandy samotné, ale její dopad na formování, udržení a rozvoj etnické identity samotné. Identita (etnická, ale i např. náboženská aj.) je v důsledku etnické propagandy unifikována a vyprazdňována, ale je nutné si uvědomit, že toto není případ pouze Číny samotné. K obdobným procesům dochází téměř vždy, když je upřednostňována statistická a administrativní perspektiva před osobní. Co je však v Číně unikátní, je postupné přibližování osobní perspektivy té oficiální statistické. Alespoň takové jsou závěry z výzkumu třetí největší etnické menšiny Číny, ale též závěry mnoha dalších odborníků.

V duchu boje proti hanskému šovinismu a menšinovému nacionalismu se čínská propaganda (vládní i mediální) soustředí na obě tyto složky. Samotné téměř bezděké pronikání čínských médií do každodenních životů příslušníků etnických menšin je zřejmě nejúspěšnější sinizační projekt, kterého čínská vláda dosáhla. Zkvalitněním životní úrovně a zpřístupněním moderních technologií dochází k unifikaci čínských etnických menšin podle představ vlády více než kdy předtím. Etnická klasifikace a její minzu se pomalu stávají až na výjimky internalizovanými a současně vyprazdňovanými jednotkami. Lidé přijímají tuto identitu, současně ale ztrácejí v mnoha případech, kdy jejich původní identita s tou oficiální nesouhlasila, ponětí o jejím obsahu. Dochází tak k de-nacionalizaci (de-etnicizaci) Číny. Kategorie etnických menšin se postupně přeměňuje v kategorii sociálně slabších občanů se státními úlevami a dotacemi. Vedle unifikace výukových materiálů ve škole (i Tibeťané a Ujguri se učí čínské dějiny a zeměpis Číny, nikoli dějiny a zeměpis Ujgurska či Tibetu), a vládní politiky představují všudypřítomná média nejvýznamnější nástroj sinizace, minimálně v jazykové rovině.

Title: *Ethnic Minorities from the Perspective of Chinese Propaganda and Media*

Annotation: *Chinese ethnic minorities (minzu) are subjected to an intensive political propaganda and stereotypization as well as pragmatic geopolitics. The propaganda is*

mainly focused of pointing out the uniformity of Chinese state even if seen as culturally and ethnic diverse, whereas stereotypization, often incorporated in the official interpretation, is [on their difference, backwardness, evolutionary inferiority as well as their traditionalism. Chinese geopolitics combine both above mentioned approaches towards ethnic minorities and emphasize the role of "unitary ethnic family" in frame of domestic politics, whereas underline benefits of Han's civilisation project towards ethnic minorities. This is mostly visible in Chinese relations with its own Muslim ethnic minorities as well as with Muslim south-west Asian countries in frame of China's oil (and overall energy) geopolitics. In the first part, the paper highlights general principles of China's relations with ethnic minorities and identifies four general paradigms. Secondly, there is an analysis of media as mediators of this propaganda. Finally, the role of Chinese ethnic minorities' propaganda in China's foreign geopolitics is shortly introduced on case of Muslim ethnic minorities.

Key words: Ethnic minorities, sinization, media, propaganda, ethnic geopolitics

Kontaktní adresa autora: Adam Horálek, Ph.D., Katedra asijských studií, Filozofická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci, adam.horalek@upol.cz nebo a.horalek@seznam.cz

Poznámky

- 1) BAAR, Vladimír: Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus? Ostrava 2001.
- 2) POSTIGLIONE, Gerard: China's National Minorities and Educational Change. Journal of Contemporary Asia 22, 1992, č. 1, s. 20–44.
- 3) Převzato z HORÁLEK, Adam. Etnicita Číny: Kdo je Hui a kdo Dungan? Praha, Univerzita Karlova, disertační práce, 2011.
- 4) Uvedené údaje jsou vypočteny na základě dat z censu 2000, zdroj: CBS, Census 2000
- 5) K rozdílnému překladu tohoto pojmu viz HORÁLEK, Adam. Etnicita Číny: Kdo je Hui a kdo Dungan? Praha, Univerzita Karlova, disertační práce, 2011, s. 80–84.
- 6) Tato pětice se lišila podle různých autorů-politiků, avšak vesměs šlo o Hany, Tibetany, Mongoly, Mandžuy a muslimy (celkové označení nebo jen pro Ujgury či Huie). Viz Horálek, 2011: 63.
- 7) BILIK, Naran: The Ethnicity of Anthropology in China: Discursive Diversity and Linguistic Relativity. Critique of Anthropology 22, 2002, č. 2, s. 144.
- 8) Tamtéž.
- 9) ZHOU, Minglang: Minority Language Policy in China: Equality in Theory and Inequality in Practice. In: ZHOU, Minglang (ed.): Language Policy in the People's Republic of China: Theory and Practice since 1949. Boston 2004. s. 90.
- 10) čín. 中华人民共和国国家民族事务委员会, zdroj: SEAC, www.seas.gov.cn
- 11) HORÁLEK, Adam. Etnicita Číny: Kdo je Hui a kdo Dungan? Praha, Univerzita Karlova, disertační práce, 2011.
- 12) MOSELEY, George: The Party and the National Question in China. (Překlad knihy od Chang Chih-i: Zhongguo guoming de minzu wenti he minzu zhengce qianghu. 中国国命的民族问题和民族政策强化). Cambridge, Mass. 1966, s. 139.

- 13) srov. DWYER, Arienne M.: *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*. (Policy Studies 15). Washington, D.C.: the East-West Center Washington 2005.
- 14) Odhad autora. Uvedený údaj v sobě zahrnuje rozvojovou pomoc, výdaje na politiky pozitivní diskriminace, dotace na vyrovnání cenových hladin, osvětové projekty, infrastrukturní investice aj. Nejsou započteny celostátně plošné mandatorní výdaje v daných oblastech. Zdroj: CBS: www.stats.gov.cn
- 15) Typickým takovým případem jsou qinghaisko-tibetská železnice či rozvoj ropného těžebního průmyslu v okolí města Karamay v ujgurském Xinjiangu.
- 16) HODDIE, Matthew: Minorities in the Official Media: Determinants of State Attention to Ethnic Minorities in the People's Republic of China. *The Harvard International Journal of Press/Politics* 11, 2006, č. 4, s. 3–21.
- 17) HARRELL, Stevan: The Anthropology of Reform and the Reform of Anthropology: Anthropological Narratives of Recovery and Progress in China. *Annual Review of Anthropology* 30, 2001, č. 1, s. 139–161.
- 18) GLADNEY, Dru C.: *Dislocating China: Reflections on Muslims, minorities, and other subaltern subjects*. Chicago 2003.
- 19) NORBU, Dawa: Han Hegemony and Tibetan Ethnicity. *International Studies* 32, 1995, č. 3, s. 297–314.
- 20) Zajímavé je srovnání s genderovým ukazatelem, který není v takovém politickém zájmu jako etnické složení. Zatímco etnické menšiny mají téměř dvojnásobné zastoupení než by odpovídalo jejich podílu na populaci, ženy mají zastoupení méně jak poloviční (kolísající okolo 21–23 % delegátů). Zdroj: Národní lidové shromáždění, National People's Congress of the PRC: online [30.6.2013], dost. z: www.npc.org.cn.
- 21) Viz Tibetská exilová vláda, online [30.6.2013], dost. z: <http://tibet.net>.
- 22) Následující klasifikace vychází ze sledování obsahu etnický zaměřeného programu čínské státní televize CCTV (1–9). Sledování probíhalo průběžně v letech 2006–2009 a v roce 2013.
- 23) Hoddie, 2006, Hoddie – Lou, 2009.
- 24) srov. Zang, 2007: 26.
- 25) *Travel China Guide*: online [30.6.2013], dost. z: www.TravelChinaGuide.com.
- 26) Lze se setkat s interpretací menšinových kulturních zvyků a tradic jako stádií, kterými prošla i dnes vyspělejší čínská civilizace.
- 27) MULLANEY, Thomas S.: Introduction: $55 + 1 = 1$ or the Strange Calculus of Chinese Nationhood. *China Information* 18, 2004, č. 2, s. 197–205.
- 28) Sun, 1975: 11.

SPECIFIKA VYUŽÍVÁNÍ INTERNETOVÝCH SOCIÁLNÍCH MÉDIÍ V ASIJSKO-PACIFICKÉ OBLASTI

Jaroslava Kubátová

Abstrakt: *Komunikace prostřednictvím internetových sociálních médií je silícím trendem posledních let. Sociální média se stávají vyhledávanou platformou pro sdílení a tvorbu znalostí i ve firemním prostředí, a to zejména v případech, kdy je obtížné nebo nákladné organizovat osobní setkávání pracovníků. Komunikace prostřednictvím internetových sociálních médií tak firmám umožňuje rozšiřovat spolupráci s jedinci či organizacemi z geograficky vzdálených oblastí. V příspěvku zkoumáme, zda ve využívání sociálních médií existují kulturní odlišnosti, přičemž se zaměřujeme zejména na Asijsko-Pacifickou oblast. Byla využita metoda sekundární analýzy dostupných výzkumů o využívání sociálních médií v různých oblastech světa a její výstupy byly následně komparovány. Cílem příspěvku je určení nejvýznamnějších specifik využívání sociálních médií v Asijsko-Pacifické oblasti. Tato zjištění jsou významná pro úspěšné navazování a udržování pracovních vztahů se subjekty z této oblasti.*

Klíčová slova: *internetová sociální média, Asijsko-Pacifická oblast, interkulturní komunikace*

Afilace ke grantu: *Text vznikl v rámci projektu CZ.1.07/2.2.00/28.0138 „Modularizace manažerského a psychologického vzdělávání na Univerzitě Palackého v Olomouci cestou inovace a propojení ekonomických a psychologických studijních programů“.*

Úvod

Masové rozšíření internetu ve druhé polovině devadesátých let 20. století významně ovlivnilo životní styl, komunikaci i způsoby práce současné společnosti. Tento text se zaměřuje na sociální média, která se na internetu začala objevovat před rokem 2000, a brzy se stala velice populární. Sociální média jsou interaktivní internetové platformy, na nichž jedinci a skupiny sdílejí, spoluutvářejí, diskutují a upravují uživateli vytvářený obsah.¹ Ve vztahu k sociálním médiím se často hovoří o sociálních sítích. Sociální síť je soubor vztahů, formálně je tvořena objekty (zvanými též uzly) a odráží vztahy mezi těmito objekty. Objekty (uzly) jsou jednotlivci či skupiny, popř. organizace. Pokud mluvíme o sociální síti na internetu, máme na mysli kombinaci webhostingové služby a speciálního vyhledávače.²

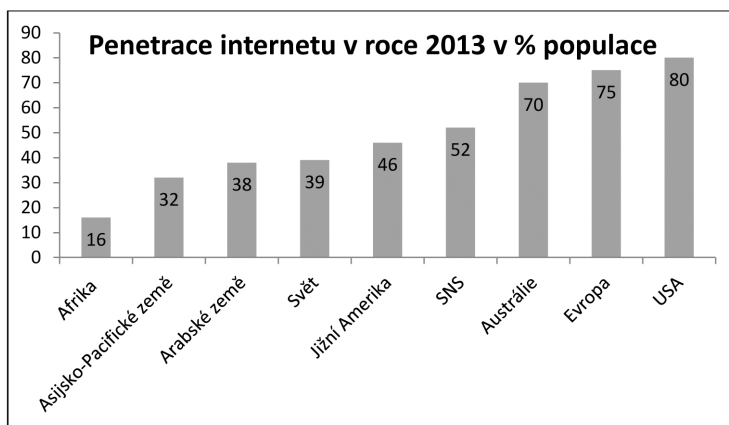
Prostřednictvím sociálních médií lze sdílet a vytvářet znalosti, přičemž vůbec není rozhodující, kde se jednotliví uživatelé fyzicky nacházejí, důležité je, aby měli přístup k internetu. Firmy díky nim mohou zvyšovat svůj sociální kapitál. Nejenže vytvářejí virtuální týmy znalostních pracovníků (tj. týmy, jejichž členové se setkávají výhradně nebo převážně prostřednictvím sociálních médií), ale využívají i lidské-

ho kapitálu svých zákazníků, obchodních partnerů či široké veřejnosti. Efektivním využíváním sociálních sítí lze zvyšovat kolektivní inteligenci, která je organizacím k dispozici.³ Efektivní využívání internetových sociálních sítí bylo také označeno za jednu ze tří klíčových schopností, kterou potřebují manažeři ve 21. století.⁴

Počet uživatelů sociálních médií v roce 2012 přesáhl 1,5 miliardy. Sociální média využívá přes 70 % firem z celého světa.⁵ Z těchto firem 90 % deklaruje, že jim užívání sociálních médií přináší nějaké výhody. Podle citovaného výzkumu však zároveň jen velmi málo firem (3 %) dokáže potenciálu sociálních médií využít plně. Jedním z důvodů malého přínosu využívání sociálních médií může být nedostatečné porozumění způsobům využívání internetových sociálních médií v různých oblastech světa. Jednotlivé země se vyznačují specifickými kulturními rysy, které ovlivňují i využívání sociálních médií. V tomto textu jsou specifika využívání sociálních médií ve vybraných částech světa představena, přičemž je zvláštní pozornost věnována Asijsko-Pacifické oblasti.

Důvody využívání sociálních médií

Základní podmínkou přístupu na sociální síť je dostupnost internetu. Ta se stále v různých částech světa liší. Penetrace internetu (vyjádřená v % obyvatelstva s přístupem k internetu) je znázorněna v grafu 1.

Graf 1: Penetrace Internetu⁶

USA a Evropa jsou oblastmi s nejvyšší dostupností internetu. Celosvětově má přístup k internetu 39 % populace, v Asijsko-Pacifických zemích 32 %. Celkový počet uživatelů internetu se ve světě blíží 2,5 miliardám, to znamená, že sociální média užívá zhruba 60 % z nich (srov. údaj o počtu uživatelů sociálních médií výše).

Pro efektivní firemní využívání sociálních médií je vhodné vědět, jak se v různých oblastech světa liší důvody, proč lidé či organizace sociální média využívají.⁷

Důvody využívání sociálních médií soukromými uživateli

V uvedeném průzkumu z let 2008–2009 provedeném mezi 32 tis. soukromých uživatelů sociálních médií z různých zemí byly zjištěny následující důvody využívání sociálních médií soukromými uživateli:

- Čína: kontakt s přáteli
- Japonsko: podpora nákupního rozhodování
- Jižní Korea: aktuální informovanost o dění
- Indie: pracovní účely
- Austrálie: kontakt s přáteli a rodinou

Podobné důvody užívání sociálních sítí deklarovali i evropští uživatelé. Například ve Velké Británii je hlavním důvodem užívání sociálních médií podpora nákupního rozhodování, ve Francii je to kontakt s přáteli, v Nizozemsku, Itálii, Španělsku a Rusku chtějí být uživatelé především informováni o nejnovějším dění. Česká republika nebyla do citovaného výzkumu zahrnuta, ale pro ilustraci můžeme uvést, že studenti Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci používají sociální média zejména pro udržení kontaktu s přáteli a spolužáky.⁸ V USA, kde je nejvyšší penetrace internetu, jsou sociální média používána pro podporu nákupního rozhodování. Můžeme tedy učinit závěr, že ve využívání sociálních médií pro soukromé účely existují rozdíly mezi zeměmi, ale nenacházíme jednoznačné rozdíly mezi regiony světa. Souhrnně lze říci, že třemi nejobvyklejšími důvody užívání sociálních médií pro osobní účely jsou:

- Udržení kontaktu s přáteli a rodinou
- Čtení obsahu sociálních médií (z různých důvodů, jako je např. informovanost, či podpora nákupního rozhodování)
- Kontakt s lidmi s podobným myšlenkovým zaměřením

Důvody využívání sociálních médií firmami

Z průzkumů firemního využívání sociálních médií vyplynulo, že v této oblasti rozdíly mezi regiony existují. V roce 2012 proběhly tři relativně dobře srovnatelné výzkumy využívání sociálních médií firmami v Evropě, v USA a v zemích ASEAN. Všechny výzkumy probíhaly formou dotazování managementu firem na oblasti využívání sociálních médií.

V Evropě byl průzkum využívání sociálních médií⁹ zaměřen na názory konkrétních manažerů velkých a středních soukromých firem ve Francii, Německu, Itálii, Nizozemsku, Španělsku, Švédsku a ve Velké Británii. Tyto země byly vybrány proto, že jsou považovány za nejprogresivnější uživatele sociálních médií v Evropě.

Celkem bylo dotázáno 2 700 manažerů. Sociální média využívají tři čtvrtiny zkoumaných firem.

Mezi nejčastější účely, k nimž firmy média používají, patří:

- Rychlé vyhledávání osob, znalostí a informací
- Spolupráce a sdílení znalostí
- Rozšiřování osobních kontaktů, budování profesních vztahů, vytváření komunit
- Nahrazování e-mailové komunikace

Evropští manažeři jsou přesvědčeni, že sociální média podporují rozvoj kreativity a inovací, stejně jako napomáhají získávání talentovaných spolupracovníků. Kromě toho se zvyšuje rychlost rozhodování. Manažeři předpokládají (80 % z dotazovaných), že do budoucna povede využívání sociálních médií k dalšímu rozvoji firem a ke zlepšování týmové spolupráce a sdílení znalostí. Bude stále snadnější využívat virtuální týmy pracovníků. Celkově bude docházet k dalšímu potřebnému zvyšování kreativity a inovací. Polovina z manažerů také uvedla názor, že firmy, které si neosvojí využívání sociálních médií, se na trhu neudrží.

V USA jsou podle podobného průzkumu¹⁰, jehož se zúčastnilo 184 top manažerů, nejčastějšími účely využívání sociálních médií

- Komunikace se zákazníky
- Propagace a prodej produktů
- Marketingové výzkumy
- Sledování konkurence
- Komunikace se zaměstnanci a se stakeholdery

Podle autorů výzkumu jsou mnohé společnosti při zavádění sociálních médií pomalé a nebo je nevyužívají správně. To lze podložit skutečností, že jen 22 % manažerů uvedlo, že významu sociálních médií pro firmu rozumějí velmi dobře.

V tomto výzkumu nebyla zařazena obecná otázka, zda firmy sociální média využívají. Manažeři však byli dotázáni, zda sociální média užívají oni sami pro obchodní účely. Kladně odpovědělo 63 % respondentů, přičemž hlavním účelem byl profesní rozvoj (čtení blogů a fór, sledování videí). Z toho lze usuzovat, že manažeři firem sdílení a tvorbu znalostí prostřednictvím sociálních médií nerozvíjejí. Zdejší firmy si totiž mohou uvědomovat, jak důležitý je osobní kontakt pracovníků, a před sestavováním virtuálních týmů upřednostní získání člověka přímo do firmy, i když je to spojeno s vysokými náklady. Tuto hypotézu podporuje např. rozhodnutí firmy Yahoo z jara 2013 o ukončení možnosti virtuální práce pro firmu a o návratu všech pracovníků do firemních kanceláří.¹¹ Další podobný výzkum¹² proběhl rovněž v Asijsko-Pacifické oblasti, ve vybraných zemích ASEAN. Zkoumáno bylo 1 000 společností. Více než polovina firem (56 %) sociální média používá, dalších

26 % to plánuje v blízké době. Nevýznamnější oblasti využití sociálních médií podle manažerů firem jsou:

- Péče o zákazníky
- Komunikace s partnery a zákazníky
- Vzdělávání a rozvoj zaměstnanců
- Sdílení znalostí

Když ale manažeři měli odpovědět, proč je užívání sociálních médií významné, uváděli jiné oblasti:

- Růst spokojenosti zaměstnanců
- Efektivní uchování firemních znalostí
- Snazší sdílení informací
- Efektivnější řešení problémů
- Zlepšování spolupráce
- Snazší vyhledávání informací a odborníků uvnitř organizace

Podle vyjádření respondentů ale sociální média nemají tradiční komunikační prostředky (telefony, e-mail) nahradit, ale mají je doplnit.

Souhrnně lze říci, že třemi nejobvyklejšími důvody, pro něž firmy užívají sociální média, jsou:

- Budování sítí obchodních kontaktů
- Studium obsahu sociálních médií
- Publikace osobních a profesních zkušeností

Výsledky jednotlivých výzkumů ale poukazují na regionální odlišnosti v účelech i ve způsobech využívání sociálních médií firmami. Z hlediska sdílení a tvorby znalostí na sociálních sítích je nejprogresivnější Evropa. Zde je také velký příklon k tomu, aby sociální média nahrazovala tradiční způsoby komunikace včetně e-mailů. Efektivní využívání sociálních médií je tu považováno za konkurenční výhodu. Firmy v USA používají sociální média zejména jako nástroj marketingu a komunikace se zákazníky. Ani sami manažeři firem nepoužívají sociální média jako kolaborativní nástroj. Lze tedy odhadovat, že ve zdejším prostředí je kladen velký důraz na osobní setkávání spolupracovníků.

Firmy v zemích ASEAN procházejí obdobím zavádění sociálních médií. Management firem jejich význam chápe, a rozvoj jejich využívání považuje za svůj úkol. V této oblasti však, na rozdíl od Evropy, mají sociální média doplnit a rozšířit tradiční způsoby a nástroje komunikace a spolupráce.

Vliv národní kultury na komunikaci prostřednictvím sociálních médií

V předchozí části jsou prezentovány rozdíly ve způsobech využívání sociálních médií v různých zemích či oblastech světa. Je však nutné zkoumat také to, jak jsou sdělení publikovaná na sociálních médiích myšlena, a jak jsou interpretována, neboť obě tyto součásti komunikačního procesu jsou slině ovlivněny národní kulturou uživatele. Pro účely tohoto textu použijme definici kultury podle Geerta Hofstedeho: Kultura je kolektivním naprogramováním mysli, které odlišuje příslušníky jedné skupiny nebo kategorie lidí od jiné skupiny nebo kategorie lidí.¹³ Lidé tvořící skupinu jsou ve vzájemném styku (např. pracovní tým), zatímco lidé patřící do stejné kategorie sdílejí nějakou společnou charakteristiku, nemusejí však být ve vzájemném styku (např. příslušníci národa). Jádrem každé kultury jsou hodnoty, které lze vymezit jako všeobecné tendence k dávání přednosti určitým stavům skutečnosti před jinými.

Kulturní profil

Podle Geerta Hofstedeho lze určit tzv. kulturní profil, který je pro příslušníky národa do značné míry shodný.¹⁴ Kulturní profil lze popsat pozicí jedince v určitých kulturních dimenzích. Jednotlivé dimenze jsou tvořeny protichůdnými hodnotami, vystihujícími určitou oblast chování. Hofstede se svými spolupracovníky aktuálně navrhuje ke stanovení kulturního profilu země šestidimenzionální model. Pozice země v jednotlivých dimenzích je určena konkrétním indexem. Hodnoty indexů se pohybují na stupnici 0 až 120. Hodnota indexu pro konkrétní zemi vypovídá o tom, jak silná je tam konkrétní tendence; čím vyšší je hodnota indexu, tím je tendence silnější.¹⁵ Dimenze jsou následně představeny pod anglickými názvy, které používá Hofstede, a stručně vysvětleny:

Dimenze Power Distance, resp. hodnota příslušného indexu označovaného PDI, vyjadřuje míru, do jaké jsou v zemi akceptovány hierarchické a mocenské rozdíly, do jaké míry příslušníci kultury respektují vzájemné nerovnosti. Lidé v kulturách s vysokým PDI přijímají hierarchický pořádek, v němž má každý dané své místo. V kulturách s nízkým PDI lidé usilují o vyrovnanost sociálního postavení a moci, nelze zde očekávat samozřejmý respekt k osobám na vyšších společenských či mocenských pozicích.

Dimenze Individualism-Collectivism, resp. index IDV, vyjadřuje míru významu sociálních vztahů ve společnosti. Vysoká hodnota IDV značí, že lidé se považují za zodpovědné především sami za sebe a za svou nejbližší rodinu. Proto také mají tendenci prosazovat své individuální zájmy. Nízká hodnota IDV se objevuje v kulturách, kde je kladen velký důraz na skupinu (ať už pracovní či na širší rodinu). Jedinci kladou vyšší důraz na zájmy skupin, do nichž patří, než na zájmy osobní, na druhou stranu jim jejich skupina poskytuje podporu a pomoc.

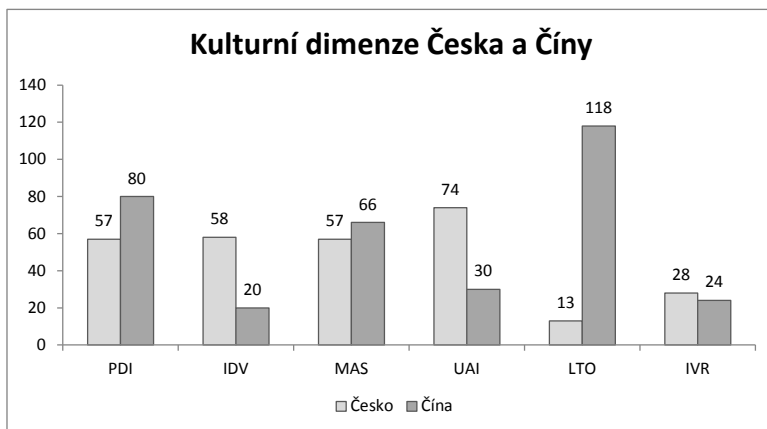
Dimenze Masculinity-Femininity, resp. index MAS, vyjadřuje příkon kultury k hodnotám, které jsou tradičně považovány za maskulinní/feminní. Maskulinními hodnotami Hofstede myslí např. zaměření na výkon, hrdinství, asertivitu a očekávání hmotné odměny za výkon. Ve společnosti se projevuje soutěživost. Naopak feminní

hodnoty spočívají v tendenci ke spolupráci, dohodě, umírněnosti, v péči o slabší členy společnosti a v celkovém zaměření na kvalitu života a životního prostředí.

Dimenze Uncertainty Avoidance, resp. index UAI, vyjadřuje míru, do jaké jsou členové společnosti ochotni podstupovat a snášet riziko a nejistotu. Společnosti s vysokým UAI mají tendenci vytvářet systémy přísných pravidel, která mají snížit nejistotu ve vztahu k budoucímu vývoji. Naopak společnosti s nízkým UAI mají tendenci přijímat události tak, jak přijdou, a řešit je až po té, co nastanou.

Dimenze Long-term/Short-term Orientation, resp. index LTO, se vztahuje k vnímání významu času a tradic. Společnosti s vysokou hodnotou indexu LTO do svého rozhodování zahrnují dlouhodobé perspektivy, mají tendenci šetřit a investovat, lidé jsou vytrvalí při dosahování svých záměrů. Tyto kultury také uznávají, že okolnosti se v průběhu času mění, a je pro ně proto přirozené měnit i svá rozhodnutí. Společnosti s nízkým indexem LTO jsou zaměřeny na dosahování krátkodobých cílů, ve svém chování se opírají o tradice, které považují za neměnné. Nemají tendenci do svých rozhodnutí promítat představy o vzdálenější budoucnosti.

Dimenze Indulgence-Restraint, resp. index IVR, vyjadřuje tendenci společnosti k užívání života na straně jedné anebo k vytváření přísných pravidel chování na straně druhé. Společnosti, které respektují svobodné projevy lidské touhy po radostech života, mají vysoký index IVR. Společnosti, kde respektované chování podléhá přísným společenským normám a otevřené požitkářství není tolerováno, mají nízký index IVR. Pro ilustraci v grafu 2 prezentujeme kulturní dimenze Česka a Číny:

Graf 2: Kulturní dimenze Česka a Číny¹⁶

Vztah kulturního profilu a chování na sociální síti

Kulturní profil ve smyslu dávání přednosti určitým stavům skutečnosti před jinými ovlivňuje i chování uživatelů na sociálních sítích. Dále je popsáno, jak pozice země na jednotlivých kulturních dimenzích ovlivňuje komunikaci uživatelů prostřednictvím sociálních médií.

Power distance: V zemích s vysokým PDI má na uživatele velký vliv chování autorit na sociálních médiích. Důvěřují jejich sdělením a mají tendenci jejich chování napodobovat. Na druhou stranu osoby se společensky nižším postavením považují za nezdvořilé, aby na sociální síti prezentovaly své znalosti nebo dokonce výše postaveným osobám radily. To má velký dopad na sdílení znalostí. Naopak ve společnostech s tendencí k rovnostářství bývá sdílení znalostí na sociálních sítích efektivní.

Individualism-Collectivism: Pozice uživatele v této dimenzi ovlivňuje přímost komunikace. Kolektivistické kultury mají tendenci ke komunikaci s vysokým kontextem, zatímco individualistické kultury komunikují přímo, tedy bez kontextu nebo s nízkým kontextem. Komunikace s vysokým kontextem spočívá v tom, že sdělení je podáváno nepřímo, např. formou příběhu, metafory nebo vyjádření, které zdánlivě nemá souvislost s tématem. Pro příjemce sdělení, zejména je-li z individualistické kultury, může být obtížné obsah sdělení interpretovat. Naopak, přímost komunikace ze strany příslušníků individualistických kultur se může členů kolektivistických kultur dotknout, neboť v jejich hodnotovém systému je považována za nezdvořilou.

Masculinity-Femininity: Pozice uživatelů sociálních médií v dimenzi Maskulinity-Femininity se projevuje zejména při argumentaci. Členové maskulinních kultur komunikují spíše v kategoriích soutěživosti, úspěchu, dosažení cílů apod. Členové feminních kultur jsou zaměřeni na kategorie štěstí, spokojenosti, harmonie apod. Z hlediska komunikátora je znalost těchto hodnotových kategorií důležitá pro efektivní zacílení sdělení.

Uncertainty avoidance: Pozice uživatele v dimenzi Uncertainty avoidance má vliv zejména na obsah sdělení, která, uživatelé umísťují na sociální média, a na vnímání bezpečnosti internetu. Příslušníci kultur s vysokou averzí k riziku mají tendenci považovat internet za nebezpečný, bojí se o zneužití svých dat a své identity, a jsou proto velmi opatrní při tvorbě umísťování svých příspěvků na sociální média. K obsahu sdělení jiných uživatelů jsou nedůvěřiví. Naopak členové kultur, které riziko přijímají ochotně, komunikují na sociálních sítích otevřeně.

Long/Short-term orientation: Postavení jedince v dimenzi long/short-term orientation má vliv na hodnocení významu sdělení na sociálních sítích. V kulturách s dlouhodobou orientací význam sdělení na sociální síti dlouho přetrvává, zatímco v kulturách s krátkodobou orientací je sdělení rychle zapomenuto. Umísťování příspěvků členy kultur s krátkodobou orientací je tedy mnohem uvolněnější, bezstarostnější než u členů dlouhodobě orientovaných kultur. Stejný přístup mají i k interpretaci a hodnocení významu sdělení jiných uživatelů.

Indulgence/Restraint: Postavení jedince v dimenzi indulgence/restraint má vliv na hodnocení významu sdělení a na účely užívání SM. Čím blíže je uživatel k pólu restraint, tím vážněji posuzuje sdělení na sociálních sítích, formuluje vlastní zprávy

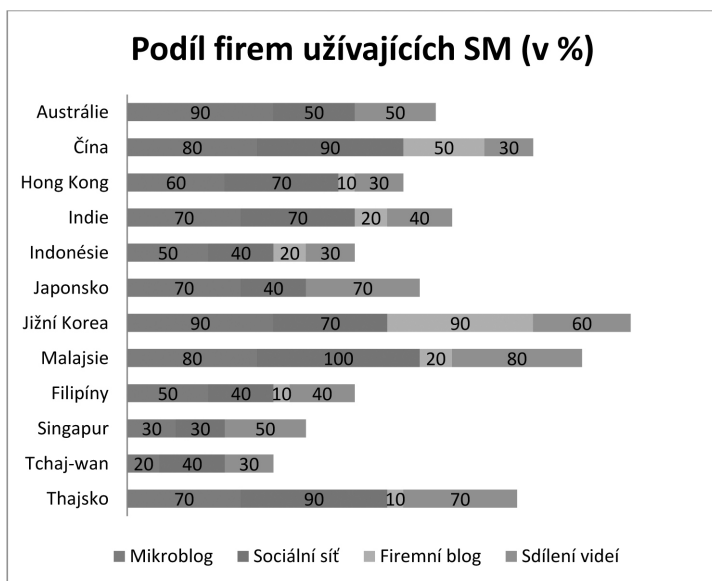
a sociální média užívá k jiným účelům, než je pouhá zábava – to je naopak přirozenější pro uživatele z kultur s vyšším významem hodnoty indulgence.

Uvedené odhady chování uživatelů jsou odvozeny z obecných projevů hodnot z kulturních dimenzí v lidském jednání a vycházejí z pozorování uživatelů sociálních sítí.¹⁷ Uvědomit si tyto aspekty komunikace je důležité zejména při firemní komunikaci, ať už v interkulturních virtuálních pracovních týmech nebo při komunikaci firmy s vnějším okolím. Zejména v případě mezinárodně působících firem je nutno komunikační strategie diversifikovat a přizpůsobit je národní kultuře příjemců sdělení.

Koncept Tváře a jeho vliv na komunikaci prostřednictvím sociálních médií

V Číně a dalších kulturách Asijsko-Pacifické oblasti má na chování lidí velký vliv koncept Tváře. V těchto kulturách lze Tvář mít, získat, ztratit, dát. Tvář je nejvýznamnějším měřítkem sociálního statusu jedince. Lze ji přiblížit jako prestiž a důstojnost jedince. Zdroji Tváře jsou zejména postavení, bohatství, schopnosti, inteligence a také dobrá síť sociálních vztahů. Způsobů, jak Tvář získat nebo ztratit, je mnoho, a odvíjí se od morálních zásad a tradic. Lidé z těchto kultur se chovají tak, aby nezpůsobili ztrátu Tváře nejen sobě, ale ani svým partnerům. Koncept Tváře souvisí také s již zmíněným důsledným dodržováním společenské hierarchie a projevováním úcty ke společensky výše postaveným osobám.

Právě koncept Tváře významně ovlivňuje chování uživatelů z asijsko-pacifické oblasti na sociálních médiích.¹⁸ Nástup užívání sociálních médií firmami v Asii byl z tohoto důvodu ve světovém srovnání pomalejší.¹⁹ Poukazuje na to ve svých studiích společnost Burson-Marsteller. Tato společnost zkoumala prvních sto firem z žebříčku Fortune Global 500 (seznam největších světových společností, měřeno podle objemu výnosů). V roce 2010 používalo alespoň jedno z internetových sociálních médií 79 % z těchto společností, přičemž ze zařazených asijských firem to bylo jen 50 %. Pak si ale asijské firmy uvědomily význam sociálních médií pro různé oblasti komunikace. V roce 2011 používalo sociální média celkově 84 % zkoumaných firem, podíl asijských firem, které využívaly sociální média, vzrostl na 67 %. Pomalejší nástup využívání sociálních médií v Asii souvisel s tím, že firmy zvažovaly, jak prezentace na těchto platformách ovlivní jejich Tvář. Zřízení profilu na sociální síti firmě Tvář dalo, neboť tím byla vnímána jako moderní a zodpovědná, když takto komunikuje se svým okolím. Firma by však ztratila Tvář, kdyby kdokoliv na její sociální profil napsal nějakou kritiku, stížnost, cokoliv negativního. S ohledem na dlouhodobou orientaci těchto kultur je zřejmé, že by tato negativní zpráva zůstala ve vědomí veřejnosti dlouho. Navíc tyto kultury mají zpravidla vyšší averzi k riziku, proto se zaváděním sociálních médií vyčkávaly, neboť tato změna komunikační strategie je samozřejmě spjata s řadou rizik. Jaká sociální média jsou firmami v Asijsko-Pacifické oblasti využívána, je znázorněno v grafu 3. V jednotlivých polích je uvedeno, jaké procento firem v uvedené zemi používá uvedený typ sociálního média. Údaje jsou z roku 2011.

Graf 3: Využití sociálních médií firmami v Asijsko-Pacifické oblasti²⁰

Využívání sociálních médií v Číně

Čína je výrazným představitelem Asijsko-Pacifické oblasti a významnou světovou ekonomikou. Proto je využívání sociálních médií v této zemi věnována následující samostatná část textu. Počet uživatelů internetu v Číně v roce 2013 překročil 560 milionů. Penetrace internetu zde činí 46 %, ale existují v ní velké regionální rozdíly.²¹ Přes 90 % čínských uživatelů internetu užívá i sociální média.²² Sociální média si v Číně mezi soukromými uživateli získala rychlou oblibu, neboť jsou považována za efektivní komunikační kanál. Čína je kolektivistická kultura, a proto její členové vítají každou příležitost, jak udržet a upevnit kontakt se vzdálenými příbuznými a přáteli. Lidé si účty na sociálních médiích zřizují již před dosažením plnoletosti a s tím, jak postupují vzdělávacím systémem, mění sociální média tak, aby odpovídala jejich prestiži a jejich účty jim dávaly Tvář.

Dalším důvodem, proč jsou sociální média v Číně oblíbená, je možnost získávat a sdílet informace o zboží a také další informace, které by vzhledem k vládní politice v Číně nebyly dostupné.²³ Je známo, že mnohá globálně využívaná sociální média jsou v Číně blokována. Týká se to např. Facebooku, Twitteru, Google+, YouTube, Blogspotu, Wordpressu a mnohých dalších. Jejich seznam je dostupný na Wikipedii.²⁴ Není blokována profesní síť LinkedIn, z čehož lze dovodit, že si Čína uvědomuje její význam pro ekonomiku země. K blokováním sociálním médiím Čína vytváří vlastní ekvivalenty, které mají vysokou kvalitu a často i vysokou podobnost s blokováním

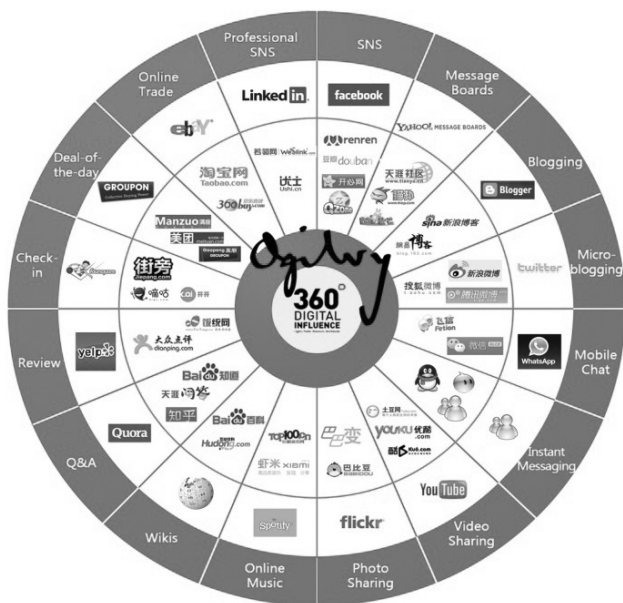
Dálný východ / Far East

médiem. Na obrázku 1 je úvodní stránka Facebooku a vpravo jeho čínského ekvivalentu s názvem Renren.

The image displays two side-by-side screenshots of social media login and registration pages. The left screenshot is the Facebook homepage, featuring the 'facebook' logo, a login section with 'Email or Phone' and 'Password' fields, and a 'Sign Up' section with fields for 'First Name', 'Last Name', 'Your email address', 'Reenter email address', 'New Password', and 'Birthday'. It also includes a 'Sign Up' button and a link to 'Create a Page for a celebrity, band or business'. The right screenshot is the Renren homepage, featuring the '人人网' logo, a login section with '邮箱/手机号码/用户名' and '密码' fields, and a '欢迎注册人人网' (Welcome to Register on Renren) section with fields for '我是:' (I am:) and '我的生日:' (My birthday:). It also includes a '注册' (Register) button and a link to '忘了密码?' (Forgot password?).

Obrázek 1: Porovnání Facebooku a Renrenu²⁵

V roce 2011 vytvořila společnost Ogilvy, která se mj. zabývá komunikačními strategiemi, přehled čínských ekvivalentů všeobecně známých sociálních médií. Grafické znázornění (obrázek 2) má tvar kruhu, jehož jednotlivé výšečky představují různé typy sociálních médií.

Obrázek 2: Čínské ekvivalenty globálních sociálních médií²⁶

Čínští uživatelé sociálních médií mají ke sdělením, která zde najdou, velkou důvěru. Zejména věří sdělením osob, kterým se povedlo získat pozici názorového vůdce. Čínské firmy těchto skutečností využívají a najímají tzv. artificial writers, jejichž úkolem je virálně šířit zprávy, které prospívají jejich zaměstnavateli a škodí konkurenci. Vzhledem k tomu je v Číně obtížné provádět objektivní analýzu obsahu sociálních médií, což je jeden z analytických nástrojů firem sloužící mj. k přípravě komunikační strategie.

Číňané jsou také velmi aktivními tvůrci obsahu sociálních médií a hojně využívají mikroblogování. Lze to mj. přičíst tomu, že 140 znaků v čínštině obsáhne mnohem větší objem sdělení, než lze vyjádřit 140 znaky abecedy. Je známo, že sociální média jsou v Číně pod kontrolou a jsou cenzurována. To vede jejich uživatele k rozvoji tvořivosti a rychle se učí sdělení formulovat tak, aby vládní vyhledavače nezjistily nic závadného. Používají se např. různé zkratky nebo lidé v případě zásahu pružně přecházejí na jiná sociální média.

Údajně nejoblíbenějším sociálním médiem, které je zaměřeno na mikroblogování výrazem pro mikroblogování. Tato platforma je také pod silnou kontrolou a je cenzurována. Není ani zřejmé, kolik má uživatelů, neboť oficiální údaje se liší od odhadů, provedených na University of Hong Kong.²⁷ Na této univerzitě probíhá projekt WeiboSuite, jehož cílem je obnovovat příspěvky, které byly z Weiba cenzurou smazány, a překládat je do angličtiny, aby byly dostupné světové veřejnosti.²⁸ Výstupy

projektu (cenzurované příspěvky a jejich překlady) lze nalézt pomocí nástroje Weibo Trends, dostupného na <http://weibotrends.com>.

Závěr

Ačkoliv využívání sociálních médií je téměř celosvětovým fenoménem, chování uživatelů v jednotlivých zemích a regionech světa se liší. Liší se rovněž chování korporátních uživatelů a soukromých uživatelů. Zejména při korporátním užívání sociálních médií je třeba používat různé komunikační strategie pro různé země. Je třeba vždy dobře promyslet vizuální stránku sociálního média. Důležitý je i jazyk, firmy nemohou spoléhat na angličtinu jako na jazyk, jemuž všichni rozumí. I když rozumí, nemusí být ochotni v angličtině komunikovat. Například v Číně je čínská mutace sociálního média zcela nezbytná. Tvorbu sdělení a interpretaci sdělení jiných uživatelů sociálních médií výrazně ovlivňuje národní kultura, z níž komunikující osoby pocházejí. Opomíjením interkulturních komunikačních odlišností může vznikat mnoho nedorozumění. Porozumět kulturním rozdílům komunikace je důležité jak při soukromém tak pracovním využívání sociálních médií.

Asijsko-Pacifická oblast zahrnuje množství zemí. Pro mnohé z nich je charakteristická úcta ke společenské hierarchii, kolektivismus, příklon spíše k maskulinním hodnotám, určitá averze k riziku, dlouhodobá orientace a ukázněnost. Působí zde i koncept Tváře. Těmto hodnotám je nutno přizpůsobit komunikaci na sociálních médiích z hlediska konstrukce obsahu i interpretace sdělení druhé strany. Tyto hodnoty se odrážejí jak v osobní tak v korporátní komunikaci. Není-li si komunikátor jist kulturními dimenzemi země, s níž bude komunikovat, lze doporučit jednoduchý nástroj na stránkách Hofstede Centre <http://geert-hofstede.com/countries.html>, kde lze rychle zobrazit konkrétní kulturní profil země.

Tento text vycházel z aktuálních dostupných publikací a výzkumů. Byl proveden formou sekundární analýzy těchto zdrojů. Použité zdroje jsou zároveň největším limitem výstupů provedené analýzy a navazujících syntéz a komparací. K definitivnímu potvrzení provedených závěrů by bylo potřeba provedení rozsáhlého mezinárodního reprezentativního průzkumu. Za proveditelnější lze považovat postupný výzkum využívání sociálních médií v jednotlivých zemích při zachování jednotného metodického postupu. Komunikace prostřednictvím sociálních médií je všeobecně silícím trendem, proto je i významnou oblastí výzkumu s mnoha potenciálními praktickými aplikacemi s ohledem na současné změny znalostní práce.

Title: *The Specifics of the Use of Internet-based Social Media in the Asia-Pacific Region*

Abstract: *Communication via Internet-based social media has been an increasing trend in recent years. Social media has become a popular platform for sharing and creating knowledge in business environment, particularly in cases when organizing face to face meetings would be difficult or expensive. Thanks to communicating via Internet-based social media, companies can extend cooperation with individuals or organizations*

from geographically remote areas. This paper has tried to establish if there are cultural differences in the use of social media, with particular respect to the Asia-Pacific area. The method of secondary analysis of available research studies on the usage of social media in different parts of the world was used and the results were compared. The aim of the paper is to determine the most important specifics of the use of social media in the Asia-Pacific region. The findings are important to successfully establish and maintain work relations with subjects from this area.

Key words: Internet-based social media, Asia-Pacific region, intercultural communication

Kontaktní adresa autora: Doc. Ing. Jaroslava Kubátová, Ph.D., Katedra aplikované ekonomie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, jaroslava.kubatova@upol.cz

Poznámky

- 1) KIETZMANN, J. H., HERMKENS, K., MCCARTHY, I. P.: Social Media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*, 2011, 54, p. 241–251.
- 2) KADUSHIN, Ch.: Introduction to Social Network Theory [online]. cit. 2012-10-29. Dostupné z <http://home.earthlink.net/~ckadushin/Texts/Basic%20Network%20Concepts.pdf>.
- 3) KUBÁTOVÁ, J.: Growth of Collective Intelligence by Linking Knowledge Workers through Social Media. *Lex and Scientia International Journal*, 2012, XIX, č. 1, 135–145. ISSN 1583-039X.
- 4) MOLINSKY, A. L., DAVENPORT T. H., IYER, B., DAVIDSON, C.: Three Skills Every 21st-Century Manager Needs. *Harvard Business Review*. Jan – Feb 2012 [online]. cit 2012-11-06. Dostupné z: <http://hbr.org/2012/01/three-skills-every-21st-century-manager-needs/ar/1>.
- 5) CHUI, M. et al.: The social economy: Unlocking value and productivity through social technologies [online]. cit 2012-08-28. Dostupné z: http://www.mckinsey.com/insights/mgi/research/technology_and_innovation/the_social_economy.
- 6) Internet World Stats [online]. cit 2013-01-06. Dostupné z: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>, ITU: The World in 2013. ICT Facts and Figures [online]. cit 2013-01-06. Dostupné z: <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2013.pdf>, zpracování autorka.
- 7) SINGH, N., LEHNERT, K., BOSTICK, K.: Global Social Media Usage and the Language Factor. L10BRIDGE White Paper WP-566-0710-1 [online]. cit 2013-05-10. Dostupné z: www.slideshare.net/Lionbridge/global-social-media-usage-and-the-language-factor, Yellow Social Media Repot. What Australian People and Businesses Are Doing with Social Media. [online]. cit 2013-05-11. Dostupné z: http://about.sensis.com.au/IgnitionSuite/uploads/docs/FinalYellow_SocialMediaReport_digital_screen.pdf
- 8) ZBRAŇKOVÁ, A.: Generace Y a Z na trhu práce. Diplomová práce. FF UP v Olomouci, 2013.
- 9) GOOGLE & MILLWARD BROWN: How social technologies drive business success [online]. cit 2012-10-07. Dostupné z: http://www.millwardbrown.com/Libraries/MB_Articles_Downloads/Google_MillwardBrown_How-Social-Technologies-Drive-Business-Success_201205.sflb.ashx.
- 10) LARCKER, D. F., LARCKER, S. M., TAYAN, B.: What Do Corporate Directors and Senior

Mangers Know about Social Media. [online]. cit 2013-01-03. Dostupné z: <http://www.conference-board.org/publications/publicationdetail.cfm?publicationid=2332>.

11) KLEINMAN, A.: Marissa Mayer Finally Addresses Work From Home Ban [online]. cit 2013-05-15. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2013/04/19/marissa-mayer-work-from-home_n_3117352.html.

12) MORTENSEN, C.: Ready for the Next Level: Enterprise Social in ASEAN (Excluding Singapore), IDC, Singapore 2012.

13) HOFSTEDE, G., HOFSTEDE, G. J., MINKOV, M.: Cultures and Organizations: Software of the Mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival. McGraw-Hill, New York, 2010, p. 6.

14) HOFSTEDE, G.: Recent Discoveries about Cultural Differences. Přednáška v Groningenu, 17. 1. 2013, [online]. cit. 2013-01-24. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=LBv1wLu-Y3Ko&feature=youtu.be>.

15) HOFSTEDE, G.: Culture's Consequences: comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations. (2nd ed.). Sage, Thousand Oaks 2001, HOFSTEDE, G., HOFSTEDE, G. J., MINKOV, M.: Cultures and Organizations: Software of the Mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival. McGraw-Hill, New York, 2010, p. 6.

16) HOFSTEDE, G.: National cultural dimensions. [online]. cit. 2013-04-29. Dostupné z: <http://geert-hofstede.com/national-culture.html>, HOFSTEDE, G., HOFSTEDE, G. J., MINKOV, M.: Cultures and Organizations: Software of the Mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival. McGraw-Hill, New York, 2010, zpracování autorka.

17) Cultural differences in international social media. [online]. cit. 2012-11-24. Dostupné z: <http://www.abaar.net/2012/03/cltural-differences-in-international.html>.

18) LAGORCE, A.: Asia's Digital Dilemma. The Wall Street Journal, February 14, 2011.

19) BURSON-MARSTELLER: The Global Social Media Check-up 2010 [online]. cit. 2013-04-12. Dostupné z: http://www.burson-marsteller.com/Innovation_and_insights/blogs_and_podcasts/BM_Blog/Documents/Burson-Marsteller%202010%20Global%20Social%20Media%20Check-up%20report.pdf, BURSON-MARSTELLER: The Global Social Media Check-up 2011 [online]. cit. 2013-04-12. Dostupné z: <http://burson-marsteller.eu/wp-content/uploads/2011/02/Burson-Marsteller-2011-Global-Social-Media-Check-up-Final.pdf>.

20) BURSON-MARSTELLER: The Global Social Media Check-up 2011 [online]. cit. 2013-04-12. Dostupné z: <http://burson-marsteller.eu/wp-content/uploads/2011/02/Burson-Marsteller-2011-Global-Social-Media-Check-up-Final.pdf>, zpracování autorka.

21) CNNIC REPORT: CHINA NOW HAS 564 MILLION INTERNET USERS, MORE THAN HALF ARE ON WEIBO [ONLINE]. CIT. 2013-05-18. DOSTUPNÉ Z: [HTTP://WWW.TE-CHINASIA.COM/CNNIC-REPORT-2012-CHINA-INTERNET-USERS-WEIBO-STATS](http://WWW.TE-CHINASIA.COM/CNNIC-REPORT-2012-CHINA-INTERNET-USERS-WEIBO-STATS). BILDNER, E. A: Map of Two Chinas — Internet Penetration and Economic Development [online]. cit. 2013-05-18. Dostupné z: <http://www.tealeafnation.com/2013/01/a-map-of-two-chinas-internet-penetration-and-economic-development/#sthash.qADmng9U.dpuf>.

22) CHONG, E., LIU, R.: The Power of Connectedness. How social media usage among China's Digital Natives is Evolving [online]. cit. 2013-05-18. Dostupné z: <http://www.globalne.ws/Latest/D/4028810e3d47c673013d4a3d75f046c5/The-Power-of-Connectedness:-How-Social-Media-Usage-Among-China's-Digital-Natives-Is-Evolving#.UbyV9vnIayk>.

23) Social Media in China: Why and How [online]. cit. 2013-05-16. Dostupné z: <http://www.thomascrampton.com/china/china-social-media>.

24) List of Websites Blocked in the People's Republic of China [online]. cit. 2013-05-07. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_websites_blocked_in_the_People's_Republic_of_China.

25) Facebook [online]. cit. 2013-06-15. Dostupné z: <https://www.facebook.com>, Renren [online]. cit. 2013-06-15. Dostupné z: <http://www.renren.com>.

- 26) Infographic: China's Social Media Evolution [online]. cit. 2013-04-15. Dostupné z: <http://www.thomascrampton.com/china/china-social-media-evolution>.
- 27) *How Many Users Can You Really Reach on Sina Weibo* [online]. cit. 2013-06-15. Dostupné z: <http://www.chinainternetwatch.com/2019/how-many-users-can-you-really-reach-on-sina-weibo>.
- 28) CHIU, J.: Censored Sina Weibo posts translated into English by HKU project [online]. cit. 2013-05-14. Dostupné z: <http://www.scmp.com/news/china/article/1237117/censored-sina-weibo-posts-translated-english-hku-project>.

VÝTVARNÍCI V SIETI A SIETE VÝTVARNÍKOV. PREZENTÁCIA SÚČASNÉHO ČÍNSKEHO VÝTVARNÉHO UMENIA A VÝTVARNÍKOV NA INTERNETOVÝCH STRÁNKACH, FÓRACH A BLOGOCH

Daniela Zhang Cziráková

Abstrakt: V priebehu posledného desaťročia začali v Číne fungovať mnohé internetové stránky zaoberajúce sa výtvarným umením. Mnohí čínski výtvarníci sa presadzujú aj na internetových médiách, prezentujú svoje diela aj názory na umenie v blogoch či iných formách internetovej komunikácie. Cieľom príspevku je zamerať sa na umelecké internetové stránky, ktoré fungujú v čínskom internetovom priestore, analyzovať špecifiká niektorých najznámejších internetových stránok. Pozornosť je zameraná výlučne na internetové médiá, nie sú zahrnuté internetové stránky galérií, ktoré fungujú aj v reálnom svete, ani internetové vydania časopisov. Na vybraných príkladoch niekoľkých najvýznamnejších či najreprezentatívnejších internetových stránok sa hodnotí možnosť umelcov vstupovať do interakcie s divákmi či fanúšikmi, ako aj miera využívania nástrojov internetových sociálnych médií na sebareprezentáciu umelcami. Hlavná pozornosť je venovaná vybraným stránkam a fórám, kde sa čínski umelci prezentujú. Sledujem, či je na stránkach jasne prítomný aspekt možného predaja. Zameriam sa hlavne na stránky, kde umelci vystupujú v rozličných virtuálnych komunitách, ktoré sa niekedy prenášajú aj do ich reálneho života, ako sú zábery stretnutí umelcov, vernisáže, spoločné výstavy. V príspevku porovnávam vybrané stránky, spôsob prípadného ich prepojenia, či a nakoľko sú vzájomne poprepájané. Okrem prezentácie sa zameriavam na využívanie angličtiny ako druhého jazyka na týchto stránkach, formálnu stránku príspevkov a na záver sa pokúsím zhodnotiť dôveryhodnosť informácií poskytovaných na internete.

Kľúčové slová: Čína, výtvarné umenie, internet, internetová stránka, súčasné čínske umenie, blog, komunikácia

Využívanie a rozšírenie internetu výrazne zmenilo aj možnosti komunikácie, čo ovplyvnilo aj umelecké komunity v Číne. Odkedy sa stalo bežným umiestňovať na internet veľké množstvo obrazov v relatívne dobrej kvalite, došlo v čínskom kultúrnom svete k boomeru rozličných internetových stránok zameraných na súčasné čínske umenie.¹ Čínska výtvarná obec funguje v súčasnej dobe často aj vo virtuálnom svete. Rozvoj týchto virtuálnych komunit v Číne je podmienený množstvom umelcov, ich snahou prezentovať sa a vstupovať do vzájomných diskusií, veľkými vzdialenosťami medzi rozličnými regiónmi, ktoré v minulosti do značnej miery sťažovali umelcom z odľahlejších provincií aktívnu účasť na umeleckom dianí v umeleckých centrách, ako sú Peking, Shanghai či iné veľké mestá, a v neposlednom rade aj relatívnu

slobodou internetových médií v rámci čínskej spoločnosti, keďže na internete sa automatizovaná cenzúra obchádza skratkami, čo ponúka relatívne veľký priestor na slobodnú sebarealizáciu. Možnosť zaregistrovať sa na fóra a prispievať do diskusií zasa ponúka určitú mieru demokracie, čo je tiež oceňované autormi publikujúcimi na internetových sieťach.

Tieto pomerne mladé formy komunikácie na internete sa stali fenoménom, ktorý zasiahol drvivú väčšinu súčasných čínskych výtvarníkov, resp. len máloktorý z nich tejto forme prezentácie odolal. Popri klasických internetových stránkach, na ktorých autori prezentujú svoje diela vzniklo na čínskom internete množstvo internetových stránok zameraných na čínske umenie. Nezanedbateľnú časť tohto priestoru zaberajú rozličné internetové fóra, kde si umelci, výtvarní teoretici, ale aj laická verejnosť zaujímajúca sa o umenie vymieňajú svoje názory na výtvarné umenie, zdieľajú fotografie svojich diel, fotografie zo svojho života či príspevky do určitej miery spojené s ich osobným životom. Tieto webové stránky sa do určitej miery stávajú aj sociálnym médiom, podobným Facebooku, ktoré však fungujú na princípe príslušnosti k určitej sociálnej vrstve či záujmovej skupine, hoci ani zďaleka nie všetci účastníci týchto sietí sú v reálnom živote výtvarníci či výtvarní teoretici.

Téma prezentácie či sebareprezentácie umelcov na internete je pomerne nová. Pokiaľ ide o výskum v tejto oblasti, nenašla som relevantné štúdie, ktoré by sa zaoberali touto problematikou. Doterajšie vedecké bádania ohľadom internetu v čínskych podmienkach sa zameriavajú na iné aspekty internetu a internetovej komunikácie, napríklad na vzťah internetu k podnikaniu, presnejšie využívanie internetových stránok na propagáciu výrobkov rozličných obchodných spoločností.² Pomerne veľká pozornosť je venovaná internetu ako priestoru pre demokratizáciu, napríklad práca Shanthi Kalathila a Taylor C. Boasa pojednáva o vzťahu internetu k autoritárskym režimom, pre ktoré je potenciálnou hrozbou, čo popri Kube, Vietname, Barme, Spojených arabských Emirátoch Saudskej Arábie a Egypte zahŕňa aj Čínu.³ Podobnej téme je venovaná aj štúdia Meng Bingchuna, kde autor píše o obmedzeniach využívania internetového priestoru z perspektívy demokratizácie.⁴ Práca Jonathana J. H. a Zhu, Enhai Wang, Diffusion, use, and effect of the internet in China sa venuje rozšíreniu a využívaniu internetu v Číne, ktorá je v súčasnosti druhý najväčší používateľ internetu po USA. Podľa tejto štúdie je rast používateľov internetu motivovaný hlavne novými technológiami, aplikáciami, chatmi, online hrami a internetovými SMS.⁵

Z hore uvedeného možno vidieť, že štúdiom diania vo výtvarnom umení na čínskom internete sa zatiaľ nikto nezaoberal, okrem iného aj preto, že ide o pomerne nový jav. Internetové stránky a fóra venujúce sa výtvarnému umeniu sa začali v čínskom prostredí vo väčšej miere rozvíjať až za posledné desaťročie.

Cieľom štúdie je zamerať sa na umelecké vybrané internetové stránky, ktoré fungujú v čínskom internetovom priestore, analyzovať špecifiká niektorých najznámejších internetových stránok v rámci Čínskej ľudovej republiky. Z obsahu náročky vynechávam prezentáciu čínskych galérií, ktoré fungujú aj v reálnom svete a internet využívajú hlavne ako ďalší z informačných kanálov, ktorým pritiaľhnu potenciálnych záujemcov do svojich kamenných galérií. Hodnotím možnosť vstupovať

do vzájomnej interakcie s divákmi či fanúšikmi a takisto skutočnosť, či a ako je táto možnosť využívaná rozličnými umelcami. Veľká pozornosť je venovaná rozličným fórám v rámci týchto stránok o umení, kde sa prezentujú umelci. Takisto sledujem, nakoľko sa tieto stránky zameriavajú na predaj obrazov, či je tam jasne prítomný aspekt možného predaja.

Okrem toho pokladám za rozumné vymedziť presnejšie, o aké stránky sa primárne zaujímam. Vzhľadom na to, že v centre môjho profesionálneho záujmu stojí hlavne súčasné a moderné umenie, moja pozornosť sa sústreďuje na stránky, ktoré sa venujú týmto druhom umenia a nie tie, ktoré prezentujú tradičnejšie výtvarné štýly, ako je tradičná, teda nie experimentálna malba tušom, ani realistická, skôr klasicisticky orientovaná olejomalba. Pokiaľ ide o internetové stránky, pre potreby štúdie som vybrala tie najväčšie, najznámejšie či podľa môjho názoru najreprezentatívnejšie, ktoré viac menej pokrývajú oblasť súčasného umenia v Číne. Mojim cieľom je vyhľadať a analyzovať hlavne tie stránky, ktoré sa venujú súčasnému umeleckému daniu. Zameriavam sa hlavne na webové stránky, kde umelci vystupujú v rozličných virtuálnych komunitách, ktoré sa niekedy prenášajú aj do ich reálneho života, ako sú zábery stretnutí umelcov, vernisáže, spoločné výstavy. Samostatnou skupinou sú webové vydania umeleckých časopisov, z ktorých niektoré sú prepojené aj s neskôr zmieňovanými stránkami, ktoré však už nie sú predmetom štúdie.

Na čínskych internetových stránkach si všímam štruktúru stránok, druh príspevkov, či a nakoľko sú vzájomne poprepávané, ďalej ich prepojenie na zahraničné umelecké fóra či stránky, spôsob, ako sa umelci prezentujú na fórach, ako aj dvojazyčnosť daného fóra alebo stránky, teda zjednodušené povedané, skutočnosť, či vôbec a do akej miery sa na stránke dajú nájsť relevantné informácie pre anglicky hovoriacich návštevníkov. Zameriavam sa aj na blogy týchto stránok, kde mnohí súčasní čínski výtvarníci komentujú svoje nielen výtvarné aktivity, ale aj súkromný život, skrátka sebareprezentáciu umelcov na ich fórach, skladbu a typ fór, ako aj spôsob komunikácie výtvarníkov na webe.

Téma prezentácie či sebareprezentácie na internetových stránkach zahŕňa ešte jeden faktor, a to je hodnovernosť údajov, ktoré o sebe umelec publikuje, prípadne celkovo hodnovernosť údajov získaných na internete. Preto sa v mojej štúdii stručne dotknem aj tejto pomerne citlivej a komplikovanej otázky a pokúsím sa zaujať k veci čo najzodpovednejší postoj.

Základná charakteristika najvýznamnejších a najznámejších čínskych umeleckých webových stránok

Internetová prezentácia samotných umelcov nie je nič, čo by odlišovalo čínsky virtuálny priestor od okolitého sveta. Zaujímavé je, že kým inde vo svete prevažujú stránky tvorené samotnými umelcami či galériami, v ktorých umelci prezentujú svoje práce, v Číne je zvykom využívať určité unifikované webové stránky, na ktorých sa združujú viacerí umelci. Tento fakt môže byť zapríčinený množstvom čínskych umelcov, ktorí sa navzájom odlišujú svojou technikou maľby, preto títo využívajú možnosti prezentovať sa v rámci komunity umelcov s podobným zameraním. Ako

je známe, umelecký trh v Číne rýchlo rastie a čoraz viac sa dostáva do pozornosti zahraničných aukčných siení, na ktorých sa čínski umelci umiestňujú v stále vyššom počte a ceny ich umeleckých diel rastú. Preto neprekvapí fakt, že niektorých známejších čínskych umelcov, hlavne tých, ktorí prenikli na svetové trhy a aukcie, možno nájsť aj na medzinárodných internetových stránkach, ako je napríklad Artnet.com. Táto stránka bola založená v roku 1998 v Nemecku, v roku 2002 prešla pod americkú spoločnosť Artnet Worldwide Corp. So sídlom v New Yorku a od roku 2008 patrí k lídrom na trhu s umeleckými dielami. Zaujímavé je, že stránka obsahuje link na 微薄 *weibo*,⁶ kde sa táto spoločnosť prezentuje.

Odhliadnuc od medzinárodných internetových stránok zameriavajúcich sa na predaj obrazov, kde nájdeme aj diela čínskych umelcov, sa v Číne vytvorilo množstvo domácich stránok podobného zamerania, ale aj kvantum viac či menej nekomerčne pôsobiacich stránok o umení, ktoré často prezentujú ako stránky umeleckých komunít s cieľom prezentovať čínske umenie, sprostredkovať komunikáciu medzi jednotlivými umelcami, organizátormi výstav a výtvarnými teoretikmi, či informovať o rozličných podujatiach, ako sú výstavy, konferencie.

Žiada sa tu uviesť, že nebolo zámerom štúdie vymenovať všetky čínske webové stránky venujúce sa súčasnému umeniu, takže sa môj záujem sústredil len na niektoré z nich. Po prezretí si niekoľkých desiatok internetových stránok zaoberajúcich sa čínskym umením som sa rozhodla obmedziť svoj výber na zopár najreprezentatívnejších.

Pri výbere som sa snažila prihliadnuť na to, nakoľko sa stránka zameriava na súčasné a moderné umenie. Napríklad stránka Artx (*Yishu zhongguo* 艺术中国)⁷ je zameraná skôr na tradičnejšie umelecké štýly a žánre ako na súčasné a moderné umenie. Podobne zameraná je aj Internetová stránka Artokok (艺术品Yishupin),⁸ ktorá sa prezentuje ako prvá komunita vytvorená pre komunikáciu medzi umelcami. Spoločnosť bola založená v októbri 2006, je prvou spoločnosťou, ktorá sa zaoberá internetovou propagáciou umelcov, aktívne hľadá spôsoby ako zvýšiť zisk umelcov, ako sú akciové fondy, investície do umeleckých diel, vyvíjanie software, navrhovanie internetových stránok, internetového predaja, platformu na predaj umeleckých diel, vytvára priestor na dlhodobý rast cenového potenciálu. Spoločnosť podporuje komunikáciu medzi kultúrou západu a východu, šíri čínsku kultúru, podporuje slávnych umelcov, snaží sa urýchliť rozvoj umenia, vytvoríť databázu umenia na vysokej úrovni, šíriť tradičné aj súčasné umenie, vytvára platformu pre výmenu informácií a komunikáciu. Spoločnosť sa špecializuje na trhy juhovýchodnej Ázie, pomáha vytvoriť pre čínskych umelcov a umelecké diela netušený potenciál cenový potenciál. Spoločnosť patrí medzi podniky skupiny AA, v roku 2009 získala certifikát kvality ISO.⁹ Už táto výrazne skrátená prezentácia spoločnosti naznačuje, že táto stránka sa nezameriava primárne na súčasné umenie vo zmysle umenie s prvkami modernizmu či experimentu. Jej doménou je predovšetkým ten typ umenia, pre ktorý je pomerne ľahké nájsť odbyť na trhu s umením juhovýchodnej Ázie, teda prevažujú tradičnejšie ladené diela. S ohľadom na uvedené je táto stránka mimo záujmu, ktorý sleduje táto štúdia.

Napriek nespornej zaujímavosti a tesnej spätosti so súčasným umením ostanú mimo okruhu záujmu v tomto článku aj stránky rozličných umeleckých komunít a štvrtí v Pekingu, ako sú stránky štvrte 798,¹⁰ stránky umeleckej komunity *Song zhuang Huajia cun* 宋庄画家村¹¹ a podobne, hlavne s prihliadnutím na skutočnosť, že tieto stránky sa zameriavajú hlavne na prezentáciu reálne existujúcich umeleckých štvrtí a tým pádom nespádajú presne pod definíciu internetovej prezentácie a seba prezentácie umelcov, a to napriek tomu, že tieto faktory sú na nich tiež do určitej miery prítomné (*Song zhuang*), teda nie všetci umelci prezentujúci sa na ich stránkach reálne žijú a tvoria v daných komunitách. Z priestorových dôvodov ostane mimo okruhu tohto článku aj *Arting (Zhongguo yishu sheji lianmeng)* 中国艺术设计联盟¹², ktorý svojím obsahom presahuje do návrhárstva aj dizajnu, zaoberá sa grafickým dizajnom, priemyselným dizajnom, odevným návrhárstvom a až druhej strane maliarstvom a všetkými formami tvorivej činnosti.¹³ Podobná je aj stránka *Guoji yishujie* 国际艺术界¹⁴ takisto sa zaoberajúca aj inými druhmi umenia, okrem iného aj poéziou. *Zhuoge* (卓克艺术网)¹⁵ je pomerne eklektická stránka, na ktorej sa vyskytujú moderné ako aj tradičnejšie ladené štýly umenia. Táto stránka má okrem Číňanov z pevniny zastúpenú silnú komunitu zahraničných Číňanov žijúcich na Taiwane, v Hongkongu, USA, EU, Singapure, Malajzii, v Indii a inde. Pri hľadaní čínskych webov o umení som narazila aj na stránky, ktoré s umením súviseli len veľmi vágne, jedna z nich, *sinovision.net*, je stránka amerických Číňanov. Aj túto stránku, ktorá sa zameriava hlavne na amerických Číňanov a ich kontakty s domovskou krajinou, využívajú niektorí čínski výtvarníci, ale celkovo stojí mimo okruhu tohto článku, tak geograficky ako aj obsahovo.

Do určitej miery diskutabilné z hľadiska zaradenia do štúdie sú stránky *Umenie Shanghai (Yishu Shanghai)* 艺术上海¹⁶, kde vzhľadom na veľkosť mesta komunita už do určitej miery stráca zmysel. Na tejto stránke sú zaregistrovaní mnohí umelci, ktorí v Shanghai nikdy nežili. Umenie Shanghai je stránka, ktorá sa prvotne zaujíma o umenie v najširšom zmysle, teda aj o hudbu, poéziu, literatúru, maľbu, atď. Táto stránka okrem rozličných druhov umenia pokrýva aj informácie o meste Shanghai, čím do určitej miery spadá aj medzi stránky propagujúce mesto v kultúrnej oblasti. Na rozdiel od mnohých tu menovaných, má aj zárodoky anglickej verzie. Pri zmienke o angličtine na čínskych internetových stránkach za povšimnutie stojí preklad motta tejto stránky „Spraviť Shanghai ešte umelejšou, spraviť život pestrejším“ do angličtiny: 让上海更艺术 让生活更精彩/Making Shanghai arted, making life excited. Myslím, že to nepotrebuje ďalší komentár.¹⁷ Údaje na stránke o samotnej stránke sú kusé, chýba aj rok vzniku. Je pravdepodobné, že ide o pomerne novú stránku, nakoľko sa tieto údaje o nej nedali zistiť ani v prehliadačoch. Je však možné, že táto stránka sa po čase vyvinie na stránku celočínskeho významu.

Druhá, veľmi zaujímavá, no z hľadiska kritérií vytýčených v tejto štúdii diskutabilná stránka je *Art218.com*, založená pod záštitou Čínskej akadémie výtvarných umení v Hangzhou,¹⁸ ktorá má zjavne ambíciu prekročiť rámec školy či regiónu. *Art218.com* je internetová stránka vytvorená pri Čínskej akadémii výtvarných umení v marci 2004. Je to nezisková internetová stránka, ktorá má slúžiť čínskym umel-

com žijúcim nielen v Číne ale aj v ostatných krajinách sveta. Má zaregistrovaných viac ako 10 tisíc členov, do augusta 2005 dosiahla návštevnosť portálu 19 323 750 otvorení. Hlavné ciele stránky sú poskytovať prostredníctvom internetu najnovšie informácie o umení, poskytovať kanál pre informácie a poradenstvo pre vystavovateľov, ponúkať odborné umelecko-teoretické články o vizuálnom umení, poskytovať služby umelcom a databázu umenia pre usporiadateľov výstav, poskytovať možnosť vzdelávať sa v umení na internete.¹⁹ Napriek tomu je táto stránka, vzhľadom na to, že ide o stránku pridruženú k reálne existujúcej inštitúcii, mimo rozsahu štúdie.

Obe zmienené stránky, Umenie Shanghai a Art218.com majú silný potenciál prekročiť hranice regiónu, dokonca je možné domnievať sa, že u oboch zmienených stránok už nastali predpoklady, ktoré ich predurčujú stať sa významnými stránkami celočínskeho významu.

Aj z uvedeného možno vidieť, že internetových stránok zameraných na čínske výtvarné umenie je kvantum, preto som sa po dlhšej úvahe napokon rozhodla obmedziť svoj výber na niekoľko z nich. Ako prvú som vybrala stránku Artron, ktorá je najväčšou čínskou webovou stránkou zaoberajúcou sa výtvarným umením. Popri tom sa krátko sa zmieňujem webovom prehliadači Yiwang123 spriaznenom so skupinou Artron, ktorý sústreďuje linky na fakticky všetky čínske dôležité internetové stránky súvisiace s výtvarným umením. Okrem toho som vybrala internetové stránky 99ys, Art-Ba-Ba, ARTSPY, Artintern.net, z ktorých každá má svoje nezameniteľné špecifiká. Verím, že obmedzený výber prinesie podrobnejší pohľad na niekoľko najreprezentatívnejších internetových stránok a že záber je dostatočne široký na to, aby som poukázala na určité fenomény týkajúce sa nielen týchto stránok, ale aj ostatných stránok zaoberajúcich sa čínskym výtvarným umením, ktoré fungujú v rámci Číny.

Vybrané internetové stránky, ich základné charakteristiky a vzájomné porovnanie

Najväčšia čínska stránka venujúca sa výtvarnému umeniu je Artron (*yachang yishu wang* 雅昌艺术网),²⁰ ktorá sa prezentuje ako čínska databáza umeleckých diel. Je to najväčšia a veľmi známa stránka, založená v októbri roku 2000, na ktorej sa môžu prezentovať umelci či galérie. Združuje 3000 galérií, má zaregistrovaných okolo 100 tisíc členov, predovšetkým umelcov. Na titulnej stránke sa nachádzajú informácie o prebiehajúcich či pripravovaných výstavách, súťažiach a iných umeleckých akciách, články o umení a umelcoch, ktorí sa presadzujú a snažia si vytvoriť meno na svojich stránkach, ktoré si môžu v rámci stránky spraviť, teda akýsi profil s životopisom a s výstavou svojich diel. Zahŕňa niekoľko sekcií, informácie o aukciách obrazov, blog, galériu, umeleckú komunitu. Artron má viac ako milión členov z oboru, jeho sledovanosť vyše 8 miliónov, disponuje databázou 3000 galérií. Súčasťou tejto stránky je aj Art Market monitor of Artron, centrum informácií ohľadne trhu s umeleckými dielami, materiály ohľadom 10 000 aukcií, 12 miliónov konzultácií ohľadom aukcií, ako aj materiály o viac ako 40 tisíc umelcoch.²¹ Hlavným cieľom stránky je informovať o umeleckej scéne v Číne, o výstavách, akciách, aktivitách, súťažiach, aukciách či veľtrhoch s umením.

V oddelení galéria si možno preklikať výstavy, ktoré prebiehajú v Číne v súčasnosti, ktoré sú rozdelené podľa jednotlivých miest. V oddelení kaligrafia a maľba (*shuhua* 书画) je možné si vyhľadať určitého umelca podľa jeho mena, ktoré sú zoradené v abecednom poradí. Po skúsenostiach s týmito stránkami som dospela k záveru, že v prípade hľadania konkrétneho umelca, ktorého meno je známe, je jednoduchšie a hlavne rýchlejšie uplatniť opačný postup, teda zadanie jeho mena do niektorého z vyhľadávačov.

Na stránkach Artronu sa môžeme stretnúť so zaujímavým javom, ktorý v súčasnosti vstupuje do povedomia umeleckej verejnosti, a to s online výstavami. Ide o výstavy autorov ktoré majú presne špecifikovanú dobu výstavy, miesto konania však nie je kamenná galéria ale internetový priestor. Upútavky na podobné výstavy sa nachádzajú na stránke pod názvom online výstavy (*zai xian zhanlan* 再现展览), kde popri upútavkách na výstavy prebiehajúce v reálnych priestoroch galérií možno nájsť aj upútavky na výstavy, ktoré sa konajú v presne vymedzenom čase priamo na webových stránkach Artronu.

Súčasťou je aj Diskusné fórum (*luntan* 论坛), kde sú publikované články o rôznych aspektoch umenia, výstavách, akciách. Stránka nás upozorní na „hviezdy fóra“, teda návštevníkov, ktorí majú najväčší počet publikovaných príspevkov. Niektorí výtvarníci tu v sekcii Umelci (*yishujia* 艺术家) uverejňujú svoje diela bez ďalšieho komentáru. Aj v diskusnom fóre možno nájsť odkaz na predaj obrazov, kde je možné nájsť informácie o predaji určitého diela, aj cenách obrazov určitého umelca.

Okrem písaných článkov sa na stránke nachádzajú aj video reportáže z rozličných výstav či iných kultúrnych podujatí. Tento faktor video reportáží je možné zaznamenať aj na iných čínskych webových stránkach o výtvarnom umení.

Táto stránka obsahuje aj Galériu Žlté stránky, teda sekciu venovanú predaju obrazov, kde sa po kliknutí určitého umeleckého diela zjavia údaje o tomto diele, ako sú rozmery, technika, autor, rok vzniku, cena a telefonický kontakt. Artron sa jasne prezentuje ako stránka, ktorá ponúka okrem iného aj predaj obrazov. Okrem žltých stránok možno na stránke nájsť internetový predaj (*zaixian jiaoyi* 在线交易), kde je možné priamo zakúpiť konkrétne zobrazené umelecké dielo formou internetového predaja. Táto stránka sa svojou štruktúrou zameriava ako na predaj obrazov s neskrývaným zámerom poskytnúť informácie o trhu s umeleckými dielami, a to nielen súčasných autorov, aj na informovanie o kultúrnom dianí v rámci Číny.

Hlavná strana Artron neobsahuje link na žiadne iné webové fórum venované výtvarnému umeniu. Všetky výrazne označené prepojenia sa týkajú spolupracujúcich médií a organizácií (*hezuo meiti jigou* 合作媒体机构), medzi ktoré patrí napríklad Asociácia čínskych výtvarníkov 中国美术家协会, Čínska národná galéria 中国美术馆, Centrálna akadémia výtvarných umení 中央美术学院, Múzeum hlavného mesta 首都博物馆, Čínska asociácia zberateľov 中国收藏家协会 a podobne, prípadne stránok, ktoré nejakým spôsobom súvisia s činnosťou Artron. Spojenie s ostatnými webovými stránkami venovanými umeniu je zabezpečené nenápadným spôsobom. Po kliknutí na drobnú ikonku Priateľské prepojenia (*youqing lianjie* 友情链接), umiestnenú na spodnej strane dolnej lišty, kde sa nachádza aj ikonka O nás (*guayu*

women关于我们), sa objavia stránky prepojené so stránkami Artron. Z tu analyzovaných stránok boli spomenuté 99ys a ARTSPY a takisto aj niektoré, ktoré som spomínala na začiatku, ako Zhuoke, 798, ako aj mnohé iné stránky, ktoré nie sú v štúdiu spomenuté. Pod logami spriatelených stránok sa nachádza návod na prepojenie s touto stránkou.

Artron je najväčšia čínska stránka zaoberajúca sa súčasným čínskym umením, ktorá ponúka najväčší rozsah služieb. Na podporu skupiny Artron vznikol webový prehliadač, ktorý zhromažďuje údaje ohľadom diania na výtvarnej scéne v Číne. Je to Yiwang123 (*yi wang dajin* 艺网打尽²²), ktorý združuje linky na množstvo internetových portálov týkajúcich sa výtvarného umenia v Číne. Napriek tomu, že na hlavnej strane možno vidieť len niekoľko odkazov, ďalšie sa dajú rozkliknúť po stlačení odkazu „viac“,²³ ako aj linky na iné informácie týkajúce sa umenia, odkazy na galérie (čínština rozlišuje galérie, ktorých účelom je umožniť ľuďom prezeráť si umelecké zbierky či výstavy *meishuguan* 美术馆 od komerčných galérií *hualang* 画廊), umelecké časopisy, informácie o dražbách, múzeách, ako aj prepojenia na bežné, všeobecne využívané internetové stránky.²⁴ Viaceré zo stránok sú určitým spôsobom previazané so skupinou Artron²⁵. Okrem iných webových stránok týkajúcich sa výtvarného umenia sa tu nachádzajú aj odkazy na Centrálnu akadémiu výtvarných umení (*zhongyuan meishu xueyuan* 中央美术学院), Štátny úrad pre umelecké pamiatky (*guojia wenwu ju* 国家文物局), na čínsku umeleckú kritiku (*Zhongguo yishu piping* 中国艺术批评) a iné stránky súvisiace s umením. Na lište na ľavej strane nájdeme odkazy na iné, často navštevované stránky, ktoré nesúvisia s umením, dolu na stránke sa nachádzajú odkazy na zahraničné stránky, ako napríklad Artnet, La Biennale di Venezia, Boston Museum of Art, medzi inými aj odkaz na Hong Kong Museum of Art, čo poukazuje na skutočnosť, že Hongkong je medzi Číňanmi ešte stále čiastočne vnímaný ako zahraničie. Táto stránka neponúka anglickú mutáciu textu, zato ponúka možnosť nastaviť si prehliadač ako predvolenú stránku na počítači. Na stránke je možné takisto zaregistrovať sa. Yiwang123 je komplexný prehliadač, ktorý okrem odkazov na súčasné a moderné umenie obsahuje aj prepojenia na tradičnejšie ladené stránky s umením.

Ďalšia tu prezentovaná internetová stránka je 99ys (99 *yishu wang*, 99 艺术网).²⁶ Táto stránka bola založená 9. 9. 2003. Po piatich rokoch skúseností a dvoch rokov príprav vypracovala z webovej stránky galérie v Chengdu na veľkú celočínsku platformu súčasného umenia. Po piatich rokoch 8. 8. 2008 sa centrála stránky presťahovala do Pekingu, symbolicky na začiatku olympijských hier. Vtedy sa aj umelecká štvrt' 798, pekinské centrum súčasného umenia, stalo centrom ázijského umenia a bola oficiálne založená aj spoločnosť *Beijing Jiujiu yishu keji*, s. r. o. 北京久久艺曙科技有限责任公司, ktorá stránku prevádzkuje. Stránka sa odvoláva na olympijského ducha, má ambíciu stať sa platformou pre prezentáciu súčasného čínskeho umenia, rozvíjať umenie v jeho mnohorakosti, rôznorodosti, stavia sa za slobodu umenia. Táto stránka sa usiluje o vytvorenie mediálnej platformy pre súčasné a experimentálne umenie, spája elitu svojich členov, ktorí sa venujú súčasnému umeniu, spravodajstvu, štúdiu, kritike, vzdelávaniu, otváraníu sa trhu, zberateľstvu, čím všemožne sa snaží

podporiť rozvoj súčasného umenia. Ich cieľom je stať sa odborným internetovým médiom zameriavajúcim sa súčasné a experimentálne čínske umenie.²⁷ Zaujímavý je názov spoločnosti, hrajúci sa s homonymami v čínskom texte.²⁸ Táto stránka je jasným príkladom toho, ako sa pôvodne miestna stránka pri reálne existujúcej galérii postupne transformovala na čisto internetovú stránku celočínskeho významu. Do určitej miery bola situácia tejto stránky uľahčená skutočnosťou, že sa objavila pomerne skoro, ešte v období, keď existoval veľký nezaplnený priestor pre internetové stránky týkajúce sa súčasného umenia.

Na hlavnej stránke sa nachádzajú príspevky informujúce o umeleckom dianí doma (v Číne) i za zahraničím, upútavky na prebiehajúce či blížiac sa výstavy spracované formou graficky príbuznou plagátom, pričom je možné, že aj v skutočnosti ide o akúsi elektronickú formu výstavných plagátov, články označené za „tému dňa“ (*redian* 热点), pričom k väčšine z týchto článkov či reportáží neboli na stránke pridané online komentáre. Nižšie na stránke vidno odkazy na bežné, graficky neodlíšené reportáže z výstav a výstavných akcií, niekedy doplnené obrazovým materiálom, inokedy sa fotografie zjavia až po otvorení konkrétneho príspevku. Na stránke vidíme informácie ohľadom aukcií a analýzy trhu s umeleckými dielami, príspevky ohľadom zberateľstva umeleckých artefaktov. V rubrike Mimoriadne vysielanie (*tese lanmu* 特色栏目) je možné pozrieť si video reportáže. V rubrike Umelecká komunita sú sústredené príspevky členov komunity, teda blogy a príspevky registrovaných členov komunity. Okrem článkov sú časté koláže vytvorené z rozličných fotografií, videí, hudobnej produkcie, či iného obsahu, o ktorý sa chce niektorý člen komunity podeliť s ostatnými členmi či nečlenmi. Tieto príspevky bývajú eklektického charakteru, sú oveľa menej formálne ako oficiálne články na stránke.

V dolnej časti stránky nachádzajú fotografie umelcov s menami, rozdelené na dve kategórie – maľba tušom 水墨 a súčasné umenie 当代艺术. Po otvorení si profilu náhodne vybraného umelca (Zhang Yu 张羽, nar. 1959, s ktorým som sa v minulosti aj písomne kontaktovala kvôli jeho maľbám tušom a ktorý bol na tejto stránke zaradený ako umelec v oddelení súčasného umenia) sa objavil jeho profil, obrazy, články, ktoré tu publikoval, a to rovnako články, ktoré písal priamo Zhang Yu, ako aj články, ktoré o ňom na tejto stránke publikovali výtvarní kritici.

Na spodnej časti hlavnej stránky sa nachádzajú aj obálky desiatich časopisov zameraných na umenie, ktoré vychádzajú v Číne v papierovej forme, pričom niektoré čísla týchto časopisov sú po prekliknutí si z tejto stránky dostupné aj online. Aj počet časopisov venovaných umeniu, zberateľstvu umeleckých artefaktov, dizajnu a iným témam súvisiacimi s umením dokazuje, že čínsky trh s umením zažíva svoj boom. Pokiaľ ide o umelecké štýly prezentované na 99ys, jedná sa nielen o súčasné, či experimentálne umenie, je možné tu nájsť aj články o starších či tradičnejšie ladených umeleckých dielach, dokonca v sekcii zberateľstva sa spomína aj keramika a iné umelecko-remeselné artefakty. Súčasnú umenie a jeho diela však tvoria neoddeliteľnú súčasť stránky, na ktorú je kladený veľký dôraz, čo dokazuje aj skladba stránky, konkrétne oddieli venované súčasnému umeniu a súčasným umelcom.

Ani na stránke 99ys sa nenachádzajú viditeľné prepojenia na iné stránky zaoberajúce sa súčasným umením. Všetky priame prepojenia, ktoré možno vidieť na titulnej stránke sa týkajú prevažne zberateľských stránok, okrem ktorých nájdeme link aj na už spomínanú stránku Artx, ktorá je zameraná na tradičné umenie. Prepojenie na iné výtvarne orientované weby je riešené podobne, ako sme si to všimli na stránkach Artron, len s rozdielom, že po rozkliknutí odkazu na Priateľské prepojenia sa nezjavujú logá stránok, len ich názvy v čínskom jazyku.

Od ostatných tu spomínaných stránok sa trochu odlišuje fórum Art-Ba-Ba, ktoré sa prezentuje ako komunita súčasného umenia, zameriavajúca sa na propagáciu súčasného umenia. Stránka vznikla v roku 2006 a vo svojich začiatkoch mala ambície podporovať mladých šanghajských umelcov. Obracia sa na umelcov, organizátorov výstav, zberateľov milovníkov umenia, študentov umenia a ponúka im otvorenú, slobodnú, interaktívnu platformu na vymieňanie si názorov, spoločne so svojimi členmi a prispievateľmi vytvorili najživšiu a otvorenú komunitu pre súčasné umenie. Snažia sa propagovať súčasných umelcov a ponúkajú im priestor na slobodnú výmenu názorov, ponúkajú zábavnú formu umeleckých aktivít a bádania, zbierajú informácie a správy týkajúce sa výtvarného umenia.²⁹

Okrem komunikácie, prostredníctvom širokej základne svojich členov, má fórum Art Ba-Ba slúžiť aj ako konzultačné centrum súčasného umenia, kde sa sústreďujú informácie a správy ohľadom akcií konajúcich sa v Číne aj v zahraničí. Snažia sa ponúkať aj odborné informácie a poradenstvo ohľadne súčasného umenia, aj pokiaľ ide o teoretické znalosti z rozličných uhlov pohľadu, čo vytvára prostredie s akademickým duchom.³⁰

Art Ba-Ba organizuje rôzne akcie, aby tak živým spôsobom podporili diskusie ohľadom súčasného umenia, pravidelne organizujú špecializované konferencie, ktorých cieľom je prilákať členov prispievať svojimi názormi do diskusií. V týchto diskusiách je možné priamo reagovať na príspevky iných, tým sa umelci alebo ľudia pracujúcich s umením bližšie oboznámia so súčasným umením a môžu nadviazať priamy kontakt.³¹ Z textu nie je jasné, či sa tieto diskusie o umení konajú online alebo či sa okrem internetových kontaktov niektorí aktéri stretávajú aj niekde naživo. Z materiálov jednotlivých prispievateľov, hlavne zo spoločných fotografií, je však zrejmé, že minimálne časť umelcov sa pozná osobne a stretáva sa aj mimo priestoru sociálnych médií. To poukazuje na ďalšiu funkciu internetových fór, totiž, že poskytujú priestor na zoznámenie sa medzi umelcami s podobným štýlom tvorby, či s podobnými názormi na umenie, ktorí sa neskôr stretávajú, prípadne organizujú spoločné výstavy. Stretávanie sa a nadväzovanie kontaktov na sociálnych médiách a neskôr aj v reálnom živote na profesionálnej i ľudskej úrovni je nesporne inšpiratívne. Tieto vzájomné kontakty a interakcie napomáhajú tvorbe umelcov, spoločné výstavy zasa pomáhajú umelcom preraziť na čoraz živšom a dravšom trhu súčasného čínskeho umenia.

Na rozdiel od väčšiny stránok, Art-Ba-Ba sa zameriava hlavne na teoretické články o umení, články o výstavách, ktoré sú niekedy doplnené obrazovým materiálom. V porovnaní s inými webovými stránkami je obsah fóra o niečo chudobnejší.

Na titulnej stránke sa neobjavujú upútavky na konkrétnych umelcov či na ich diela, ako je to časté na iných čínskych stránkach o umení. Prevažujú odborné články o umení, reportáže z výstav či umeleckých podujatí, ktoré často pozostávajú prevažne z fotografií a sú prepojené minimom textu. To je popri odborných článkoch pomerne častá forma prezentácie na čínskych umeleckých webových stránkach, ktorú by som hodnotila ako prechod medzi článkom v pravom slova zmysle a polooficiálnym či úplne neoficiálnym blogom.

Komunita Art Ba-Ba nemá vyslovený blog, ale je možné sa zaregistrovať a prispievať článkami, prípadne hodnotiť články iných členov komunity. Na stránke sa zjavujú aj video reportáže, okrem iného aj niečo, čo by som nazvala video výtvarno-teoretické úvahy. Jedna z týchto reportáží, ktorá ma zvlášť zaujala, pojednáva o špecifikách konkrétneho a abstraktného umenia.

Art-Ba-Ba je výrazne profilovaná, zameriava sa na súčasné výtvarné umenie. Za najväčšie pozitívum možno označiť skutočnosť, že na stránkach fóra možno nájsť veľké množstvo odborných článkov týkajúce sa súčasnej umeleckej scény v Číne. Podľa vyjadrenia Art-Ba-Ba na ich stránkach je toto ďalším predmetom ich činnosti, a to vytváranie databázy, ktorú vytvorili z príspevkov jednotlivých členov komunity, ktorí publikujú na ich stránkach. Tým vznikla originálna databáza článkov o umení, ktorú môže využívať každý návštevník stránok a do ktorej môže každý zaregistrovaný člen komunity prispievať svojimi príspevkami a tak ju ďalej rozširovať. Fórum Art-Ba-Ba je na titulnej strane viditeľne prepojené s inou webovou stránkou zaoberajúcou sa výtvarným umením, a to so stránkou ARTSPY 艺术眼.

ARTSPY (*yishu yan* 艺术眼)³² je stránka so sídlom v Pekingu, ktorá sa označuje za diverzifikovanú globálnu platformu pre súčasné umenie. V súčasnosti ARTSPY prostredníctvom svojich prepojení vytvorila najživšiu informačnú stránku o umení. Táto stránka každodenne prináša najnovšie správy z celého sveta. Okrem toho svojou formou „video+obraz+text“ prináša milovníkom umenia a zberateľom najcennejšie umelecké diela súčasného a experimentálneho umenia. Funkcia „hľadanie internetových stránok“ je najefektívnejšia pomôcka na hľadanie internetových stránok týkajúcich sa umenia.³³

Stránka ARTSPY sa vyznačuje pomerne bohatým obsahom, ktorý referuje o zahraničných výstavách po celom svete. Články či reportáže zo svetových výstav sú preložené do čínštiny. Vďaka tomu stránka informuje čínske umelecké kruhy o početných výstavách zahraničných výtvarníkov konajúcich sa v zahraničí, čím výrazne napomáha čínskym výtvarníkom orientovať sa vo výstavách, získavať informácie o akciách, ktoré by sa inak ťažko dozvedeli, vzhľadom na stále existujúcu jazykovú bariéru, keďže znalosť angličtiny je u čínskych výtvarníkov vo všeobecnosti pomerne slabá. Stránky ARTSPY sú zamerané rovnako na prezentáciu svetového umenia, ako aj na dianie v súčasnom čínskom výtvarnom umení. V kategórii Umelci vidno, že stránka sa snaží dodržať svoj medzinárodný koncept a okrem čínskych umelcov prezentuje aj zahraničných výtvarníkov. V sekcii Internetové adresy sa nachádzajú odkazy na stránky známych zahraničných umelcov (napríklad Andyho Warhola), zahraničné komerčné galérie, zahraničné galérie, ako napríklad MoMa, Tate Gallery,

Gugenheim, rozličné svetové bienále, medzinárodné trhy umenia, výtvarné akadémie a rozličné iné inštitúcie. Táto stránka je úzko prepojená s už spomínanou stránkou Art-Ba-Ba, a to nielen v záhlaví stránky, ale niektoré články z tejto stránky sa zjavujú priamo na hlavnej strane. Okrem toho sa medzi internetovými adresami v sekcii média, nachádzajú odkazy na množstvo zahraničných, ale aj čínskych webových stránok, z ktorých niektoré sú spomínané v tejto štúdii, ako je Artron, Artintern, Artokok a iné.

Dalšia čínska stránka zaoberajúca sa výtvarným umením, ktorá má svoj nezameniteľný rukopis, je Artintern.net (*yishu guoji* 艺术国际).³⁴ Pri názve stránky sa nachádza motto, ktoré znie v čínštine zábavne a trochu absurdne, podobne ako po slovensky: Umelci všetkých krajín, spojte sa! Tento slogan má aj v čínskom kultúrno-politickom kontexte určitý nádych retra, odkaz či spomienka na ideály, ktoré sú v povedomí súčasnej čínskej spoločnosti rovnako vyprázdnené ako u nás. Táto stránka poskytuje informácie o umelcoch, umeleckých komunitách, akciách týkajúcich sa umenia. Ako sami uvádzajú, názov Artintern znamená, že im ide o „internacionalizáciu umenia“. Tvorcovia stránky sa snažia o prezentáciu čínskeho umenia na báze slobody, rovnosti a demokracie, o šírenie čínskej kultúry v medzinárodnom kontexte, o zintenzívnenie kontaktov so zahraničím, o zvyšovanie postavenia čínskeho umenia vo svete.

Artintern sa prezentuje ako stránka s vedúcim postavením v oblasti umenia v Číne. Okrem už spomínanej činnosti sa snaží poskytovať impulzy tlačným médiám ohľadom vydavateľských plánov odborných publikácií, plánov výstav, usiluje sa o prezentáciu umelcov a rozličných iných oblastiach súvisiacich s umením. Portál začal svoju prevádzku 1. júna 2008, odvtedy až do súčasnosti ponúka svoje služby, správy o umeleckých akciách, štúdie o umení, informácie o výstavách, umelcoch, videá, fór. Artintern má funkciu nazvanú „umelecký pes“, čo je názov internetového vyhľadávača zameraného na výtvarné umenie. V posledných rokoch sa počet registrovaných členov tejto stránky nielen v rámci Číny, ale aj postupne zvyšuje, čím Artintern postupne naplňa svoj cieľ stať sa vplyvnou stránkou s medzinárodným dosahom.³⁵

V hornej časti hlavnej stránky, v rubrike Správy sa nachádzajú reportáže z prebiehajúcich výstav a podujatí v Číne aj v zahraničí. Forma týchto reportáží je podobná iným čínskym stránkam: fotografie doplnené krátkym textom, informácie o mieste a čase konania. Mnohé z reportáží informujú o výstavách v zahraničí. Ako autori sú uvedení Číňania, často ide o články z čínskych periodík vydávaných v zahraničí. Niektoré z reportáží sú písané registrovanými členmi komunity Artintern. V takom prípade je okrem mena autora uvedená aj jeho profilová fotografia a link na ďalšie údaje o autorovi článku, ako sú ním uvedené osobné údaje, počet publikovaných príspevkov, počet uverejnených fotografií, počet fanúšikov, aj počet článkov, ktoré označil ako zaujímavé. V rubrike online diskusií (*zaixian fangtan* 在线访谈) sa môžu registrovaní členovia zapájať do diskusií.

V strednej časti hlavnej stránky sa nachádzajú plagáty výstav, ktoré sú graficky upravené tak, aby sa po chvíli menili. Na stránke sa nachádzajú ďalšie diskusné

fóra, blogy, odporúčané umelecké diela, ktoré si možno zväčšiť a tým získať prístup k ďalším informáciám o diele, autorovi. V dolnej časti stránky sa nachádzajú fotografie umelcov registrovaných na stránkach, po rozkliknutí sa zjaví zoznam umelcov, ktorý je usporiadaný buď podľa začiatočného písmena priezviska³⁶ alebo podľa umeleckého štýlu či žánru. Ako som už spomínala, vyhľadanie konkrétneho umelca podľa nasledovných kritérií je podstatne pomalšie ako jednoducho zadať si jeho meno do internetového prehliadača. V dolnej časti stránky sa zobrazujú najnovšie príspevky na blogu.

To, čo Artintern odlišuje od ostatných internetových stránok venujúcich sa súčasnému umeniu, je prezentácia jednotlivých pracovníkov webu, ktorých fotografie aj stručnú charakteristiku možno nájsť na ich stránkach.³⁷

Táto stránka má azda najviac prepracovaný systém blogov či prezentácií umelcov. Na rozdiel od Artron je zameraná viac na komunikáciu umelcov, ich vzájomné interakcie. Má živé diskusné fóra a veľmi rozvinutú komunitu blogerov. Blogy je možné zdieľať na viacerých sociálnych médiách.

Ani na hlavnej stránke Atrintern nenájdeme zrejme prepojenia na iné, či už čínske alebo zahraničné webové stránky s podobným zameraním. Tieto je možné nájsť až po bližšom prezretí si stránky. Takisto informácie o prípadných aukciách, predaji obrazov, cenové analýzy, nie sú okamžite jasne viditeľné. Na hornej lište sa nachádza sekcia Predaj umeleckých diel, kde 2559 umelcov prezentovalo 18 965 umeleckých diel, prevažne obrazov.³⁸ Po zbežnom prelistovaní si týchto takmer 2000 stránok si možno všimnúť zaujímavý fakt; kým na posledných stránkach sa takmer pri každom obraze nachádza údaj o cene, na prvých cca desiatich stránkach, teda pri najnovšie zverejnených dielach, sa tento údaj zjavuje len sporadicky. Viacerí čínski umelci, s ktorými som komunikovala, priznávajú, že zverejnenie ceny svojho diela na webe je často problematické, nakoľko sa obávajú, že po určitom čase môže tento údaj brzdiť cenový rast novších diel.

Angličtina na čínskych umeleckých internetových stránkach

Ak sa pozrieme na čínske internetové stránky, ktoré sa venujú umeniu, okrem ich komplexnosti a pomerne vysokej grafickej náročnosti, s ktorou súvisí ich pomalšie načítavanie, upúta ešte jedna skutočnosť: v prevažnej väčšine ide o stránky čisto čínske, bez možnosti prepnúť obsah do angličtiny. Vo všeobecnosti možno povedať, že anglické verzie čínskych internetových stránok nie sú vždy totožné s čínskymi, sú oveľa menej podrobné, čo platí aj o stránkach čínskych univerzít, kde by mohli študovať aj zahraniční študenti, a preto je v záujme univerzít dať preložiť do angličtiny aspoň časť informácií. Napriek tomu, že čoraz viac ľudí v Číne ovláda angličtinu, čínske umelecké weby sú zatiaľ hlavne v čínskom jazyku, jazykové mutácie v angličtine tvoria na niektorých weboch informácie stiahnuté zo zahraničných portálov, často sa týkajú výstav čínskych umelcov v zahraničí. Na niektorých weboch existujú aj články o čínskych umelcov v anglickom jazyku, no už pri zbežnom pohľade je zrejme, že ich grafika výrazne pokrívava za čínskou. Napriek tomu sa niektoré

portály snažia zverejniť maximum informácií aj v anglickom jazyku, čo zvlášť platí pre portály zaoberajúce sa súčasným a moderným umením.

Artron sa označuje za lídra vo webových portáloch o umení. V sekcii výstavy je možné nájsť aj informácie v anglickom jazyku, ale je ich podstatne menej a sú oveľa horšie podané. Kým čínska verzia okamžite informuje o prebiehajúcich výstavách vo vybranom meste (Peking), anglická stránka ukazuje ako najaktuálnejšiu výstavu Group Exhibition: The Road of the Hearth v galérii Cocolan, ktorá sa konala od 19. 1. do 28. 2. 2013 s poznámkou Passed.³⁹ V sekcii News sa ukazujú informácie zo sveta, ktoré sú pravdepodobne stiahnuté z iných zahraničných portálov. Niektoré z nich sa Číny netýkajú vôbec, iné informujú o čínskych výstavách, ktoré sa konali v minulosti, napríklad o výstave Xu Beihongových diel v Denver Art Museum in Colorado, kde je ako zdroj informácií uvedený chinadaily zo dňa 25. 11. 2011. Aj toto poukazuje, že anglické zdroje nie sú veľmi často využívané ani aktualizované.

Angličtina na portáli 99ys je podobná angličtine na Artrone. Hlavná stránka v angličtine obsahuje rozličné články prevzaté zo zahraničných portálov, nachádza sa tam niekoľko starších informácií o výstavách, prevažne zahraničných, tá najnovšia informuje o výstave v Pekingu z októbra až novembra 2012.⁴⁰ Informácia obsahuje vlastne len maličkú fotografiu propagačného plagátu výstavy a anglicky napísané najzákladnejšie údaje – dátum, miesto výstavy s presnou adresou, presný čas vernisáže, mená vystavujúcich autorov, kontakty na galériu. Možno by to mohlo kultúry chtivému cudzincovi, ktorý nerozumie po čínsky, pomôcť orientovať sa v ponuke výstav, keby sa tam nachádzali upútavky na výstavy odohrávajúce sa v reálnom čase, ako ich možno nájsť na iných čínskych webových portáloch zaoberajúcich sa umením, ktoré spomeniem neskôr.

Podobná situácia je aj na stránke Art-Ba-Ba. Na titulnej stránke je sekcia, kde sa nachádzajú upútavky na výstavy písané po anglicky (Art English). Po ich prečítaní však sklame fakt, že údaje na stránke sú vo veľkej časti staršieho dátá, prevažne z rokov 2008 až 2010, len niekoľko zo správ sa týkalo roku 2013, ako je napríklad upútavka na výstavu Art Basel v Hongkongu konajúcu sa 23–26. mája 2013, konkrétne na čínskych umelcov Dai Guanyu, Zhang Dali a Gao brothers, a upútavka na samostatnú výstavu v umeleckej štvrti 798 v Pekingu v apríli 2013. Napriek tomu treba priznať, že väčšina postov na stránke sa reálne týka umeleckého diania v Číne, teda nie sú to pozbierané správy zo sveta z času na čas hmlisto súvisiace s čínskym umením, ako vidíme na stránkach Artron a 99ys. Vidno, že pokiaľ ide o informácie v anglickom jazyku, Art Ba-Ba si počína lepšie ako už spomínané stránky.

ARTSPY艺术眼 je jediná z tu spomínaných čínskych internetových stránok o umení, ktorá ponúka informácie o sebe aj v anglickom jazyku. Žiaľ, tým sa jej bilingválnosť končí, pretože to je viac-menej všetko, čo možno nájsť na ich stránkach v anglickom jazyku, zvyšné texty sú iba v čínštine. Okrem toho je to pomerne problematická a málo zrozumiteľná angličtina, ktorej zmysel sa dá pochopiť až po prezretí si textu v čínštine. Napriek tomu tu nájdeme množstvo textov či obrazových materiálov o zahraničných výstavách, prezentácie zahraničných umelcov, interview so zahraničnými umelcami a podobne, čo predpokladá časté a aktívne používanie

angličtiny. Ako zdroj býva väčšinou uvedený práve ARTSPY, niekedy sú spomenutí autori textov, niekedy redaktori a prekladatelia. O tejto stránke by sa dalo povedať, že sa až doteraz zamerala hlavne na preklady zahraničných textov do čínštiny, na preklady do angličtiny už zrejme nebola dostatočná motivácia.

Po porovnaní všetkých tu posudzovaných internetových stránok a portálov ako najanglofilnejší, najzaujímavejší pre zahraničného čitateľa, ktorý neovláda, alebo len zle ovláda čínštinu, ale má veľký záujem o súčasné čínske umenie, vychádza portál Artintern. Jeho anglická verzia je spomedzi všetkých tu uvedených internetových stránok najkomplexnejšia a najlepšie prepracovaná. Napriek tomu, že informácie v angličtine nie sú presnou kópiou čínskych stránok, (po skúsenostiach s viacerými čínskymi internetovými portálmi už človek vlastne ani neočakáva úplnú zhodu znenia či designu), ich správy v anglickom jazyku sa reálne týkajú Číny, Pekingu a iných čínskych miest a sú časovo pomerne aktuálne – aspoň pokiaľ ide o program výstav.

Priamo na hornej časti hlavnej strany portálu artintern.net je výrazne uvedená možnosť prepnúť do tohto jazyka, dokonca sa články v angličtine zjavujú na hlavnej strane. V čase zisťovania⁴¹ tam bolo možné spozorovať dva články týkajúce sa Art Basel v Hongkongu,⁴² článok o sólo výstave výtvarníka,⁴³ ako aj článok o problematike naplnenia galérií, ktoré sa v súčasnosti v Číne stavajú.⁴⁴ V anglickej verzii sekcie Výstavy/exhibitions možno nájsť hlavne upútavky na výstavy konajúce sa za účasti zahraničných organizátorov, výstavy na ambasádach či výstavy zahraničných galérií v Číne. Všetky články v angličtine, ktoré sa zjavujú na hlavnej stránke, boli pridané po 20. 5. 2013. Z toho sa dá usudzovať, že v súvislosti s veľtrhom umenia Art Basel v Hongkongu začali autori stránky intenzívnejšie pociťovať potrebu prezentovať sa aj v angličtine.

Sami autori Artintern priznávajú, že anglická verzia ich stránky en.artintern.net je nezávislá od pôvodnej stránky v čínštine, hoci niektoré zo správ sú preložené z čínskej verzie, obe verzie nie sú identické. Na druhej strane je en.artintern.net úzko prepojená s čínskou verziou, blogy dobrých umelcov a kurátorov budú odporúčené na hlavnej stránke, takisto chystajú v krátkej dobe zaviesť fórum aj v anglickom jazyku. Na stránku sa možno zaregistrovať aj v angličtine.⁴⁵ Z uvedeného je možné usudzovať, že autori stránky dúfajú vo vzájomné prepojenie anglickej a čínskej verzie, ktoré sa už pomaly začína realizovať. Je dokonca možné, že v čase publikovania štúdie bude angličtina na tejto stránke zastúpená v oveľa väčšej miere ako je tomu v súčasnosti.

Z uvedeného jasne vidno, že angličtina ako druhý jazyk na čínskych weboch ešte nie je prevádzkovateľmi týchto webov vnímaná ako páličivý problém, ktorý treba naliehavo riešiť. Jediný z tu uvedených portálov, ktorý má ambíciu pritiahnuť na svoje stránky aj zahraničných umelcov a ľudí zaujímajúcich sa o výtvarné umenie je Artintern. Ostatné portály používajú angličtinu len úsporne; na prevzatých článkoch zo zahraničných zdrojov, ktoré Artron a 99ys preberajú zo zahraničných zdrojov bez ďalšieho prekladu. Stránka Art-Ba-Ba prejavuje v porovnaní s inými uvedenými stránkami aspoň určitú snahu o výber príspevkov, aby sa týkali čínskeho súčasného umenia alebo čínskych umelcov.

Situácia na ostatných internetových stránkach, o ktorých som sa zmienila len stručne, ako napríklad Umenie Číny (*Yishu Zhongguo* 艺术中国), či na iných tu bližšie neanalyzovaných portáloch, je ešte oveľa menej naklonená používaniu dvojjazyčných verzií. Napríklad na stránke Umenie Shanghai sa angličtina okrem zábavne preloženého motta nachádza aj pri názvoch jednotlivých rubriek, ktoré sú uvedené dvojjazyčne, no text v nich je už výlučne v čínštine. Stránka Artokok má na titulnej stránke zdanlivú možnosť prepnúť stránku do anglického jazyka, ale po prepnutí sa nič nezmení; články ostanú v čínštine, ako predtým. Mnohé čínske internetové stránky o výtvarnom umení sú dostupné čisto v čínštine, bez akýchkoľvek náznakov angličtiny, niekde si dali tvorcovia aspoň tú námahu, že preložili názvy niektorých rubriek.

Z uvedených faktov vyplýva, že čínsky trh s umením a záujem čínskych portálov o umenie sa zatiaľ výrazne nesnaží propagovať čínske umenie v zahraničí prostredníctvom elektronických médií. Táto situácia sa však môže čoskoro podstatne zmeniť. Ako vidno už z dátumov vzniku prvých internetových portálov v Číne, čínsky internetový priestor sa dokázal vo veľmi krátkom čase zaplniť množstvom portálov o výtvarnom umení, čo poukazuje jeho veľkú pružnosť. Preto je reálny predpoklad, že ako náhle si by čínske webové stránky venujúce sa výtvarnému umeniu uvedomili zahraničný dopyt po cudzojazyčnej verzii ich stránok, preklad do angličtiny či iného cudzieho jazyka by bol otázkou krátkeho času. Zatiaľ tieto stránky a ich prevádzkovatelia jednoducho nepociťujú potrebu prezentovať sa navonok mimo čínsky hovoriaceho sveta.

Formy príspevkov na čínskych internetových stránkach

Keď sa pozrieme na čínske umelecké webové portály z formálneho hľadiska, nachádzame tam rozličné formy vstupov. Od tradičných článkov až po rozličné videá. Najtradičnejšou formou je článok, ktorý môže byť rôzneho stupňa odbornosti. Často sa objavujú články písané výtvarnými teoretikmi či redaktormi internetových stránok.

Popri odborných článkoch nachádzame aj rôzne literárne útvary, ktoré by sme mohli súhrnne nazvať eseje. Často ich téma s umením nesúvisí, ide proste o rozličné literárne útvary, ktoré s výtvarným umením spája ilustrácia, ktorú môže tvoriť umelecké dielo či fotografia, alebo jednoducho skutočnosť, že autor je umelec či prosto skutočnosť, že sú publikované na umeleckých weboch. Ďalšou pomerne častou formou sú rozličné reportáže, kde hlavný materiál tvorí obrazový materiál z výstavy či výber fotografií diel jedného alebo viacerých umelcov.

Ako oživujúci prvok, ktorý je veľmi vítaný nielen pre zahraničných návštevníkov čínskych internetových stránok zaoberajúcich sa výtvarným umením ovládajúcich čínsky jazyk, ale aj pre tamojšiu laickú verejnosť, ktorá má určitý vzťah k umeniu, ale nemá energiu či chuť čítať odborné články, by som označila rozličné video vstupy, ktoré sa stránkach vyskytujú a ktoré umožnia do istej miery simulovať priamy kontakt s konkrétnym výtvarníkom, či skôr reportérom alebo výtvarným teoretikom, čo značne zvyšuje atraktivitu týchto stránok, ich prístupnosť a otvorenosť voči

milovníkom umenia či potenciálnym zberateľom. Tieto vstupy oživujú stránku, dodávajú jej nový rozmer, ktorý využívajú aj iné typy internetových stránok, napríklad spravodajské portály a ktorým sa elektronické médium odlišuje od tlačných médií, ktoré takúto možnosť nemajú. Množstvo video materiálu, dostupného na čínskych internetových stránkach, je skutočne udivujúce. Nejde len o prvoplánové video reportáže z výstav, časté sú rozhovory o umení, o galériách, prípadne monológy o výtvarno-teoretických otázkach či problémoch. Fenomén video reportáží má veľký potenciál a je možné, že jeho podiel na čínskych umeleckých internetových stránkach v budúcnosti ešte porastie.

Samostatnou kapitolou sú obrazové materiály zo stretnutí umelcov, ktoré zobrazujú umelcov na spoločnom podujatí. Často ide o spoločný obed či večeru, kde sú odфотографовани pri stole, niekedy priamo v ateliéri niektorého z nich. Tieto materiály sa častejšie vyskytujú na blogoch. Okrem toho sa môžeme stretnúť s tematickými príspevkami, keď blogger poskladá niekoľko fotografií zo svojho osobného života, prípadne doplní básňou (ktorá nemusí byť jeho) fotografiou jeho umeleckého diela, videozáznamom obľúbenej piesne. Tieto vstupy spĺňajú jednu z požiadaviek internetovej komunikácie, že je dôležité byť videný, pokiaľ možno najčastejšie. Tým sa dostávame k ďalšej téme, a tou je funkcia sociálnych médií a komunikácia na nich.

Komunikácia a fungovanie čínskych výtvarníkov na sociálnych médiách

Častou súčasťou čínskych portálov o výtvarnom umení je možnosť komunikácie medzi zaregistrovanými členmi na fórach. Na blogu (*boge* 博客) alebo inom mieste na stránke sa dá vytvoriť si profil, uviesť o sebe určité informácie, publikovať články, skeče či eseje, ale aj fotografie svojich diel, výstav, aktivít. Na väčšine tu uvedených internetových stránok je možné zaregistrovať sa bezplatne, čo znamená, registrácia je v prevažnej väčšine portálov umožnená fakticky každému, kto vyplní registračné údaje. Len niektoré webové stránky, ktoré sa často prezentujú ako oficiálne (*guanfang wang* 官方网), hoci spočiatku uvádzajú, že sú bezplatné, ponúkajú možnosť vytvorenia stránky pre konkrétneho umelca za poplatok, ktorý odôvodňujú nákladmi na vytvorenie profilu. Na väčšine tu spomínaných webových stránok je umožnené umelcom, aby si sami vytvorili svoj vlastný profil, pričom majú možnosť voľby z niekoľkých pozadí, typov grafického dizajnu, čo znamená, že aj bezplatné profily ponúkajú pomerne veľkú mieru originality. Naopak, práve profily na oficiálnych stránkach bývajú graficky menej prepracované, možno preto, aby vyzerali oficiálnejšie. Výhody či nevýhody možno zhrnúť asi tak, že názov oficiálna stránka znie ušiam čínskych percipientom niečo hodnovernejšie, akoby skutočnosť, že sa tam nemôže zaregistrovať každý, potvrdzovala určitý sociálny status umelcov, ktorým bola táto možnosť ponúknutá.

Mnohé čínske internetové stránky o umení poskytujú po zaregistrovaní a vytvorení si profilu aj možnosť viesť si svoj blog. Zaujímavým fenoménom čínskych umeleckých blogov je fakt, že pokiaľ si človek pozerá blog či článok iného autora po prihlásení sa na stránku, zjaví sa na stránke iného blogera jeho profilová fotografia s jeho menom. To je vnímané ako zaklopanie, tým, že sa niekto zjaví na cudzom

blogu, očakáva od autora blogu návštevu. Blogy si možno prezeráť aj bez prihlásenia, v tom prípade sa informácia o návštevníkovi nezjaví. Okrem toho tam funguje slovná aj mimoslovná komunikácia, na mnohých blogoch možno zanechať komentár, ale aj rozličné piktografické pozitívne či negatívne hodnotenia. Slovné komentáre možno obohacovať emotikonmi.

Ochota poskytovať svoje osobné údaje u používateľov elektronických médií v Číne postupne stúpa. Na začiatku fungovania internetových fór sa čínski umelci obávali zverejniť svoje skutočné mená a skrývali sa za rôzne, viac či menej sofistikované prezývky. Postupne, ako sa nedôvera voči tomuto fenoménu zmenšovala, niektorí umelci začali vystupovať pod svojimi skutočnými menami. Zatiaľ čo v minulosti sa na internetových portáloch vyskytovali takmer výlučne pseudonymy, v súčasnosti stále viac umelcov uvádza svoje skutočné mená a priezviská. Zaujímavý je príklad výtvarníka a výtvarného teoretika, ktorý sa v minulosti presadzoval na viacerých webových stránkach (Artron, Artintern a iné) pod pseudonymom Rock In, si neskôr zmenil svoj nick na meno Jiang Yinfeng, pod ktorým vystupuje až do súčasnosti. Tento umelec je aj v súčasnosti veľmi známy práve svojou činnosťou na blogoch a fórach, kde často publikuje. Ani teraz však nie je stopercentne isté, či meno, ktoré uvádza, je jeho občianske meno a priezvisko. Vzhľadom na britkosť a radikálnosť jeho blogov a s prihliadnutím na čínsku tradíciu umeleckých pseudonymov je potrebné vziať do úvahy aj možnosť, že aj v tomto prípade ide o umelecký pseudonym.⁴⁶ Možnosť otvoriť si blog a komunikovať v rámci neho, ako verbálne, tak aj neverbálne ponúka aj najväčší čínsky webový portál Artron. Pri bližšom pohľade na blog Artronu si možno všimnúť, že aj v súčasnosti veľké množstvo prihlásených funguje pod pseudonymami (nick), či už ide o čínske pseudonymy, ako je napríklad veľmi poetický Dym a dážď z juhu od rieky Yangze (*Yan yu Jiangnan* 烟雨江南) filozofický, Buddhova prirodzenosť je všade (*Biyou foxing* 皆有佛性) alebo zhľuky latinských písmen, ktoré sa môžu podobáť na čínske mená, pričom sa nedá presne identifikovať, o ktoré čínske znaky ide, čo je možné chápať ako určitú formu anonymity, väčšiu, ako keby autor či autorka použil svoje meno v čínskych znakoch. Možno nájsť aj pseudonymy tvorené úplne náhodnými zhľukmi písmen a čísiel. Napríklad typický ženský nick s názvom Jesenná voda ako dym (*Qiu shui ru yan* 秋水如烟) uvádza na svojom profile len veľmi skúpe informácie, žiadne fotografie umeleckých diel, len niekoľko fotografií z ciest.

Tým sa dostávame k ďalšiemu špecifiku blogov, ktoré rezonuje čínskymi sociálnymi médiami: autori sa často snažia zverejňovať svoje cesty do atraktívnych lokalít, fotografujú stretnutia s priateľmi. Je pravdepodobné, že aj týmito aktivitami sa snažia pritiahnuť na seba pozornosť, vzbudiť dojem vlastnej úspešnosti, prostredníctvom ktorej sa potom presadzujú, vytvárajú si svoj pozitívny imidž.

Na blogu Artronu, ale aj na iných stránkach si môžu blogeri pridávať priateľov do friendlistu, môžu vstupovať či združovať blogerov, môžu hodnotiť iné blogy, a to rovnako slovné ako aj s použitím mimoslovného hodnotenia (v prípade Artronu sú použité mimoslovné hodnotenia: vojak – videl som, kvetinka – páči sa mi, vajíčko – nepáči sa mi, potrasenie ruky – nepotrebuje komentár, úder blesku

– novotvar používaný na internetových komunikačných portáloch, ktorý znamená, prekvapený, šokovaný, má mierne negatívnu konotáciu, avšak menej negatívnu ako hodiť vajítkom). Tieto či podobné prostriedky mimoslovného hodnotenia sa používajú vo väčšine blogov a fór aj mimo umeleckých kruhov. Okrem toho možno v texte správy používať rozličné emotikony, teda hore spomenuté symboly majú podobnú funkciu ako like na Facebooku, len s tým rozdielom, že vyjadrujú celú paletu názorov.

Takisto aj stránka 99ys má početnú a veľmi aktívnu umeleckú komunitu. V kategórii Komunita (*shequ* 社区) sa nachádza veľká skupina registrovaných členov portálu, ktorí uverejňujú svoje články, postrehy, správy z výstav. Po kliknutí na komunitu je možné pozrieť si jej členov, alebo aspoň časti z nich, ktorých fotografie sa nachádzajú v dolnej časti stránky. Tu vidno, že komunita združená okolo 99ys nezahŕňa výlučne výtvarníkov a ľudí zaujímajúcich sa o výtvarné umenie. Nachádza sa tu sekcia súčasného umenia, ale aj sekcia módy, návrhárstva, hudby, filmu a poézie, aj iné sekcie, ktoré sú uvedené v dolnej časti stránky. Zvláštna upútavka na stránke komunity je na mladé vízie, čo je časť, kde sa prezentujú mladí výtvarníci. V paneli s názvom Salónne akcie sa ukazuje pestrá zmes rozličných oznamov, článkov či amatérskych reportáží z akcií, ktoré na prvý pohľad s umením nesúvisia, ako sú fotografie z amatérskeho športového podujatia, pravdepodobne priateľského zápasu v stolnom tenise niekoľkých umelcov a umelkyň. Pri kliknutí na fotografiu člena sa otvorí jeho osobný profil, kde je možné vidieť počet priateľov, počet návštevníkov jeho stránky, počet článkov, albumov fotografií, ktoré publikoval, zoznam priateľov aj návštevníkov jeho profilovej stránky. V prípade prihlásenia ako člen danej komunity na stránke je možné pridať si osobu, ktorej profil si pozeráte, do friendlistu, poslať mu odkaz. Ako som už spomínala, ak si pozeráte profily po prihlásení, vaša profilová fotografia sa objaví na stránkach ľudí, ktoré si prezeráte. Pokiaľ si nepravujete, aby sa vaša profilová fotografia zjavila na stránke iného umelca, je možné prezerat si stránky aj bez prihlásenia.

Inak funguje komunita Art-Ba-Ba, kde sa mi nepodarilo nájsť profily zaregistrovaných účastníkov, ani viditeľný blog s fotografiami. Je pravdepodobné, že na tejto stránke možno po zaregistrovaní prispievať článkami, odpovedať na články iných členov komunity, ale možnosť vytvoriť si profilovú stránku s fotografiou, prípadne s fotografiami svojich diel som tam nenašla. Tomu zodpovedá aj tvrdenie tvorcov stránky, že stránka má fungovať ako odborné fórum, akási databáza výtvarno-teoretických textov, takže hoci sa na ich stránkach dajú nájsť často spomínanú formu fotografie+text, nefunguje tu typická čínska webová komunita s mimoslovnými hodnoteniami a emotikonmi.

Blog či iné formy komunikácie na internetových stránkach patria k pomerne novým formám sociálneho kontaktu. Treba podotknúť, že nie každý výtvarník, ktorý je zaregistrovaný na niektorej z hore uvedených stránok, využíva aj nástroj blogu na zvýšenie svojej popularity. Naopak, nie každý, kto funguje ako bloger, prípadne je zaregistrovaný na niektorej webovej stránke týkajúcej sa čínskeho výtvarného umenia, má v skutočnom živote niečo do činenia s výtvarným umením. Mnohí blogeri by

sa dali zahrnúť do kategórie milovníkov umenia, iní prispievajú svojimi viac či menej odbornými postrehmi na umelecký život v čínskej spoločnosti. Najzaujímavejším faktorom je práve demokracia, možnosť povedať svoj názor na umenie, ako aj skutočnosť, že umelec získava spätnú väzbu od účastníkov komunity. To paradoxne odrádza mnohých známejších umelcov od vytvorenia si profilu či aktívneho uverejňovania príspevkov na blogu a následnú komunikáciu s komentátormi príspevkov. Ak si už niektorí známi umelci profil na niektorej zo stránok vytvoria, často ho využívajú ako bezplatnú prezentáciu svojich umeleckých diel, zverejňujú články, ktoré sami napísali, prípadne o nich napísali iní a zakážu komentáre. Čínska obava zo straty tváre v prípade negatívneho alebo zosmiešňujúceho komentáru je príliš silná. Takisto sa známi umelci veľmi obmedzene alebo vôbec nezapájajú do rôznych diskusií, ne navštevujú stránky iných, menej známych umelcov, ktorým by tým mohli zvýšiť ich kredit. Okrem toho, v Číne som sa stretla so skutočnosťou, že mnohí úspešní umelci sa často skrývajú za svoju skutočnú či predstieranú nešikovnosť nielen v ovládaní internetu, ale niektorí dokonca nemajú ani mail či mobilný telefón a pre kontakt s nimi je potrebné komunikovať s ich rodinným príslušníkom, známym, agentom, galériou... Tento zdanlivo nelogický postoj je v krajine ako Čína, s ohľadom na počet obyvateľov a teda aj počet potenciálnych rušivých elementov vcelku pochopiteľný. Okrem toho je v súlade s taoistickou filozofiou a s ideálom „skrytého mudrca“, človeka žijúceho v ústraní, čo si mnohí z nich ani neuvedomujú.

Čínske internetové stránky a sociálne médiá ako relevantný zdroj materiálov o súčasných čínskych výtvarníkoch

Tu sa dostávame k téme relevantnosti, v krajnom prípade pravdivosti údajov o umelcoch. Táto téma už prekračuje problematiku sociálnych médií a internetových stránok. Treba si uvedomiť, že nielen internetovo publikovaný článok môže neobjektívne (či už kladne alebo záporne) zhodnotiť diela umelca. Samotný fakt, že autor sa ocitol v určitej publikácii s reprezentatívnym názvom neznamena automaticky, že tento umelec by tam mal patriť vďaka svojmu umeleckému prínosu. Z vyjadrení viacerých čínskych umelcov vyplýva, že v rámci Číny aj oficiálne publikácie, či už ide o knihy o výtvarnom umení alebo o výtvarné časopisy, často podmieňujú výber autorov zaplatením určitého poplatku. Podobná situácia sa miestami objavuje aj mimo čínskych výtvarných kruhov napr. publikácia *Who's Who in International Art* publikovaná pravidelne vo Švajčiarsku uplatňuje pri výbere autorov podobný postup. Na druhej strane, ani významnejší čínski výtvarní kritici nenapíšu článok len tak hocikomu, bez ohľadu, či im za to zaplatí.

Iná kapitola je hodnovernosť samotných údajov uvedených na webe. Nemožno odhadnúť, nakoľko sa skutočnosť, že údaje o autoroch sú všeobecne ľahko dostupné na weboch a fórach podieľa na zvýšení ich hodnovernosti. Je však pravdepodobné, že strach čínskych umelcov zo „straty tváre“ ich logicky povedie k väčšej pravdivosti, alebo aspoň sa ich snaha o vylepšenie imidžu odrazí nanajvýš tak vo vágnosti údajov, ktoré môžu byť štylizované tak, že sú pravdivé, ale primárne dávajú možnosť inej interpretácii. Výraz „študoval“ môže napríklad znamenať, že absolvoval riadne

(bakalárske) štúdium. Čínske vysoké školy a univerzity však okrem bakalárskeho či magisterského štúdia ponúkajú aj iné formy vysokoškolského štúdia (ktoré sú často vyššie spolplatňované a po odbornej stránke ľahšie dostupné ako bežná denná forma štúdia), pre ktoré sa dosť ťažko hľadá ekvivalent v zahraničných jazykoch, ale čínski respondenti sa v nich orientujú a vedia ohodnotiť náročnosť či prestíž daného stupňa vzdelávania. Napriek tomu, že na Západe nie je pri hodnotení umelca stupeň vzdelania určujúcim faktorom, v Číne je formálnemu vzdelávaniu ešte stále pripisovaná veľká dôležitosť.

Pokiaľ v minulosti v Číne platilo, že človek mohol uviesť do papierového životopisu aj značne skreslené údaje, je pravdepodobné, že v tomto ohľade sa situácia zlepšila. Keby sa niekomu dokázalo uvádzanie očividne nepravdivých údajov, mohlo by to mať za následok nasledovné zosmiešnenie na internete a nie je vylúčené, že v krajnom prípade by mohlo nasledovať aj jeho úplné vymazanie z dejín čínskeho umenia, ako sa to stalo autorovi(m) experimentujúcim s detskými mŕtvolkami na Benátskom Bienále v roku 2001. Keď som počas svojho pobytu na CAFA v rokoch 2002-03 vyjadrila som svoje znechutenie z tohto prípadu, ktorý už prekročil hranice etiky, čínski výtvarníci reagovali, že aj oficiálne kruhy boli pobúrené, ale nemohli zasiahnuť, pretože nenašli vhodný paragraf, nakoľko v ČLR neexistoval zákon chrániaci integritu ľudských pozostatkov po smrti. Podľa mojich informácií situáciu vyriešili samotní umelci, a to tak, že toho človeka jednoducho vyškrtili z akýchkoľvek ďalších aktivít a nikde nespomínajú jeho meno. Skutočnosť, že vo všeobecnosti pomerne rozhádaná čínska výtvarná obec bola schopná v hoci extrémnom prípade schopná takej jednoty a razancie, je prekvapujúca.

Druhý najbežnejšie používaný a najjednoduchší spôsob zvýšenia sledovanosti svojho profilu či blogu je založenie falošného profilu. Táto umelá identita slúži autorovi blogov či článkov na internete na to, že takto si môže pomerne jednoducho zvyšovať sledovanosť, napríklad pridávaním pozitívnych hodnotení na svoje *alter ego*, na vlastné články či blogy písané pod iným menom. V dôsledku pozitívneho hodnotenia falošným profilom je možné očakávať na základe princípu stádovitosti, že aj skutoční ľudia napíšu pozitívne ladený názor, alebo si ho aspoň o blogerovi vytvorí, prípadne si ho minimálne všimnú. V súčasnosti je táto možnosť sťažená skutočnosťou, že webmaster môže veľmi jednoducho podľa IP adresy zistiť, či si človek vytvoril dva odlišné profile na svojom počítači. Preto je podobných pokusov v súčasnosti menej ako v minulosti, kedy bola táto taktika veľmi často využívaná. Toto obmedzenie je možné obísť, v prípade, že alternatívna identita publikuje výlučne z iného počítača (z práce, od príbuzných, priateľov a pod.), ale to je už určitá komplikácia. Tu treba opätovne zdôrazniť, že ani zďaleka nie všetci blogeri, ktorí fungujú na čínskych webových fórach, sú v skutočnosti umelci. Okrem výtvarníkov, výtvarných teoretikov, zberateľov a kurátorov je na čínskych umeleckých fórach a blogoch pomerne veľké množstvo ľudí pohybujúcich v reálnom živote sa pravdepodobne mimo umeleckých kruhov, možno milovníkov umenia, ktorí tam z času na čas prezentujú svoje fotografie, sporadicky uverejňujú literárne ladené úvahy, ktoré s umením nemusia súvisieť, úryvky svojich či citáty cudzích

básní a podobne. To je faktor, ktorý uľahčuje tvorbu falošných profilov, keďže tento profil sa nemusí prezentovať svojimi umeleckými dielami, stačí, ak občas uverejní nejakú fotografiu prírodnej scenérie alebo si niekde skopíruje trebárs niečiu báseň a odcituje ju.

Dalším faktorom, ktorý do určitej miery znižuje hodnovernosť údajov na čínskych blogoch, je falšovanie sledovanosti. Tento jav je v Číne všeobecne známy, ale nemám ho materiálovo nepodložený, napriek tomu, že mi ho potvrdili viacerí výtvarníci, ktorí sa sami stretli s ponukami tohto druhu. Z pochopiteľných dôvodov si neprajú, aby som ich mená zverejnila. Ide o platenú úpravu, možno software, ktorý umelo zvyšuje sledovanosť blogera. Tým sa jeho príspevky dostávajú na titulnú stránku a je ľahko zapamätateľný, identifikovateľný. Nie je isté, nakoľko je tento software rozšírený, ani či tento jav funguje na všetkých umeleckých weboch.

Okrem kritéria sledovanosti existuje aj kritérium novosti. Na väčšine fór sa na titulnej strane zjavujú vždy najnovšie príspevky, preto sa mnohí blogeri snažia uverejňovať správy čo najčastejšie, aj keby šlo iba o zverejnenie niekoľkých fotografií. Takisto je z hľadiska sledovanosti príspevku dôležité uvažovať nad časom, v ktorom je uverejnený. Ak sa blogerovi podarí vysledovať si hodiny, kedy je nadanom fóre najvyššia sledovanosť, je predpoklad, že si jeho príspevok pozrie väčšie množstvo ľudí, ako keby ho zverejnil napríklad v neskorých nočných či skorých ranných hodinách, kedy je sledovanosť najnižšia.

Autenticitu komunikácie na sociálnych médiách komplikuje aj známa skutočnosť, že viacerí významnejší čínski výtvarníci sa nevenujú svojmu blogu osobne, ale poverujú tým mediálne zdatného odborníka, ktorý profesionálne hodnotí ich diela a riadi ich virtuálnu existenciu. Vedenie blogu je práca, ktorá si vyžaduje veľa času a znalostí sociálnych návykov účastníkov danej stránky, pretože okrem písania vlastných príspevkov zahŕňa aj návštevy iných blogov, spôsob vyjadrovania sa na sociálnych médiách, spôsob komunikácie s inými účastníkmi sociálnych médií. Čínske špecifiká kladú veľké nároky na správanie na internetových sieťach, spôsob sebaaprezentácie alebo už len spôsob reči či výber blogov, ktoré účastník prihlásený na fóre navštíví (ako už bolo spomenuté, pri návšteve prihláseného účastníka sa zjaví jeho meno a profilová fotografia) môže vo veľkej miere napomôcť k úspechu alebo naopak, neadekvátna sebaaprezentácia môže účastníkovi sociálnych médií aj uškodiť. V súčasnosti býva v Číne zvykom, že najúspešnejší výtvarníci komunikujú veľmi málo, ak majú profil, často ide o prezentáciu výtvarných diel či hodnotiacich článkov bez možnosti pridávať komentáre, ako to možno vidieť u svetoznámeho čínskeho maliara Fang Lijun 方力钧 (nar. 1963).⁴⁷

Pokiaľ ide o iné mediálne praktiky, ako preraziť, patrí medzi ne aj falšovanie výsledkov aukcií obrazov. Na viacerých portáloch sú pravidelne zverejňované informácie z aukcií obrazov. Aj napriek uisteniam o hodnovernosti údajov, sa stáva, že suma, za ktorú bolo dielo vydražené na aukcii a ktorá posúva umelca do vyššieho cenového rangu, nie je reálna. Je to v prípade, ak je dražiteľ vopred dohodnutý s autorom diela. Po vydražení obrazu na vysokú čiastku sa obchod neuskutoční, takže pokiaľ sa autor

neohradí voči skutočnosti, že obchod nebol zrealizovaný, na verejnosť sa dostane iba informácia o konaní dražby a suma, za ktorú bolo dielo daného umelca vydražené.

Záver. Internetové médiá ako spôsob získavania informácií a nástroj sebaaprezentácie umelcov

Po preskúmaní niekoľkých reprezentatívnych čínskych webových portálov venujúcich sa výtvarnému umeniu je možné skonštatovať, že internetové médiá najlepšie plnia svoju informačnú funkciu, teda slúžia hlavne ako zdroj informácií o pripravovaných, prebiehajúcich výstavách, ako zdroj článkov či materiálov o umelcoch. Treba poznamenať, že ich informačná hodnota je takmer výlučne viazaná na používanie čínskeho jazyka, minimálne na schopnosť rozumieť čínsky písanému textu (toto sa vzťahuje napríklad na obyvateľov Japonska, ktorí vďaka podobnosti v znakoch dokážu už pri pomerne slabej znalosti čínštiny približne rozumieť čínskemu textu, alebo minimálne orientovať sa v texte). Anglické verzie čínskych stránok o umení sú ešte na nižšej úrovni ako je to u stránok s iným obsahom. Výnimku tvorí azda len jeden z portálov, a to Artintern, ktorého anglická verzia, hoci nie je presnou kópiou tej čínskej, dokáže cudzincovi aspoň do určitej miery pomôcť orientovať sa v umeleckom svete, zistiť si prebiehajúce výstavy, prípadne získať základné informácie o umelcoch. Pri získavaní informácií o umelcoch v anglickom jazyku, spravidla sa s angličtinou stretneme častejšie u umelcov, ktorí maľujú olejomalby či tvoria avantgardnejšie typy umenia, ako sú napríklad performance.

Pokiaľ ide o samotné osobné údaje, ktoré umelci na weboch prezentujú, ako vek, vzdelanie, miesto pôvodu, navštevované školy, účasť na výstavách a podobne, je možné pripisovať im určitú vážnosť. Jednoduchosť prístupu k týmto informáciám do značnej miery zamedzuje tie najzjavnejšie nepravdivé tvrdenia, ktoré sa s najväčšou pravdepodobnosťou neobjavia už vzhľadom na to, že všetky informácie sú čoraz ľahšie overiteľné a možnosť, že sa ozve nevítaný svedok, ktorý autora nepravdivých informácií obviní z klamstva či zavádzania, a následná „strata tváre“ je dostatočne odstrašujúca. Pokiaľ ide o hodnovernosť informácií ohľadom cenových relácií obrazov či iných umeleckých artefaktov vydražených v dražbách či aukciách, konajúcich sa v Číne, tu je namieste skeptický postoj, ktorý sa však v prípade cien čínskych obrazov a výsledkov aukcií v rámci Číny neobmedzuje len na internet. Celkovo je rozumné byť skôr opatrný a nedôverčivý voči akýmkoľvek poskytovaným informáciám ohľadom cien umeleckých diel, a to bez ohľadu, či boli publikované na internete alebo vytlačené v niektorom z tlačенých médií, pretože čínsky systém dražieb a nadviazanie výstupov z nich na prípadné daňové či iné povinnosti ešte nie je taký prepracovaný. Z toho dôvodu je pomerne jednoduché falšovať ich výsledky už opisovaným spôsobom, hoci nie sú k dispozícii priame dôkazy o tom, že sa to skutočne tak deje.

V prípade počtu prezretí určitej stránky alebo blogu je hodnovernosť danej stránky výlučne na redaktoroch stránky, poprípade môže byť ovplyvňovaná softwarom, ktorý pridáva počet kliknutí na stránku. Nie sú k dispozícii informácie, na akom princípe tento software funguje, ale v krajine, kde je obchádzanie rôznych

reštrikcií zo strany štátnych orgánov pomaly štandardným postupom (napr. zablokovaný prístup na Facebook či Google je v ČLR často obchádzaný, dokonca návod, ako obísť toto zablokovanie, si možno prečítať aj na internete, kde sú k dispozícii aj viaceré platené služby, ako skryť svoju VPN a tak obísť tieto reštrikcie) je používanie podobného software veľmi pravdepodobné.

Jeden z najväčších záporov prezentácie umelcov na internetových stránkach zaoberajúcich sa čínskym umením je pomerne obmedzený okruh potenciálnych divákov. Napriek obrovským, v našich pomeroch úžas vzbudzujúcim číslam o sledovanosti jednotlivých stránok, je veľká pravdepodobnosť, že drvivá väčšina návštevníkov týchto stránok sú opäť umelci, možno výtvarní teoretici, študenti umenia a pod. Aby umelci zvýšili sledovanosť svojich diel aj mimo umeleckú obec, v poslednej dobe sa čoraz viac orientujú na všeobecne zamerané internetové stránky mimo umeleckých komunít. Stále populárnejšie medzi umelcami sú veľké internetové portály všeobecného charakteru, ako je Baidu, kde môžu všetci blogeri bez rozdielu, teda aj umelci, osloviť čo najväčší počet ľudí, teda prekročiť úzky kruh ľudí od umenia a dostať sa k potenciálnym záujemcom o svoje diela, ako aj výšiť celkové povedomie o svojej osobe na internete. Toto je prirodzene oveľa ťažšie ako získať relatívne meno v užšej komunite odbornej verejnosti, ktorú internetové stránky zamerané na umenie nesporne predstavujú. Podľa vyjadrenia čínskych výtvarníkov sa v súčasnosti stávajú čoraz populárnejšími mikroblogy, teda už spomínané *weibo*, ktoré fungujú nielen na čisto umeleckých stránkach a ponúkajú možnosť zviditeľniť sa uvedením kratučkého príspevku, jednej či niekoľkých viet alebo jedného umeleckého diela.

Internetové stránky zohrávajú dôležitú úlohu ako nástroj prezentácie či seba-prezentácie umelca a pri správne volenej technike prezentácie sa umelec dokáže prostredníctvom webov a blogov dostať do povedomia odbornej verejnosti, čo mu môže do určitej miery uľahčiť cestu do kamenných galérií. Na druhej strane si treba uvedomiť, že samotná prezentácia na webe vo väčšine prípadov ani zďaleka nie je postačujúca na to, aby sa umelec skutočne presadil, ale má skôr podpornú úlohu. Takisto neslobodno zabúdať na už spomínanú skutočnosť, že prezentácia či seba-prezentácia na internetových médiách má svoje pravidlá a zákonitosti, že je to činnosť, ktorá si vyžaduje množstvo času a špecifické znalosti komunikácie na sociálnych médiách, ktoré nemusí každý umelec ovládať a prípadné prešľapy by mohli jeho renomé viac uškodiť ako pomôcť. Nemožno opomenúť ani skutočnosť, že aj v rámci internetovej prezentácie majú najväčšiu váhu práve články, ktoré o umelcovi napíšu významní výtvarní kritici. Je však isté, že vážnosť a dôveryhodnosť internetových médií v očiach čínskych respondentov postupne stúpa, v dôsledku čoho sa na internete sa zjavuje stále viac stránok s podobným obsahom. Zároveň sa znižuje šanca pre novovznikajúce stránky presadiť sa, nakoľko sa musia odlišiť od už existujúcich konkurencie, ponúknuť niečo nové a neprestajne sa snažiť o presadenie. Internetové stránky, podobne ako umelci na nich, bojujú o svoje miesto na trhu s umením a o svoje postavenie na internete.

Title: Artists on web and webs of artists; presentation of Contemporary Chinese Art and Artists on Webpages, Forums and Blogs

Annotation: In the last decade there are plenty of webpages concerning fine arts in China. A number of Chinese artists use these webpages to promote themselves; present their artworks as well as their opinion on the blogs and other forms of virtual communication.

Purpose of the study is to focus on Chinese art webpages, to analyse the specifics of the best-known of them. The main attention is given to the internet media; webpages of galleries which exist in the real world, or the internet journals of art are not included. After having selected the most important and the most representative webpages, I evaluate the opportunity of artists to come into interaction with their fans, the way of using internet and other social media by artists for their self-presentation. The main attention is paid to various webpages and forums used by Chinese artists to promote their works. It is observed whether there is the factor of potential selling of artworks. I mostly selected the webpages where artists took part in some kind of virtual communities, sometimes with the impact to their real life, such as photographs of their meetings, vernisages, participating in exhibitions. Selected webpages are compared, and the ways of placing links between them, if they exist. I also focus on using English in the websites and in the end of the study, I tried to evaluate the credibility of the informations provided on the Internet.

Keywords: China, fine art, internet, webpage, contemporary Chinese art, blog, communication

Kontaktní adresa autora: Mgr. Daniela Zhang Cziráková, Ph. D., Ústav orientalistiky, SAV, danielazhang@hotmail.com

Poznámky

1) V čínskom kultúrnom kontexte, hlavne pokiaľ ide o výtvarné umenie, sa pojem „súčasnité umenie“ (Dangdai yishu 当代艺术) chápe ani nie ako umenie vytvorené v súčasnosti, ale skôr ako umenie hlásiace sa k ideám moderny či modernizmu, na rozdiel od tradičného umenia, ktoré jeho protagonisti tvoria aj dnes. Presnejší by bol termín „moderné umenie“ (xiandai yishu 现代艺术), ktorý priamo odkazuje na modernizmus (xiandai zhuyi 现代主义), ale pod týmto pojmom sa v Číne označuje len umenie vznikajúce do roku 1949.

2) RIQUELME Herman, , Commercial Internet adoption in China: comparing the experience of small, medium and large businesses, Internet Research, Vol. 12 Iss: 3, 2002, pp.276–286

3) KALATHIL Shanthi, BOAS C.Taylor, Open Networks, Closed Regimes: The Impact of the Internet on Authoritarian Rule, Washington DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2010

4) MENG, Bingchun (2010) Moving beyond democratization: a thought piece on the China internet research agenda. International journal of communication, 4 . pp. 501–508.

5) ZHU J. H. JONATHAN, WANG ENHAI, DIFFUSION, USE, AND EFFECT OF THE INTERNET IN CHINA, COMMUNICATIONS OF THE ACM – TRANSFORMING CHINA, VOLUME 48 ISSUE 4, APRIL 2005, PP. 49–53.

- 6) Ide presne o Xinlang weibo 新浪微博, čínska obdoba Twitteru (pozn. autorka)
- 7) <http://www.artx.cn>
- 8) www.artokok.com
- 9) <http://www.Artokok.com/about/?catid=83> (skrátené)
- 10) <http://www.798art.org/>
- 11) <http://chinasongzhuang.cn/>
- 12) www.arting365.com
- 13) <http://site.arting365.com/about.html>
- 14) <http://www.gjart.cn>
- 15) www.zhuoge.cn
- 16) <http://www.caaia.com/>
- 17) <http://www.caaia.com/>
- 18) Zhongguo meishu xueyuan 中国美术学院, starší názov školy je Zhejiang meishu xueyuan 浙江美术学院
- 19) <http://www.art218.com>, pozn. v čase dopĺňania citácie (18. 6. 2013) bola stránka nedostupná
- 20) <http://www.artron.net/>
- 21) <http://www.artron.net/aboutus/aboutus.php> (skrátené)
- 22) <http://www.yiawang123.com>
- 23) možno vidieť presne 88 portálov, čo pravdepodobne nie je konečný počet čínskych webov o umení, ale čísla „osem“, ktoré sa vyslovujú podobne ako „bohatstvo“, sú v Číne veľmi populárne
- 24) <http://www.yiawang123.com/aboutus.htm>
- 25) Ako majiteľ autorských práv ku stránke je uvedená skupina Artron, blízky vzťah k Artronu je jasne definovaný aj na www.yiawang123.com/aboutus.htm
- 26) <http://www.99ys.com/>
- 27) <http://www.99ys.com/help/aboutus.shtml>
- 28) Beijing Jiujiu yishu (keji, s. r. o.) 北京久久艺曙 (科技有限责任公司) znamená v preklade Dlho triafať do úsvitu, ale foneticky znie rovnako ako 99 艺术
- 29) <http://www.art-ba-ba.com/about/main.art?page=about>
- 30) <http://www.art-ba-ba.com/about/main.art?page=about>
- 31) <http://www.art-ba-ba.com/about/main.art?page=about>
- 32) <http://www.artspy.cn>
- 33) <http://www.artspy.cn/help/about.shtml>
- 34) <http://www.artintern.net/>
- 35) <http://www.artintern.net/company/> (skrátené)
- 36) Nie celkom podľa abecedného poradia, nakoľko abecedne sú zoradené iba počiatočné písmená, ďalej pravidlá latinky nefungujú, umelci sú uvádzaní bez zjavného systému
- 37) http://www.artintern.net/company/html.php/about_us/team/2
- 38) zisťované 18. 6. 2013
- 39) zisťované dňa 29. 4. 2013
- 40) zisťované 24. 4. 2013
- 41) 26. 5. 2013
- 42) Art Basel highlights Hong Kong's new arts hub status, 23. 5. 2013 In. <http://en.artintern.net/index.php/news/main/html/1/2376> a Where next for Hong Kong, Asia's art hub? 22. 5. 2013 In <http://en.artintern.net/index.php/news/main/html/1/2373>

- 43) China's most influential portrait artist, MaoYan exhibits at Pace Gallery in Beijing, 22.5.2013, In. <http://en.artintern.net/index.php/news/main/html/1/2372>
- 44) China Builds Museums, But Filling Them Is Another Story, 23.5. 2013, In. <http://en.artintern.net/index.php/news/main/html/1/2375>
- 45) <http://en.artintern.net/index.php/main/simplepage/8>
- 46) Na stránke <http://blog.arttron.net/space.php?uid=239789> uvádza tento autor ako svoje skutočné meno Da Vinci, z čoho možno usudzovať, že jeho vášeň pre uletené nicky ani zďaleka nie je minulosťou.
- 47) <http://artist.99ys.com/artist/101261/work#top>

PRVNÍ NOBELOVA CENA PRO ČÍNU: MEDIÁLNÍ BOJ O MO YANA

Kamila Hladíková

Abstrakt: Krátce po vyhlášení Mo Yana laureátem Nobelovy ceny za literaturu pro rok 2012 se na čínsky a anglicky hovořícím internetu spustila lavina převážně kritických komentářů k rozhodnutí Švédské akademie, které je obecně nahlíženo jako poměrně kontroverzní. Nejbouřlivější diskuse probíhaly pravděpodobně na čínské obdobě Twitteru, na serveru Weibo, kde se během krátké doby objevily statisíce komentářů. Do diskuse na internetu se zapojili i odborníci z řad sinologů a mnozí čínští disidenti. K největším kritikům se řadí čínský exilový spisovatel Ma Jian, básník žijící rovněž v exilu Liao Yiwu a významný odborník na současnou čínskou literaturu a kulturu Perry Link. Tento článek si klade za cíl poukázat na hlavní momenty online debaty, v níž se snaží čínští intelektuálové i západní sinologové najít odpověď na otázku: „Zaslouží si Mo Yan Nobelovu cenu?“

Klíčová slova: Nobelova cena, Mo Yan, čínská literatura, propaganda, cenzura

Rok 2012 byl pro čínskou literaturu velkým rokem – vůbec poprvé byl čínský spisovatel žijící v ČLR oceněn nejvýznamnější světovou literární cenou, Nobelovou cenou za literaturu. 11.10.2012 stálý tajemník Švédské akademie Peter Englund vyhlásil, že Nobelovu cenu za literaturu pro rok 2012 získává „ten, kdo svým halucinatorním realismem spojuje lidová vyprávění, historii a současnost“, čínský spisovatel Mo Yan 莫言. Po mnohaletém úsilí čínských spisovatelů o získání významného ocenění a po pomyslném políčku, který Švédská akademie uštědřila čínské oficiální literatuře udělením Nobelovy ceny za literaturu Číňanovi s francouzským občanstvím, v exilu žijícímu Gao Xingjinaovi 高行健 v roce 2000, se Čína konečně dočkala „světového uznání“ v podobě vytoužené Nobelovy ceny. Letošní volba Akademie však byla obecně přijata jako velmi kontroverzní a na čínském i zahraničním internetu (a samozřejmě i v tištěných médiích) se ihned rozpoutaly bouřlivé diskuse ohledně toho, zda si Mo Yan takové ocenění „zaslouží“. Kontroverze začala už údajným „střetem zájmů“ jednoho z členů Akademie Görana Malmqvista, významného švédského sinologa, který je překladatelem Mo Yanových děl do švédštiny (na to ostatně bylo poukazováno i v případě Gao Xingjianga, jehož G. Malmqvist rovněž překládal). Navíc, zatímco v oficiálních čínských médiích² bylo udělení Nobelovy ceny Mo Yanovi přijato s nadšením a jakýmsi pocitem zadostiučinění, na čínských sociálních sítích se začaly objevovat reakce spíše pochybné nebo kritické³. Brzy nato se k Mo Yanovi začali v médiích na západě kriticky vyjadřovat významní čínští disidenti a exiloví spisovatelé a rozpoutala se několik týdnů trvající on-line debata, do níž se

zapojili kromě čínských intelektuálů a západních sinologů také různí spisovatelé a publicisté.

V posledních letech v době masového nástupu technologií a masového využívání internetu se globalizace prudce urychlila a celý svět se změnil v pomyslnou arénu, kde se každý může po libosti zapojit a vyjádřit k aktuálním tématům. Týká se to i samotné Číny, kde se internet začíná stále víc a víc vymykat možnostem cenzury. Čínské blogy a diskusní servery typu mikroblogger *Weibo* (weibo.com) i přes nedávné pokusy o zvýšenou kontrolu (např. registrace na osobní průkazy), tak v současnosti poskytují čínským občanům relativní svobodu sdílení informací i vyjádření vlastního názoru (byť s mnoha omezeními, které však zpravidla člověk znalý poměrů nemá problém „obejít“). Pomyslný „boj o Mo Yana“ tak může sloužit jako dobrá ilustrace toho, jak může internet virtuálně propojit svět a umožnit prakticky každému, včetně čínských občanů v ČLR, aby přispěl do diskuze na aktuální téma, které ho zajímá.

Mo Yan (nar. 1955 v Shandongu) je bezpochyby jedním z nejvýraznějších a také nejplodnějších čínských spisovatelů současnosti. Na literární scénu vstoupil v polovině 80. let 20. století s povídkami a novelami, které byly a jsou často označovány jako „magicko-realistické“ (mohuan xianshi zhuyi 魔幻现实主义的). Označení je odvozeno od stejnojmenného jihoamerického literárního směru na základě jistých podobných rysů, především mísení realistického vyprávění a „magických“ či nadpřirozených prvků, na něž je nahlíženo jako na součást všední skutečnosti. Tento směr byl v ČLR v 80. letech velmi populární a řadí se k literárním proudům inspirovaným soudobými překlady moderní západní literatury spadajícím pod souhrnné označení „modernismus“ (xiandai zhuyi 现代主义). Mo Yanovým neznámějším dílem z raného tvůrčího období je novela „Rudý kaoliang“ (Hong gaoliang 红高粱), později rozpracovaná do epizodického románu *Klan rudého kaoliangu* (Hong gaoliang jiazu 红高粱家族). Mo Yan napsal desítky povídek, ale od 90. let proslul především jako autor románů, z nichž většina byla přeložena do angličtiny a mnoha dalších západních jazyků (nikoli ovšem do češtiny, teprve nyní vychází vůbec první vydání překladu jeho románu *Feng ru fei tun* 丰乳肥臀 pod názvem *Krev a mlíko* z pera překladatele Denise Molčanova). K neznámějším románům Mo Yana patří např. *Česnekový song z ráje* (Tiantang suantai zhi ge 天堂蒜薹之歌; 1988), *Království kořalky* (Jiu guo 酒国; 1992), *Bujné poprsí a tlustý zadek* (Feng ru fei tun 丰乳肥臀; 1996) nebo *Strasti života a smrti* (Sheng si pilao 生死疲劳; 2006). Mo Yan využívá inovativní narativní techniky inspirované západní moderní literaturou (magický realismus a Gabriel García Márquez, William Faulkner, James Joyce apod.) i postmodernismem, které kombinuje s prvky převzatými z domácí čínské narativní tradice, lidovými vyprávěními, legendami, folklorem. Vytváří tak ve svých dílech osobitý svět, který je, podobně jako Márquezovo Macondo z románu *Sto let samoty* zaplněn více či méně bizarními postavami a jejich fantastickými příběhy odvozenými z lidových legend. Typické jsou pro něj obscénní až vulgární motivy spojené nejčastěji se sexem a vyměšováním.

Pro svou inspiraci venkovskou kulturou je Mo Yan v Číně řazen k literárnímu proudu „hledání kořenů“ (xungen wenxue 寻根文学) a volbou témat převážně z ne-

dávné historie se nepřímě hlásí k tzv. „novému historickému románu“ (xin lishi xiaoshuo 新历史小说). Ten přináší alternativní pohledy na čínskou historii dvacátého století, často z perspektivy společensky marginalizovaných skupin. Mo Yanova tvorba rozhodně patří k tomu nejzajímavějšímu a nejoriginálnějšímu, co čínská literatura od konce kulturní revoluce (1966–76) přinesla. Západní kritici navíc vždy poukazovali mimo jiné na to, že Mo Yanova „manipulace s komplikovanými narativními perspektivami“ (a obecně literární postupy označované v rámci čínské literatury jako „modernistické“ nebo „postmoderní“) je přímým odmítnutím „konvencí zdánlivě objektivního a objektifikujícího narativního rámce socialistického realismu“⁴⁴, který moderní čínské literatuře vládł až do doby těsně po kulturní revoluci. K podobným závěrům docházejí i kritici, kteří se zabývají „novým historickým románem“ (např. Lin Qingxin⁴⁵). I když však Mo Yan svými narativními technikami i interpretací moderní čínské historie monolitický diskurs vedený čínskou komunistickou stranou a oficiálními autoritami přinejmenším narušuje, coby funkcionář Svazu čínských spisovatelů (Zhongguo zuojia xiehui 中国作家协会) se nedávno, v roce svého světového triumfu, propůjčil k akci uspořádané u příležitosti 70. výročí Konference o literatuře a umění v Yan'anu (Yan'an wenyi zuotanhui 延安文艺座谈会). Ta stála na počátku utopické revoluční literatury svázané ideologickými zásadami, z jejichž vlivu se Mo Yan a další spisovatelé jeho generace svým literárním experimentem snaží vymanit, a které celým svým dílem de facto popírá. Přesto byl jednou z osobností, které se podílely na ručním opisu původního textu Mao Zedongových *Rozhovorů o literatuře a umění na konferenci v Yan'anu* (Zai Yan'an wenyi zuotanhui shang de jianghua 在延安文艺座谈会上的讲话). Jaké je tedy Mo Yanovo místo v rámci čínské propagandy a jaké v rámci světové literatury?

Švédský spisovatel Per Wästberg začíná svou řeč, přednesenou na slavnostním předání Nobelovy ceny za literaturu Mo Yanovi, těmito slovy:

„Mo Yan je literát, který strhává stereotypní plakáty propagandy a vyzdvihuje jedince z anonymní masy. Výsměchem a sarkasmem Mo Yan útočí na historii a její falšování, stejně jako na deprivaci a politické pokrytectví. Hravě a s perversním potěšením odhaluje ty nejtemnější aspekty lidské existence, přičemž téměř bezděčně nachází obrazy se silným symbolickým potenciálem.“⁴⁶

A dodává, že „brutalita 20. století v Číně pravděpodobně dosud nikdy nebyla popsána tak obnaženě“. Zmiňuje mimo jiné také to, že Mo Yan se zabývá i citlivými současnými společenskými tématy, např. nepřímě kritizuje důsledky čínské politiky plánované porodnosti, která vede mnoho lidí z nižších společenských vrstev k potratům v případě, že je plod ženského pohlaví. Doslova říká:

„Namísto šťastné historie z komunistického plakátu Mo Yan popisuje minulost, která, s jeho nadsázkou, parodií a variací na mýty a lidová vyprávění, je přesvědčivou a zdrcující revizí padesáti let propagandy.“⁴⁷

Poukazuje tedy na ty aspekty Mo Yanova díla, které jsou svým satirickým tónem ostře kritické k čínské minulosti i přítomnosti, a lze je tak (v kontrastu s tím, co čínská literatura nabízela od založení ČLR minimálně do konce kulturní revoluce) rozhodně číst coby kritiku jednak toho, co už od Lu Xuna bývá nazýváno „čínským

národním charakterem“, a jednak nepřímo těch, kteří čínskou společnost řídí a vládnou jí. I přes toto hodnocení, které zdůrazňuje Mo Yanův „protirežimní postoj“, se ihned po vyhlášení Nobelovy ceny za literaturu pro rok 2012 začali pro různá média vyjadřovat čínští disidenti na Mo Yanovu adresu velice kriticky. A není náhoda, že se jedná převážně o intelektuály ze stejné generace, ke které patří sám Mo Yan, a kteří tedy sdílejí stejnou historickou zkušenost. Hlavním argumentem, proč si podle kritiků spisovatel jako Mo Yan Nobelovu cenu „nezaslouží“, byla a zůstává otázka morálky. Předně je Mo Yan dlouholetým členem Komunistické strany Číny a také členem Svazu čínských spisovatelů (jehož byl roku 2011 zvolen místopředsedou), navíc byl v únoru letošního roku (tj. 2013) zvolen členem stálého výboru Čínského lidového politického poradního shromáždění. Jeho vlastní argumenty, že se o politiku nezajímá, nebo že politika nemá s literaturou nic společného, tím získávají značné trhliny. Čínští disidenti však také poukazují na paradoxní situaci ohledně „čínských Nobelových cen“ a vyčítají Mo Yanovi jeho společenskou netečnost a absenci jakékoli solidarity, zejména pokud jde o laureáta Nobelovy ceny míru pro rok 2010, vězněného čínského intelektuála a disidenta Liu Xiaoboa 刘晓波. V Londýně žijící exilový spisovatel Ma Jian 马建, který Čínu opustil v druhé polovině 80. let, ve svém článku „Mo Yanovo politické povědomí a čínská literatura“⁸ Mo Yanovi vyčítá mimo jiné skutečnost, že Nobelovu cenu přebíral s jistotou nadsázkou jako čtvrtý „Číňan“ (přičemž první byl 14. dalajlama s Nobelovou cenou míru v roce 1989, druhý Gao Xingjian s cenou za literaturu v roce 2000 a třetí Liu Xiaobo opět s Nobelovou cenou míru v roce 2010), a převzal ji s vědomím toho, že o třech svých „předchůdcích“ nesmí promluvit a vědomě přijme roli „prvního“ čínského laureáta. Ve svém rozhovoru pro Rádio svobodná Asie navíc prohlásil, že i když je Mo Yan „vynikající spisovatel“, není ochoten nést plnou morální zodpovědnost, jak by to příslušelo opravdu velkému spisovateli světové úrovně⁹. Udělení Nobelovy ceny Mo Yanovi tak Ma Jian spatřuje jako jakési přitakání Západu názoru, že spisovatel nemá žádnou morální povinnost vystupovat proti politickému bezpráví. Ma Jian se domnívá, že takové přitakání je radikálním odklonem od dosavadního poselství Nobelovy ceny i od dosavadního postoje západních demokracií vůči ČLR¹⁰.

Asi nejostřejší kritika z exilu na adresu Mo Yana a letošního rozhodnutí Švédské akademie zazněla z úst Liao Yiwua 廖亦武¹¹, básníka a disidenta, který Čínu tajně opustil v roce 2010 a nyní žije v Německu. Těsně po vyhlášení Nobelovy ceny za literaturu Liao Yiwu v rozhovoru pro německý časopis *Der Spiegel* prohlásil, že je výběrem Švédské akademie „šokovaný“ a že je to pro něj „jako políček do tváře“¹². Opět zde volbu Mo Yana srovnává s dva roky starým rozhodnutím stejné instituce udělit Nobelovu cenu míru vězněnému disidentovi Liu Xiaoboovi a nechápe, jak mohla tato instituce učinit dvě tak naprosto protikladná rozhodnutí: „[...] jeden rok Nobelovu cenu udělit někomu, kdo je za mřížemi a obrán o veškerá práva, a další rok někomu, kdo slouží právě těm, kteří zavírají lidi za mříže a obírají je o jejich práva“¹³. Říká, že pro něho osobně je na prvním místě vždy „pravda“ (zejména v literatuře), což není případ Mo Yana, jemuž o „pravdu“ nejde. Poukazuje rovněž na to, jak negativní byly reakce na udělení Nobelovy ceny Mo Yanovi ze strany jeho přátel v Číně.

Krátce po vyhlášení ceny Liao Yiwu dokonce napsal několik otevřených kritických dopisů¹⁴ členům Švédské akademie a především Göranu Malmqvistovi, kterého obviňuje z absence jakýchkoli morálních principů a mimo jiné připomíná jeho otevřeně vyjádřený respekt k Mao Zedongovým *Rozhovorům o literatuře a umění v Yan'anu*¹⁵. Ve svém prvním „Otevřeném dopise Nobelovu výboru pro literaturu“ členy Akademie upozorňuje na utrpení, jehož původcem byla a je Komunistická strana Číny, a vyjadřuje své pochyby ohledně udělení Nobelovy ceny spisovateli, které je s komunistickým režimem v ČLR neoddělitelně spjat. Mo Yana označuje za spisovatele, který si po masakru demonstrantů na náměstí Tian'an men v červnu 1989 zvolil „cestu „tržní ekonomiky s čínskou tvář““ a uchýlil se ke komerčnímu „literárnímu vulgarismu“ s absencí jakéhokoli morálního hodnocení. I když, jak Liao Yiwu připouští, se Mo Yan vyjadřuje kriticky k některým problémům režimu, je to vždy „omezeno na nižší úroveň správy, aniž by zpochybňoval samotné kořeny komunistické vlády“, případně pouze selektivně kritizuje excesy maoistického režimu, přičemž neopomene zdůraznit kontrast se současností pod novým vedením¹⁶. Liao Yiwu se zaměřuje rovněž na kritiku Mo Yanova jazyka, který staví do kontrastu s bohatým jazykem některých spisovatelů z období Májového hnutí (wu si yundong 五四运动) v první polovině 20. století, jenž čerpal z dlouhé tradice klasické i populární čínské literatury. Sarkasticky Mo Yana řadí do skupiny autorů, kteří se po kulturní revoluci zhlédli v překladech moderní západní literatury a vrhli se na „hledání kořenů ve stylu Latino-Americké literatury“. Mo Yanův jazyk je podle Liao Yiwua nepřírozený, nečínský, ovlivněný jazykem překladů ze západních jazyků.

V samotné Číně zazněly kritické ohlasy především z úst pronásledovaných aktivistů, jako jsou např. spisovatel a člen Nezávislého centra čínského PEN-clubu (Zhongguo duli bihui zhongxin 中国独立笔会中心)¹⁷ Ye Du 渡 nebo nezávislý umělec a disident Ai Weiwei 艾未未¹⁸. Ye Du¹⁹ Mo Yana po jeho Stockholmském projevu označil na svém blogu za „prostitutku, která trvá na tom, že její služby jsou čisté“. Obvinil ho také, že místo toho, aby při svém projevu podpořil propuštění Liu Xiaoba, obhajoval čínský systém státní cenzury, o němž se vyjádřil, že je stejně nezbytný jako rutinní kontroly na letištích. Ai Weiwei pak o Mo Yanovi na internetu prohlásil, že „zcela evidentně následuje stranickou linii a v některých případech odmítl vyjádřit respekt intelektuální nezávislosti“²⁰. Mnoho negativních reakcí se objevilo na Facebooku, Twitteru i na čínské verzi Twitteru, serveru Weibo, a na blozích různých aktivistů. Někteří kritizovali rozhodnutí Nobelova výboru, většina hlasů se ale obracela přímo proti osobě Mo Yana samotného. Mnoho z nich připomnělo Mo Yanův akt během Frankfurtského knižního veletrhu v říjnu 2009, kdy oficiální čínská delegace (v čele právě s na západě hojně překládaným Mo Yanem) veletrh demonstrativně opustila při uvedení exilových čínských spisovatelů a aktivistů Dai Qing 戴晴 a Bei Ling 貝嶺. Nejvíce však byla Mo Yanovi vyčítána účast na již zmíněném slavnostním kaligrafickém přepisu Mao Zedongových „Rozhovorů o literatuře a umění na konferenci v Yan'anu“, klíčové literární teorie z roku 1942, která na dalších 40 let určila další směr čínské literatury, uvrhla ji do područí politiky a omezila její význam na službu diktatuře. Zatímco generace čínských spisovatelů

a jiných intelektuálů proti tomuto okleštění literatury a umění na pouhý mechanický nástroj propagandy mnohdy s nasazením vlastního života bojovaly, Mo Yan se u příležitosti sedmdesátého výročí v roce 2012 (podobně jako později Göran Malmqvist) o „Rozhovorech“ vyjádřil, že hrály v historii svou „pozitivní roli“.

Na západě přišla pravděpodobně jako jedna z prvních s kritikou volby Mo Yana coby laureáta Nobelovy ceny za literaturu nositelka stejné ceny za rok 2009, německá spisovatelka narozená v Rumunsku Herta Müller, která udělení ceny Mo Yanovi označila v rozhovoru pro švédský deník *Dagens Nyheter* za „políček do tváře všem, kteří se zasazují o demokracii a lidská práva“²¹. K nejzávažnějším kritikám Mo Yana se však řadí články předního světového odborníka na současnou čínskou literaturu a její vztah se státní mocí v ČLR, amerického sinologa Perryho Linka. Ten ve svém článku z října 2012 nazvaném příznačně „Zaslouží si tento spisovatel cenu?“²² publikovaném v online magazínu *The New York Review of Books* shrnuje reakce na udělení Nobelovy ceny Mo Yanovi, ale především se zaměřuje na míru Mo Yanovy konformity a kolaborace se „systémem“, která nutně vyžaduje určité „ústupky“. Mimo jiné poukazuje (jako i Liao Yiwu) na podobný přístup k politice a vztah k čínské vládě u slavného a původně „alternativního“ režiséra Zhang Yimoua 张艺谋 a staví jej do kontrastu se spisovateli jako Zheng Yi 郑义, Liu Binyan 刘宾雁 či Liao Yiwu, kteří se, ať už během 80. let, po masakru demonstrantů na Tian'an men v roce 1989, nebo později rozhodli Čínu opustit, aby se mohli svobodně vyjadřovat bez oněch ústupků. Na druhou stranu však zmiňuje mnohé, kteří se nedávno rozhodli po letech exilu do Číny částečně vrátit (např. umělec Xu Bing 徐冰, či básníci Bei Dao 北岛 nebo Duo Duo 多多).

Ve svém hodnocení Mo Yanovy literární činnosti Perry Link dělí jeho tvorbu na dvě jasně oddělená období: 80. léta, kdy byl publikován „Rudý kaoliang“, coby na svou dobu výjimečné dílo, jak z hlediska experimentu s narativními technikami, tak z hlediska „prolamování tabu“ (sex, neortodoxní pohled na nedávnou historii), které bylo pro dobu po kulturní revoluci typické. A 90. období po událostech na Tian'an men, kdy došlo po přechodném uvolnění v 80. letech k opětovnému utužení politického klimatu v Číně a spisovatelé, kteří v ČLR zůstali, měli poměrně omezený okruh témat a způsobů vyjádření. V té době Mo Yan²³ zvolil styl, který Perry Link přirovnává k „Rebelaisovskému“ (Francois Rebelais, 1494–1553), zemitý styl s výraznými groteskními prvky (týkajícími se převážně lidského těla a tělesnosti), tedy styl, který lze označit za „lidový“ či „vulgární“. Poukazuje zároveň na to, že Mo Yan ve svých historických ságách mapujících čínskou historii 20. století sice často zachycuje postavy z nejspodnějších pater společenského žebříčku nebo přímo společenské vyvrhly a rebely (tj. namísto oficiálních hrdinů - jeden z hlavních rysů „nového historického románu“), ale jeho díla (narozdíl od děl disidentských autorů) nikdy neobsahují byť skrytou kritiku čínského režimu jako takového. Perry Link Mo Yanovi vyčítá např. to, že se vyhýbá zachycení „choulostivých momentů“ nedávné čínské historie, především velkého hladomoru, který Čínu postihl po Mao Zedongově mylné politice „velkého skoku“, ale i běsnění kulturní revoluce, a pokud je zachycuje, činí tak („Rebelaisovsky“ groteskně) humornou formou. To, co v Mo

Yanově dle lidé na Západě, a často i oficiální čínská kritika, označují za „černý humor“ považuje Perry Link za úhybný manévř, který hraje do noty oficiálním čínským autoritám. Svůj článek končí slovy:

„Bylo by chybou, kdyby vnější pozorovatelé jako vy nebo já, kteří si užívají v pohodlné vzdálenosti [od totalitního režimu], po Mo Yanovi žádali, aby riskoval vše a stal se druhým Liu Xiaoboem. Ale ještě větší chybou by bylo přehlížet zřejmý rozdíl mezi těmi dvěma.“²⁴

Dvěma důležitými momenty, na které Perry Link upozorňuje ve svém dalším článku, nazvaném „Politika a čínština“, jsou otázky, nakolik je spisovatel v Číně (byť) podvědomě ovlivněn politickým žargonem, tzv. „Maovým stylem“²⁵, a nakolik je spisovatel v Číně schopen vzdorovat politické cenzuře, aby mohl psát skutečně dobrou literaturu²⁶. Na první problém upozorňuje ve svém dřívějším online článku „Mo Yanův nemocný jazyk“ mladá čínská spisovatelka a socioložka působící v USA Anna Sun²⁷. Jeden z obhájců Mo Yana, americký sinolog Charles Laughlin, jí oponuje, že to, co ona považuje za „změť [...] venkovské hovorové mluvy, klišé socialistické rétoriky a literární přetvářky“ je ve skutečnosti satira na zmíněné²⁸. Perry Link coby výborný znalec poměrů v ČLR od 80. let však naopak považuje tento problém za jeden z nejzávažnějších, právě proto, že se jedná o podvědomou činnost, kterou má člověk žijící léta v totalitním režimu zažitou. Také k druhé otázce ohledně „vzdorování cenzuře“ se Perry Link, autor knihy o literatuře a spisovatelích a jejich fungování v totalitním režimu *The Uses of Literature. Life in the Socialist Chinese Literary System* (2000), vyjadřuje vzhledem k nepopíratelnému psychologickému tlaku na spisovatele na nejvyšší skepticky. Navíc v případě Mo Yana argumentuje, že Mo Yan se nejen nesnaží pasivně cenzuře vyhnout, ale naopak zcela aktivně a vědomě sleduje momentální politické klima a svým psaním vychází vstříc konkrétním ideologickým požadavkům centrální vlády.

Linkův brilantní rozbor a precizní argumentace ponechávají západní obhájce Mo Yana poněkud ve stínu. Charles Laughlin poukazuje především na to, že Nobelova cena za literaturu je obecně nahlížena spíše jako „politická“ (než čistě literární), a považuje za pozoruhodné, že cenu zřídka kdy získá „občan komunistické země, který má dobré vztahy s vládou vlastní země“²⁹. Jak Laughlin upozorňuje, je Mo Yan teprve druhým příkladem po sovětském spisovateli Michailu Šolochovovi, který byl dokonce členem Ústředního výboru KSSS a který cenu získal v roce 1965. Podle něj by dílo spisovatele mělo být posuzováno z literárního hlediska, s odhlédnutím od politiky, avšak s přihlédnutím k literárnímu kontextu, v němž autor tvoří. Odsuzuje-li ve svém článku Anna Sun Mo Yanův jazyk jako „nemocný“, „opakující se“ a „předvídatelný“, zkrátka nedostačující ve srovnání s velikány anglické a americké literatury, jako byli Charles Dickens, Thomas Hardy nebo William Faulkner³⁰, Charles Laughlin jí oponuje, že „zatímco angličtí spisovatelé před sto a více lety si mohli bezpochyby dovolit své světy osvětit z jediné morální a kulturní perspektivy“, Mo Yan žije v době, kdy jsou veškeré hodnoty a zásady podrobeny zkoumání a zpochybňování³¹, a to právě skrze nezvyklé literární formy, jako jsou techniky avantgardní či absurdní literatury³². Objektivně vzato, v případě současné Číny (od 80. let do současnosti, doba přechodu

od reálného socialismu k socialistickému kapitalismu) je tato nejistota, otrásající samotnými základy morálky a veškerých hodnot, více než hmatatelná a Mo Yan je nepochybně jedním z autorů, kterým se podle mého názoru poměrně úspěšně daří tyto proměny v čínské společnosti zachycovat.

Mezi světovými spisovateli se k Mo Yanovým „obhájčům“ zařadil také indický spisovatel Pankaj Mishra, který v článku pro britský *The Guardian* odpovídal na slova Salmana Rushdieho uveřejněná na jeho *facebookovém* profilu, kde Mo Yana nazval v reakci na jeho odmítnutí podepsat petici za propuštění Liu Xiaobo režimem využívaným „jelimánkem“ („patsy“)³³. Pankaj Mishra západní „útok“ na Mo Yana obrací proti samotným „útočníkům“ (zcela pomíjí kritiky ze strany Číňanů samotných), když píše: „Je možné odsuzovat politickou volbu laureáta Nobelovy ceny, ale proč neměříme stejným metrem také západním spisovatelům?“³⁴ Z vlastní „postkoloniální perspektivy“ v ostrém útoku na sebestřednost západních demokracií (reprezentovaných především USA a Velkou Británií) upozorňuje na to, že i spisovatelé na Západě (opět především z USA a Velké Británie) představují často ve svých literárních dílech obraz společnosti, který je v souladu s vládní politikou jejich země, a přitom je nikdo nesoudí podle jejich politických postojů a názorů. Požaduje tak, aby Mo Yan byl hodnocen nikoli jako fyzická osoba s určitými politickými postoji, ale čistě z literárního hlediska.

Jak je z výše uvedeného výčtu názorů patrné, na otázku, již svým článkem bezděčně vyslovil Perry Link³⁵, není snadné odpovědět a názory se velice různí. Ve velice obecné rovině se pokusme vymezit jakýsi základní rozdíl mezi „západním“ a „čínským“ hodnocením. Odhlédneme-li od oficiálního (a většinového) čínského hodnocení, které se řídí zcela jinými kritérii, jež nemají ve světě mimo Čínu téměř žádnou váhu (tedy primárně mírou začlenění autora do oficiálního systému), Číňané mají, díky specifické literární tradici, mnohem více tendenci spojovat literaturu s osobou autora, zatímco na Západě jsou lidé (alespoň ti zabývající se literaturou) ochotni od osobnosti autora zcela odhlédnout a hodnotit skutečně pouze dílo samotné. Tedy, většina Mo Yanových kritiků (především z řad čínských disidentů a aktivistů) argumentuje jeho zapletením se se státní mocí a zavíráním očí před cenzurou a nesvobodou, které ovládají intelektuální život v Číně, zatímco jeho obdivovatelé a obhájci (z řad osobností západního literárního světa) požadují (tak jako před více než třiceti lety mladí spisovatelé Mo Yanovy generace v Číně) oddělení literatury od politiky a posuzování autora na základě toho, co píše, nikoli toho, jaký je jako člověk nebo jaké jsou jeho politické preference. Mezi oběma tábory pak často stojí sinologové (jako např. Perry Link), kteří disponují hlubší znalostí prostředí a rozumí lépe mechanismům, jimiž čínský režim spisovatele, umělce a intelektuály obecně ovládá. Podobný postoj vykazují i lidé, kteří mají osobní zkušenost s životem v totalitním režimu (jako např. Herta Müller). Posoudit, na čí straně je „pravda“, je pak nemožné, protože každá z uvedených skupin hodnotí zcela odlišný aspekt „kauzy Mo Yan“.

Z mého pohledu je však třeba upozornit na několik základních problémů, které porozumění celé kauze dále komplikují. V první řadě je třeba si uvědomit, že uvažování lidí (především intelektuálů) na Západě lze – slovy Perryho Linka – označit

za „Západocentrické“³⁶. Pokud jde o literaturu, obecně mají spisovatelé i literární kritici na Západě pocit, že všichni světoví spisovatelé vycházejí ze stejné tradice a zkušenosti, jako spisovatelé západní, a že prošli stejným vývojem, jako evropská a americká literatura za poslední dvě až tři století. Toto přesvědčení je však značně zavádějící či přímo mylné. Pro čínské spisovatele se, navzdory tisícileté, avšak zcela odlišné, literární tradici, tento „vývoj“ smrškl na pouhých několika dekád v době kolem Májového hnutí v první polovině 20. století a sotva jedno desetiletí po kulturní revoluci, kdy se do Číny začaly poprvé po letech izolace znovu dostávat překlady západní literatury a literární teorie. Většina spisovatelů tak má o západní literatuře jen velice chatrné povědomí, což dvojnásobně platilo v období 80. let, kdy začínala psát Mo Yanova generace. Je otázkou, kolik toho ze západní literatury čínští spisovatelé jako Mo Yan (který je navíc z venkova a vzdělání získal v Čínské lidové osvobozené armádě) skutečně přečetli a do jaké hloubky jejich porozumění západní literatuře sahá. Vliv západní literatury v moderní čínské literatuře tak lze v naprosté většině případů označit za velice povrchní. Je proto velice ošemetné Mo Yanovu literaturu hodnotit ze „západní perspektivy“ nebo ji srovnávat se západní moderní a postmoderní literaturou, ať už jde o narativní techniky, jazyk nebo témata. U současných čínských spisovatelů jsou zejména „avantgardní“ či „postmodernistické“ techniky, stejně jako „černý humor“ nebo vulgární motivy, často pouze zástěrkou, která odvrací pozornost od aktuálních problémů, jimž se spisovatelé nemohou kvůli cenzuře patřičně věnovat.

Dále je třeba zamyslet se nad tím, co Nobelova cena pro Čínu znamená³⁷. Získat Nobelovu cenu, zejména tu literární, bylo pro Čínskou lidovou republiku výzvou po minulá desetiletí, počínaje koncem kulturní revoluce. Její získání je chápáno jako prestižní záležitost, „(znovu)získání tváře“ po mnoha předchozích neúspěších. Např. Olga Lomová to pro *Lidové noviny* charakterizuje přirovnáním:

„[Na Nobelovu cenu je v Číně] nahlíženo tak trochu jako u nás na vítězství na mistrovství světa v hokeji — buď celonárodní vášně, v lidech pěstuje iluzi osobního naplnění a posiluje národní sebevědomí. Po desetiletí byla vytouženou metou, jejíž získání mělo přinést mezinárodní uznání čínské literatuře a zároveň potvrdit postavení Číny na světovém kolbišti.“³⁸

V mých očích je pak, z pohledu Švédské akademie jistě ne zcela nezáměrným, paradoxem, že první Nobelovu cenu v čínské literatuře získal Číňan s francouzským občanstvím, Gao Xingjian. Pokud však toto uvážíme a vezmeme v úvahu i nepochybnitelný fakt, že Nobelova cena byla a je do jisté míry politická, nezbyvá, než se tázat, co znamená udělení Nobelovy ceny za rok 2012 právě Mo Yanovi ve vztahu Číny a „Západu“? Jedinou možnou odpovědí podle mého názoru je, že tento akt Švédské akademie je nutno chápat jako určitý ústupek, podanou ruku či vstřícný krok směrem k současnému čínskému režimu. Právě tyto okolnosti jsou důvodem, proč tolik čínských disidentů, umělců a občanských aktivistů cítilo potřebu se k rozhodnutí Akademie vyjádřit. Ostražitost vůči čínskému režimu v posledních desetiletích ze strany západních demokracií upadá a objevují se stále smířlivější hlasy (většinou motivované ekonomicky) volající po spolupráci s Čínou. Čínští disidenti

v exilu, jako Ma Jian nebo Liao Yiwu, kteří mají s čínským režimem osobní, velmi citlivou zkušenost, tak cítí potřebu upozornit na to, že nebezpečí stále trvá a Komunistická strana Číny má dění ve své zemi stále pevně pod kontrolou.

Udělení Nobelovy ceny za literaturu Mo Yanovi je tedy podle mého názoru třeba z dlouhodobého hlediska chápat v první řadě jako epochální úspěch čínské propagandy a cenzury mnoho let bojujících s vlivy „západního modernismu“ (a liberalismu) v čínské literatuře³⁹, jímž se podařilo původně poměrně otevřeně podvrtnout literaturu začlenit do systému a adaptovat ji ke skrytému šíření vlastní ideologie.

Kdybychom chtěli odpovědět na otázku vznesenou v úvodu, jaké je místo Mo Yana v rámci světové literatury a jaké v rámci čínské propagandy, museli bychom nutně konstatovat, že má své pevné místo na obou stranách. Coby po literární stránce vynikající a originální spisovatel pyšníci se značným komerčním úspěchem doma i v zahraničí má Mo Yan ve světové literatuře právem své nezastupitelné místo. Má ho však také v rámci čínské propagandy, která je v současnosti natolik sofistikovaná, že aktivní autocenzuru autorů a skrytou podporu vládní politiky je velice těžké odhalit. Tato propaganda je zacílená pouze na čínské čtenáře, pro něž je Mo Yanovo dílo primárně určeno, pohledu západního čtenáře zcela uniká. Navíc, zatímco čtenář na Západě, pokud se o Čínu zajímá, nemá problém zjistit veškeré informace, které potřebuje k objasnění kontextu Mo Yanových děl, mladí čtenáři v Číně tyto možnosti nemají a Mo Yanův mnohdy neúplný a jednostranný obraz čínské historie přijímají spolu s tím, co jim nabízejí učebnice dějepisu, jako univerzálně platný. A Mo Yan téměř nikdy nepřekročí více či méně jasně stanovenou hranici. Nicméně vše nasvědčuje tomu, že toto poznání nebrání tomu, aby byl na Západě přijímán jako výjimečný světový autor, který dokáže strhujícím způsobem zachytit peripetie nedávné čínské historie. Pro západní čtenáře Mo Yan zůstává spisovatelem, který odhaluje Čínu takovou, jaká skutečně je, ve vši své syrovosti, grotesknosti a absurditě, i když přitom zkušeně kličkuje v rámci mantinelů nastavených cenzurou a vlastním společenským postavením.

Title: First Nobel Prize for China: Media Fighting Over Mo Yan

Annotation: Shortly after announcement that the laureate of the 2012 Nobel Prize for literature is Chinese writer Mo Yan, Chinese- and English-speaking internet witnessed an enormous number of mostly negative reactions to the decision of the Swedish Academy, which is generally seen as relatively controversial. Fiery discussions appeared on the „Chinese Twitter“, on the microblog Weibo, where hundreds of thousands of commentaries appeared within just a few hours after the announcement. Renowned scholars in Chinese studies and Chinese dissidents also took part in the discussions. Among the harshest critics of Mo Yan's nomination are the Chinese poet in exile Liao Yiwu, the exile novelist Ma Jian, and a specialist in modern Chinese literature and culture, Perry Link. The aim of this article is to analyze main points of this online debate, in which independent Chinese intellectuals, Western men of letters and sinologists try to find an answer to the question: „Does Mo Yan deserve the Nobel Prize?“

Key words: Nobel Prize, Mo Yan, Chinese literature, propaganda, censorship

Kontaktní adresa autora: Mgr. Kamila Hladíková, Ph.D., Katedra asijských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého Olomouc, kamilahladikova@centrum.cz

Poznámky

- 1) Viz oficiální video záznam vyhlášení na: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2012/announcement.html?print=1
- 2) K reakci představitelů čínské vlády a oficiálních čínských médií viz např. Link, Perry: „Does this Writer Deserve the Prize?“, „Mo Yan Nobel Lecture Derided by China Dissidents“ nebo „Mo Yan's Nobel prize for literature sparks celebration in China“.
- 3) Tamtéž
- 4) Lu Tonglin. „Red Sorghum: Limits of Transgression“, 189.
- 5) Lin Qingxin. Brushing History Against the Grain: Reading the Chinese New Historical Fiction (1986-1999).
- 6) Wästberg, Per. „Presentation Speech for the 2012 Nobel Prize in Literature“.
- 7) Tamtéž
- 8) Ma Jian: „Mo Yan de zhengzhi zhihui yu Zhongguo wenxue“. Perry Link počet „čínských“ Nobelových cen upřesňuje: V přírodních vědách ji dále získalo celkem osm „Číňanů“, ale šest z nich byli občané jiných, západních, států a zbylí dva občané Čínské republiky na Taiwanu. Viz Link, Perry: „Does this Writer Deserve the Prize?“
- 9) „Liuwang hai wai zuojia tan Mo Yan Nuobeier jiang“.
- 10) Tamtéž
- 11) Ohledně jeho komentářů a aktivit týkajících se Mo Yanova ocenění viz např. „Mo Yan 莫言 and Liao Yiwu 廖亦武“
- 12) „Two Views on Nobel Laureate Mo Yan: A Controversial Choice for this Year's Literature Prize“.
- 13) Tamtéž
- 14) První z dopisů, „An Open Letter to the Nobel Committee for Literature“ (viz <http://www.hrichina.org/content/6440>), uveřejnil švédský deník Dagens Nyheter.
- 15) Viz <http://banianerguotoukeyihe.com/liao-yiwu-%E5%BB%96%E4%BA%A-6%E6%AD%A6-2013/>
- 16) „An Open Letter to the Nobel Committee for Literature“
- 17) Viz www.chinesepen.org
- 18) Viz <https://twitter.com/aaiww>
- 19) Např. „Mo Yan Nobel Lecture Derided by China Dissidents.“
- 20) Viz „Mo Yan's Nobel Prize for Literature Sparks Celebrations in China“
- 21) Viz „Mo Yan's Nobel Nod a ‚Catastrophe‘, Says a Fellow Laureate Herta Müller“.
- 22) Název článku nezvolil sám autor, ale redakce časopisu.
- 23) A zdaleka nejen on, dalšími příklady mohou být úspěšní spisovatelé Yu Hua 余华 nebo Su Tong 苏童.
- 24) Link, Perry: „Does this Writer Deserve the Prize?“
- 25) Termín „Maův (či ‚maoistický‘) styl“ (číns. Mao wen ti 毛文体, angl. ozn. jako „Mao-Style“, „MaoSpeak“ nebo „Maoist literary style“) použil v 80. letech čínský literární kritik Li Tuo, když poukazoval na ideologický balast, kterým je zatížena písemná, ale i veřejná mluvená čínština po skončení maoistické éry. Užívání tohoto „Maova stylu“ je podle něj podvědomé,

automatické, a spisovatel se mu může bránit pouze aktivní obranou. Viz např. Li Tuo 李陀. "Resisting writing". In Kang Liu and Xiaobing Tang, eds., *Politics, Ideology and Literary Discourse in Modern China: Theoretical Intervention and Cultural Critique*. Durham: Duke UP, 1993, str. 273–276.

26) Link, Perry: „Politics and Chinese Language“.

27) Sun, Anna. „The Diseased Language of Mo Yan“.

28) Laughlin, Charles. „What Mo Yan's Detractors Get Wrong“.

29) Tamtéž.

30) Sun, Anna. „The Diseased Language of Mo Yan“.

31) Toto období je v západních zemích spojováno obvykle s příchodem modernismu na počátku 20. století, od konce Kulturní revoluce je ale o něčem takovém (krize hodnot a zároveň vliv západní literatury a literární teorie) možné hovořit i v případě ČLR.

32) Laughlin, Charles. „What Mo Yan's Detractors Get Wrong“.

33) Rushdie, Salman. „Mo Yan is a ,patsy of the regime“.

34) Mishra, Pankaj. „Why Salman Rushdie should pause before condemning Mo Yan on censorship“.

35) Perry Link ve své reakci na ohlasy na původní článek uvádí, že název „Does this Writer Deserve the Prize?“, tedy „Zaslouží si tento spisovatel [Nobelovu] cenu?“, nezvolil (jak se ostatně dá předpokládat) on sám, ale redaktoři periodika, a sám zpochybňuje možnost vůbec na takovou otázku odpovědět. Viz Link, Perry. „Politics and Chinese Language“.

36) Linkův termín „West-centrism“. Viz Link, Perry. „Politics and Chinese Language“.

37) Na tento problém upozorňuje jak Perry Link (Link, Perry. „Politics and Chinese Language“), tak např. i česká sinoložka Olga Lomová. Tématu „Nobelova cena a Čína“ se ve své knize obsáhle věnuje sinoložka a překladatelka moderní čínské literatury Julia Lovell (viz *Politics of Cultural Capital: China's Quest for a Nobel Prize in Literature*).

38) Lomová, Olga. „Mo Jen“.

39) Zejména v rámci kampaní „proti duchovnímu znečištění“ (fan jingshen wuran 反精神污染) a „proti buržoaznímu liberalismu“ (fan ziben zhuyi ziyouhua 反资本主义自由化) během 80. let.

VÝVOJ KONFLIKTU ZÁJMŮ JEDNOTLIVCE A SPOLEČNOSTI VE VYBRANÝCH DÍLECH NACUME SÓSEKIHO

Sabina Zukalová

Abstrakt: Tento článek se zabývá jedním z hlavních témat tvorby japonského spisovatele Nacume Sosekiho, jímž je konflikt zájmů jednotlivců a společnosti. Cílem je prokázat, že v Západem ovlivňovaném Japonsku procházelo změnami i Sosekiho nahlížení na tuto problematiku, a to paradoxně od prosazování vůle jednotlivců k obhajování zájmů společnosti. K obhájení této teorie je použit rozbor Sosekiho románů *Boččan*, *mazlíček staré Kijo*, *Sanširó* a *Světlo a temnota*.

Klíčová slova: Nacume Soseki, konflikt zájmů, japonská literatura

Konflikt mezi povinnostmi vůči společnosti (běžně označovanými jako *giri*) a plněním vlastních tužeb (*nindžó*) je jedním z hlavních témat tvorby Nacume Sosekiho¹ (1867–1916). Avšak stejně jako se během spisovatelovy jedenáctileté kariéry měnila jeho tvorba, můžeme předpokládat, že se měnilo i jeho nahlížení na tento konflikt. V této době se japonská společnost pod vlivem Západu učila individualismu a naopak se měnil pohled na dosud preferované tradiční hodnoty, což se odráželo i v tehdejší literatuře. Vzhledem k tomuto pokračujícímu pronikání západních vlivů do japonské společnosti i kultury by se dalo usuzovat, že se Soseki ve svých dílech postupně čím dál více přikláníl k prosazování zájmů jednotlivce na úkor společnosti. Jenže při bližším pohledu lze vyzorovat, že tomu tak není. Místo aby se protagonisté Sosekiho románů postupem času osvobodili od svých závazků vůči společnosti, naopak se ke svým povinnostem vraceli.

Pro podporu tohoto tvrzení jsem vybrala tři díla napříč Sosekiho tvorbou. Jedná se o romány *Boččan* (坊ちゃん, 1906), *Sanširó* (三四郎, 1908) a *Světlo a temnota* (明暗, 1916), které teď postupně blíže rozeberu.

Boččan

Román *Boččan* je nejspíše nejoblíbenější a nejvíce optimistickou Sosekiho prací.² Protagonistou je mladý středoškolský učitel, který přijme své první místo vyučujícího na vzdáleném Šikoku, kam se odstěhuje z Tokia. Kvůli tomu stojí před rozhodnutím, zda se tamějšímu životu a obyvatelům přizpůsobit, či nikoliv.

Hned na začátku nám protagonista dává najevo, že je nezávislý, a v žádném případě se nechce dostat do situace, kdy by musel být někomu – v tomhle případě svému bratrovi – zavázán: „V každém případě jsem vůči němu nechtěl pocítovat vděčnost.“³ To však v japonské společnosti není obvyklé, neboť je založena na povinnostech vůči okolí a oplácení jakéhokoliv vstřícného či pomocného gesta. Nejpevnější pouta jsou pak samozřejmě mezi rodinnými příslušníky a označují se

těžko přeložitelným výrazem *gimu*. Tyto vztahy jsou viděny jako ty nejdůležitější a neexistuje jakákoliv neochota vyhovět požadavkům nejbližší rodiny.⁴ Dodržování těchto společenských konvencí je dobře vidět u protagonistova staršího bratra, který je ochoten svému sourozenci pomoci i přes vzájemnou nevraživost. O to důrazněji tak vyznívá Boččanovo odmítnutí:

„I kdyby se o mě chtěl postarat, bylo mi jasné, že by si nenechal ujít příležitost použít to proti mně při hádkách, do kterých bychom se dříve či později dostali. Nehodlal jsem se podrobit bratrovi, jako byl on, jen proto, aby mi pomohl.“⁵

Že se nejedná jen o bratrskou rivalitu, ale o obecný přístup k věci, dokazuje i protagonistova snaha nezůstat svému kolegovi Hottovi, který ho pozval na ledovou tříšť, nic dlužen. Jak dále popisuje, kdyby mu peníze nevrátil, vedlo by to k pocitu vděčnosti či dokonce respektu. Právě tomu se chce protagonista vyhnout: „Kdybych měl být zavázán takovému falešníkovi, i když by šlo třeba jen o *sen* nebo dokonce půl *senu*, cítil bych se strašně po celý zbytek života.“⁶

Za svým postojem si stojí i přes veškeré rady a doporučení ostatních. Když se ho bytná snaží přesvědčit, aby neodmítal zvýšení mzdy, které ovšem bylo důsledkem propuštění jednoho z kolegů, reaguje podrážděně: „Poslyšte, nepotřebuju, aby mi nějaká stařena říkala, co mám dělat, když jí do toho nic není.“⁷ V žádném případě se tedy nehodlá podřizovat okolí, a to ani kolegům ani nadřízenému, a stává se tak jakýmsi rebellem proti společnosti, která jeho chování nechápe. Když je upozorněn, že to může mít vliv na jeho důvěryhodnost, odvětí pouze, že je mu to jedno, čímž vystihuje celkový svůj postoj vůči společnosti.

Kromě zřejmé snahy nebyť na nikom závislý vyjadřuje protagonista svou nelibost i tím, že svým kolegům vymyslí přezdívky, čímž je pomyslně degraduje a zesměšňuje. Na druhou stranu ale tohle oslovení nikdy nepoužije přímo při rozhovoru s danou osobou, pouze v soukromí, což může naznačovat, že není natolik vzdorovitý, jak se může z jeho chování na první pohled zdát.

Stejně tak Boččan nejedná vždy pouze asociálně. Pokud je mu daná osoba citově blízká, je ochoten opomenout své individualistické chování a podřídit se diktátu společnosti. Dobrým příkladem je Boččanův postoj k vrácení peněz, které mu půjčila jeho služebná Kijo. Přestože se tato situace podobá té výše zmíněné s protagonistovým kolegou, tentokrát mladík se splacením dluhu nespěchá. Ne že by neměl peníze, jen mu to prostě nepřipadá správné, jelikož Kijo je mu blízká.⁸ „Důvod, proč jsem je nevrátil (...) byl, že jsem ji bral jako součást mě samotného. Mezi ní a [Hottou] byl obrovský rozdíl...“⁹ V tomhle případě je tedy pro Boččana správné pociťovat vděčnost, a tím pádem si mezi sebou utvořit pouto.

Protagonistovo chování se neproměňuje pouze v závislosti na osobě, s níž jedná, ale i postupem času. První den v pozici učitele je jednou z jeho povinností zůstat ve škole přes čas. Sice si stěžuje, avšak daný úkol splní, přičemž své jednání komentuje: „Uvědomil jsem si, že když byli všichni ostatní ochotní se bez odmouvání držet pravidel, nebylo by pro mě, jako pro nováčka, zrovna dobré dělat kolem toho rozruch, tak jsem tam seděl také.“¹⁰ Tohle striktní dodržování pravidel mu však přílíš

dlouho nevydrží, neboť již po pár dnech poruší svůj závazek zůstat během noční služby ve škole. Toto chování lze vysvětlit tak, že protagonista je v novém prostředí zpočátku nejistý, a tak se raději snaží chovat podle společenských pravidel. Postupně však zjišťuje, že je to zbytečné, neboť ani jeho kolegové nejdou zrovna příkladem.

Podle V. H. Viglielma je jádrem příběhu právě konflikt poctivého člověka a nečestné společnosti, z kterého sice Boččan vychází jako morální vítěz, ale v běžné společnosti nemá naději na přežití.¹¹ Protagonistovo chování se nám, jako nezúčastněným pozorovatelům, může zdát v pořádku. Boččan se však svým individualismem a snahou dělat vždy jen to, co je morálně správné, vymyká společenským konvencím. Ty jsou založeny na dvou zcela odlišných, ale zároveň se doplňujících principech *tatema* a *honne*,¹² které se také dají označit za kolektivní sebeklam.¹³ Protagonistovi však toto chování nepřipadá správné, odmítá se těmito zásadami řídit, a ostatní postavy ho proto nepřijímají zrovna vlídně. Jemu to nijak zvlášť nevadí, protože díky své naivitě věří, že na názorech ostatních nezáleží: „Ať o mně tvrdí cokoliv, nedonutí mě to přestat dělat to, co chci.“¹⁴

S přihlédnutím k výše zmíněnému lze říci, že v tomto díle je pravděpodobně nejvíce zdůrazňována individualita protagonisty a jeho zájmy jsou vyzdvihovány vysoko nad zájmy společnosti. Nutno podotknout, že jeho záměry nejsou nijak sobecké, nýbrž se týkají dosažení vyššího morálního dobra. Boččan také touží po nezávislosti, odmítá se podřizovat okolí a jedinou výjimkou jsou situace, kdy má s danou osobou blízký vztah – v tom případě se ochotně podřizuje za účelem udržení těchto vztahů.

Sóseki zde prezentuje svého literárního hrdinu jako naivního, ale ctnostného, takového, jakým by sám chtěl být, což se mu však nikdy nepovedlo.¹⁵ Na rozdíl od svého protagonisty nemohl Sóseki nedbat na názory společnosti. Boččan tak pro něj zůstává jakýmsi ideálem, kterého kvůli příliš zakořeněným společenským normám nedosáhne.

Sanširó

Román *Sanširó* je dalším z řady děl typických pro tohoto spisovatele. Opět je zde mladý muž, který se ocitá v neznámém prostředí a učí se, jak se zachovat v různých, pro něj neobvyklých situacích.

Na rozdíl od Boččana se ale titulní hrdina vydává opačným směrem – ze své rodné vesnice na Tokijskou univerzitu. Krom jiného životního stylu se liší i chování a životní hodnoty tamějších lidí, což je pro mladíka taktéž něčím novým, na co ze svého domova není zvyklý, a tudíž mu činí potíže zachovat se vždy tím správným způsobem. Na rozdíl od Sósekiho předchozího románu *Boččan* se protagonista nesnaží rebelovat proti autoritám ani emancipovat a jeho pohled na svět je spíše naivní.¹⁶

Hned na počátku románu se například ve vlaku setkává s mladou ženou, která ho požádá, zda by ji nedoprovodil do hotelu. Sanširóovi se do toho příliš nechce, ale tuší, že by podle společenských norem měl ženě pomoci. Protože nemá dostatek odvahy žádost odmítnout, ignoruje své vlastní zájmy a raději se pokouší vyhovět oné neznámé ženě. Ta se však jeho kavalírskému chování při loučení vysmívá a prohlásí

o něm, že není příliš odvážný.¹⁷ Přestože se tedy zachoval tak, jak by správně měl, Sanširó se za sebe stydí. Vyčítá si, že se měl zachovat rozhodněji a pokusit se o víc, což by zřejmě bylo v jeho zájmu a zároveň proti zásadám slušného chování. Očividně věří, že žena měla pravdu a že člověk by měl více dát na sebe než na to, co po něm požaduje společnost.

S podobnou myšlenkou přijde i Mineko, jež povahou připomíná ženu z vlaku, když ho nazve zbloudilou ovčí. Jay Rubin ve své interpretaci prohlašuje, že dívka tím má na mysli skutečnost, že Sanširó je nucen bloudit světem, dokud nenajde způsob, jak být sám sebou.¹⁸ A zároveň odkazuje na další Sosekiho dílo *Nowaki* (野分, 1907), kde se tvrdí, že názory mají vycházet z člověka samotného.¹⁹ To implicitně naznačuje, že člověk by neměl dát na společnost, ale spíše poslechnout sám sebe a ujasnit si, co jsou jeho osobní cíle.

Sanširó však má právě s touhle myšlenkou problém, neboť se vždy snaží přizpůsobit okolí. Proto se zpočátku projevuje jeho zdrženlivost, kterou se naučil na venkově, například i ve způsobu jeho studia. Ze začátku chodí dokonce na mnohem více přednášek, než musí, ale jak postupně začíná přivykat studentskému životu ve velkém městě, je místo rodiny ovlivňován spolužáky. To má za následek, že upouští od svých zásad a buďto na přednášky přestává docházet, nebo na nich nevěnuje dostatečnou pozornost probíraným tématům. Tím se vzpírá povinnosti, jež má vůči své rodině, která mu hradí jak studium, tak životní výlohy. Znamená to tedy, že Sanširóův postoj se od jeho cesty vlakem změnil, a už nadále není tím bojácným chlapcem.

Tuto teorii podporuje i příhoda z výstavy, kde Sanširó a jeho přátelé projdou okolo žebráka, aniž by mu něco dali. Až když je chlapec na přítomnost žebráka upozorněn, uvědomí si, jak se právě zachoval: „...pocítil, jak se hroutí mravní zásady, podle nichž byl vychováván. On sám ale kolem žebráka prošel a nepodal mu ani *sen*, navíc si musel přiznat, že k němu pocítil nevraživost.“²⁰ Kdyby se podobná příhoda stala ještě v jeho rodné vesnici, pravděpodobně by muži něco dal. Jenže Sanširó je ovlivněn sobeckým jednáním lidí okolo něj a po jejich vzoru odmítá žebrákovi pomoci, i když je to proti všemu, co se kdy učil.

Na druhou stranu nutno podotknout, že ne vždy zanedbává své závazky ze svého vlastního popudu. Když ho třeba pan Nonomija, který byl chlapcovou rodinou ustanoven jako jeho dohled, požádá, zda by nemohl něco zanést jeho sestře do nemocnice, je Sanširó postaven před volbu mezi splněním povinností vůči své rodině a vůči svému patronovi. Pokud se rozhodne pro první možnost, půjde na přednášky jako správný student; druhou možností je pak vyhovění Nonomijovy žádosti. Takže ať už Sanširó udělá jedno nebo druhé, vždy někoho zklame. Ovšem oddanost rodině by měla být přeci jen o něco důležitější, takže tím, že raději splní přání pana Nonomiji, zanedbá Sanširó svou synovskou povinnost. Tato neúcta k rodičům ho ovšem nijak netrápí, naopak poznamenává, „že se nic nestane, když zmešká jednu dvě hodiny.“²¹ Něco takového by si předtím jistě nedovolil.

Velmi důležitá je i záležitost ohledně půjčky od Mineko, do které je Sanširó zamílovan. Chlapec nejdříve váhá a představa, že od dívky žádá peníze, se mu protiví,

ale nakonec za ní přeci jen zajde. Přesto zůstává v téhle záležitosti nejistý, jako by se nemohl rozhodnout, jestli dělá správnou věc.

Jak už bylo zmíněno u podobné scény v *Boččanovi*, půjčka de facto vytváří blízký vztah mezi zúčastněnými osobami. Toto spojení je založeno na vděčnosti či respektu, tedy důležitých společenských hodnotách. Sanširó se však chová, jako by s něčím takovým nechtěl mít nic společného, a půjčené peníze se snaží co nejdříve vrátit. Pak ho ale napadne, že by nebylo vhodné jít k Mineko tak brzy po jeho první návštěvě, a vrácení peněz odkládá, až je utratí. Kamarád mu tvrdí, že jde o půjčku na věčnou oplátku, na což Sanširó nemá odpověď. Důvod je nejspíš ten, že si konečně uvědomil, že tahle situace mezi nimi vytvořila nějaký vztah. To si potvrdí, když se později vydá peníze přeci jen vrátit. Hned jak Mineko zjistí, proč za ní přišel, její postoj k němu se změní. Sanširó tedy nakonec zjišťuje, co pro ně pro oba ta půjčka znamená, a peníze jí nevrátí, aby onen vztah zachoval. Je tedy vidět, že v závěru už nemyslí jen na splnění vlastního přání, ale raději volí to, co je lepší ze společenského hlediska.

Sanširó, na rozdíl třeba od Boččana, projde v průběhu románu změnami, byť ne příliš velkými. Z venkovského kluka, dodržujícího všechna morální i společenská pravidla, se pod vlivem velkoměsta a jeho obyvatel postupně stává individualisticky smýšlející student. Jeho postoje se však nezmění nijak radikálně a na konci příběhu se ustálí na jakémsi kompromisu mezi egocentrismem a altruismem.

Světlo a temnota

Poslední, nedokončený Sosekiho román *Světlo a temnota* se odehrává během několika málo dnů, během nichž prodělá Cuda Jošio menší operaci a následně se odjede zotavit do lázní. O jeho osobnosti se tak dozvídáme spíše zprostředkovaně díky lidem, kteří jsou mu blízcí, nebo prostřednictvím rozhovorů s ním během návštěv. Mezi tyto blízké patří například jeho manželka, sestra, či přítel z mládí, které také, jak podotkl Keene, „trápí sobecké touhy, jež je izolují od zbytku společnosti.“²²

Dá se tedy říci, že každá postava má v sobě více či méně egoismu, který pak určuje její chování. Například Cudova manželka Nobuko vzpomíná na své seznámení s Jošiem, kdy iniciátorkou jejich vztahu byla právě ona, a prohlašuje, že: „od začátku do konce byla pánem svého osudu a odpovídala za své činy. Nevzpomínala si, že by kdy chtěla ignorovat své vlastní názory a podřídít se mínění někoho jiného.“²³ Z tohoto citátu je zřejmé, že Nobuko měla v mládí dostatek vůle jednat jen podle sebe a neohlížet se na to, co si o jejích činech pomyslí okolí. Nobuko se tak řadí po bok dalších Sosekiho moderních ženských postav, jako jsou Mineko z románu *Sanširó* či Nami z *Polštáře z trávy* (草枕, 1906). Všechny tři vystupují jako cílevědomé a hlavně sebevědomé ženy v porovnání s nerozhodnými a pasivními mužskými postavami.²⁴

Přestože tedy Nami i Mineko jsou ideálem pro protagonisty, kterým jejich chování imponuje, Cudovi se chování Nobuko příliš nezamlouvá. Obává se totiž možnosti, že by se mohla chovat dominantně,²⁵ a snaží se s ní vyjít jen proto, aby se tím zavděčil známým či příbuzným, kteří mají na jejich vztahu podíl.²⁶ Nedává proto nic najevo a veškeré její chování schvaluje: „Navíc ji v poslední době rozmazloval a dával jí

poměrně velkou svobodu. Aby se Onobu zavděčil, musel se stát ještě sobečtějším při jednání s okolním světem, než kdy býval.²⁷

Jenže tento egocentrický přístup se u Nobuko postupně mění, a když se setká s manželovým přítelem z mládí, Kobajašim, je šokovaná, přestože muž vykazuje podobné, snad ještě více egoistické chování. Kobajaši se nesnaží žít podle společenských norem, což mnoha lidem včetně Nobuko a Cudy zrovna nevyhovuje. Muž dokonce prohlásí, že úmyslně žije tak, aby ho lidé neměli v oblíbě.²⁸ Tím se samozřejmě staví proti zájmům společnosti, protože se nesnaží zapadnout, neudrzuje přátelské styky s okolím a celkově je spíše lidem na obtíž. Sama Nobuko si o něm myslí, že je opovržlivý.²⁹ Tím, že odsuzuje jeho chování, však zároveň vyjadřuje nesouhlas s podobným chováním obecně, potažmo tedy i s tím, jak jednala v mládí. Lze tedy vyvodit, že prošla změnou, na jejímž konci je více společensky přizpůsobivou osobou. Sice stále pociťuje touhu, aby bylo po jejím, jako je tomu v případě manželovy operace, kam se vydá proti jeho vůli, ale již se tím nestaví proti společnosti. Naopak i přes ne příliš harmonické manželství, si Nobuko odmítá stěžovat rodičům či známým, což by mohlo vést k špatnému obrazu v očích společnosti. Raději se tváří, že je vše v nejlepším pořádku, a dobrovolně se tak podřizuje diktátu společnosti.

Další důležitou postavou je krom Cudovy manželky jeho mladší sestra Hideko, která při návštěvě v nemocnici bratrovi vyčítá jeho rozhazovačnost. Cudovi každý měsíc finančně vypomáhá jeho otec a Hidečin manžel se zavázal, že na Cudu dohlédne, aby svému otci dluh splatil. Jenže pak na svou povinnost zapomene, a tak on i Cuda upadají v nemilost. Hideko si proto dává za úkol urovnat vztah mezi jejím bratrem a otcem a snaží se Cudovi domluvit, aby se otci omluvil. Ten však považuje otcovu laskavost za samozřejmost, a i když uznává svou vinu, nepovažuje svůj prohřešek za nijak zásadní: „Aniž by mu to někdo musel připomínat, moc dobře věděl, že od něj nebylo správné nedostát svému slibu. Jen prostě necítil potřebu to udělat.“³⁰ Jak lze vidět, Cudův smysl pro povinnost je potlačován snahou vyhovět svým vlastním přáním na úkor závazkům vůči okolí a dokonce i rodině. Totéž si myslí i Hideko, když o svém bratrovi prohlásí, že myslí téměř jen na své blaho.³¹

To se potvrdí, když se ho následně zeptá, co hodlá dělat, a Cudovou jedinou starostí je to, jestli mu otec pošle další peníze. Vůbec nepomyslí na možnost, že by to správně měl být on, kdo vyvine nějakou aktivitu. Jelikož je mladý, zaměstnaný muž, nepochybně by měl být tím, kdo posílá peníze svým rodičům na přilepšenou, a ne naopak.

Ani Hideko není z tohoto jeho postoje nadšená, ale protože se jedná o jejího jediného bratra, je rozhodnutá mu pomoci. Nabídne mu peníze, ale jen pod podmínkou, že se omluví a bude litovat svého jednání. Cuda tuhle možnost zvažuje a to i přesto, že by se musel podřítit sestře. Je to však konec konců jeho příbuzná a její nabídka pomoci je upřímná, takže by to pro Cudu bylo asi nejlepším řešením, jak se dostat z potíží.

Jakmile se však řeč stočí na Nobuko, kterou Hideko obviňuje, že má podíl na Cudově změně chování, jeho postoj k nabídce se změní. Ukáže se tak, že Hideko měla pravdu a Cuda je loajálnější ke své manželce než k sestře a rodičům.³² To sice není nic

špatného, ale zároveň by kvůli jednomu členu rodiny neměl přehlížet ty ostatní. Cuda však považuje za nutné dokázat, že stojí při své manželce, a sestřinu nabídku nakonec odmítne s tím, že se jí nechce cítit zavázán.³³ Na rozdíl od svého bratra si však Hideko uvědomuje svou povinnost vůči rodině, a proto Cudovi ony peníze dá s tím, že by si vyčítala, kdyby mu je nedala.³⁴ Má tak nad ním morální převahu, protože na rozdíl od svého staršího bratra se zachovala správně a pomohla mu v nouzi.

Cuda si proto následně uvědomí, že by bylo vhodné se s Hideko udobřit. Důvodem k tomu tentokrát nejsou peníze, protože ty už Cuda získal, ani jeho osobní zájem o dobré rodinné vztahy, ale spíše skutečnost, že to od nich očekává okolí. Hideko by totiž jistě šla za rodiči a celá událost by se nakonec obrátila v neprospěch manželů.³⁵ I Cudův přítel Kobajaši, který se obvykle staví proti všeobecně přijímaným pravidlům, považuje usmíření za nejlepší řešení.³⁶ Pro manžele je tedy výhodnější na chvíli zapomenout na vlastní pohnutky a řídit se tím, co je vyžadováno společností, na čemž se také oba shodnou.

Asi největší dilema řeší protagonista s manželkou svého nadřízeného, paní Jošikawa, která v minulosti sloužila jako prostředník ve vztahu Cudy s jeho bývalou přítelkyní Kijoko. Z jejich rozchodu obviňuje Cudu, ten však veškerou provinění odmítá a naopak vše vyčítá paní Jošikawě.³⁷ I když to není správné, je pro něj daleko jednodušší svalit vinu na někoho jiného. Paní Jošikawa však, na rozdíl od Cudy, cítí vlastní odpovědnost v téhle záležitosti, která ji přiměje vystupovat jako prostředník i v jeho vztahu s Nobuko. Když totiž nevyšel první vztah, ke kterému Cudovi dopomáhala, uvědomovala si, že je nezbytné zajistit hladký průběh vztahu následujícího, aby tentokrát vše proběhlo tak, jak má. Paní Jošikawa tedy pocituje povinnost pomoci svému chráněnci, a to i přesto, že se k ní nezachoval zrovna nejlépe, když ji obvinil ze selhání jeho vlastního vztahu. Svůj závazek vůči němu tak sice splní, ale i nadále má potřebu Cudovi pomáhat. Nutno ovšem podotknout, že i její motivace je ovlivněna jejími osobními pohnutkami, neboť velmi ráda ovlivňuje životy ostatních.³⁸ Příkladem její představy o pomoci je třeba i její naléhání, aby se s Kijoko opět setkal. Právě tohle setkání by mělo vést k uzavření téhle etapy jeho života a umožnilo by mu to posunout se v životě dál. To znamená, že by již nadále nemyslel na Kijoko, ale mohl by se více věnovat své ženě, což je samozřejmě jedna z jeho povinností. Pomohl by tím tedy nejen sobě, ale i svému manželství, což by následně mělo kladný vliv na jejich známé i rodiče Nobuko a potažmo tedy i společnost.

Cuda by nabídku rád přijal, ale váhá. Zde se znovu projevuje jeho váhavost, zda vykonat to, co chce, nebo se vrátit k manželce, a dostát tak svým manželským povinnostem. Nakonec se po pobízení paní Jošikawou rozhodne odjet: „Jen do toho, jedte tam! I když to uděláte, nikomu tím nezpůsobíte žádná potíže.“³⁹ Těžko soudit, zda právě toto ujištění je tím hlavním důvodem, proč s nápadem souhlasí, nicméně to k tomuto rozhodnutí jistě přispívá.

Právě tahle volba vede k tomu, že Cuda zapomíná na svou pýchu, která ho až dosud provázela a byla zdrojem jeho egoismu. Díky tomu je schopen slíbit, že převezme zodpovědnost v případě, že by se jeho manželství rozpadlo. Té změny si hned všimne i Nobuko a komentuje to slovy, že poprvé po dlouhé době viděla

Cudu takového, jaký býval před svatbou.⁴⁰ Lze tedy předpokládat, že jeho sobectví se objevilo až po svatbě a že až do té doby se choval zodpovědněji.

Nicméně nyní se Cudovo jednání pomalu mění v společensky přijatelnější, což je dobře ilustrováno i jeho setkáním s Kobajašim. Cuda chce svému bývalému spolužákovi dát menší finanční obnos jako dárek na rozloučenou, jelikož finančně nezajištěný Kobajaši má v plánu odjet do Koreje. Svou výpomocí samozřejmě splňuje své závazky vůči příteli, i když z toho ze začátku nemá prázdňovou radost a považuje to spíše za povinnost. Tento akt mu taktéž dodává pocit nadřazenosti nad Kobajašim.⁴¹ Ten ovšem za nedlouho mizí a Cuda si s Kobajašiho pomocí začíná uvědomovat, že přítel a jemu podobní jsou také jen obyčejní lidé, kteří si zaslouží respekt. Toto zjištění je něco, co si Cuda až dosud nepřipouštěl, neboť chudí lidé pro něj představovali vždy jen cosi nepodstatného, k čemu nemá žádné závazky. Nyní se tedy postupně jeho vnímání světa mění a jeho sympatie k lidem s horší životní úrovní ho nutí něco s tím dělat. Jinými slovy Kobajaši pomáhá Cudovi prozívat a zbavit se svého egoismu,⁴² díky čemuž Cuda pocituje odpovědnost a jeho smysl pro povinnost mu radí něco pro tyto lidi udělat. To samozřejmě odporuje jeho dřívějšímu způsobu myšlení, kterého se Cuda ještě úplně nezbavil, a způsobuje mužovu nerozhodnost.

Jeho nesobecká stránka se postupně projevuje stále zřetelněji, jako je tomu například ve scéně s vykojením vlaku. Všichni cestující se snaží dostat vagon zpět na koleje a Cuda tak cítí povinnost pomoci jim: „Sotva mohl Cuda jako jediný zůstat sedět, a tak vystoupil společně s ostatními ... společně pak ze všech sil zatlačili.“⁴³ Jistě by mohl celou událost ignorovat, ale Cuda se rozhodne spolecestujícími nezištně pomoci, což v důsledku vypovídá o změně jeho charakteru.

Podobným příkladem, kdy Cuda pocituje a vzápětí i plní povinnost vůči okolí, je i scéna z jeho návštěvy lázní, kdy posílá pohledy svému strýci, manželce a paní Jošikawě. Protože mu však pohledy zbudou, pocítí potřebu je poslat svým známým a příbuzným včetně svých rodičů: „Když už byl u toho psaní, měl za to, že by nebylo správné pohledy nevyužít.“⁴⁴ Toto jednání naznačuje, že má zájem o udržení vztahů se všemi známými, tedy o něco, co společnost od každého jedince vyžaduje. Stejně tak snaha být zadobře s rodiči je něco, co se od lidí běžně očekává. Z tohoto důvodu se Cuda rozhodne napsat jak jim, tak manželovi Hideko, přestože jejich vztahy nejsou momentálně zrovna nejlepší. Touto cestou se snaží se svými příbuznými udobřit a zachovat si tak tvář. To ho dříve však příliš nezajímalo, jak je patrné z výše zmíněné situace, kdy poruší svůj slib rodičům, ale nic si z toho nedělá. Jedná se tedy o další důkaz, že Cuda opravdu prochází změnou v chování.

V. H. Viglielmo se o postavách ve *Světle a temnotě* vyjádřil v tom smyslu, že každá má svou vlastní „nemoc“, jen různého stupně.⁴⁵ Nemocí se zde myslí egocentrismus, který je nejzávažnější právě u Cudy, jakožto protagonisty románu. Právě přehnaná pýcha a egoismus mají za následek Cudovo odcizení se společností⁴⁶ a špatné vztahy jak s bývalými kamarády tak rodinou. Ten se podrobuje léčbě, a to nejen ve smyslu fyzickém, ale i v tom psychickém, kdy se postupně zbavuje svého egoismu a začleňuje se tak do běžné společnosti. Součástí této léčby je i jeho setkání s Kijoko, která je nejspíše jedinou bez egocentrických sklonů a na Cudu působí jako protijed.⁴⁷ Někteří

kritici namítají, že takhle duševní léčba mohla, ale nemusela proběhnout v nedopsané části románu,⁴⁸ podle Viglielma ale už začala, a dokonce i přinesla první výsledky.⁴⁹

Jak je z výše uvedených rozborů patrné, Sosekiho postoj ke konfliktu mezi zájmy jednotlivce a společnosti se opravdu v průběhu času proměňoval. V *Boččanovi*, jakožto jednom z prvních románů, se spisovatel jednoznačně staví na stranu jednotlivce, a protagonistovy zájmy tak mají mnohem větší důležitost než jeho závazky vůči společnosti. Tak silné prosazování vůle jednotlivce se však už neobjevuje v o něco později vydaném románu *Sanshiro*. Protagonista se sice po příchodu do města soustřeďuje spíše na své vlastní zájmy, ale již ne v takové míře jako Boččan. Dá se říci, že se spíš snaží hledat kompromis mezi tím, co chce on sám, a tím, co se od něj jako člena společnosti vyžaduje. V posledním zmiňovaném románu *Světlo a temnota* nastává další posun a na přílišný individualismus už je nahlíženo jako na něco špatného, z čeho by se měl daný člověk „lécit.“ Tento přístup ke konfliktu se dá bezesporu označit za pravý opak spisovatelova stanoviska v *Boččanovi*. Je tedy zřejmé, že Soseki přístup k této problematice se opravdu postupem času vyvíjí, a to směrem k opětovnému uznávání tradičních japonských hodnot a plnění povinností vůči společnosti.

Title: *Development of conflict of interests between an individual and society in selected works of Natsume Soseki*

Annotation: *The article deals with Japanese writer Natsume Soseki and one of the main themes of his works which is a conflict between the interests of an individual and the society. The aim of this work is to prove that similar to the changes caused by the West, Soseki's view of this problem also undergoes development. However, this development moves from promoting the will of an individual to enforcing the interests of the society as a whole. In order to support this theory an analysis of Soseki's novels Botchan, Sanshiro and Light and Darkness is used.*

Key words: Natsume Soseki, conflict of interests, Japanese literature

Kontaktní adresa na autora: Sabina Zukalová, Katedra asijských studií, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, S.Zukalova@centrum.cz

Poznámky

- 1) Všechna japonská jména jsou uváděna v původním, japonském pořadí, tzn. příjmení následované jménem. Ženská jména nejsou přechylována. V celém článku je použita česká transkripce s výjimkou seznamu literatury, kde je zachována transkripce anglických překladů. Názvy děl, citace a parafráze jsou do češtiny přeloženy autorkou článku, není-li uvedeno jinak.
- 2) viz Donald Keene, *Dawn to the West: Japanese literature of the modern era: fiction*, (New York: Columbia University Press, 1998) 314.
- 3) Soseki Natsume, *Botchan*, transl. Joel Cohn, (Tokyo: Kodansha International, 2005) 20.
- 4) Viz Ruth Benedict, *The Chrysanthemums and the sword: patterns of Japanese culture*, (New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2005) 134. Google Books, 15 Nov. 2010 <<http://books>>.

google.cz/books?id=R7NpvyYsmU0C&pg=PR3&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false>.

5) Botchan, 20.

6) Tamtéž, 75.

7) Tamtéž, 119.

8) viz Takeo Doi, *The Psychological World of Natsume Soseki*, (Cambridge: Harvard University, 1976) 14.

9) Botchan, 76.

10) Tamtéž, 39.

11) Valdo Humbert Viglielmo, „The Hero in Natsume Soseki's Novels,“ *The Journal-Newsletter of the Association of Teachers of Japanese*, 4.1 (1966): 7. JSTOR. Knihovna Univerzity Palackého, Olomouc, CZ. 26 Oct. 2010 <<http://www.jstor.org/stable/488829>>.

12) Tatemae (建前) značí jakousi „masku“, kterou Japonci používají při každodenním kontaktu s lidmi a za kterou skrývají své skutečné pocity či myšlenky, tzv. honne (本音), aby se vyhnuli nepříjemnostem nebo rozpakům. (viz Boye Lafayette De Mente, *Japanese etiquette & ethics in business*, (Chicago: NTC Business Books, 1994) 18. Google Books, 18 Mar. 2011 <<http://books.google.cz/books?id=r6obHAMRKesC&pg=PA18#v=onepage&q&f=false>>.)

13) viz Reiko Abe Auestad, *Rereading Soseki*, (Wiesbaden: Harrassowitz, 1998) 168.

14) Botchan, 47.

15) Ward William Biddle, „The Authenticity of Natsume Soseki,“ *Monumenta Nipponica*, 28.4 (1973): 401. JSTOR. Knihovna Univerzity Palackého, Olomouc, CZ. 26 Oct. 2010 <<http://www.jstor.org/stable/2383559>>.

16) viz Beongcheong Yu, *Natsume Soseki* (New York: Twayne Publishers, 1969) 74-75.

17) viz Soseki Nacume, Sanširó, překl. Klára Macúchová, (Praha: Brody; Argo, 1996) 15.

18) viz Jay Rubin, „Sanširo and Soseki,“ *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 36 (1976): 162. JSTOR. Knihovna Univerzity Palackého, Olomouc, CZ. 26 Oct. 2010 <<http://www.jstor.org/stable/2718742>>.

19) Cit. in tamtéž.

20) Sanširó, 90.

21) Tamtéž, 49.

22) Keene, 338.

23) Soseki Natsume, *Light and Darkness*, (London: Pan Books, 1985) 116.

24) viz William N. Ridgeway, „Gender, the body, and desire in the novels of Natsume Soseki,“ *University of Hawai'i*, 2002: 30. ScholarSpace at University of Hawai'i at Manoa, 2 Nov. 2010 <<http://scholarspace.manoa.hawaii.edu/handle/10125/3034>>. Tradiční postavení je samozřejmě opačné a právě to zde Soseki upřednostňuje. Z tohoto jeho konceptu také pochází jedna teorie o původu názvu románu, kde žena je brána jako světlo (明 – mei), které stojí v protikladu proti mužské temnotě (暗 – an). (viz Rubin, *Sanširo and Soseki*, 153.)

25) viz Auestad, 104.

26) viz Light, 258.

27) Tamtéž, 175.

28) viz Light, 154.

29) viz tamtéž, 153.

30) Tamtéž, 173.

31) viz tamtéž, 175.

32) viz Kathryn Sparling, „Meian: Another Reading,“ *Harvard Journal of Asiatic Studies*, 42.1 (1982) 152. JSTOR. Knihovna Univerzity Palackého, Olomouc, CZ <<http://www.jstor.org/stable/2719123>>.

- 33) viz Light, 197.
- 34) viz tamtéž, 200.
- 35) viz Light, 210.
- 36) viz tamtéž, 223.
- 37) viz tamtéž, 254.
- 38) viz Biddle, 422.
- 39) Light, 268.
- 40) viz tamtéž, 288.
- 41) viz tamtéž, 299.
- 42) viz Biddle, 422.
- 43) Light, 334.
- 44) Tamtéž, 358.
- 45) viz tamtéž, 382.
- 46) viz Viglielmo, The Hero, 17.
- 47) viz Valdo H. Viglielmo, An Introduction to the Later Novels of Natsume Soseki, *Monumenta Nipponica* 19.1/2 (1964): 6. JSTOR. Knihovna Univerzity Palackého, Olomouc, CZ. 13 Oct. 2010 <<http://www.jstor.org/stable/2383282>>.
- 48) Předním odpůrcem teorie o úspěchu Cudovy snahy o nápravu je podle autorky Etó Džun (viz Sparling, 160–1.)
- 49) viz Light, 382.

OBRAZ DÁLNEHO VÝCHODU V ČASOPISE OBZOR NÁRODOHOSPODÁŘSKÝ V LETECH 1896–1898

Jiří Řezník

Anotace: Příspěvek je věnován analýze informací v časopisu *Obzor národohospodářský* v letech 1896–1898, které se dotýkaly problémů Dálného východu. Příspěvek se zabývá tematickou strukturou těchto informací a také změnami jejich podílu na tematické struktuře časopisu.

Klíčová slova: Dálný východ, české země, *Obzor národohospodářský*, tematická struktura, identifikační analýza

Afiliace ke grantu: Příspěvek je psán jako podpůrná studie k připravovanému pojednání *Historie časopisu Obzor národohospodářský 1896–1949, podpořeného darem Národohospodářského ústavu Hlávkovy nadace v Praze.*

Úvod

Hned v prvním ročníku *Obzoru národohospodářského* v r. 1896 se začaly na jeho stránkách objevovat informace ve vztahu k zemím Dálného východu (dobově označovaném jako východní Asie, nebo daleký Východ).¹ Poznámka, učiněná ve třetím čísle tohoto ročníku, naznačuje, že šlo o záměrnou redakční politiku: *O důležitosti trhů východoasijských a o zájmu, jaký studiu a získání jich věnují moderní státy v poslední době, promluvíme v čís. 1. a 2. tohoto listu v rubrice „Vývozních zpráv“, nač tímto znovu důtklivě upozorňujeme.*²

Objevení a průzkum vzdáleného zahraničního trhu

V prvním čísle jako první zpráva rubriky *Menší zprávy* pod titulkem *Obchodní snahy ve východní Asii* byla publikována následující informace: Švýcarský konsul v Yokohamě sděluje: *Angličané počali zde před nějakým časem vydávat v japonské řeči levný časopis, který měl za účel, šířiti známost o anglickém zboží. Zdá se, že Německo nabylo přesvědčení o rentabilitě tohoto podniku, neboť vláda učinila u vyslanectví a konsulatů dotaz, jak by bylo lze podobný časopis pro účely německého vývozu nejlépe vydávati. Podobný pokus učiněn v Číně. Pokud vím, je věc již hotovou událostí. Časopis bude vydáván v Německu, bude ústavem pro orientálské řeči v Berlíně redigován, tištěn, sem zasílán a v Japanu zdarma mezi lid rozdáván. Podnik má býti zaplacen anoncemi německých obchodníků. Prvním výsledkem tohoto podniku bude pokus o přímé obchodní spojení se zdejšími kupci s obejitím etablovaných zde domů sprostředkovatelských, a právem jsme zvědaví na výsledek, poněvadž znalci poměrů japonských, dokud nebude řádné upravených poměrů právních, varují před přímým*

zámořským obchodem s neznámými japonskými kupci. V Číně, zdá se, kráčíme vstříc velikým změnám na poli hospodářském. Mírem v Shimonoseki otevřeny jsou cizincům nové přístavy a jsou již také nová osídlení jich vymezena. Jeden japonský úředník dli právě v Šanghaji, aby prohlédl potřebná zařízení k upravení přístavišť, mostů, silnic atd. Povstaly nové společnosti, založené jak cizinci, tak Japanci, a nové budou zřizovány za účelem zpracování zdejších surovin. Podnikavost je všude veliká. Obchodní komorou Lyonskou s velikým nákladem vypravená expedice k studování obchodních poměrů východoasijských přibyla dle zprávy Východoasijského Lloydů již do Číny. Polovina její (40 mužů) pronikla již Tonkinem do vnitřní země, druhá běře se proti řece Janktse, aby se s první v Sečuanu setkala. Expedice skládá se ze samých odborníků, kteří si položili za úkol studium a obchodní ovládnutí těchto provincií a otevření jejich nesmírného bohatství tržbě své země. Expedice vstupuje každým způsobem na půdu panenskou, v kraje, které dosud ani Angličané ani Němci nenavštívili. Anglie se rozhodla uspořádati ihned podobnou expedici do západních a jižních provincií (Sečuan a Junan). Podnikem tímto zabývá se obchodní komora v Blackburnu. *A my? Počkáme hezky, až ti druhí to všechno pracně a důkladně prostudují, a uvidíme pak, zdali také pro nás něco zbude.*³

V téže rubrice si čtenáři mohli přečíst jako třetí zprávu, že Mnichovská „Allgemeine Zeitung“ sděluje následující: Od září tohoto roku dochází německý cukr řepový ve větším množství do Japanu. Dle zpráv konsulárních dovezeno bylo již několik tisíc tun a další zásilky jsou na cestě. Cukr tento nakládá se v dvojitéch pytlech po jednom centu váhy. Tento přívoz cukru závisí ovšem na dočasné konjunktuře a bude asi stoupati, poněvadž spotřeba jeho v Japanu roste. *Ještě před několika měsíci krylo Japonsko svou potřebu cukru z Formosy, Jávy a jiných ostrovů.*⁴

Opět pod titulkem **Obchodní snahy ve východní Asii**, ale v rubrice Vývozní zprávy byla umístěna informace o tom, že příklad Anglie a Lyonské obchodní komory dochází nyní ohlasu v Německu. Crefeldská obchodní komora obrátila se na sousední komory se žádostí, aby společně vyslaly expedici ke studiu východoasijských poměrů obchodních. Dotyčné komory projevily sice sympatie tomuto projektu, ale finanční podporu této akci prozatím odepřely. Crefeldská komora vstoupila po té ve vyjednávání s ministrem obchodu a doufá, že projekt svůj uskuteční s pomocí státu. Tamtéž bylo oznámeno, že ve dvou posledních schůzích obchodní komory ve Vídni udělena byla čtyři stipendia na cesty obchodních elévů do ciziny. Jeden z elévů, pan Hugo Houben, odebere se již tento měsíc do Shanghai, kde prostřednictvím našeho generálního konsula obdrží místo v jednom z předních evropských domů obchodních. Pan Houben jest ochoten zprostředkovati převzetí zastupitelství zdejších firem domy shanghaiskými. Čína, rakouskými obchodníky dosud málo vyhledávaná, jest vdačným odbytištěm zejména pro zboží železné (jidelní přístroje, jehly k šití), svítilny, kartouny, prýmkářské výrobky, ohýbaný nábytek, barvy anilinové a cement. Dovážeti lze odtamtud kožešiny, kůže, lůj, vosk, rostlinné látky, čaj, surové hedvábí a zvláště laciné odpadky hedvábí⁵.

Nepříjemná konkurence

O pár týdnů později, tedy 15. února 1896 se čtenáři dozvěděli, jak japonské zboží razantně dobývá evropský trh v poslední zprávě v rubrice *Vývozní zprávy: Konkurence japonských sirkáren zasazuje příslušnému průmyslu norskému stále citelnější rány. Četné norské sirkárny, nejsou s to, aby na domácích trzích soutěžily s firmami japonskými, které dodávají zboží v každém ohledu výtečné jakosti a při tom levněji, musily výrobu zastaviti nebo omeziti a jest obava, že toto odvětví průmyslové v nedlouhé době bude tam úplně ochromeno.*⁶

Tato teze byla rozvinuta v následujícím ročníku *Obzoru národohospodářského* v článku přeloženém z německého časopisu *Das Leben* v rubrice menší zprávy pod titulem *Japan: Před staletími obávala se Evropa kořistictvých tlup, jimiž co do svých národů a svých ideí nevyčerpatelná Asie zaplavovala Evropu a hrozila zničit kulturu evropskou. Dnes nehrozí nám fanatický vojín a smělý jezdec asijský, nýbrž rolník, průmyslník a kupec, který zejména v Japanu hotoví se odnutí evropskému západu staré odbytiště a podstoupiti s bývalými průmyslovými učiteli svými přímo soutěž na vlastní půdě jejich.*⁷

O rok později byl tento obrázek korigován příspěvkem [(V. W.): *Boj o trhy východoasijské*], který se mezi velikými exportními státy moderními nyní tak přios- trhuje, zdál se míti tím menších nadějí na pronikavější úspěch. Čím přehnanější byly představy o rozkvětu japonského průmyslu jakožto soupeře na tomto poli ovšem velice nebezpečného. O nějakém zatlačení evropského průmyslu z východní Asie průmyslem japonským nemůže tedy býti řeči. Naopak přichází ku platnosti stará pravda, že rozkvět jednoho národa nevylučuje rozkvět druhého, nýbrž naopak podporuje jej. Pokroky Německa, jak výkaz svědčí, jsou i tu úžasný a cifry roku 1897 budou mu jistě opět značně příznivější. Zajímavé je, že ani obavy co do hospodářského podrobení Číny Japanem po jeho úspěších válečných se nesplnily. Má sice japonský průmysl ve srovnání s evropským průmyslem výhodu podstatně levnějších nákladů výrobních, zejména co se týče mzdy. Ale i tato výhoda se dále menší s rostoucí mírou životní japonského obyvatelstva následkem lepších výdělků. Kromě toho stůně japonský průmysl také již moderními nemocemi našeho průmyslu, zejména stávkami. Dále se objevilo, že, třeba Japonci vynikají technickou vyspělostí, nemohou se přece měřiti s mnoholetou výškoleností evropských dělníků; z toho důvodu zejména čínské trhy v mnohých artiklech Japonskem ovládnutých zpět dobyla Evropa, poněvadž jakost zboží japonského nevyhovovala. Nebezpečnou zůstává tedy konkurence japonská podstatně jen v málo druzích zboží, jako ku př. bavlněné přízi, bavlněných tkaninách, skle a deštnících.⁸

Již předtím publikovaný v rubrice *Vývozní zprávy* vyčítal rakousko-uherské monarchii, že se neúčastní dělení Číny: *U nás subvencujeme Lloyd, který poskytuje vývozu německému snížené sazby, a abychom cestu z Německa do Terstu učinili ještě snazší, projektujeme druhou železnici do Terstu jen k tomuto účelu sloužící, zavrhuje projekt jiný, Čechám a Moravě příznivý. U nás se hašteříme politickými a národnostními hádkami až na krev, dáváme se vysávat chytřejšími sousedy, a zapomínáme na podporu průmyslu, jež pokud možno ještě ubíjíme. U nás pořádáme vývozní ankety, abychom se dohodli o rozdělení 40000 zlatých státní podpory, ale přijde-li k tomu, abychom*

vývoz skutečně pěstovali, bojíme se ztrát, poněvadž vývozu vůbec nerozumíme. A tak i zde, při dělení Číny úspěchy cizích států, pouze na vědomí běžeme, aniž bychom se odhodlali, také pro sebe něco ukořistiti. A náš průmysl, trpící již delší dobu nedostatkem odbytu v tuzemsku, věru by osvěžení vývozem potřeboval jako sůl.⁹

Dopady na hospodářskou politiku Rakouska-Uherska

Jak zaznamenal Obzor národohospodářský v rubrice Menší zprávy, soubor o asijské trhy vedl k určitému důrazu na modernizaci hospodářské politiky monarchie, takže si autor vybral jako záležitost hodnou zaznamenání právě následující výňatek z řeči ministra pro vnější záležitosti Goluchowského¹⁰ v květnu 1898: *některé listy průmyslnické mluví přímo o jakémsi obratu celé hospodářské politiky naší monarchie. Ministr uznal, že je potřeba jinak upravit výchovu a výcvik našich úředníků konsulárních, a dosavadní přezírá akademie ustoupí nově organizované moderní akademii konsulární. Ministr prohlásil za povinnost státu podporovati zdravou podnikavost a neničiti ji byrokratickou úzkoprsostí ani nepodtínati životní sílu podniků přepjatým tlakem šroubu berního (k němuž však naopak právě „nejisté“ vnější poměry a náklady vojenské s tím spojené nejvíce přispívají); také však soukromá podnikavost musí prý se ujetí svých povinností se vši energií zřizováním co možná četných faktorii a velkých syndikátů exportních, zvelebením obchodního loďstva apod. Nejvíce ujal se ministr ovšem námořnictví válečného a bojíme se, že všechny ty krásné exkurse hospodářsko politické mají jen osladiiti trpký oříšek požadavků námořnických.*¹¹

Obchodní metody

Navazující projekt *Rakouská obchodní výprava do Východní Asie*¹² zhodnotil Obzor národohospodářský velmi kriticky: *Pokud jde o otázku, slibuje-li tento podnik úspěch čili nic, jasnou odpověď podává zkušenost s podobnými podniky jinde už často získaná. Takovéto „plující výstavy“ pořádali již Vlaši, Němci, Španělé, ba i Američané vesměs s neúspěchem. Nebyloť nikdy, a za dnešních poměrů odbytu tím méně jest možno úspěšně dovéztí jednoduše do ciziny domácí výrobky a tam je beze všeho prodávati; vždyť každý národ má vlastní vkus, vlastní potřeby, podle kterých se musí řídití ten, kdo u něho odbyt naléztí chce, ne naopak. Nejdražší a po našem vkusu nejkrásnější pařížská roucha neobudeme v Číně, poněvadž se tam takový oblek nenosí, a naopak čínský oděv nenalezne zase u nás pravidelného odbytu. A co platí o obleku, platí též o zařízení bytovém, o potravinách, zkrátka o všech věcech ostatních. Chce-li tedy kdo úspěšně vyvážeti, nesmí začítí nabízením výrobků dle vkusu svého, nýbrž musí se nejprve přesvědčiti o vkusu odbytiště a podle něho upravití své výrobky. Výprava našich výrobků neměla tedy jíti do Číny, nýbrž nejprve expedice čínských vzorků k nám, podle kterých bychom pak své zboží k nabídce do Číny upravili. A s tímto zbožím nemusila pak jíti nákladná velká výprava do Číny, nýbrž jen zručný, s poměry této země dobře obeznámený agent, pokud možno tam již usedlý. Z důvodů těchto musily tedy všechny dosavadní „plující výstavy“ smutně skončiti, a proto i všechny příští smutně dopadnou; tím smutněji nynější rakouská, která chce jíti do země nejrůzněj-*

ších vkusů, do Řecka, Turecka, Indie, Ceylonu, Číny a Japonska. Možno-li mysliti si větších protiv? U nás, jak už bývá zvykem, ústřední spolek průmyslníků má, zdá se, vůbec nešťastnou ruku - chytily tedy věc za nepravý konec. Kdyby půl milionu, které její výprava ta jistě bude stát, byli věnovali na koupi cizích vzorků, na vyslání několika obratných obchodníků neb i jen obchodních elevů do ciziny, stokrát by se to bylo vyplatilo. Takto bude mít zisk snad jen aranzér, a kdo ví, zdali i ten. Varujeme tedy každého před sučastněním se této výpravy.

V navazující glose *Vytlačení rakouského vývozu z Východu* bylo naznačeno, jakým způsobem by se mělo bojovat o východoasijské trhy. Jinak než my (jak právě vyličeño), praktikují vývoz Němci. Ve všech cizích přístavech a ostatních střediskách obchodu mají soukmenovce tam usedlé a obchod provozující, kteří ovšem především svůj domácí průmysl fedrují. Také oni poslali hned, jak se Čína pro evropský obchod otvírala, tam svou expedici, ale ne takovou, jakou vypravujeme my, nýbrž expedici odborníků, kteří přišli studovat zem a obyvatele, jejich zvyky a vkus, pak se vrátili, o tom referovali a přinesli s sebou vzorky, podle kterých pak německý výrobce své zboží fabrikoval a také už hojně v Číně odbyl. Kde to možno, usazují Němci své soukmenovce nejen jako obchodníky, nýbrž i za úředníky. Tak jsou např. v Turecku Němci mezi nejvyššími hodnostáři nejen vojenskými (Němci, jak známo, reorganisovali turecké vojsko), nýbrž i občanskými; tak jsou všechna vyšší místa u východních drah v rukou Němců. Je pochopitelné, že i tito úředníci podporují německý průmysl, jak jen možno, a proto jdou největší dodávky pro turecké vojsko do Německa, proto skoro všechny vagóny a lokomotivy pro orientálské dráhy (které mají dle smluv spravovati vlastně Rakušané!) objednávají se v Německu.

Za takovýchto poměrů je vysvětlitelné, proč německý vývoz za posledních let tak velice se zvýšil a s ním i celé německé národní hospodářství tak mohutně se zvelebilo a proč Rakousko své „přirozené“, ale zanedbávané odbytiště krok za krokem ztrácí. Německo právě následuje v posledních desíletích systematicky příkladu Anglie a vši mocí usiluje o podporu svého průmyslu a svého vývozu, podřizujíc tomuto cíli všechny své prostředky, i diplomatické. Také „nájem“ celého velkého okresu v Číně neměl jiného účelu a zažít i nejnovější cesta německého císaře do Palestiny oklikou přes Cařihrad má též účel; celý dosavadní její průběh, Francii a Ruskem (ovšem z ohledů více politických) žárlivě sledovaný, tomu aspoň nasvědčuje. Právě se, že Německo také od sultána „najme“ nějakou maloasijskou državu, snad přístav Jaffu s okolím; ba blouznivý jakýs účastník císařovy výpravy viděl (prozatím jen ve snu) už celou Malou Asii v moci německé. Zatím co my neustálými politickými boji hospodářsky slábneme a upadáme, běže nám Německo jedno naše „přirozené“ odbytiště za druhým (Rumunsko, Bulharsko, Turecko atd.) a nabývá tím pořád více těch peněz, které světem vládnou, kdežto my jich pořád více pozbýváme, čehož smutným dokladem jsou statistické výkazy našeho zahraničního obchodu.¹³

Závěr

Obraz Dálného východu v prvních třech ročnících Obzoru národohospodářského, tehdy vycházejícího jako čtrnáctideník, představoval určité vybočení z normy

objektivizujícího zpravodajství, které se prosadilo v následujících letech a které se omezilo na referování o dopadech například rusko-japonské války na státní rozpočty zúčastněných států a trh s cennými papíry. V následujících ročnících odpadá také rubrika *Vývozní zprávy*. Zvítězila koncepce Františka Čuhela¹⁴, který považoval péči o zvelebení českého exportu vzhledem ke stupni vývoje českého velkopřůmyslu za předčasnou; za prioritní považoval *dobytí národního trhu* podobně jako všichni čeští národohospodáři (Albín Bráf, Cyril Horáček). Vedení Vývozního spolku pro Čechy, Moravu a Slezsko vnímalo velmi nelibě emotivně laděné články Antonína Stillera¹⁵, pravděpodobného autora výše uvedených příspěvků, o malých vlohách a schopnostech českých podnikatelů účastnit obchodování mimo české země, což se stalo hlavním podnětem pro postupné utlumování spolupráce mezi Vývozním spolkem a Obzorem národohospodářským. Jinak řečeno, nejen ze zahraničně politických důvodů (vývoj v Číně ve 20. století) přestal být českými podnikatelskými kruhy východoasijský region vnímán jako prostor pro získání obchodních a podnikatelských příležitostí.¹⁶ Nicméně i z dnešního hlediska, a dokonce právě z dnešního hlediska je významné poznat, jak si tehdejší národohospodáři a obchodníci představovali získání významného teritoria, byť neznámého a hodně vzdáleného, relativně nedostupného, pro export produktů tehdejšího rodícího se českého průmyslu. Povahy informací, poskytovaných tehdejšími čtenáři, dovoluje učinit závěr, že kromě pravopisu se nezměnilo vůbec nic, bude-li nás zajímat pouze to, co tehdejší čtenáři se mohli dozvědět o státech Dálného východu, jejich hospodářství a obchodu, případně o příležitostech a rizicích, které by mohl přinést vzájemný obchod, o metodách výzkumu relativně tehdy světu postupně se otevírajícího obchodního teritoria.

Title: *The Picture of the Far East in the journal Review of Economic Perspectives [Obzor národohospodářský] 1896–1898*

Abstract: *The paper is devoted to the analysis of the information in the journal Review of Economic Perspectives [Obzor národohospodářský] 1896–1898, involving issues of the Far East. The paper covers the main topics discussed in journal articles, and changes to its share of thematic structure of the journal.*

Keywords: *Far East, Czech lands, Review of Economic Perspectives, thematic structure identification analysis.*

Kontaktní adresa autora: PhDr. Jiří Řezník, PhD. Katedra aplikované ekonomie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, reznikji@upol.cz

Poznámky

1) Srovnej Ottův obchodní slovník, Praha, J. Otto 1912, hesla Čína, Japan, Korea, Indočína, které také přinášejí informace o vzájemné obchodní výměně mezi těmito zeměmi a Rakouskem-Uherskem. O obchodu s Čínou napsal pod značkou Čsk. profesor obchodní akademie v Hradci Králové Gracián Černušák (1882–1961, narozený v Prostějově, který vystudoval na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze zeměpis a dějepis, významný český hudební

kritik a publicista), že Rakousko-Uhersko má s Čínou malé styky, jež se namnoze uskutečňují cizím prostřednictvím. Settlement rakouský jest v Šanghaji a v Tien-tsinu, vícekonzulát v Či-tu. Rakouských firem v Číně není ani 20. Obchodní obrát s Čínou je jenom asi 16 milionů korun [Německo 112 milionů korun (4,1 %)] a trpí v mnoha oborech konkurencí japonskou. Jinými závdady jsou nedostatečně vlastní spojení (Rakouský Lloyd zajížděl tam jednou za dva měsíce, od počátku 1912 měsíčně) a nedostatek zámořských bank. Značná část rakouského obchodu se děje proto anglickým a německým prostřednictvím. Rakousko přiváží z Číny hlavně čaj (asi za 3 miliony korun), hedvábí, různé suroviny zvířecí, vlasy, zboží slaměné apod.; vyvážá do Číny rozmanité zboží v malých kvantitách: emailové nádobí, zboží papírové, toaletní potřeby, zboží koncesionářské, galanterie, skleněné a jiné. Vývoz do Číny bývá menší než dovoz. Gracián Černušák charakterizoval obchod s Japonskem následovně: Obchod naší Říše s Japanem je neveliký. Hodnota jeho jest jen nepatrnou tendenci vzestupnou, hlavně vlivem vzrůstajícího dovozu z Rakouska-Uherska do Japanu, z 6,3 milionů korun v r. 1907 na 7,6 milionů v r. 1911, kdežto vývoz Japanu do Rakouska-Uherska poklesl z 2,8 milionů korun v r. 1907 na 2,2 milionů korun v r. 1911. V r. 1910 se dovážely z Japonska následující komodity: neloupaná rýže (2,3 milionů korun), surová měď (1,2), rybí a tulení tuk (1,9), pletené zboží (0,7), vosk (0,3), kafr (0,24), katechu, kino (0,17), etherické oleje (0,16), ozdobné hávy apod. (0,13), hedvábí a hedvábné zboží (0,13), celkem za 8,4 miliony korun. Japonsko dovezlo z Rakouska-Uherska v tomtéž roce zboží za 5,3 milionů korun, v tom vlněnou přízi (1,7 milionů korun), papír a papírové zboží (1,6), železo a železné zboží (0,343), vlněné zboží (Rakouský Llyod (0,2), bavlněné zboží (0,2), střelivo (0,2), chemikálie (0,15), kovové zboží (0,1). Gracián Černušák zpracoval také heslo Korea, v němž zdůraznil, že na rozdíl od Německa a USA Rakousko-Uhersko tam nemá styků a neudrzuje konsulárního zastoupení. Ve vztahu k Indočíině tentýž autor napsal, že Rakousko-Uhersko nemá s Indočíinou téměř žádných styků a Rakouský Llyod tam nestaví. Konsulát rakousko-uherský je v Saigonu. Později byla za Dálný Východ označována část území Sovětského svazu. Viz Slovník národohospodářský, sociální a politický. II. díl. Praha: Otakar Janáček 1931, s. s. 1-2. Autorem hesla Vodovozov.

2) Obzor národohospodářský, 1896, r.I, č. 3, s. 47.

3) Obzor národohospodářský, 1896, r.I, č.1, s. 12.

4) Tamtéž.

5) Obzor národohospodářský, 1896, r.I, č.2, s. 28.

6) Obzor národohospodářský, 1896, r.I, č. 4, s. 62.

7) Obzor národohospodářský, 1897, r. II, č.20 s. 315. Článek se dále věnuje rozvoji japonské ekonomiky: První styk obchodní s Japanem zavedli 1542 Portugalci, 1580 následovali Španělé, počátkem 17. století Angličané a Nizozemci. Od 1640 do polovice našeho století Japan, obávaje se kupců a zejména misionářů evropských jako živlu lid pobuřujícího, uzavřel se naproti všem Evropanům, až Spojené Státy severoamerické vynutily po roce 1854 na Japanu první smlouvu obchodní, po níž následovaly dobrovolné smlouvy s ostatními většími státy evropskými. Smlouvy tyto mají býti do 1899 vesměs revidovány, mají odpadnouti veškerá omezení obchodu, zároveň však má přestat konsulární soudnictví cizích států a přejítí na domácí soudy japonské. Obchod zahraniční stoupl 1868-95 nesmírně, dovoz z 10,7 mil. jenů (1 yen = 1,30 – 1,50 zl. r. m.) na 129,3 mil. jenů, a vývoz z 15,5 mil. na 136,1 mil. jenů. (Roku 1896 stoupl dovoz do Japanu na 171,67 mil. jenů, vývoz klesl na 117,8 mil. jenů následkem neobyčejného klesnutí vývozu surového hedvábí a zboží hedvábného). Právě v poslední době dostalo se vnějšímu obchodu japonskému nových podnětů: průmyslový rozkvět uvnitř, evropským vlivem buzené potřeby obyvatelstva, výhoda stříbrné měny naproti zemím s měnou zlatou a výhodná obchodní smlouva s Čínou přispěly značně k obecnému povznesení. V dovozu na prvním místě jest Velká Británie, na druhém Německo, které tu značně předstihlo Severní Ameriku i Francii. Dováží se zejména zboží bavlněné a vlněné, železné a kovové, cukr a petrolej; vyvážá se nejvíce hedvábí, čaj, měď, mořské produkty, kafr a umělecko-průmyslové výrobky. Japan, na újmu evropského obchodu zásobuje průmyslovými výrobky Čínu a Koreu,

avšak již i Amerika a Francie viděly se nuceny uložit na jednotlivé druhy japonského zboží cla ochranná. Ve vnitřním hospodářství činný jsou z veškerého obyvatelstva (41,4 mil. v r. 1893) $\frac{3}{4}$ v zemědělství. Vhodné agrární zákonodárství, jež snažilo se udržeti v každé rodině pozemky k její výživě dostatečné, vytvořilo tak nesčetný počet malých statků selských, nutilo obyvatele k intenzivnímu vzdělávání půdy a zabraňovalo vzrůstu nemajetného proletariátu. Obchod a průmysl pokládány jen za vedlejší zaměstnání rolníkovu a těšily se dodnes malé vážnosti. Nyní poměry tyto se změnily. Volný soukromý majetek pozemkový hromadí se v málo rukách, přibývá pachtýřství, a daňové obtížení nemovitostí – daň pozemková jest nejdůležitějším zdrojem příjmů pro stát i obce – nesmírně stouplo. Přes polovici orné půdy zabírá rýže, která Japonci nahrazuje naše obilí. Čaj a hedvábnictví trpí v poslední době cizí soutěží, stoupnutím mzdy a stížením dovozu do ciziny. Rápidní jsou pokroky a změny v průmyslu. Starodávný umělecký průmysl japonský, jehož výrobkům se ve sbírkách obdivujeme, mizí a jeho místo zabírá velkoprámysl s moderními výhněmi a stroji. R. 1883 bylo v Japanu pouze 83 továren se stroji o 1748 koňských sil, r. 1893 však již 1163 továren s 35.277 koňských sil; počet prádelen stoupl v 8 posledních letech z 24 na 58 a počet vřeten ze 113.000 na 1.120.000 atd. Společnosti průmyslové platí 15–40% dividendy. Zakladatelskou horečku podporovala levná síla pracovní a skromná životní míra obyvatelstva. Avšak v posledních dvou letech mzdy asi o $\frac{1}{4}$ se zvýšily, živobytí značně se zdražilo a ani stávka není v Japanu zjevem neznámým. Reelněji vyvinulo se japonské dopravnictví. První železnice postavena 1872 z Tokia do Yokohamy cizím kapitálem a cizími silami pracovními. Nyní však nalézá se vedení všech tratí (asi 2250 anglických mil) v rukou japonských, železnice mají čilou dopravu osobní i nákladní a platí vysoké dividendy. Velmi horlivě podporuje vláda stavbu vlastních lodí obchodních dle vzoru evropského a hledí k tomu, aby užívalo se v první řadě materiálu domácího. Tím nepříznivější jsou finanční poměry. Revoluce r. 1868 a 1877 způsobily značné zadlužení a znehodnocení peněz a po nedlouhém obmezení oběhu papírových peněz zhoršila finanční stav Japanu opět značně válka s Čínou. Dluhy státní vzrostly na 355 mil. jenů, oběh papírů na 133,5 mil. jenů, z nichž pouze 67,3 mil. jenů kovem bylo kryto. Válečné náhrady čínské a nového rozkvětu vnitřního užívá právě Japan k zavedení zlaté měny o relaci 1 : 32 (zlatý 20yen = 16,695 gr o ryzosti 900/1000). Celkem Japan vstoupil v období velikých podniků průmyslových a obchodních, jež jsou však z nemalé části dílem nebezpečné spekulace. Japan stal se přes noc konkurentem evropského průmyslu, veliké výhody jeho soutěži-vosti však mizejí; výrobní náklady se zdražují, míra životní se zvyšuje, finančnímu stavu hrozí krise. Evropské nutí obav přílišných, ale ovšem nastanou značné převraty v mezinárodních stycích obchodních, na něž dlužno v čas se připravit.

8) Obzor národohospodářský; 1898, r. III. č. 5, s. 77. Obavy ty zaplašila do značné míry sama úřední statistika japonská, která vykazuje hodnotu japonského vývozu / přívozu (v stříbrných yenech):

		vývoz	přívoz	
v roce	1894	113,246.086	117,481.956	(Plus přívozu 4,235.869)
	1895	136,112.178	129,260.678	(Plus vývozu 6,851.600)
	1896	117,842.761	171,674.474	(Plus přívozu 53,831.713)

Podíl jednotlivých států vývozních na přívozu (v stříbrných yenech) do Japanu jest tento:

	1894	1895	1896
Anglie	42,189.874	45,172.111	59,251.780
Čína	17,511.507	22,985.144	21,344.521
Brit. Indie	10,560.448	12,001.811	22,517.425
Německo	7,909.542	12,233.159	17,183.953
Spoj. Státy	10,982.888	9,276.360	16,373.420
Hongkong	8,999.718	8,078.190	9,133.788
Francie	4,348.048	6,180.155	7,682.347

Korea	2,183.313	2,925.4:00	5,118.926
Belgie	1,201.121	2,066.245	3,106.094
Švýcarsy	629.208	1,040.212	2,584.217
Rusko	1,173.774	1,417.658	1,416.849

Náš vývoz připočítává se v těchto cifrách k vývozu německému.

9) Dělení Číny. Obzor národohospodářský, 1898, r. III, č. 2, s. 29. Čína, ohromný tento stát zaujímající celou dvanáctinu pevniny zemské a čítající tolik obyvatelstva, jako celá Evropa, je přes to kolos hliněný, obrany neschopný a jen proto dosud existující, že je příliš veliký, aby mohl najednou býti pozřen. Již před lety urvaly Francie a Anglie kusy z těla jeho a poslední válka čínsko-japonská se svým pro Čínu tak žalostným výsledkem dodala, jak se zdá, i jiným státům chuti k této kořisti. A také vskutku ku konci roku 1897 obsadilo Rusko čínský Port Arthur, aby tam se svými loďmi „přezimovalo“, poněvadž vlastní jeho nejjihnější přístav sibiřský po část roku zamrzá; a v téže as době obsadilo Německo průliv Klao Čauský, aby „pomstilo“ dva německé misionáře Číňany zavražděné. Ovšem i po „přezimování“ ruských lodí a i po „pomstění“ misionářů německých zůstanou jich lodí klidně v obsazených místech dále a z „přechodné“ okupace nastane okupace trvalá. U Německa jest to ostatně již i formálně rozhodnuto, poněvadž uzavřelo s Čínou pachtovní smlouvu, dle které obsazená krajina Německu na devěadevadesát let se pronajímá a propůjčuje státní moc nad ní. Rusko ovšem Port Arthur také neopustí, poněvadž místo to bude konečným bodem sibiřské dráhy. – Jest pochopitelné, že Anglie nepřihlíží k těmto okupacím nečinně, poněvadž ví, že formálními protesty nic nepořídí a činný odpor by asi byl bezvýsledným, bude zajisté následovat příkladu Ruska a Německa a také kus Číny si přisvojí, k čemuž ostatně, jak přípravy anglického loďstva v čínských vodách naznačují, již se hotoví. Stejně jisto je, že i Francie a Japonsko a snad i Spojené Státy americké rovněž kořisti se účastní. Jen Rakousko-Uhersko zůstane asi v zadu, majíc již k rozšíření svého odbytu a průmyslu zemi Františka Josefa v ledovém moři, kam může tuleňům i pinguinům dodávat své textilní výrobky, stroje, mýdla i voňavky!

10) Aгенор Goluchowski (1849–1921), rakousko-uherský politik polského původu, ministr zahraničí Rakouska-Uherska v letech 1895–1906.

11) Obzor národohospodářský, 1898, r. III, č. 11, s. 170. Tamtéž byl představen projekt Změny v učební osnově orientální akademie ve Vídni. Rozpočet ministra zahraničních záležitostí na rok 1899 obsahuje mimo jiné též pozoruhodné poznámky o přeměně orientální akademie, která se z ústavu pro vyučování jazykům pro diplomatickou službu v Orientě časem rozšířila i na službu konsulární, ale jen v říši osmanské, což ovšem nedostačovalo ani rozšíření sítě konsulátní po celém téměř světě ani zvýšeným požadavkům na knsuly po stránce obchodně-politické a komerční. Bude tedy učební osnova akademie změněna v ten způsob, že se jazyková studia rozdělí do skupin zemí osmanských, východoasijských a západních, dále že se studia národohospodářské i jisté obory právníkopolitické v akademii prohloubí a rozšíří zavedením vyučování seminaristického, že se připojí i rakouské právo státní (uherské přednáší se již od r. 1892–93) a věda správní a že budou zavedeny speciální kursy pro určité zvlášť důležité obory. Větší péče má se věnovat angličtině; národní hospodářství, finanční věda, statistika, obchodní zeměpis a mezinárodní nauka obchodní mají se rozšířiti a doplniti připojením politiky národohospodářské, politiky tržební, celního zákonodárství a zbožiznalství. Ústav má se budoucně nazývatí akademii konsulární a má se rozmnožiti počet misí nadačních o 10 nadací po 1 300 zlatých pro sekci orientální a východoasijskou a o 15 po 1000 zlatých pro sekci západní. S reformou se má počítí již letos. Českých frekventantů byl v orientální akademii odjakživa počet nepatrný.

12) Pod tímto titulem rozesílá právě cirkuláře ředitelství podniku, který se utvořil za patronance ústředního spolku rakouských průmyslníků, terstské obchodní komory, rakouské kolonizační společnosti a vídeňské Unionbanky. Podnik ten má za účel najmouti loď, naplniti ji výrobky našeho průmyslu, zaříditi v ní jakousi plující výstavku těchto výrobků a pak s ní jeti přes řecké, turecké a egyptské přístavy do Východní Indie, Číny a Japonska. V každém větším přístavu

(zatím asi ve 20) těchto zemí má loď po delší dobu zakotviti; každému interestentu bude pak volno loď a její výstavku i skladiště navštívit, při čemž odborní průvodci výstavy podají vysvětlení, a zboží kupovati nebo dle vzoru objednávat. Cizozemští interestenti budou vhodným způsobem (dopisy, inseráty, plakáty a jinou reklamou) na příchod lodi včas upozorněni. Také víno, pivo, minerální vody atd. mohou býti exponovány a budou návštěvníkům lodi čepovány. Tarify za sůčastnění se výpravy obnášejí: 1. za vypravení zboží až do 1 m3 nebo 1 tuny 500 zl., za každý další m3 neb tunu 300 zl.; 2. za osobní sůčastnění se výpravy za osobu 2500 zl. incl. cestovné a stravu; 3. za zvláštní reklamu k doporučení zboží 250 zl. Je vidno, že účastenství na výpravě není právě nejlacinější.

13) Obzor národohospodářský, 1898, r. III, č. 19, s. 301–302.

14) František Čuhel (1862–1914) byl významným národohospodářem a právníkem, který se v r. 1898 stal sekretářem pražské obchodní komory.

15) Antonín Stiller (1853–1938) byl obchodním zástupcem Vývozního spolku. Kromě článků v Obzoru národohospodářském je autorem publikace Šťastní jednotlivci a různé hospodářské úvahy. Četba pro obchodníky a živnostníky Příklady, zkušenosti a zásady. Praha: České obchodní museum 1900. 197 s.

16) Obchod Československa s Čínou byl charakterizován v dobových materiálech jako nepatrný. Viz heslo Čínská republika (autor Cicvárek) v Slovník národohospodářský, sociální a politický. I. díl. Praha: Otakar Janáček 1929, s. 605. Obchod s dalšími státy Dálného východu vůbec není zmiňován. V samotném Obzoru národohospodářském [1902, r. VII, s. 338] lze nalézt toliko zprávu, že v Číně má naše tržba vývozní podíl nepatrný, potřeba sama sebou jest omezená. Pro nás mají význam jen některé druhy papíru (tiskového, plakátového barevného), hračky gumové, jablonecké zboží apod. Budoucnost musíme i tu úsilně dobývat; obtíže při tuhé konservativnosti čínských odběratelů, lpících na starých dodavatelích jsou ovšem značny. Japonsko trpí nekonsolidovaností poměrů a periodickými krisemi. Nicméně úspěchy naše v této zemi byly diskutovány již i dolní sněmovnou anglickou; máme tu i dosti sympatií, jde o to je soustavně pěstovati. Později zpracovaný přehled uvádí, že podíl našich zemí na zahraničním obchodu rakousko-uherském nelze přesně stanovit. Pouze je určen podíl Asie na celkovém rakousko-uherském dovozu a vývozu ve výši 10 % (CHYLÍK, JINDŘICH. Vývoj zahraničního obchodu v našich zemích. Praha: Jednota k povzbuzení průmyslu v Čechách, 1947, a. 36). Lze předpokládat, že většina tohoto obchodu šla přes Německo a byla vykazována jako součást vývozu a dovozu do Německa. Srovnej též poznámky I a 8.

ARMÁDNÍ UMĚLECKÝ SOUBOR VÍTA NEJEDLÉHO V ČÍNSKÉ LIDOVÉ REPUBLICE V ROCE 1952

Hana Suchá

Abstrakt: Československý armádní umělecký soubor Víta Nejedlého navštívil Čínskou lidovou republiku v roce 1952 na pozvání velitele Čínské lidové osvobozené armády generála Zhu De. Československý soubor přijel do Pekingu na začátku srpna a opustil Čínu první týden v měsíci listopadu. V průběhu tříměsíčního zájezdu uspořádal soubor 46 celovečerních představení a 12 estrádních vystoupení, které shlédlo více než 400 tisíc diváků. Během cesty vznikly dvě cestopisné knihy – *Čína ve skizzáři*, *Byli jsme v zemi květu* a film *Lidé jednoho srdce*, které společně se vzpomínkami pamětníků, oficiálními zprávami uloženými v archivu Ministerstva zahraničních věcí a novinové výstřižky z Archivu Akademie věd České republiky, tvořily hlavní prameny práce.

Klíčová slova: Armádní umělecký soubor Víta Nejedlého AUS VN, kulturní výměna, československo-čínské vztahy, rok 1952

Na pozvání vrchního velitele Čínské lidové osvobozené armády (Zhongguo Renmin Jiefangjun 中国人民解放军) generála Zhu De 朱德 odjel soubor v létě roku 1952 na tříměsíční umělecký zájezd do Čínské lidové republiky na oslavy 25. výročí vzniku Čínské lidové osvobozené armády, dále jen ČLOA.¹

Účastníci zájezdu

Zájezd do ČLR pojala Československá vláda opravdu velkolepě. Dohromady tuto cestu podniklo dvě stě šedesát tři osob. Naprostá většina z nich byla tvořena členy AUS VN. Menší měrou byla zastoupena reprezentativní a technická část.

Již počet členů nám může poskytnout představu o důležitosti celého zájezdu. Účastnili se ho politici a zaměstnanci vlády na nejvyšších pozicích. Pro potřeby AUS VN bylo dokonce naverbováno několik dalších vynikajících umělců, kteří v něm dosud nepůsobili.²

Reprezentativní a technická část delegace

Tato část účastníků kulturního zájezdu do ČLR čítala celkem třicet členů. Deset z nich bylo pracovníky Československé vlády na nejvyšších postech, nejčastěji šlo o ministry. Zbytek členů se skládal ze tří pracovníků delegace, osmi poradců, tří technických pracovníků a čtyř administrativních pracovníků.

Vedoucím delegace se stal tehdejší předseda vlády Vilém Široký, s nímž celou cestu podnikla i jeho žena. Na seznamu členů československé delegace se rovněž objevují další jména předních politiků a představitelů komunistické strany, mezi něž

patřili předseda Státního plánovacího výboru Otakar Šimůnek, tajemník ÚV KSČ Oldřich Černík, ministr zahraničních věcí Václav David, ministr financí Julius Ďuriš, předseda Státního výboru pro výstavbu Emanuel Šlechta, ministr zdravotnictví Josef Plojhar, ministr místního hospodářství Josef Kyselý, náměstek ministra zahraničního obchodu Otto Kocour a československý velvyslanec v ČLR Antonín Gregor s chotí.

Zájezdu se také zúčastnili pracovníci, jejichž úlohou bylo zajistit dobré fungování průběhu. Tím byli pověřeni zejména tajemník delegace Zdeněk Hrdlička, jeho tajemník Vladimír Janků a pracovnice sekretariátu ministerského předsedy Marie Hemelková. Dále pak poradci delegace František Stránský ve funkci zástupce vedoucího kanceláře ministerského předsedy, František Vavříčka, vedoucí odboru diplomatického Úřadu předsednictva vlády, Miroslav Galuška, vedoucí odboru ministerstva zahraničních věcí, František Brabec, prorektor Pražské technické univerzity, František Tien, lékař delegace, pracovníci ministerstva vnitra podplukovník (ppl) Jaroslav Čech, nadporučík Novotný a poručík Klapotka. Zájezdu se rovněž účastnili filmaři Karel Kachyňa a Vojtěch Jasný, kteří měli celý zájezd zdokumentovat. Důležitou úlohu měli techničtí pracovníci, jejichž pracovní náplní bylo tlumočit. Delegace se účastnil česko - čínský překladatel Josef Ševčík, ruský překladatel Ivan Synek, česko - francouzská překladatelka Eva Střížová a česko - čínská překladatelka určená potřebám uměleckého souboru Dana Kalvodová, která se později stala přední odbornicí na čínské divadlo u nás a přednášela na Univerzitě Karlově. Další podporou byli administrativní pracovníci Antonie Stará - Němečková, velvyslanecký rada Augustin Palát a velvyslanečtí překladatelé J. Příbyl a J. Pravda.³

AUS VN

Dle seznamu cestujících, uloženého v archivu Akademie věd ČR v osobním fondu Augustina Paláta, bylo členů AUS VN dohromady dvě stě třicet tři. Na seznamu jsou uvedeny kromě jmen v českém a čínském jazyce i další podrobnosti, jako například hodnost v armádě.

AUS VN se skládal z několika částí, největší sestávala z mužského pěveckého sboru, který měl sto dvacet členů. Spolu s ním vystupoval symfonický orchestr o osmdesáti členech. Důležitou roli měli sólisté, kterých bylo hned několik, například Zdeněk Švehla, Ladislav Mráz, Jiří Dědek, Jindřich Janda, Ladislav Blum, Ilja Doležal, Jiří Šiler či Zdeňka Valášková. Celé toto velké uskupení vedli dva dirigenti Pavel Vondruška a Jindřich Rohan.

Další menší skupinou byl třicetičlenný baletní soubor, kde jednu polovinu tvořili ženy a druhou muži. V jeho čele stál tehdejší vedoucí baletu Národního divadla Luboš Ogoun.⁴

Cesta Praha – Beijing (Peking)

Celý umělecký zájezd byl dlouhodobě a pečlivě plánovaný. AUS VN měl navštívit největší kulturní a průmyslová centra na celém území ČLR. Dle zprávy č. 124.221/52 ze dne 16. července 1952 čínská vláda naznačila československé straně, že by velice

ráda uvítala soubor již k 1. srpnu. Vedení Ministerstva národní obrany (MNO) vyslovilo svůj předběžný souhlas čínskému velvyslanectví v Praze.

Soubor měl odletět letadly sovětské společnosti Aeroflot 19. července, avšak již v Praze na Ruzyňském letišti nastal problém ze strany MNO, která předem v depši ze dne 18. července neoznámila konkrétní informace o počtu cestujících, potřebných financích a letenkách.⁵ Letecká společnost Aeroflot měla poskytnout normální a speciální letadla, která nutně musela být koordinována s čínskou linkou Irkutsk – Peking. Ještě v den odjezdu obdrželo vedení AUS VN telegram, kde bylo uvedeno, že charterová letadla jsou pro přepravu naprosto vyloučena, neboť jsou čtyřikrát dražší. Mimořádné letadlo by tedy stálo 142 600 rublů. Pro přepravu potřebovali čtrnáct letadel, jednalo by se o 1 996 400 rublů, tedy 15 milionů korun. AUS VN neměl dostatek finančních prostředků na dorovnání ceny a tak dne 20. července odletělo pouze jedno letadlo, v němž byla asi polovina reprezentativní části zájezdu, která čítala třináct lidí, mezi nimiž byli vedoucí delegace, velitelé, lékař a tlumočník. Ostatní členové vedení letěli v příštích letadlech začátkem dalšího týdne v doprovodu Dany Kalvodové a ppl. Jaroslava Veselého.

Let z Prahy do Pekingu trval čtyři dny a měl několik zastávek. První, kratší přestávka byla v Minsku na trase do Moskvy, kde Iljušin přistál 20. července odpoledne.⁶ „Čtyřicet minut po půlnoci následujícího dne startovali dále ke Kazani a Sverdlovsku⁷ na úpatích Uralu a k velkým sibiřským městům - Omsku, Novosibirsku, Krasnojarsku a Irkutsku.“⁸ Po zastávce v Irkutsku absolvovali poslední etapu cesty s mezipřistáním v hlavním městě Mongolské lidové republiky Ulánbátaru, kde museli projít nezbytně nutnou pasovou kontrolou. Poslední zastávkou letu byla stanice Sajnšand na okraji pouště Gobi nedaleko hranice s ČLR. Do Pekingu dorazili 23. července, tedy o několik dní dříve než zbytek souboru. Hned po příjezdu do sídelního města nastal problém s komunikací se zbytkem souboru. Ostatní členy se nepodařilo kontaktovat a tak nikdo nevěděl, zdali bude cesta vůbec pokračovat.

Ve zprávě MZV ze dne 24. července je vystoupení AUS VN v plném počtu k 1. srpnu v Pekingu naprosto vyloučeno, avšak k velkému politickému významu je nutno u Aeroflotu vyjednat, aby alespoň sólisté, orchestr a balet byli v Pekingu do 29. července a mohlo tak být uspořádáno vystoupení menších rozměrů. Hned téhož dne se podařilo odletět dalším osmi členům z Moskvy do Pekingu. 25. července bylo zařízeno normální kursové letadlo z Prahy do Moskvy pro třicet dva členů, kteří měli pokračovat vlakem do Irkutsku a následně využít čínských aerolinek pro přepravu do Pekingu. Velitelem této skupiny byl por. Hlucháň. Díky nedorozumění mezi společnostmi Čedok a Intursit, které domlouvaly dopravu do Pekingu, čínská letecká společnost zrušila patnáct mimořádných letů Irkutsk – Peking v domnění, že AUS VN pojede vlakem přímo až do Pekingu.⁹

Zbývá část uměleckého zájezdu se musela z Prahy do Pekingu dopravit vlakem po Transsibiřské magistrále. Cestu ukončili v Irkutsku, kde na vojáky čekalo asi dvacet čínských čtrnácti sedadlových iljušinů, aby je dopravily do Pekingu za ostatními členy zájezdu, kteří byli již na místě.

Celý zájezd byl tak rozdělen na několik skupin. Část, která se nacházela v Pekingu, mezitím podnikala výlety po významných památkách. Navštívili nejznámější pekingská místa – Zakázané město (*Gu gong* 故宫), Chrám nebes (*Tian Tan* 天坛), náměstí Tian'anmen (*Tian'anmen Guangchang* 天安门广场), Letní palác (*Yihe Yuan* 颐和园) a Bílou Pagodu (*Dabaita* 大白塔) v Beihai 北海¹⁰. Průvodce jim dělali členové osvobozenecké armády, kteří jim připravili kulturní program u jezera Kunming (*Kunming Hu* 昆明湖). Členové AUS VN tak mohli shlédnout představení čínského armádního uměleckého souboru, tradiční čínskou operu či korejský lidový tanec „Vítání jara“.¹¹ Součástí programu byla i prohlídka Školy „1. srpna“, která vychovává děti kádrových vojenských pracovníků, jež bojovali v Tibetu a Koreji.¹²

Rovněž se zúčastnili oslav 25. výročí založení ČLOA konajících se dne 1. srpna na nově vybudovaném sportovním stadionu.¹³ Spolu s dalšími příslušníky armády, dobrovolníky z korejské fronty, příslušníky bezpečnostních oddílů, studenty a pionýry vyslechli projevy generála Zhu De a předsedy Výboru pro boj proti americké agresi, Guo Moruo 郭沫若. „*Následovala vystoupení několikatisícových útvarů studentů vojenských učilišť věnovaná zejména vojenským tancům, v nichž zobrazili svůj výcvik a použití zbraní.*“¹⁴ Vyvrcholením byl dvacet pět minut dlouhý ohňostroj.

Dosud se tedy nekonalo žádné vystoupení, protože zbylá část AUS VN byla teprve někde na cestě.¹⁵ Osmdesátičlenná skupina dorazila na pekingské letiště 8. srpna. Přišlo je přivítat na tři sta členů různých čínských vojenských souborů a škol. K nim se připojil československý delegát František Komzala a velitel AUS VN Jaroslav Veselý, který do sídelního města dorazil o osm dní dříve, spolu s ostatními členy souboru. Generál Chen Yi 陈毅 pronesl uvítací řeč doprovázenou předáváním květin dětským uměleckým souborem. Následovalo poděkování velitele AUS VN a vyjádření radosti nad bratrskou spoluprací.¹⁶

Přilet zbývajících členů souboru na pekingské letiště 8. srpna 1952

Organizace zájezdu v ČLR

Pro AUS VN byl vypraven speciální vlak, který jim byl k dispozici po celou dobu cesty. Vše bylo perfektně zorganizované tak, že čínští pracovníci jeli vždy o den dříve do příští zastávky a vše v předstihu nachystali, aby nebyla žádná zpoždění. Ve městech pak měli k dispozici několik autobusů, kde každý znal číslo svého sedadla. Podobné to bylo i v hotelech, všichni členové souboru měli dopředu určená čísla pokojů. O kufrы se nemuseli starat, protože byly označeny stejnými čísly jako hotelové pokoje, takže je vždy po uvítání každý našel ve svém pokoji.¹⁷

Většinou byli ubytováni v luxusních hotelech, což na tu dobu bylo poměrně neobvyklé. Pokaždé měli v pokojích nachystané různé maličkosti, od zubních kartáček, ručníků, až po dopisní papíry a inkoust. Na každém pokoji rovněž nechyběla mísa s tropickým ovocem.¹⁸ Několikrát však neměli možnost ubytování v hotelu a tak byli nuceni přespat ve vlaku. Například v Nanchangu 南昌 nebyl dostatečně velký hotel, tak spali přímo na kolejích, protože bylo asi šedesátistupňové horko. Naopak v Manzhouli 满洲里, kde bylo mínus dvacet stupňů, museli být jejich vagóny na noc napojeny na elektrické vedení.¹⁹

Stravu dostávali převážně evropskou, ale na oficiálních recepcích bylo jídlo vždy tradiční čínské. V každé zastávce jim čínští kuchaři vždy připravili nějakou specialitu z dané oblasti. Pavel Vondruška se zmínil například o kaprovi se šlehačkou nebo ptačích hnízdech.²⁰

Augustin Palát v rozhovoru uvedl, že každý dostával po celou dobu zájezdu kapesné padesát tisíc yuanů. To znamená dnešních padesát yuanů, neboť v roce 1954 proběhla měnová reforma, kdy deset tisíc yuanů se rovnalo jednomu yu-
nu. Nicméně ve zprávě z Archivu MZV je uvedené, že každý člen měsíčně obdržel sto padesát tisíc yuanů, dnešních sto padesát yuanů.²¹ *„Vedoucí AUS VN ppl Veselý oznámil, že z kapesného, které dostávají členové AUSu od svých hostitelů, chtějí udělat sbírku na pomoc čínským dobrovolníkům. Každý člen má měsíčně sto padesát tisíc jüanů, dvě stě čtyřicet osob bude mít za tři měsíce sto osm milionů jüanů, tedy asi dvě stě padesát tisíc Kčs. Tyto peníze by chtěli věnovat na nějaké sanitární zařízení a léky, snad jeden sanitní vůz, který by byl dodán z ČSR.“*²² V pozdějších zprávách už chybí další zmínka o daru, takže není jisté, zdali předání proběhlo.

V každém městě jeli na prohlídku nejvýznamnějších památek. Vždy je doprovázelo několik tlumoníků do ruského jazyka. Poslední den před odjezdem měli určený na nákupy dárků v baihuo dalou 百货大楼. Budova byla vždy uzavřena pro veřejnost, takže nakupovali jen členové AUSu. Ve městech, kde nebyl baihuo dalou, šli na trh. To se stalo například v Chongqingu 重庆, kde je na trh doprovázelo tolik Číňanů, že na každého byli dva, kteří je hlídali a v určenou hodinu odvedli zpět k autobusu. Navzdory dokonalé organizaci se nepodařilo předejít všem problémům, neboť soubor nebyl natolik dochvilný. Stále někdo chyběl a vždy když měli nahlásit počet lidí, byl jiný než ten skutečný. Dle českého hlášení byl celý soubor nastoupen, dle čínského dvacet osob chybělo.

Po vystoupeních se vždy konaly recepcce. V Nanjingu 南京 se ale poprvé a na-
posled konala před představením a nedopadla dobře, neboť členové souboru měli

neomezený přístup k alkoholu Maotai 茅台. Nakonec AUS VN zazpíval, ale to co mu ubylo na kvalitě, přidali na síle. Číňané nebyli moc nadšení, ale přešli to bez povšimnutí.

Každý večer po poradě se konaly zkoušky orchestru. Naši dost často měnili hodinu i místo konání a nikdy to nikomu nenahlásili. Tak se nejednou stalo, že hudební nástroje a členové souboru se vůbec nepotkali, tudíž se žádná zkouška nekonala. Program na příští den se většinou připravoval až po půlnoci, takže první české slovo, které se Číňané naučili, bylo slovo „změna“.²³

Beijing (Peking)

Hlavní město ČLR se stalo místem, kde proběhla první vystoupení AUS VN. Jak jsem uvedla výše, souboru se nepodařilo uskutečnit vystoupení k 1. srpnu, které bylo původně v plánu. Úplně první vystoupení se konalo o pět dní později, tedy 6. srpna v Experimentálním divadle při Ústřední akademii dramatického umění (*Zhongyang xiju xueyuan shiyan juchang* 中央戏剧学院实验剧场). Tohoto vystoupení se účastnila pouze část souboru. Hlavním účelem vystoupení bylo zjistit, jak na jednotlivé části programu reaguje čínské publikum, a popřípadě ještě upravit volbu písní a tanců. Další vystoupení proběhlo 8. srpna, které bylo podobné předchozímu a konalo se i ve stejném divadle.

Vystoupení v plné sestavě AUS VN bylo uspořádáno o den později večer 9. srpna v jedné z vládních budov v koncertní síni Huai Ren Tang 怀仁堂 za účelem oslav 25. výročí založení Čínské lidové osvobozené armády. Při této příležitosti nevystoupil jen AUS VN, ale i další čínské armádní umělecké soubory.²⁴

Toto představení bylo určeno zejména pro Ústřední lidovou vládu v čele s Mao Zedongem 毛泽东 a jeho nejbližšími spolupracovníky Liu Shaoqim 刘少奇, Zhu Deem a Zhou Enlaiem 周恩来, dále pak pro delegáty jednotlivých provincií. O přestávce mezi jednotlivými vystoupeními se předseda Mao Zedong sešel s velitelem AUS VN Jaroslavem Veselým a československým ambasadorem Františkem Komzalou²⁵, aby jim poděkoval za vystoupení československého souboru a zároveň vyjádřil nadšení z prohloubení vzájemné spolupráce a československo-čínského přátelství.²⁶

Setkání s Mao Zedongem v Experimentálním divadle 9. srpna 1952 v Peking
(Zleva doprava: Mao Zedong, ppl. Jaroslav Veselý, velvyslanec František Komzala)

V Peking se dále konaly ještě tři vystoupení. 11. srpna proběhlo vystoupení pro ČLOA na stadionu Chrámu Nebes, které nebylo moc úspěšné zejména kvůli nevhodně instalovanému rozhlasovému zařízení a rozlehlosti stadionu. 12. srpna proběhlo oficiální zahájení pro širší veřejnost, kde svůj projev přednesl Chen Yi 陈毅, vedoucího oddělení pro kulturní záležitosti, a vedoucí AUS VN Jaroslav Veselý.²⁷ Poslední srpnové vystoupení v hlavní město se opět konalo v Experimentálním divadle.²⁸

Později se AUS VN do Peking vrátil na oslavy třiletého výročí založení ČLR. Dorazil v předvečer státního svátku 29. září. Velkolepé oslavy se konaly na náměstí Tian'an men. Českoslovenští vojáci se jich zúčastnili jako diváci spolu s příslušníky Armádního souboru Rumunské a Maďarské lidové demokratické republiky. V deset hodin ráno vše začalo vojenskou přehlídkou, účast byla povinná pro všechny vojenské útvary, pionýry i studenty. Později ve večerních hodinách se konal ohňostroj jako završení celého dne.²⁹

Během desetidenního říjnového pobytu se uskutečnilo několik vystoupení souboru, na nichž se vojáci setkali s významnými zástupci politického, hospodářského a kulturního života.³⁰

Nanjing (Nanking)

Po poledni 15. srpna AUS VN opustil Peking, aby mohl pokračovat v cestě směrem na jih do Nankingu. Cesta vlakem přes Tianjin 天津 a Suzhou 苏州 trvala jeden den. Jedinou komplikací byl přejezd Dlouhé řeky (*Chang Jiang* 长江), neboť přes

ni dosud nevedl železniční most, proto byl vlak rozdělen na tři části a postupně převezen na nákladních lodích ze severního břehu na jižní.³¹

Druhý den (16. srpna) v šest hodin večer dorazil AUS VN na vojenské nádraží Shimonoseki, kde čekalo více než 1300 zástupců pozemních i vzdušných vojenských sil, škol, lidových organizací, umělců a spisovatelů. Zhao Rongya 趙易亞, vedoucí propagandy armády třetího pluku, ve své uvítací řeči uvedl, že tato kulturní spolupráce napomůže prohloubit spojení československého a čínského lidu a jejich armád. Vzájemný vztah se tak stane nezbytně nutný pro udržení světového míru a harmonie. Velitel AUS VN Jaroslav Veselý shrnul prvotní zážitky z cesty a popsal Čínu jako nejkrásnější zemi, se kterou nás pojí čím dál více intenzivnější pocity přátelství a náklonnosti. Závěrem uvítacích formalit bylo předávání kytic dětským uměleckým souborem.³²

Téhož dne ve 20:00 se konal večírek, kterého se spolu s členy AUS VN zúčastnili zástupci pozemních a vzdušných vojenských sil. Slavnostní přípitek na počest prezidenta Gottwalda, předsedy Mao Zedonga a generalissima Stalina pronesl Zhang Aiping 张爱萍, velitel třetí polní armády a velitel východní vojenské oblasti. Hlavní událostí večera bylo představení čínského armádního uměleckého souboru. Dle Nankingského deníku AUS VN velice kladně ohodnotil bojový projev čínských umělců a celkové propojení tanců a zpěvů s politickou ideologií.³³ Na závěr velitel východočínského vojenského okruhu Chen Yi vyznamenal členy souboru dvěma pamětními medailemi, první za překročení řeky Chang Jiang a druhou za dobytí železničního uzlu na trati Peking – Nanking.³⁴

Následující dny soubor navštívil spolu s Dong Xiaowu, vedoucím celého zájezdu, významná nankingská místa. V Sunjatsenově parku kultury a oddechu se u jezera Xuanwu Hu 玄武湖³⁵ konalo setkání s čínskou mládeží. V průběhu celého dopoledne probíhala krátká improvizovaná představení čínských souborů. Součástí byla hra na tradiční čínský nástroj erhu 二胡 nebo písně s výchovným záměrem, například „Píseň o hygieně“. Na oplátku AUS VN předvedl několik ukázek ze svého programu. Nakonec se vždy tancoval tanec Yangge wu 秧歌舞³⁶. Rovněž vykonali pouť na Pahorek květinového deště (Yühua tai 雨花台), kde v Sunjatsenově mauzoleu slavnostně položili pamětní věnce.³⁷

AUS VN v Nankingu strávil dohromady sedm dní, během nichž měli pět vystoupení. Město opustili 23. srpna v dopoledních hodinách a pokračovali vlakem směrem na jihovýchod do Šanghaje (Shanghai 上海).

Shanghai (Šanghaj)

Cesta rychlíkem netrvala dlouho. Již kolem druhé hodiny odpoledne soubor dorazil na hlavní vlakové nádraží, kde už je dohromady čekalo asi 2000 obyvatel města, mezi nimiž byli hlavní představitelé, zástupci pozemních i námořních vojenských sil, umělci a studenti. Projev pronesl starosta generál Chen Yi. Velitel souboru Jaroslav Veselý poděkoval za vřelé přivítání a vyjádřil velká očekávání od návštěvy moderního velkoměsta. Autobusy dopravily celý soubor do hotelu, kde se později v osm hodin večer konal oficiální večírek na přivítanou.³⁸

Privítání v Šanghaji 23. srpna 1952

Návštěva Šanghaje byla pojata v komunistickém duchu mnohem více než v předchozích městech. Hned druhý den při dopolední prohlídce AUS VN navštívil ulici Xingjie Lu 行街路, dům číslo 78, kde byla 21. července 1921 založena Komunistická strana Číny (KS Číny). Dalším důležitým bodem prohlídky města byla budova v ulici Taicang Lu 太仓路, v níž se konal historicky první sjezd strany.³⁹

27. srpna se soubor rozdělil na dvě skupiny. První, větší skupina zůstala v Šanghaji, aby navštívila textilní závody a nově postavená sídliště pro dělnictvo. Druhá, asi čtyřicetičlenná skupina, vyjela spolu s filmaři z města na vesnici Changan Cun 长安村, kde jim místní rolníci darem na přivítanou předali tradiční široké klobouky z bambusových štěpin, které byly velice užitečné, neboť bylo velice horké počasí.⁴⁰ Názorně jim předvedli, jak se pěstuje rýže i jak probíhala pozemková reforma (*Tudi gaige* 土地改革), která zde trvala celé tři roky. K večeru si soubor společně s místními zazpíval a zatančil na Slavnostech úrody.⁴¹

První z pěti vystoupení AUS VN v Šanghaji se konalo druhý den po příjezdu ve večerních hodinách, tedy 24. srpna, ve velké koncertní síni za přítomnosti vedení města. Koncert zhlédlo na dva tisíce diváků. Projev pronesl ředitel kulturního oddělení politického úřadu východočínské oblasti Zhao Shihui, který poděkoval souboru za vystoupení a mimo jiné nastínil možnost další podobné návštěvy.⁴²

Nejdůležitější akcí, jež pro ně byla v Šanghaji nachystána, byla šestihodinová plavba ústím Dlouhé řeky do Východočínského moře (*Dong Hai* 东海). Loď Jínggangshan 井岡山 vyrazila z přístavu postaveném na přítoku Dlouhé řeky Huangpu Jiang 黄浦江 kolem desáté hodiny ráno. Teprve po čtyřech hodinách se loď dostala na volné moře. Během plavby se AUS VN setkal s námořním uměleckým souborem třetí polní armády v čele s velitelem Sun Minem 孙敏, který jim zatančil a zazpíval, například písně „Kupředu, lidové námořnictvo!“ či „Stráž na moři“. Z tanců předvedli „Turkistanský tanec“ a korejský lidový „Tanec svěžího jitra“. AUS VN pobavil čínské námořníky písní „Tancuj, tancuj“ nebo „Když jsem k Vám chodíval“. Na závěr

soubor zazpíval čínskou píseň „Pochod čínských dobrovolníků (*Zhiyuanzhe zhange* 志愿者战歌)“ zpívaný zčásti česky, většinu slok však činsky.⁴³

Vystoupení na lodi Jinggang shan na Východočínském moři,
Pavel Vondruška (uprostřed)

Hangzhou

Dny na přelomu srpna a září využil soubor k návštěvě města Hangzhou 杭州 na březích Západního jezera Xihu 西湖, které byly pojaty v poklidnějším duchu. Podle dostupných zdrojů, zde AUS VN neměl naplánována žádná vystoupení. Jednalo se tedy spíše o rekreaci. Byli ubytováni v bývalých sídlech šanghajské buržoazie, které nyní sloužily jako ozdravovny a rekreační střediska pro dělnické odbory.

Uspořádali několik výletů do okolních hor, kde navštívili buddhistické kláštery - Klášter nefritového kamene, Klášter Ztrojené síly a Pagodu šesti spojení (*Liuhe tan* 六和塔). Ve společnosti čínských rekreantů strávili celý den plavbou na lodkách a lovem ryb na jezeře. Soubor měl také možnost shlédnout tradiční čínskou operu. Jaroslav Čech uvedl v knize, že toto nebylo první setkání s čínskou operou, že téměř v každé předešlé zastávce měli možnost vidět nepatrnou část, ale teprve v Hangzhou se jim poštěstilo shlédnout kompletní čtyřhodinové představení klasického pohádkového příběhu „Pastýř a nebeská přádelna“.⁴⁴

Nanchang

Tehdy nevelké město Nanchang 南昌 bylo dvoudenní zastávkou na cestě ze Šanghaje do Guangzhou 广州. Návštěva se konala kvůli významu města v dějinách KS Číny. Bylo tomisto, kde 1. srpna 1927 proběhlo povstání a byly vytvořeny první sovětské oblasti⁴⁵. I když bylo toto povstání neúspěšné, dodnes zaujímá v kalendáři čestné místo – slaví se jako den zrodu ČLOA. V Nanchangu soubor absolvoval pouze jednu oficiální návštěvu, a to u starosty města, který byl přímým účastníkem již zmíněného povstání. Noc soubor strávil ve vlaku: „*Přesto, že v oknech vagonů jsou drátěné sítky, je uvnitř vedro k zalknutí. Venku také dlouho nevydržíš, protože tam nesnesitelně štípou komáři, a taky nezbyvá nic jiného, nežli se podvolit této poslední zkoušce pro kantonské podnebí.*“⁴⁶ Pravděpodobně 6. září kolem páté hodiny ranní mohl vlak opět pokračovat v cestě do Kantonu.

Guangzhou (Kanton)

Na kantonské nádraží dorazil vlak AUS VN 7. září ve tři hodiny odpoledne.⁴⁷ Čekalo na ně velkolepé přivítání v čele s Huang Yongshengem 黄永勝 a dalšími představiteli města a veliteli středo-jihní vojenské oblasti. Po vzájemných děkovných projevech a po předání květin byl soubor autobusy dopraven do hotelu – mrakodrapu o čtrnácti poschodích na březích Perlové řeky (Zhu Jiang 珠江).

Veškerá vystoupení, která se v Guangzhou konala, proběhla v nově vybudovaném divadle osmiúhelníkového půdorysu, jež pojme asi šest tisíc diváků.⁴⁸ Jedno improvizované představení s vypůjčenými nástroji od čínského uměleckého námořního souboru proběhlo na lodi pojmenované „1. květen“ při příležitosti výletu na Jihočínské moře (Nan Hai 南海). Vyjížďku pro soubor připravil velitel čtvrté polní armády.⁴⁹

Šedesátistupňové horko znemožnilo souboru vykonat mnoho návštěv a výletů. Většinu času vojáci strávili v plaveckém bazénu a tak během šestidenního pobytu navštívili pouze ostrov Shamian dao 沙面岛 na Perlové řece, který býval mezinárodní koncesí.⁵⁰

Wuhan

Cesta vlakem z Guangzhou do Wuhanu 武汉 trvala dva dny. Pravděpodobně dne 15. září dorazil AUS VN na hlavní vlakové nádraží v městské části Hankou 汉口. Tentokrát je však na nádraží k překvapení všech nečekalo žádné přivítání. Nastoupili do autobusů, které projely předměstím až k Dlouhé řece, kde pro ně byl přichystaný parník, aby je přivezl na druhý břeh do Wuchangu 武昌. Tam je na nábřeží čekalo uvítání jaksepatří. Po potřebných oficialitách byl soubor převezen do nedalekého hotelu.

Hlavním účelem návštěvy Wuhanu bylo připravit se na řadu vystoupení na počest čínského národního svátku, která byla naplánována na začátek října v Pekingu. To však neznamenalo, že by soubor neuspořádal vystoupení pro místní obyvatele. Další denní program nebyl tak zaplněn oficiálními návštěvami nebo poznáváním

okolí. Během osmidenního pobytu vykonal soubor jedinou oficiální návštěvu. A to návštěvu Wuhanské univerzity (*Wuhan Daxue* 武汉大学), kde se vojáci seznámili se životem studentů a byly jim představeny národního hnutí Boj proti třem zlům (*San-fan yundong* 三反运动)⁵¹ a Boj proti pěti zlům (*Wu-fan yundong* 五反运动)⁵².

Zbytek času vojáci strávili v Sunjatsenově parku kultury a oddechu (*Zhongshan gongyuan* 中山公园), který patří mezi nejstarší parky a nachází se v městské oblasti Hankou. Součástí parku byla zoologická zahrada a přírodní divadlo asi pro osm tisíc diváků, kde se konala vystoupení AUSu.⁵³ Jedno z nich navštívili delegáti z jihozápadní Číny a z Indonésie, jež byli na cestě do Pekingu, kde se konal Sjezd obránců míru asijských a tichomořských národů (*Yazhouji taipingyangquyu hepinghui* 亚洲及太平洋区域和平会).

Tianjin

Odpoledne 23. září dorazil soubor do Tianjinu. Na vlakové nádraží je přivítat zastupitelé města. Uvítací projev pronesl velitel tianjinské politické oblasti Zhong Bing 钟炳. Ve své řeči vyjádřil radost nad prohlubujícím se přátelstvím obou našich národů a armád. Velitel AUS VN Jaroslav Veselý mu za celý soubor srdečně poděkoval a vyjádřil nadšení, že zde soubor může vystupovat. Na závěr projevu nechyběla zvolání „Ať žije Gottwald, Mao Zedong a Stalin! (*Getewaerde, wansui! Mao Zedong, wansui! Sidalin, wansui!* 哥特瓦尔德, 万岁! 毛泽东, 万岁! 斯大林, 万岁!)“.

Téhož dne v odpoledních hodinách byl uspořádán banket, kde jim dětský umělecký soubor zatančil a předal květiny. Později ve večerních hodinách proběhlo první vystoupení AUS VN v Tianjinu ve Velkém čínském divadle (*Zhongguo daxiyuan* 中国大戏院) pro vedení a obyvatele města.⁵⁴ O tři dny později, tedy 26. září uspořádal soubor představení určené dělníkům, které trvalo dvě hodiny. Autor novinového článku vyzdvihuje uměleckou úroveň souboru. Největší ohlas měla píseň zpívaná jak česky, tak čínsky, „Východ je rudý (*Dongfang hong* 东方红)“.⁵⁵

Den před odjezdem do Pekingu připadl na svátek sv. Václava. Několik členů souboru se proto rozhodlo oslavit václavské posvícení jako překvapení pro hostitele a také jako slavnostní završení dvouměsíční cesty, kterou měli doposud za sebou. 28. září hned zrána museli začít s přípravami, neboť museli připravit večeři pro několik set lidí. Spolu s několika čínskými tlumočníky připravili vepřové pečeně, knedlíky, zelí a v městské pekárně upekli posvícenské koláčky. Slavnostní večeře se konala po vystoupení a trvala až do druhého dne.⁵⁶

Chongqing

9. října odjel vlak AUS VN z pekingského hlavního nádraží směrem do Wuhanu, kde soubor 11. října v pět hodin ráno přestoupil na loď, které je proti proudu Dlouhé řeky dopravily až do Chonggingu.⁵⁷ Celý soubor doprovázel zástupce československého velvyslanectví v Číně Lengler, který měl vést školení o ČLR při cestě lodí do Chonggingu a zpět.⁵⁸

První vyplula starší vojenská loď, na níž jel orchestr a taneční skupina, druhá vyplula loď se sborem. Krajina poblíž Chang Jiang byla první dva dny neměnná rovina, až třetí den se na jejích březích začala zdvíhat příkrá skaliska, která komplikovala plavbu po řece. Tok řeky byl na několika místech prudce zúžen a byl tam silný proud, proto většina lodí musela využít práce burlaků.⁵⁹ V průběhu plavby museli zastavit v přístavních městečkách Yichang 宜昌 a Wanxian 万县, aby mohlo být doplněno palivo - uhlí a potraviny. Do chongqingského přístavu loď dorazily ve čtvrtek 16. října ve čtyři hodiny odpoledne.⁶⁰ Během plavby bylo zakázáno fotografovat přístavy, přehrady a mosty. Tento zákaz byl porušen, proto si čínská vláda zpětně vyžádala snímky a negativy.⁶¹

Po velkolepých uvítacích oficialitách, na které se přišlo podívat tři sta tisíc lidí, autobusy odvezly členy souboru do ubytovny asi dvacet minut od centra.⁶² Stejný den večer byl AUS VN pozván do místního divadla na představení chongqingského vojenského souboru. Struktura čínského souboru byla podobná tomu našemu symfonickému, jen v čínském používali i typické čínské lidové nástroje. Soubor předvedl tance národnostní menšiny Miao 苗 a tibetské lidové tance.⁶³

První vystoupení československého souboru se konalo 17. října. Koncert byl zahájen o půl osmé večer v Chongqingshi banyun gongren dasha 重庆市搬运工人大厦 a trval celé tři hodiny. Zúčastnilo se ho něco přes tisíc lidí. Součástí představení byl uvítací projev, který přednesl velitel jihozápadní vojenské oblasti Wang Xinting 王新亭.⁶⁴ V následujících dnech se konalo dalších šest koncertů v síni Xinan junqu dalitang 西南军区大礼堂 a v dělnickém centru Renmin wenhuagong 人民文化宫.⁶⁵

V Chongqingu proběhla tisková konference. Ve zprávách z archivu MZV jsou uloženy dvě zprávy. V první zprávě je uvedeno, že se měla konat na popud Lengle-
ra – zástupce československého velvyslanectví v ČLR, ale byla zakázána.⁶⁶ Z druhé zprávy vyplývá, že se konference nakonec konala z iniciativy čínských novinářů, kteří si chtěli pohovořit zejména o kulturním životě v ČSR. „Lengler se jí zúčastnil z vlastní iniciativy. Údajně mu byly zodpovídaný čínskými novináři otázky týkající se ČLR. O této poradě nebylo informováno vedení AUS VN.“⁶⁷ Ve zprávě již není uvedeno, jaké důsledky byly vyvozeny.

Během svého pobytu se vojáci seznámili se železárnami v Dadukou 大渡口, které produkují kolejnice pro železniční tratě Chongqing – Chengdu 成都 a Chongqing – Guangzhou.⁶⁸ Soubor také navštívil dvě školy. 18. října to byla škola určená pro děti, jejichž rodiče jsou kádroví pracovníci. Později 22. října navštívili Druhou vojenskou školu (*Di-er bubing xuexiao* 第二步兵学校). V obou jim děti uspořádaly představení.⁶⁹

26. října AUS VN odplul po Dlouhé řece zpět do Wuhanu, odkud pokračoval do severovýchodní Číny, do Shenyangu 沈阳.⁷⁰

Shenyang, Harbin, Manzhouli

První týden v listopadu dorazil soubor do severovýchodní části ČLR. První zastávkou bylo průmyslové město Shenyang, vzdálené asi dvě stě kilometrů od korejské fronty. Byli ubytováni v hotelu nedaleko nádraží. Uskutečnila se zde dvě vystoupení.

První z nich bylo menších rozměrů. V divadle Rudá hnězda (*Shenyang hongxing juchang* 沈阳红星剧场) bylo představení určeno zejména pro vedení města, velitele severovýchodní vojenské oblasti a pro pár stovek obyvatel města, dohromady asi třináct set diváků. Celý program byl zahájen hymnami ČSSR, ČLR a tentokrát i hymnou KLDK. Po nich přišlo na řadu uvítací slovo velitele severovýchodní vojenské oblasti a ředitele kulturního oddělení. Oficiálně přivítal AUS VN a poděkoval mu za uskutečnění představení v Shenyangu. Nechyběly fráze o vzájemném nerozborném přátelství, které je stále pevnější. Za AUS VN poděkoval jeho velitel ppl Jaroslav Veselý. Řekl, že pro celý soubor je potěšením vystoupit právě zde ještě před odjezdem. Krátce shrnul program a vyjádřil přání, aby se vystoupení obecnstvu líbilo. Celý večer proběhl v přátelské atmosféře.⁷¹

Následující den v odpoledních hodinách soubor vystoupil pro vojáky lidové osvobozené armády na sportovním stadionu. Jednalo se o vystoupení mnohem větších rozměrů. Přišlo několik tisíc diváků, kteří se nevešli do areálu, proto si mnoho z nich muselo sednout na zem. O přestávce se členové souboru setkali s některými vojáky bojujícími na korejské frontě.⁷²

3. listopadu se soubor přesunul do nedalekého Harbinu (*Ha'erbin* 哈尔滨). Pravděpodobně to byla jednodenní zastávka na cestě do Manzhouli. V žádném ze zdrojů nejsou uvedené podrobnější informace o nějakém koncertě či ubytování.

Úplně poslední zastávkou na cestě po Číně bylo město na hranicích se SSSR Manzhouli, kam soubor dorazil 5. listopadu. AUS VN zde přestoupil do sovětského vlaku, protože šířka kolejí v SSSR se lišila. V tomto vlaku soubor přečkal i noc. Vagony musely být napojeny na elektrické vedení, protože začátkem listopadu teplota klesla hluboko pod bod mrazu.⁷³ „Viděli jsme tedy, že tu s mrazem nejsou žerty a opatřili jsme se proti němu, jak se dalo. Stáhli jsme si polní čapky přes uši nebo jsme si uši převázali šálou. Přimyslíte – li si k tomu čínské vatované kabáty, dostanete obraz velmi malebný.“⁷⁴

V Manzhouli se konalo poslední neplánované představení celého zájezdu. Soubor byl požádán, aby vystoupil alespoň s krátkým programem v nově otevřeném kulturním klubu. Velká část zpěváků měla ve zdejších mrazech problém s hlasivkami, proto vystoupení bylo přizpůsobeno. To znamená, že soubor vystoupil hlavně s orchestrálními a tanečními čísly. Následujícího dne ve večerních hodinách vyjel vlak po transsibiřské magistrále zpět do Prahy.⁷⁵

Program, představení a repertoár

Program AUS VN byl dopředu naplánován, v průběhu cesty po ČLR však docházelo k drobnějším obměnám. Armádní velení v Praze vybralo asi padesát skladeb vhodných pro interpretaci. Jednalo se zejména o budovatelské písně, české a moravské lidové písně a několik árií z tvorby Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka. Choreografii pro taneční soubor měl na starosti tehdejší vedoucí baletu Národního divadla Luboš Ogoun.

Přední strana Programu představení AUS VN

Představení se konala na velkých prostranstvích, většinou na fotbalových stadionech, v kulturních domech, větších divadlech či parcích kultury a oddechu. Hudební soubor byl vždy uspořádán tak, jak je obvykle zvykem, to znamená, že dole byl orchestr, na stupních mužský pěvecký sbor a vpředu sólisti.⁷⁶

Každé představení bylo vždy zahájeno československou, čínskou a sovětskou hymnou. Poté následovala čínská propagandistická píseň oslavující KS Číny a Mao Zedonga „Východ je rudý“. Melodie pocházející z tradiční čínské hudby provincie Shanxi 陝西 s textem Li Youyuana 李有源 se stala neoficiální hymnou zájezdu a soubor ji vždy zpíval jak v češtině, tak v čínštině.⁷⁷

Hlavní část programu trvala dvě až tři hodiny a byla rozdělena na čtyři části, mezi kterými byly přestávky. Prvních dvacet devět skladeb bylo určeno pro sborové těleso (*Hechang* 合唱) a jeho sólisty. Nejčastěji zde zněly písně s budovatelskou tematikou převážně z tvorby Radima Drejsla, Miloslava Barvíka a sovětských hudebníků Dmitrije Šostakoviče a Alexandra Vasiljeviče. Dále pak české, moravské a slovenské lidovky, několik operních árií a severokorejské národní písně.

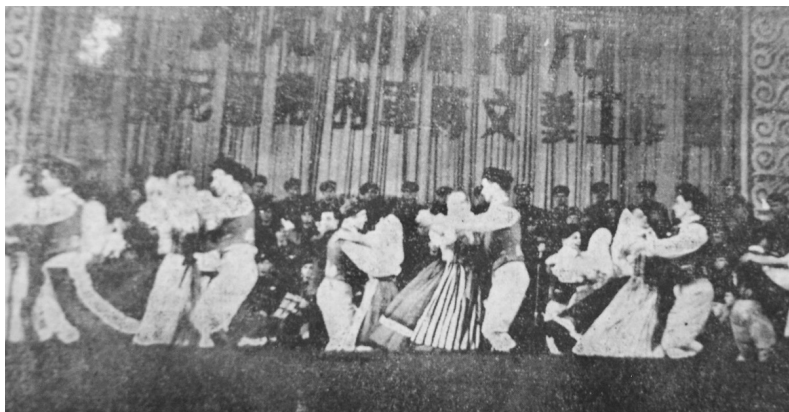

Vystoupení v Pekingu

Největší podíl tvořily skladby Radima Drejsla s texty Miloslava Zachaty. Byly to pochodové písně s rytmickým textem a údernými hesly proklamující jednotu, soudržnost kolektivu, spojenectví a přátelství se SSSR a dalšími zeměmi lidové demokratického tábora. Mezi nejznámější patřila píseň práce „Rozkvetlý den (*Kaihua de rizi* 开花的日子)“, dále píseň věnovaná tehdejšímu československému prezidentovi Klementu Gottwaldovi „Za Gottwalda vpřed! (*Wie Getewalderde qianjin* 为哥特瓦尔德前进)“ a spisovateli Juliu Fučíkovi „Píseň o Fučíkovi (*You Fuqike zhige* 尤伏契克之歌)“. Několik skladeb bylo věnováno československé armádě. To byly například písně „Armádě zdar (*Guangrong shuyu jundui* 光荣属于军队)“, „Pochod (*Xingjun xiaodaio* 行军小调)“ a „Sláva tankům (*Guangrong shuyu dankeshou* 光荣属于坦克手)“. Dvě poslední zmíněné skladby byly otextovány Miroslavem Krohem. Ten pro potřeby AUS VN přeložil i sovětskou masovou píseň Dmitrije Sostakoviče známou z filmu Pád Berlína (1949) „Sláva Stalinu (*Guangrong shuyu Sidalin* 光荣属于斯大林)“.

V repertoáru AUS VN nechyběly ani protikapitalistické a protiamerické písně. Mezi ně například patřila skladba Miloslava Barvíka „Ruky přeč od severní Koreje (*Gunchu Chaoxian qu* 滚出朝鲜去)“, která pojednává o odchodu amerických imperialistů ze severní Koreje.

Vedení AUSu do programu zařadilo i několik severokorejských národních písní s texty přeloženými do češtiny – „Severní Korea, vpřed! (*Qianjin a! Chaoxian* 前进啊!朝鲜)“, „Tak daleko (*Yaoyuan de difang* 遥远的地方)“, „Slunce nad horami (*Taiyang zhaobianle gaoshan* 太阳照遍了高山)“ a „Znám jednu zahradu (*Wo zhidaoyi ge huayuan* 我知道一个花园)“.

Moravský lidový tanec

Jak jsem uvedla výše, v repertoáru bylo zařazeno i několik českých a slovenských lidovek např. „Když jsem k Vám chodíval (Dang wo dao ni nar qu de shihou 当我到你那儿去的时候)“, „Tancuj, tancuj, vykrúcaj (Tiao ba! 跳吧!)“ a „Ej, hory čierne (Gechang heishan 歌唱黑山)“. Většina lidových písní prošla úpravou Miloše Vacka speciálně pro potřeby AUSu. Pěvecký sbor nacvičil i husitský chorál „Kdož sú boží bojovníci (Shenbing 神兵)“.⁷⁸ Augustin Palát v rozhovoru uvedl, že některé z lidových písní přeložil do čínštiny, aby byly více přístupné čínskému publiku. Hovořil např. o písni „Strejček nimra, koupil šimla“.⁷⁹

Druhou část programu tvořila vystoupení taneční skupiny (Wudao 舞蹈). Autorem choreografie většiny tanců byl Luboš Ogoun. Na některých z nich se s ním podíleli choreografové J. Kovaříková a L. Hermanová. Hudební doprovod byly písně Radima Drejsla, Miloše Vacka a hudba z oper Bedřicha Smetany a Leoše Janáčka.

Nejoblíbenější tance čínského obecnstva byly ty s vojenským námětem. Bojový tanec „Tanec výsadkářů (Sanbing wu 伞兵舞)“ vytvořil Luboš Ogoun ve spolupráci s L. Hermanovou na hudbu zkomponovanou Radimem Drejslem. Další vojenské tance vyjadřovaly zejména pozitivní perspektivu o spojenectví a o vzájemném přátelství lidově demokratických zemí. Představovaly symbolické závazky k usilovnému postupu směrem k socialistické budoucnosti. Těmi byly zejména „Tanec československo-korejského přátelství armád (Jiexian jundui youyi wu 捷鲜军队友谊舞)“ a „Tanec čínsko-českého přátelství (Zhongjie jundui youyi wu 中捷军队友谊舞)“, se kterými soubor vystupoval většinou až v závěru.

V repertoáru nechyběly ani tance lidové. „Český lidový tanec (Jieke minzu wudao 捷克民族舞蹈)“ L. Ogouna za doprovodu První arie z opery Prodaná nevěsta Bedřicha Smetany a „Moravský lidový tanec (Molaweiya minzu wudao 摩拉维亚民族舞蹈)“ J. Kovaříkové na hudbu Leoše Janáčka.

Mezi čísla s uvolněnějšími náměty patřil „Tanec klaunů (Wanpi wu 顽皮舞)“ opět Luboše Ogouna, tentokrát za doprovodu hudby J. Neubauera a „Šavlový tanec

(*Jian wu* 剑舞)“ s choreografií Jana Čumpelíka inspirovaným mužským koledním tancem „Pod šable“.

Jeden z tanců vznikl přímo na cestě po ČLR, pravděpodobně v Šanghaji při výletu lodí na Východočínské moře. Byla to baletní scéna „Setkání na řece Jang C“ s hudbou v úpravě Miloše Vacka a choreografií Luboše Ogouna. Domnívám se, že autoři se inspirovali představením čínského námořnického souboru, neboť tanec obsahoval podobné prvky, např. organizaci námořníků při poplachu.

Třetí část programu byla určena sólovým zpěvům (*Duchang* 独唱). Jednalo se především o árie z oper *Prodaná nevěsta* Bedřicha Smetany a *Rusalka* Antonína Dvořáka v podání sólistů Ladislava Mráze, Jindřicha Jandy, Ladislava Bluma, Jiřího Šilera, Zdeňka Švehly, Ilji Doležala, Oldřicha Dědka a Zdeňky Valáškové. Nejoblíbenější číslo byl duet Kecala a Jeníka z *Prodané nevěsty*. Číňané pokaždé skandovali, že chtějí přídavek: „ahalubu, ahalubu!“.⁸⁰ Také „Pastýřka“ v podání tenoristy Zdeňka Švehly a sopranistky Zdeňky Valáškové vždy sklídila úspěch.

Tanec klaunů

Poslední částí představení byly skladby určené pouze pro orchestr (*Yuedui yanzou* 乐队演奏). Opět se hrály skladby B. Smetany, konkrétně První árie z Prodané nevěsty a symfonická skladba Vltava. Z tvorby A. Dvořáka umělecké vedení zařadilo Slovácký tanec a Koncert pro dvoje housle a flétnu. V úplném závěru nechyběly skladby Víta Nejedlého „Vítězství je naše (*Shengli shi women de* 胜利是我们的)“ a „Lidová symfonie (*Renmin jiaoxiangqu* 人民交响曲)“.⁸¹ Zajímavostí je, že v repertoáru byl zařazen i chorál „Deep river“ pocházející ze Spojených států amerických slavný díky Paulu Robesonovi. Stalo se tak pravděpodobně díky tomu, že zpěvák po Druhé světové válce jako jeden z mála tehdejších intelektuálů otevřeně podporoval Sovětský svaz.⁸²

Celkově by se dalo říci, že program AUS VN byl poměrně rozmanitý, nejednalo se pouze o masové písně či písně s budovatelskou tematikou, přestože šlo o čistě komunistický zájezd. Uměleckému vedoucímu Radimu Drejslovi se podařilo sestavit pro soubor velice pestrý repertoár.

Zhodnocení zájezdu

Cesta začala v Pekingu v srpnu 1952 a měla být zakončena začátkem října téhož roku opět v hlavním městě. Původně dvouměsíční zájezd byl 30. srpna na žádost čínského vedení prodloužen do 1. listopadu 1952 s tím, že soubor se svým programem vystoupí v severovýchodní Číně.⁸³ Během své cesty ujel vlak AUS VN čtrnáct tisíc kilometrů, navštívil třináct čínských velkoměst, v nichž uspořádal 46 celovečerních a 12 estrádních vystoupení, které shlédlo přes 400 tisíc diváků.⁸⁴

Přestože soubor nikdy neměl dostatek prostoru pro nácvik představení, slavil v Číně velké úspěchy. Čínští odborníci byli spokojeni s volbou programu a bohatostí repertoáru, který svou pestrostí zaujal široké spektrum obyvatel. Nejklaďnější ohodnotili písně zpívané čínsky. Poměrně negativní ohlasy měl pouze taneční projev, neboť údajně nebyl Číňanům plně srozumitelný.⁸⁵

Zájezd uskutečněný v roce 1952 odstartoval spoustu dalších kulturních výměn, které se konaly v následujících letech. ČSR se díky čínským novinářům dostalo do povědomí čínského obyvatelstva, protože byla tato akce v čínských novinách propagována. To je patrné zejména z toho, že v podstatě každý den vycházel alespoň kratší článek o AUS VN. V archivu AV ČR je uloženo i několik obsažnějších článků o životě a kultuře v ČSR. Československá vláda tak měla možnost získat potřebné kontakty, které by mohly pomoci dalším vzájemným stykům, a to pravděpodobně nejen v kulturní sféře.

Title: *The Czechoslovak Army Vit Nejedly Song and Dance Ensemble in People's republic of China in 1952*

Annotation: *The Czechoslovak Army Vit Nejedly Song and Dance Ensemble visited People's republic of China in 1952 at the invitation of the Chinese People's Revolutionary Military Council. The three months long official visit was the principal aim of this work. The Czechoslovak Army ensemble arrived to Beijing at the beginning of August and*

left China in the first week in November. During their tour they visited thirteen chinese cities, held fourty six evening full-length performances and twelve variety shows, which were seen by over four hundred thousand spectators. During the journey, two books of travels were written and the movie People but with one heart was filmed. They were, together with the testimony of the surviving observers, the archives of the Ministry of Foreign affairs and the archives of Academy of Sience in Czech republic became the main sources of my writing.

Key words: *The Czechoslovak Army Vit Nejedly Song and Dance ensemble, cultural exchange, Czechoslovak – Chinese international relation, year 1952*

Kontaktní adresa autora: Hana Suchá, Polní 13, Žďár nad Sázavou, ha.su@centrum.cz

Poznámky

- 1) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954, s. 5.
- 2) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Delegace AUS, Seznam cestujících.
- 3) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Delegace AUS, Seznam cestujících.
- 4) Tamtéž.
- 5) Archiv MZV ČR, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 124.437/52-AO/1, 1952, 16. 7., Praha.
- 6) Archiv MZV ČR, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 24.487/52-AO/1, 1952, 19. 7., Praha.
- 7) dnešní Jekatěrinburg
- 8) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 7.
- 9) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 125.266/52, 1952, 26. 7., Praha.
- 10) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin, Czechoslovak army ensemble arrives in Nanking. Daily news release, 1952, 19. 8., Nanjing.
- 11) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 53.
- 12) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 27
- 13) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin, Jiekesiluofake jundui wengongtuan quanbu renyuan di jing 捷克斯洛伐克軍隊文工團全部人員抵京. Renmin Ribao 人民日报, 1952, 9. 8., Beijing.
- 14) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 31
- 15) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.
- 16) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin, Jiekesiluofake jundui wengongtuan quanbu renyuan di jing 捷克斯洛伐克軍隊文工團全部人員抵京. Renmin Ribao 人民日报, 1952, 9. 8., Beijing.
- 17) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.
- 18) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 12

- 19) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.
- 20) Z rozhovoru s P. Vondruškou, 2009, 29. 5.
- 21) V roce 1952 byl kurz čínské měny vůči české koruně asi tři koruny šedesát haléřů. Plat se odvíjel od vojenské šarže, která byla jednotná pro celý svět. Drahota v dané zemi určovala koeficient, jímž se násobilo. Pro Čínu byl 0,6 a pro Mongolsko 4, takže toho tehdy AUS VN využíval, aby vojáci dostali více peněz. Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.
- 22) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 127.112/52 – AO – 1, Dar AUSu čínským lidovým dobrovolníkům, 1952, 13. 8., Praha.
- 23) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.
- 24) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřížky z novin, Mao Zedong zhuxi lihui cangan biaoan 毛澤東主席蒞會參觀表演. Renmin Ribao 人民日报, 1952, 10. 8., Beijing.
- 25) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 133.124/52, 11. 8. 1952.
- 26) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřížky z novin, Mao Zedong zhuxi lihui cangan biaoan 毛澤東主席蒞會參觀表演. Renmin Ribao 人民日报, 1952, 10. 8., Beijing.
- 27) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřížky z novin, Jie jundui weiyi gongzuotuan yinyue wudao yanchu zai jing kaimu 捷軍隊文藝工作團音樂舞蹈演出在京開幕. Renmin Ribao 人民日报, 1952, 13. 8., Beijing.
- 28) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 18, Kulturní zprávy (1952), zpráva č. 132.324/52 Vystoupení AUSu v Pekingu.
- 29) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 148–159.
- 30) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 129.779/52-AO/1, Vystoupení AUSu v ČLR, 1952, 15. 10., Praha.
- 31) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 39.
- 32) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřížky z novin. Zuo dida benshi shoudao gejie relie huanying 昨抵達本市受到各界熱烈歡迎. Xinge Ribao 新華日報, 1952, 17. 8., Nanjing.
- 33) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřížky z novin, Czechoslovak army ensemble arrives in Nanking. Daily News Release, 1952, 19. 8., Nanjing.
- 34) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 129.779/52 – AO/1 Vystoupení AUSu v ČLR, 1952, 4. 9. 1952.
- 35) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřížky z novin, Jiekesiluofake jundui wengongtuan zai Nanjing 捷克斯洛伐克軍隊文工團在南京. Xinge Ribao 新華日報, 1952, 20. 8., Nanjing.
- 36) Yangge wu 秧歌舞 – rytmičtý živý čínský lidový tanec oblíbený hlavně na venkově, nejčastějším námětem jsou historické mýty a legendy, hudební doprovod tvoří bubny, většinou se tančí ve větších skupinách.
- 37) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 47.
- 38) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřížky z novin, Jieke jundui wengongtuan zuo di Shanghai 捷克軍隊文工團昨抵上海. Jiefang Ribao 解放日報, 1952, 24. 8., Shanghai.
- 39) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 54–56.
- 40) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 88–90.

- 41) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 110.
- 42) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy, AUS v Číně, zpráva č. 129.779/52-AO/1, Vystoupení AUSu v ČLR – prodloužení pobytu, 1952, 4. 9., Praha.
- 43) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 69.
- 44) Tamtéž, s. 82–83.
- 45) Tzv. sověty – organizace vojáků, zemědělců nebo pracujících, kteří spravovali danou oblast (např. Jinggangshan 井冈山), byli součástí oficiální vlády.
- 46) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 114.
- 47) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin, Zhongnan junqu, siye canmouzhang Huang Yongsheng, zhengzhibu zhuben taozhou 中南军区，四野参谋长黄永胜，政治部主任陶铸. Lianhe Bao 聯合報, 1952, 8. 9., Guangzhou
- 48) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 126.
- 49) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 102 – 103
- 50) Tamtéž, s. 99–101.
- 51) Boj proti třem zlům (San-fan yundong 三反运动) – kampaň probíhající od konce roku 1951 do května 1952 zaměřená na boj s korupcí, plýtváním a byrokratismem.
- 52) Boj proti pěti zlům (Wu-fan yundong 五反运动) – kampaň podobného charakteru tentokrát zaměřená proti soukromým podnikatelům. Zasahovala proti braní úplatků, defraudaci, spekulaci založené na státním tajemství, okrádání státních zakázek a kalkulaci.
- 53) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 117.
- 54) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Zuo zai Jin shouci yanchu jingcai gewu 昨在津首次演出精采歌舞. Tianjin Ribao 天津日报, 1952, 24. 9., Tianjin.
- 55) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Jie jundui wengongtuan zuo juxing di-san ci yanchu 捷軍隊文工團昨舉行第三次演出. Tianjin Ribao 天津日报, 1952, 27. 9., Tianjin.
- 56) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 141 – 147.
- 57) Železnice Wuhan – Chongqing byla uvedena do provozu až po roce 1965.
- 58) Archiv MZV ČR, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy AUS v Číně, zpráva č. 139.593/52-AO/1, Zájezd do Čunkinu – doprovod Lenglera, 1952, 15. 11., Praha.
- 59) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.
- 60) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 184.
- 61) Archiv MZV ČR, III/1 TO – obyčejné (1945 – 1959), karton 16, 38 Zájezdy AUS v Číně, zpráva č. 140/93852, AUS – vyžádání fotografií, 1952, 29. 11., Praha.
- 62) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Huanying Jiekessiloufake Weite Niyedeli jundui wenyi gongzuotuan 歡迎捷克斯洛伐克維特耶那德利軍隊文藝工作團. Chongqing Ribao 重慶日報, 1952, 25. 10., Chongqing.
- 63) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 193–195.
- 64) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Jiekessiloufake jundui wengongtuan zuowan zai Chongqing ju kaimushi yanchu 捷克斯洛伐克軍隊文工團昨晚在重慶舉開幕式演出. Xinge Ribao 新華日報, 1952, 18. 10., Chongqing
- 65) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Jiekessiloufake jundui wengongtuan tuanzhang he yishu zhidao xiang Chongqing wenyi gongzuozhe zuo youguan benguo wenyi gongzuo de baogao 捷克斯洛伐克軍隊文工團團長和

藝術指導向重慶文藝工作者作有關本國文藝工作的報告. Xinge Ribao 新華日報, 1952, 24. 10., Chongqing

Xinan junqu zhengzhibu juxing wenyi wanhui zhaodai Jiekesiluofake jundui wengongtuan 西南军区政治部舉行文藝晚會招待捷克斯洛伐克軍隊文工團. Chongqing Ribao 重慶日報, 1952, 21. 10., Chongqing

66) Archiv MZV ČR, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy AUS v Číně, zpráva č. 140/93852, AUS – vyžádání fotografií, 1952, 29. 11., Praha.

67) Archiv MZV ČR, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy AUS v Číně, zpráva č. č.129.779/52-AO/1, Tisková konference v Čunkinu, 1953, 20. 1., Praha.

68) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 203.

69) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Delegace AUS – výstřižky z novin. Jiekesiluofake jundui wengongtuan zuo zai benshi juxing di-wu ci yanchu 捷克斯洛伐克軍隊文工團昨在本市舉行第五次演出. Chongqing Ribao 重慶日報, 1952, 23. 10., Chongqing

70) Archiv MZV ČR, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy AUS v Číně, zpráva č. 129.779/52-AO/1, 29. 10. 1952.

71) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Jie jundui wengongtuan zuo zai Shen juxing shouci biaoan 捷軍隊文工團昨在瀋舉行首次表演. Dongbei Ribao 東北日報, 1952, 3. 11., Shenyang.

72) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 145.

73) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.

74) SKÁLA, František. Čína ve skizzáři. Praha: Mladá Fronta, 1954. s. 219.

75) Tamtéž. s. 217.

76) Z rozhovoru s Pavlem Vondruškou, 2009, 29.5.

77) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Czechoslovak army ensemble premiere. China News Release, 1952, 14. 8., Beijing.

78) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Delegace AUS, Program vystoupení.

79) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.

80) Z rozhovoru s A. Palátem, 2010, 13. 6.

81) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Delegace AUS, Program vystoupení.

82) Archiv AV ČR, Osobní fond Augustina Paláta, karton 16, Zájezd AUS – výstřižky z novin. Czechoslovak army ensemble premier. Daily News Release, 1952, 14. 8., Beijing.

83) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 16, 38 Zájezdy AUS v Číně, zpráva č. 129.779/52-AO/1, Vystoupení AUSu v ČLR, 1952, 30. 8., Praha

84) ČECH, Jaroslav; JASNÝ, Vojtěch; KACHYŇA, Karel. Byli jsme v zemi květů. Praha: Naše vojsko, 1954. s. 154

85) Archiv MZV, TO – O 1945–1959, Čína / karton 18, Kulturní zprávy (1952), zpráva č. 132.324/52, Vystoupení AUSu v Peking

REFLEXE DVOU VELKÝCH ZASEDÁNÍ V ČÍNĚ (两会) ČESKÝMI MÉDII A ČESKOU SEKCI CHINA RADIO INTERNATIONAL

Kamila Menšíková

Abstrakt: Předkládaný článek se zabývá komparací a analýzou obrazu dvou velkých březnových zasedání v Číně (两会)¹, Čínského lidového politického poradního shromáždění (ČLPPS) a Všečínského shromáždění lidových zástupců (VSLZ)) v čínském a českém mediálním diskurzu. Analyzovány jsou zprávy, které přinesla Česká sekce China Radio International (中国国际广播电台捷克语部) a česká média. Nejprve byl vytvořen teoretický rámec, nastíněn kontext čínského mediálního diskurzu, poté následuje analýza samotných textů.

Na českých překladech čínských zpráv bude upozorněno na některé často se opakující formulace, poukáže se na roli dvou schůzí a zvolení nového čínského prezidenta v českém a čínském mediálním kontextu. Jedním z cílů příspěvku je zjistit, v čem se odlišují zprávy v podání českých médií a České sekce CRI v reflexi téže události a jak vybraná česká média informují o Číně obecně v určitém časovém úseku.

Klíčová slova: Xi Jinping, Čínská lidová republika, dvě velká zasedání (两会), mediální diskurz, Čínské lidové politické poradní shromáždění (ČLPPS), Všečínské shromáždění lidových zástupců (VSLZ), obsahová kvantitativní analýza, Česká televize, Český rozhlas, China Radio International (CRI)

V rámci tohoto příspěvku bylo vybráno ke zkoumání období od 4. 3. do 19. 3. 2013, kdy v Číně došlo k významnému generačnímu předávání moci, byl zvolen nový prezident Xi Jinping a premiér Li Keqiang. Při zpracování příspěvku bylo použito kvantitativní obsahové analýzy. Bylo zkoumáno mediální pokrytí *liang hui* Českou sekcí CRI, internetovým zpravodajstvím České televize a Českého rozhlasu. Dále byly rozboru podrobeny zprávy dvou výše zmíněných médií, které se týkaly ostatních témat souvisejících s Čínou. Nejprve byla nastíněna s pomocí sekundární literatury obecná situace v médiích v Číně, pozornost byla věnována České sekci CRI, velmi stručně byl nastíněn význam VSLZ a ČLPPS, dále byla popsána zvolená metodologie, poté následuje zobrazení výsledků, které jsou doplněny pro větší přehlednost grafy tam, kde to bylo vhodné.

Situace v čínských médiích

K pochopení současné situace v médiích je třeba se stručně seznámit s vývojem v médiích v historickém kontextu Číny. Během Maovy éry, tzn. mezi lety (1949-76), stát přísně kontroloval média, řídil jejich počet, obsah, délku a formát. Až do poloviny devadesátých let byla činnost médií sponzorována přímo státem nebo nepřímo prostřednictvím nuceného předplatného, které uměle zajišťovalo prodej a cirkulaci

novin. Převážná většina Číňanů neměla ponětí o tom, co se děje v okolním světě, kontrola informací v té době byla téměř absolutní.²

Na konci sedmdesátých let došlo v této oblasti k reformám v rámci činnosti Deng Xiaopinga. Byla povolena reklama a tržní konkurence. Zřetelně se zvýšil počet zdrojů, poskytovatelů informací a také se rozšířil přijatelný obsah zpráv. Poskytovatelé informací začali mít své vlastní zdroje příjmů, takže byli stále nezávislejší na vládě. Zatímco za Maovy éry žurnalisté zcela spoléhali na příspěvky od státu, v současnosti je téměř vše řízeno trhem samotným, například před osmi lety činily příjmy médií 18 miliard dolarů, tzn. 0, 78 % HDP.³

Uvolnění ekonomiky s sebou však automaticky nenese větší politickou svobodu. Čína dala jasně najevo, že striktní kontrola médií bude i nadále pokračovat. Vzurné publikace jsou zakazovány, dochází k věznění novinářů.⁴ Oddělení pro propagandu Čínské komunistické strany očekává, že se novináři budou držet stranické linie, pokud novinář zajde přece jen daleko, je potrestán.⁵ Podle Reportérů bez hranic (Reporters sans Frontières, Reporters without Borders)⁶ se Čína umístila v roce 2013 na 173. místě z posuzovaných 179 zemí podle indexu World Press Freedom. Pro srovnání Česká republika se umístila na 16. místě. Na vrcholu žebříčku stojí Finsko, na 178. místě Severní Korea, na 179. Eritrea.

I přes zásahy vlády jsou však čínští novináři stále vzurnější. Za vlády bývalého čínského prezidenta Hu Jintaa byli zejména političtí novináři tvrdě stíháni. Jak čínští, tak i zahraniční žurnalisté přišli o práci, nebo byli dokonce vězněni. V roce 2008 se situace ještě přiosťila pro tisk a internetová média kvůli probíhajícím olympijským hrám. Čínská média bývají také označována jako pravá ruka státní moci (an arm of the Party-state). „V Číně jsou média nástrojem Komunistické strany. Je to v souladu s názorem Mao Zedonga. Podle jeho slov revoluce závisí na dvou věcech. Na zbraních a síle pera“.⁷

Většina čínských novinářů má vysokoškolské vzdělání. Oficiální novináři musí vlastnit novinářský průkaz (press card), který je vydáván Čínským tiskovým a publikačním úřadem (General Administration of Press and Publication, Xinwen Chuban Zongshu 新闻出版总署). Aby žurnalista získal tento doklad, musí projít školením o oficiální ideologii, žurnalistické etice a také o teorii komunikace. Je nutné obstát u zkoušek, které zahrnují například i marxisticko-leninskou teorii tisku. Při školení je zdůrazňován stranický princip (dangxing yuanze 党性原则).⁸

Maryanne Kivlehan-Wiseová⁹ rozděluje informace uveřejněné v Číně do tří hlavních kategorií podle obsahu. Jsou jimi (1) povinný obsah (obligatory content), (2) dobrovolný (nezávazný) obsah (discretionary content) a (3) zakázaný obsah (forbidden content). Předkládaná práce se zabývá událostí, která se řadí do první kategorie. V čínských médiích se neustále objevují zprávy, příběhy či typy informací, které neberou ohled na to, zda cílového čtenáře zajímají či nikoliv. Mezi typické příklady této kategorie patří proslovy, podrobné zprávy o zahraničních cestách a setkáních nejvyšších čínských vládních představitelů a návštěvy zahraničních delegací. Mezi klíčové události patří vládní zasedání, jejich mediální obraz je koordinován po celé Číně. Informace povinného obsahu jsou naprosto imunní vůči požadavkům

trhu, média jsou povinna je zveřejňovat. Neuposlechnutí by mohlo vést k různým disciplinárním řízením.¹⁰

Internet se považuje za velmi důležitý komunikační kanál již třináct let. Státní média jako CCTV a People's Daily si stále drží vůdčí úlohu na trhu. Ale i tzv. nezávislá média se musí řídit přísnými pravidly, kontroluje je Čínský tiskový a publikační úřad a Státní úřad pro rádio, film a televizi (The State Administration of Radio, Film, and Television (SARFT), 国家广播电影电视总局). Tyto agentury mají na starosti to, aby média neinformovala o tématech, jako je legitimnost Komunistické strany, citlivá situace v Tibetu a Xinjiangu, pornografie a ilegální náboženská skupina Falungong. Tato témata jsou vládou zakázána. Kontroly médií byly nejvíce uvolněny v 80. letech za vlády Deng Xiaopinga, po protestech v roce 1989 na náměstí Nebeského klidu byla kontrola znovu upevněna. Uvolnění se opět kontrola dočkala na konci 90. let za Jiang Zemina, rostoucí role internetu způsobila opětovné kontroly za vlády Hu Jintaa.

Novináři často přistupují k autocenzuře kvůli strachu z trestu při překročení limitů povolených témat. Jonathan Hassid¹¹ mluví v souvislosti s tím o *režimu nejistoty*. Nejsou ale stanoveny pevná kritéria, která by určovala hranice, které novináři nemohou překročit. V konečném důsledku vždy záleží na rozhodnutí Oddělení pro propagandu Komunistické strany Číny. Nemožnost zjistit konkrétní pravidla vede k tomu, že novináři dávají přednost větší sebekontrolě před případným postihem.

V čínských médiích je na první pohled stále patrnější vzrůstající vliv komercializace a decentralizace. Důležitým pojmem je zde nejistota (uncertainty). Všechna čínská média jsou tedy řízena Oddělením pro propagandu Čínské komunistické strany. Tato instituce rozhoduje o tom, jak daleko mohou zajít novináři, aniž by byli potrestáni, většina žurnalistů raději volí pro jistotu konzervativnější postoj, co se týká psaní o vládě. *Režim nejistoty* slouží jako kontrolní mechanismus čínských médií. Kvůli jeho očividné funkčnosti a efektivitě je pravděpodobné, že *režim nejistoty* existuje i v jiných složkách čínské společnosti.¹²

Tradičně důsledně řízená média jsou například Lidový deník, který nyní koexistuje s živějšími komerčně řízenými publikacemi. Takové publikace mají provokativní ráz, často jsou v nich zveřejňovány skandály, zprávy o politických diskuzích, většinou však mají stejné majitele jako státem sponzorovaná média, rovněž podléhají cenzuře. Nejmocnějšími čínskými novinami s bulvárním obsahem jsou Global Times, sesterské noviny People's Daily. Například Southern Metropolis News a Southern Weekend jsou známy svou odvážnou investigativní žurnalistikou, jsou sesterskými novinami Southern Daily. Periodika jako Caixin New Century Weekly a Caijing being jsou většinou čteny elitami, často se snaží o analýzu politických otázek, zabývají se ekonomikou, bývají méně cenzurovány než mainstreamová média. Televize je nejpřísněji kontrolovaným médiem. Čínská ústřední televize nabízí hned několik kanálů na mnoha platformách, slouží jako nástroj Komunistické strany, předává divákům zprávy, které byly schváleny KS. Nabízí nicméně velké množství různých debat, které nabízí celou škálu názorů ohledně politických otázek.¹³

China Radio International CRI

China Radio International (dále jen CRI)¹⁴ je instituce, která je přímo odpovědná čínské vládě, jejím úkolem je přinášet zprávy o dění v Číně i ve světě v mnoha světových jazycích, včetně esperanta. CRI bylo založeno v roce 1941, jeho cílem je zvýšení porozumění a přátelství mezi obyvateli Číny a jiných zemí. V roce 1941 bylo cílem CRI vysílat každodenně 15 minut v japonštině. Během následujících sedmdesáti let se rádiu podařilo díky rychlému růstu a vývoji přeměnit v důležitou mezinárodní platformu.¹⁵ V roce 2010 98 procent světové populace mohlo poslouchat vysílání ze CRI ve svých vlastních jazycích.¹⁶ V roce 2010 CRI vysílalo v 59 jazycích, celkový vysílací čas za den bylo 1700 hodin. V roce 2009 CRI obdrželo 2, 9 milionu dopisů a emailů od posluchačů ze 161 zemí světa. Počet posluchačů překročil 3600. CRI se stalo jedním z největších provozovatelů vysílání z hlediska používaných jazyků, délky vysílacího času a počtu obdržených dopisů od posluchačů. CRI má pod svou kontrolou také čtyři domácí služby na čínské pevnině, a to CRI News Radio, Hit FM, Easy FM a Radio Classroom for Language Teaching, každý den je doba jejich vysílacího času dohromady v průměru 120 hodin. Jsou k poslechu ve větších a středně velkých městech, jako je Beijing, Shanghai, Guangzhou či Xiamen.¹⁷

CRI se stalo klíčovým celonárodním portálem se zprávami, multilingvální webovou stránkou v Číně. Podle statistik asi 15 000 mimočínských webových stránek obsahuje odkazy na oficiální stránky CRI. CRI nabízí radiové, televizní a internetové programy, ale také i vysílání místních čínských rádií a TV stanic. Během pekingských olympijských her v roce 2008 mobilní verze v angličtině a čínštině byla spuštěna v tzv. zkušebním provozu, poskytovala novinky z olympiády, ale také i informace o cestování v Pekingu. Po OH na základě zpětné vazby od posluchačů byly zavedeny i jiné programy, jako je například jazyková výuka.¹⁸

Česká sekce CRI

První vysílání v češtině se uskutečnilo 26. srpna roku 1968. V té době českou sekci tvořilo 12 zaměstnanců, ti se označují za zakladatele této jazykové sekce. Pracovníci české sekce již více než čtyřicet let považují za stěžejní *„utužování vzájemného porozumění a přátelství mezi čínskými a českými, čínskými a slovenskými lidmi, vyvíjejí k tomu neúnavné úsilí. V této dlouhé době pracovníci českého vysílání plnili všední práce i důležité zpravodajské úkoly.“*¹⁹ Generace zakladatelů sekce i pozdějších pracovníků je již v důchodu a na chodu redakce se již nepodílí. V současné době je průměrný věk čínského personálu méně než třicet let. *„Objem práce českého oddělení se neustále zvětšuje. Kromě vysílání na krátkých vlnách začalo 15. března 2004 vysílání na středních vlnách. 26. prosince 2003 byly oficiálně uvedeny do provozu webové stránky v českém jazyce.“*²⁰ Vysílání české sekce CRI je každý den možné poslouchat na středních i krátkých vlnách. Na internetu jsou články dostupné na adrese <http://czech.cri.cn/>.

Dvě zasedání 两会

Pojem dvě zasedání označuje březnové zasedání Všečínského shromáždění lidových zástupců (全国人民代表大会, zkráceně 全国人大, anglicky National People's Congress, NPC) a Čínského lidového politického poradního shromáždění (中国人民政治协商会议, zkráceně 全国政协, anglicky National Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference, CPPCC). Předtím, než přistoupíme k samotné analýze mediálního obrazu zkoumané události, je třeba objasnit jejich význam a podstatu.

Čínské lidové politické poradní shromáždění 中国人民政治协商会议

Systém ČLPPS oficiálně existuje proto, aby se zapojil do politické konzultace s KS Číny, má provádět demokratický dohled nad Stranou, účastnit se porad a správy státních záležitostí. KS dodržuje systém Lidového politického poradního shromáždění jako hlavní součást čínské socialistické demokracie, která je charakterizována pluralitní spoluprací a politickou konzultací vedenou Komunistickou stranou. V praxi tento systém vybírá významné občany včetně nekomunistů, jde o schválenou platformu, která vznáší návrhy ohledně aspektů veřejného života, ale Komunistická strana se nemusí držet těchto návrhů. Tato instituce může podnítit a ovlivňovat politické debaty, ale ve své podstatě je bezmocná. Čínská vláda mluví o členech ČLPPS jako o politických poradcích.²¹ Politické konzultace se týkají státní a místní politiky, rozhodování o společenských, hospodářských, kulturních a společenských otázkách. ČLPPS úspěšně navázalo styky se 101 státy do března roku 2004.

Všečínské shromáždění lidových zástupců 全国人民代表大会 (zkráceně 全国人大) National People's Congress (NPC)

Každoročně se v březnu koná desetidenní plenární zasedání, kterého se účastní všichni členové VSLZ, tedy téměř 3000 osob. Březnové zasedání tohoto roku znamenalo začátek nového pětiletého období, byli na něm zvoleni noví nejvyšší představitelé, včetně prezidenta, viceprezidenta, premiéra, vicepremiérů a členů Státní rady. Na výročním zasedání zástupci VSLZ hlasují o schválení zákonů, zpráv a předchozích kandidátů.²²

Vzhledem k tomu, že se velké zasedání v plném počtu delegátů koná jen jednou za rok a po tak krátkou dobu, velká část práce je prováděna Stálým výborem, v současné době má 161 členů a schází se pravidelně jednou za dva měsíce. Stálý výbor se skládá z vedoucích stranických a státních úředníků, kteří již dosáhli důchodového věku, z vedoucích osmi demokratických stran a z představitelů určité odborné oblasti nebo povolání.²³

Každoroční zasedání na sebe navazují z hlediska procesu a funkce. Pouze zástupci na nejnižší úrovni jsou voleni přímo. Tradičně seznamy kandidátů i na té nejnižší úrovni jsou kontrolovány Stranou. Od roku 2011 nicméně Čína zaznamenala vlnu kandidátů, kteří se zúčastnili voleb v městských čtvrtích a okresech. Tito kandidáti však čelili různým formám zastrašování, včetně obtěžujícího dohledu, mimosoudní-

ho zadržování, zastrašování stoupenců, cenzury, nicméně i přesto několik kandidátů bylo nakonec zvoleno.²⁴

Výše uvedené informace jsou samozřejmě pouze stručné a neúplné, více je možné se o tématu dozvědět na oficiálních čínských stránkách. Stále jsou přístupné stránky v čínštině²⁵ a jejich anglické mutace.²⁶

Metodologie, výběr zkoumaných textů

Abychom dosáhli co nejdokonalejší představy o mediálním pokrytí dvou čínských zasedání v českých a čínských médiích, bylo by nutné analýze podrobit všechna masová média, mezi která se řadí periodický tisk, rozhlasové a televizní vysílání a také veřejně dostupná sdělení na internetu. Vzhledem k tomu, že předkládaná práce nám poskytuje pouze limitovaný prostor, soustředili jsme se pouze na zprávy předkládané Českou sekci CRI, internetovým zpravodajstvím ČT a Českého rozhlasu.

Na počátku zpracování článku zvolena kritéria, podle kterých byly později analyzované články vybrány. Abychom zjistili, jaký je oficiální postoj vlády k březnovým dvěma zasedáním, byly jako zdroj vybrány zprávy České sekce China Radio International, výhodou bylo také to, že autor mohl využít možnosti přístupu k databázi všech článků i s jejich originály v čínštině. České překlady článků byly i dříve čtenářům k dispozici na stránce <http://czech.cri.cn/>, některé byly navíc posluchačům prezentovány pravidelným každodenním vysíláním. Jako zdroj pro komparaci, jak o tématu informovala česká média, byly zvoleny internetové stránky České televize <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/> a Českého rozhlasu <http://www.rozhlas.cz/zpravy/zahranici/>. Rešerši byly podrobeny články zveřejněné v době březnových zasedání, ale také den před nimi a 2 dny po skončení, aby byly reflektovány i přípravy na důležitá jednání a závěry po jejich skončení. Při vybírání článků z databáze České sekce CRI se uplatňovala dvě kritéria, první z nich bylo vybrání těch článků, které již byly vedením redakce zařazeny do nově vzniklé kategorie dvě schůze/zasedání (*liang hui* 两会) a druhým byl výběr těch článků, které do této kategorie nebyly šéfredaktorem přiřazeny, ale řadí se sem i přesto obsahově. ČT a Český rozhlas byly vybrány jako reprezentanti českého státního média i z toho důvodu, že se řadí k těm nejserióznějším. Český rozhlas byl vybrán jako český protipól CRI.

Cílem je odhalit, jak se lišilo mediální pokrytí České sekce CRI a internetového zpravodajství ČT a Českého rozhlasu S pomocí kvantitativní obsahové analýzy budou hledány tyto proměnné: velikost článků a jejich počet, původ článků a množství přiloženého obrazového materiálu. Obsahové analýze jsme také podrobili ostatní zprávy České televize a Českého rozhlasu, které se týkaly Číny ve zkoumaném období od 4. 3. 2013 do 19. 3. 2013. Naším cílem bylo zjistit, jakým způsobem tato dvě média pokrývají události týkající se Číny, byla stanovena hypotéza, že česká média zveřejňují často negativně laděné a citlivé zprávy o Říši středu.

Zasedání bylo zahájeno 5. 3., 12. 3. došlo ke slavnostnímu zakončení prvního zasedání 12. Čínského lidového politického poradního shromáždění, ke slavnostnímu zakončení jednání VSLZ došlo 17. 3. 2013.

Analýze bylo podrobeno celkem 86 zpráv České sekce CRI, 18 zpráv České televize a 14 zpráv Českého rozhlasu. Jsme si vědomi toho, že takový typ výzkumu mediálního textu s sebou přináší určitá omezení. A tím je i osoba analytika samotného. Objektivní a neutrální postoj může být i neúmyslně ovlivněn pracovním vztahem autora k CRI.

V hodnocení mediálních textů se používá metoda kvalitativní nebo kvantitativní. K obsahové analýze se většinou přistupuje u většího množství mediálních textů, kritická diskurzivní analýza podle Meisslera doposud u většího množství textů nebyla využita. Obě metody mají své slabé i silné stránky. „*Klasická obsahová analýza kvantitativní, orientovaná na proměnné (variable-oriented), používá předdefinované kategorie, tj. postupuje „shora dolů“ (top-down approach) a soustředí se na dále ne-problematizovaný a objektivně chápáný „obsah“. Typicky se jedná o počítání výskytu určitých slov či tvrzení v rámci velkého vzorku reprezentativních textů.*“²⁷ „(Diskurzivní analýza) nevychází z předdefinovaných kategorií, ale přímo z textu, ve kterém tyto kategorie teprve objevuje, tj. postupuje „zdola nahoru“ (bottom-up approach) a soustředí se na významy, kterých text (či jeho jednotlivé součásti) mohou nabývat v příslušných sociálních kontextech.“²⁸

Předností obsahové analýzy je to, že je jednoduchá, adaptibilní a systematická. Je možné ji použít na téměř jakýkoliv soubor (textových) dat, opírá se o kvantitativní způsob zkoumání, kvalitativní postupy analýzy jsou však v ní také obsaženy, kvůli tomu se pro určitou skupinu badatelů blíží samotným kvalitativním metodám.²⁹ Obsahová analýza je považována za jednu z technik analýzy dokumentů. „*Její klíčové místo leží v oblasti výzkumu masové komunikace a propagandy. Na základě výzkumných hypotéz volíme tzv. záznamové jednotky, jejichž frekvenci výskytu ve sdělení (kontextové jednotce) pak sledujeme. Sběr dat znamená v případě obsahové analýzy klasifikaci textu na základě předdefinovaných kategorií s cílem popsat rysy předkládané mediální reality, případně odhalit intence komunikátorů obsažené ve sdělení.*“³⁰

Na rozdíl od kvalitativních technik analýzy textů lépe odkrývá postupy i pravidla, díky kterým text analyzuje. Výsledná analýza může být chápána jako druh interpretace autora analýzy, při ní se většinou zpracovává větší množství textů zároveň, nejedná se tedy o formu, s jakou se běžně tradiční recipient textu setkává. Čtenář přijímá texty jednotlivě, anebo k určitým textům se ani vůbec nedostal.³¹

Kvůli charakteru analyzovaného média byl za jednotku zkoumání zvolen jeden článek, případně byla primárně připuštěna i možnost zpravodajské fotografie doprovázené popiskem, brzy se však ukázalo, že takový typ zprávy se ani jednou nevyskytl. Jedním z nejdůležitějších kritérií pro nás bylo srovnat prostor, který tématu média věnovala. Délka zprávy je vyjádřena počtem znaků. Analýza se také věnuje počtu článků. Zabývali jsme se také původem článků, rozlišovali jsme, zda média publikovala zprávy vlastních redaktorů nebo zvláštních zpravodajů či zpravodajských agentur. Zabývali jsme se v neposlední řadě také tématy a podtématy, na která se analyzovaná média zaměřila.

Analýza mediálního pokrytí dvou čínských březnových zasedání

Během jednoho dne před zahájením a dva dny po skončení a v průběhu *liang hui* Česká sekce CRI celkem zveřejnila 86 příspěvků týkajících se zkoumané události a jejích dopadů. Během tohoto období Česká sekce CRI zveřejnila 241³² příspěvků, to znamená, že 35,68 % všech vydaných zpráv Českou sekcí bylo věnováno březnovému zasedání. To dokládá, že čínská strana schůzím přikládala velký význam, věnovala velký prostor mediálnímu pokrytí této akce.

Graf č. 1: Podíl zpráv o dvou schůzích zveřejněných Českou sekcí CRI

Web České televize během výše zmíněného období poskytoval podstatně méně zpráv věnovaných *liang hui*, a to 4. Celkový počet článků týkajících se Číny (např. oblast kultury, cenzury, politiky) dosáhl 14. Český rozhlas zveřejnil 5 zpráv týkajících se zasedání a 9 článků, které se zaměřovaly na jiné čínské aktuality. Všechny tyto články byly podrobeny analýze.

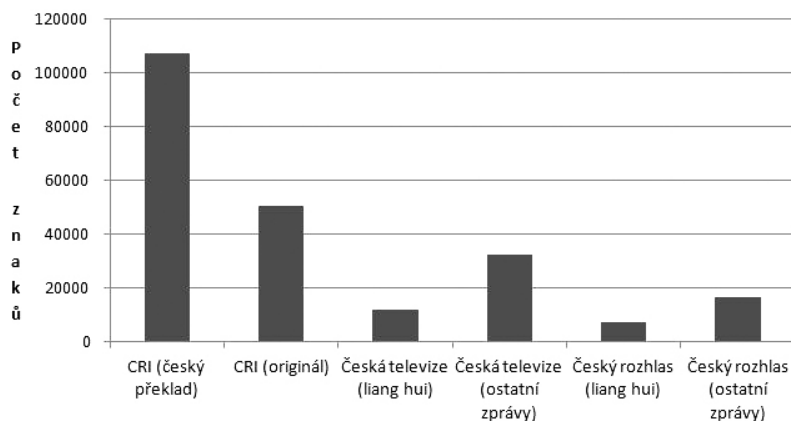
Délka článků věnovaných *liang hui*³³

Česká sekce zveřejnila zprávy v češtině, jejichž celkový počet znaků byl 107 232. Počet znaků čínských originálů byl 50 295³⁴. Web ČT nabízel v daném období zprávy věnované danému tématu, jejichž počet znaků byl 11 669, počet znaků zpráv věnovaných Číně byl 32 310³⁵. To znamená, že z hlediska počtu znaků ve zprávách web ČT věnoval politickému zasedání 26, 53 % prostoru ze všech zpráv, které odrážely události spojené s Čínou. Web Českého rozhlasu zveřejnil zprávy o *liang hui*, které obsahovaly 7183 znaků, počet znaků jiných zpráv, které reflektovaly jinou čínskou problematiku, obsahovaly 16 507 znaků. Z toho vyplývá, že Český rozhlas věnoval téměř 43 % prostoru zprávám spojených s *liang hui* ze všech zpráv, které měly souvislost s Čínou.

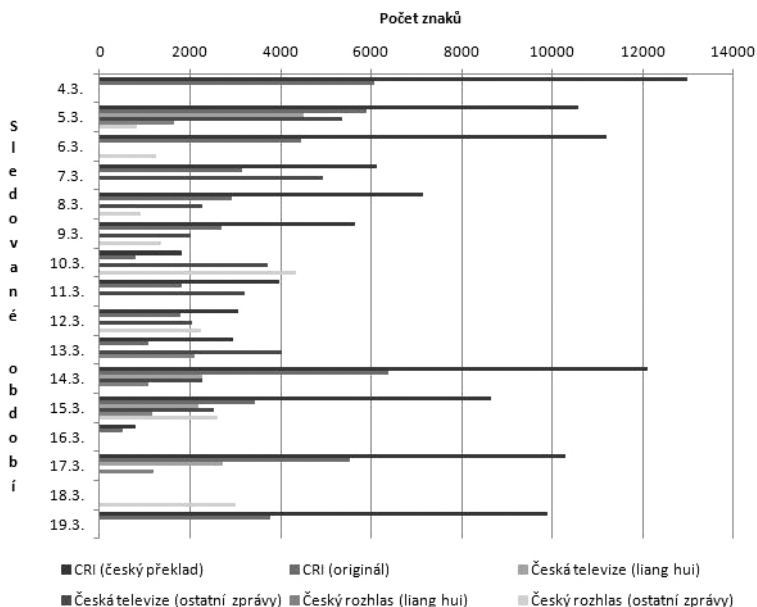
V den samotného zahájení a zakončení zasedání přinesla média větší množství článků týkající se dvou konferencí. 4. 3. délka zpráv ČS CRI byla 12 983 znaků (čínského originálu 6081 znaků), šlo o nejvyšší počet znaků ze všech zkoumaných dnů, v ten den však ČT ani Český rozhlas nezveřejnil žádnou zprávu týkající se *liang hui*, ani jiného tématu věnovanému čínské problematice. 5. 3. ČS CRI zveřejnila zprávy v češtině, které obsahovaly 10582 znaků, čínský originál obsahoval 5891 znaků, ČT 4496 o *liang hui*, jiným čínským tématům ČT věnovala prostor 5347 znaků, Český

rozhlas zveřejnil články o *liang hui* obsahující pouze 1643 znaků, jiným čínským tématům byl věnován prostor o 812 znacích. 17. 3. v den slavnostního zakončení zasedání parlamentu ČS (Česká sekce) CRI zveřejnila zprávy o počtu 10 302 znaků u českého překladu, originál jich měl celkem 5544. ČT dvěma zasedáním věnovala prostor 2719 znaků, Český rozhlas 1194 znaků.

K zajímavému obratu došlo den po skončení, tedy 18. března. Česká sekce CRI, web ČT a Českého rozhlasu mají společné to, že *liang hui* nevěnovaly žádnou pozornost, dokonce ČT nepřinesla informace ani o jiných tématech týkajících se Číny. 19. 3. Česká televize ve stejném trendu setrvala, Česká sekce CRI však ten den přišla s nečekaně vysokým objemem informací, český překlad obsahoval 9888 znaků, čínský originál byl tvořen 3776 znaky. Na stránkách Českého rozhlasu absentovaly zprávy pojednávající o *liang hui* i o jiných tématech týkajících se událostí v Říši středu. 14. a 15. 3. všechna tři média věnovala poměrně velký prostor zkoumanému předávání moci, důvodem je to, že v těchto dnech došlo ke zvolení nového čínského prezidenta Xi Jinpinga a premiéra Li Keqiang.

Graf č. 2: Počet znaků u zpráv všech analyzovaných médií

Graf č. 3: Počet znaků v závislosti na sledovaném období

Nejdelší články Česká sekce CRI přinesla (sestupně) 4. 3., 14. 3. a 6., 3. 4. 3. médium podalo informace o nadcházejících jednáních, 14. 3. byl zvolen Xi Jinping. Nejméně se ČS CRI věnovala danému tématu 18. 3. s nulovým počtem zpráv, 16. 3. a 10. 3. Jedním z důvodů nízkých údajů 16. 3., bylo to, že šlo o sobotu a očekávalo se, že další den ve skončení zasedání se nebude informovat víceméně o čemkoliv jiném.

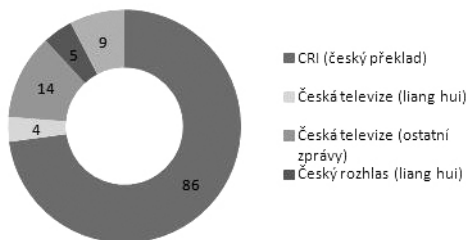
Web ČT přinesl největší množství informací o analyzované události 5. 3., 17. a 14. 3. Během dvanácti dnů ze zkoumaného období se web nezabýval daným tématem vůbec. Bylo to 6.–13. 3, 16., 18. a 19. 3. Nejvíce informací věnovaných jiným čínským tématům přinesla 5. 3., 7. 3. a 13. 3. Nulový počet o jiných čínských oblastech během 4., 6., 16.–19. 3. 16.–17. 3. bychom si mohli vysvětlovat víkendem, v tom případě by naše teorie neplatila o víkendu 9.–10. 3. Web Českého rozhlasu poskytl největší objem informací o předání moci 13. a 5. a 17. 3. V průběhu jedenácti dnů se Český rozhlas *liang hui* nezabýval, bylo to 4., 6.–12., 16., 18. a 19. března. Z grafu je patrné, že po celou zkoumanou dobu zájem České sekce o *liang hui* víceméně neklesal, pokud nepočítáme den po skončení schůzí, kdy redakce nepřinesla ani jednu zprávu. Zato u webu ČT je pokles a nárůst viditelnější. Během 4., 6.–12. 3. byl pokles naprostý až k nulové hodnotě, 5., 14., 15. věnovala ČT zasedáním podstatně zvýšenou pozornost, stejně jako v den jejich ukončení.

Počet článků

Dalším parametrem, který nás zajímal, byl počet článků. Česká sekce celkem vydala 86 článků týkajících se dvou zasedání, Česká televize 4 a Český rozhlas 5. Hodnoty obsahuje následující graf. Česká televize v analyzovaném období zveřejnila celkem 14 a Český rozhlas 9 článků zabývajících se Čínou obecně. Průměrně ČS každý den zveřejnila 5,38 zpráv týkajících se *liang hui*, ČT 0,25, celkově o Číně 0,88 denně, Český rozhlas 0,31 o *liang hui* a 0,56 celkově o Číně.

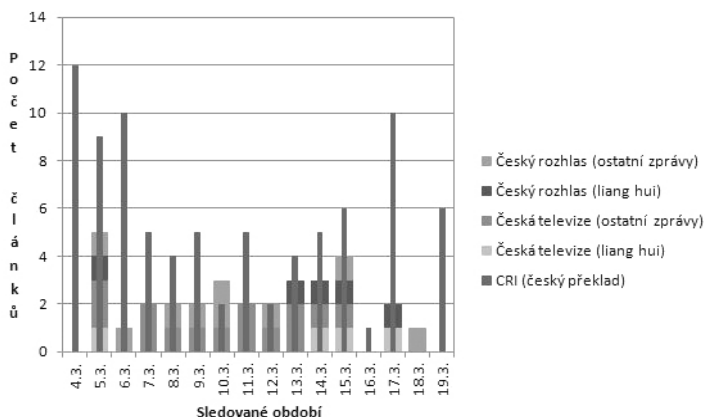
V den zahájení a skončení zasedání přinesla zkoumaná média větší množství článků věnovaných *liang hui*. 4. 3. Česká sekce uveřejnila 12 zpráv o *liang hui*, avšak ČT ani Český rozhlas žádnou zprávu. 5. 3. ČS CRI přinesla 9 zpráv, ČT 1 článek a Český rozhlas také 1. Počet zpráv ČS byl v den zakončení 17. 3. 10 a web ČT zveřejnil 1 zprávu, stejně jako Český rozhlas. K překvapivému obratu došlo den po skončení, tedy 18. března, média mají společně to, že *liang hui* nevěnovala žádnou pozornost, dokonce ČT nepřinesla informace ani o jiných tématech týkajících se Číny, Český rozhlas alespoň 1. 19. 3. Česká televize s Českým rozhlasem ve stejném trendu setrvala, Česká sekce CRI ten den přišla průměrným počtem článků, zveřejnila celkem 6 zpráv, tedy pátý nejvyšší počet za celé analyzované období.

Celkový počet článků

Graf č. 4: Celkový počet článků

Nesoustředili jsme se pouze na celkový počet, ale i na množství zpráv v jednotlivých dnech. Tento údaj je zaznamenán v grafu č. 5.

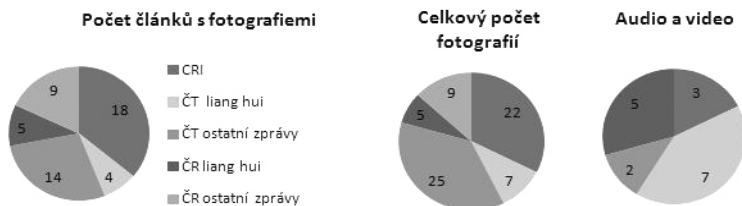

Graf č. 5: Počet článků v rámci sledovaného období

Nejvyšší počet článků České sekce byl zaznamenán (sestupně) 4., 6. a 17. března. Nejvyšší počet zpráv týkajících se zkoumaného tématu webu ČT byl 5., 14., 15. a 17. března, u webu Českého rozhlasu to bylo 5., 13.–15. a 17. 3. Nejnižší počet článků České sekce byl zaznamenán (sestupně) 18. 3., 16., 10. a 12. 3., u ČT se absence článků objevila 4., 6.–13. 3., 16., 18. a 19. 3., u Českého rozhlasu to bylo 4., 6.–12. 3., 16., 18. a 19. 3. Počet zpráv o Číně, které se zabývají jinými tématy než *liang hui*, byl u webu ČT 14 a u Českého rozhlasu 9. Maximální počet zpráv o čínských tématech byl jak u ČT, tak u Českého rozhlasu 2 denně.

Klasifikace článků a jejich množství v jednotlivých dnech podle výskytu obrazového materiálu

Kromě počtu článků naše pozornost se také zaměřila na to, jaké druhy příspěvků ve sledovaném období byly zveřejňovány. Sledovali jsme, zda jsou zprávy doprovázeny i obrazovým materiálem, tedy fotografiemi či obrázky, nebo audio či videozáznamem. Zajímalo nás, zda sledovaná média přinášejí i samostatné fotografie, které mohou být zveřejněny společně s krátkým popisem nebo například pouze titulkem.

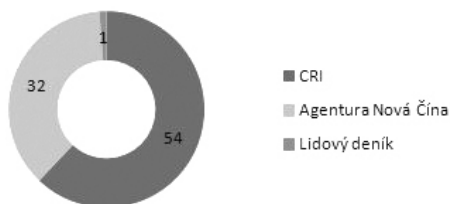
Graf č. 6: Znáznornění výskytu obrazového, audio a video materiálu u analyzovaných článků

Z grafu vyplývá, že Česká sekce CRI za zkoumané období zveřejnila pouze 18 (z celkových 86) článků s fotografiemi, o *liang hui* web ČT publikoval 4 články s fotografiemi, Český rozhlas 5, to znamená, že 100 % zpráv o *liang hui* bylo doprovázeno obrazovým materiálem zmíněnými českými médii. Co se týká jiných témat o Číně, web ČT i web Českého rozhlasu k 100 % zveřejněných článků připojily i obrazový materiál, šlo tedy o 14 a 9 zpráv. Co se týká celkového počtu zveřejněných fotografií, Česká sekce čtenářům nabídla 22 fotografií, ke zprávám o politickém předání moci Česká televize připojila 7 fotografií, Český rozhlas pouze 5. Co se týká jiných čínských témat, Česká televize zveřejnila 25 fotografií, Český rozhlas 9. Dalším zvláštním zkoumaným přidaným materiálem, byl audio a videozáznam. Ty však u zpráv České sekce chyběly úplně. Česká sekce zveřejnila u zpráv o *liang hui* 3 videa, Český rozhlas 2 zvukové nahrávky. U zpráv o jiných čínských tématech ČT uveřejnila 7 videí, Český rozhlas 1 video a 4 zvukové nahrávky. U České sekce CRI byl nejčastějším druhem příspěvku článek neobsahující fotografii. Bez fotografie se objevilo celkem 68 článků, tzn. 79 % procent. Článků s fotografií bylo publikováno 18.

Původ článků

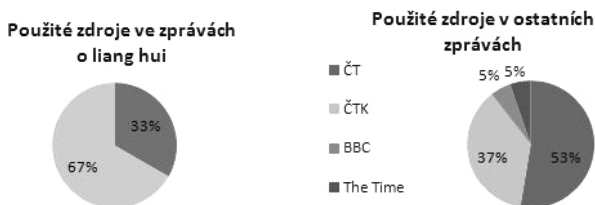
Kromě předchozích kritérií byl také sledován původ článků, tedy zda šlo o zprávy z vlastních nebo cizích zdrojů.

Procentuální zastoupení zdrojů

Graf č. 7: Klasifikace článků České sekce CRI podle zdroje

Česká sekce CRI nejvíce využívala k mediálnímu pokrytí *liang hui* vlastních zdrojů informací (54 %), 32 % informací bylo převzato z tiskové agentury Nová Čína 新华通讯社 (新华社). 1 % pochází z Lidového deníku 人民日报.

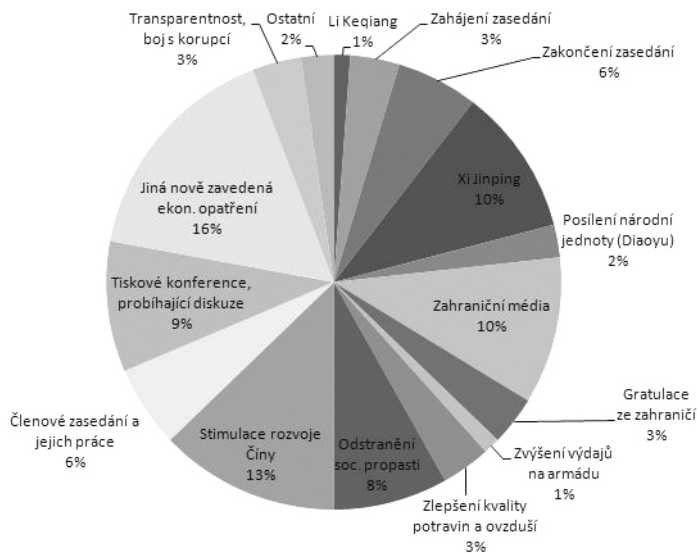
Graf č. 8 a 9: Použité zdroje u webu České televize

Ve zprávách o *liang hui* Česká televize jako zdroj informací použila z 67 % ČTK, z 33 % vlastní zdroje. Co se týká ostatních zpráv o Číně, z 53 % šlo o vlastní informace, z 37 % o zprávy převzaté z ČTK, z 5 % z BBC a z 5 % z The Time. Situace je poněkud odlišná u Českého rozhlasu. Podle uvedených informací 100 % informací o *liang hui* pochází z vlastních zdrojů, konkrétně z převážné většiny od zpravodajky pro Asii, Kateřiny Procházkové. U článků o jiných čínských tématech byla také zdrojem Kateřina Procházková, ale i navíc pět jiných vlastních zpravodajů, opět však nešlo o informace převzaté ze zpravodajských agentur.

Kvalitativní pohled

Zde se budeme zabývat tematickou klasifikací článků, tedy jejich jednotlivými podtématy. Naznačíme, jak se měnily segmenty témat v průběhu celého reflektování *liang hui* médií. Budeme se snažit poskytnout obraz o četnosti výskytu jednotlivých témat. Vzhledem k různému množství informací, které analyzovaná média poskytla o *liang hui*, se také liší výběr zvolených zkoumaných podtémat. Pro zprávy zveřejněné Českou sekcí CRI byla zvolena podtémata, která se vyskytovala s nejvyšší četností. Z grafu je pak patrné, jakým subtématům byla věnována největší pozornost. První kategorií byly články referující o událostech, které byly spjaty s nově nastupujícím premiérem Li Keqiangem, jeho zvolením a projevy na veřejnosti. Do druhé kategorie byly zařazeny články týkající se nově zvoleného prezidenta Xi Jinpinga, jeho kontaktů se zahraničím a oficiálních projevů. Třetí tematický celek se věnuje samotnému zahájení zasedání. Čtvrtý tematický kruh reflektuje zakončení sjezdu, pátá kategorie zahrnuje zprávy, které pojednávají o posílení národní jednoty, konkrétně šlo o nekompromisní potvrzení suverenity nad sousedstvím Diaoyu, které si nárokuje i Japonsko. Šestý tematický okruh se zabývá tím, jak na dvě zasedání reagovala zahraniční média. Sedmá skupina zahrnuje zprávy, které popisují gratulace k Xi Jinpingově zvolení ze zahraničí.

Nejčastějším podtématem ČS CRI byla na sjezdu nově zavedená ekonomická opatření, toto podtéma bylo rozebíráno v 16 % zpráv, 13 % informací bylo věnováno stimulaci rozvoje Číny, důraz byl především kladen na uplatnění inovativních technologií, 10 % zpráv analyzovalo zvolení Xi Jinpinga a jeho práci, dalších 10 % bylo věnováno tomu, jak zahraniční média sledovala *liang hui* a jak sjezdu přikládala velkou pozornost. 2 % zpráv byla věnována posilování čínské jednoty.

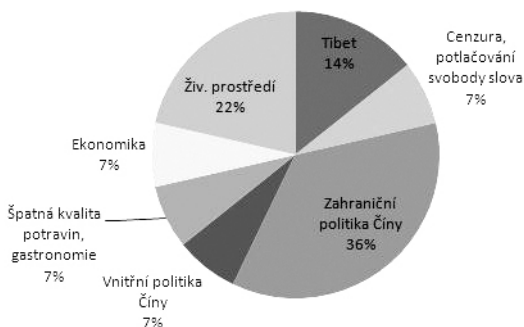
Graf č. 10: Podtémata u zpráv České sekce CRI

Web ČT se v rámci zpráv věnovaných politické přeměně moci se z 25 % věnoval podtématu zahájení zasedání, z 25 % zvolení nového čínského prezidenta Xi Jinpinga, z 25 % zvolení nového čínského prezidenta Li Keqiang a z 25 % zakončení zasedání a výsledků zasedání. Webové stránky Českého rozhlasu se v rámci zpráv o liang hui věnovaly pěti podtématům. 20 % zpráv bylo věnováno zahájení zasedání, 20 % zvolení Xi Jinpinga, 20 % zvolení Li Keqiang a 20 % zakončení a 20 % známým čínským osobnostem, které jsou také členy zasedání. Patří k nim Jackie Chan, hvězda filmů o bojovém umění, Mo Yan, držitel Nobelovy ceny za literaturu, a Yao Ming, basketbalová hvězda.

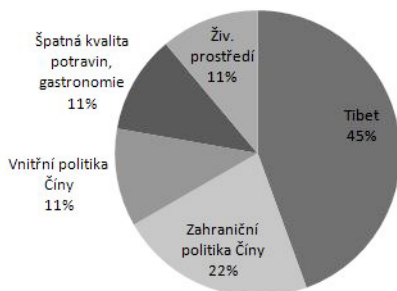
Analýza podtémat u zpráv ČT a Českého rozhlasu, které se zabývaly čínskými aktualitami vyjma *liang hui*

V rámci analýzy podtémat zpráv obou zkoumaných českých médií, které pojednávaly o čínských aktualitách vyjma *liang hui*, byla zvolena následující podtémata. Nejvíce byly na webu ČT zastoupeny zprávy řazené do kategorie zahraniční politika Číny (36 %), znečištěným životním prostředím se zabývalo 22 % zpráv, problematika Tibetu byla reflektována 14 %, 7 % prostoru bylo jednotlivě věnováno podtématu ekonomika, špatná kvalita potravin, vnitřní politika a cenzura, potlačování svobody slova.

Dálný východ / Far East

Graf č. 11: Procentuální zastoupení podtémat u zpráv webu ČT (zprávy o jiných čínských tématech)

Graf č. 12: Procentuální zastoupení podtémat u zpráv webu Českého rozhlasu (zprávy o jiných č. tématech)

Podtémata zpráv webu Českého rozhlasu měla jiné procentuální zastoupení než web České televize. Poměrně překvapivý výsledek bylo zjištění, že celý 45 % zpráv bylo věnováno problematice Tibetu, 22 % prostoru bylo věnováno zahraniční politice Číny, shodně 11 % bylo vyhrazeno kvalitě potravin a gastronomie, životnímu prostředí a vnitřní politice Číny. Za největší rozdíl mezi reflektováním čínských aktualit webem ČT a Českého rozhlasu je pravděpodobně ten, že Český rozhlas věnoval mnohem více prostoru problematice Tibetu, vyvěšování tibetské vlajky a porušování lidských práv v Číně (45 %), Česká televize tomuto tématu vyhradila pouze 14 %. Česká televize věnovala velký prostor zahraniční politice Číny (36 %), Český rozhlas méně (22 %). Reflexe ČT byla tematicky bohatší (7 kategorií), zatímco zprávy Českého rozhlasu by se daly rozdělit do 5 podtémat.

Často se opakující fráze v čínských originálech zpráv České sekce CRI a jejich překladech do češtiny

V této kapitole budou uvedeny nejčastěji se opakující fráze v čínských originálech, ustálená spojení a výrazy posilující patriotismus ve zprávách České sekce CRI s uvedenými českými ekvivalenty.^{36, 37}

- 反腐败 boj proti korupci, 政治体制改革 reforma politického systému, 发展战略 strategie rozvoje, 面向未来的重大战略 důležitá strategie orientovaná na budoucnost
- 加快转变经济发展方式 urychlit transformaci hospodářského rozvoje, 国力 národní síla, 必须坚定不移走中国特色自主创新道路 musí se pevně trvat na cestě tvořivosti s čínskými rysy
- 鼓励人才把自己的智慧和力量奉献给实现“中国梦”的伟大奋斗 povzbudit lid k tomu, aby díky své moudrosti a síle dosáhl tzv. čínského snu
- 积极履行了自己的承诺 aktivně plnit své sliby, 习近平如何处理这些挑战 不仅将决定中国在 21 世纪的发展轨道, 还将对世界带来决定性影响. Jak Xi Jinping vyřeší tyto otázky, má rozhodující význam nejen pro Čínu, ale i celý svět v 21. století.
- 钓鱼岛归属中国的基本事实非常清楚。Je jasné, že ostrovy Diaoyu patří k Číně. 深化改革 扩大开放 prohloubení reformy a otevírání se světu
- 保障和改善民生是中国政府一切工作出发点和落脚点 zlepšení lidského života je těžištěm veškeré práce čínské vlády 我们所做的一切都是为了人民. Vše, co děláme, děláme pro lid.
- 一国两制 1 země, 2 systémy 坚持一个中国立场 dodržovat politiku “jedné Číny”, 中国特色社会主义法律体系 socialistický právní systém s čínskými rysy
- 日方应该正视现实, 切实纠正错误, 同中方一道, 通过对话磋商妥善处理 和处理有关问题, 防止事态升级失控. Tokio musí především uznat realitu a napravit své chyby. Poté by společně s Čínou mělo vyřešit územní spor cestou dialogu, aby se situace nevymkla kontrole, je nutné zabránit eskalaci situace.
- 钓鱼岛及其附属岛屿自古以来就是中国的领土。钓鱼岛问题的根源是日本对中国领土的非法窃取和占据。目前的局面是日方一手造成的。Souostroví Diaoyu bylo odjakživa čínské území. Problematika souostroví Diaoyu pramení z ilegální okupace Japonskem.
- 社会主义民主 socialistická demokracie, 我们走的是和平发展的道路. Čína kráčí cestou mírového rozvoje. 中国梦 čínský sen
- 中华民族是具有非凡创造力的民族, 创造了伟大的中华文明. Čínský národ je neobyčejně tvořivý, vybudoval velkou čínskou civilizaci.

Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo nastínit situaci v čínských médiích a určit některé rozdíly v přístupech českých a čínských médií v reflexi konkrétní události. Analyzovaným časovým obdobím byla zvolena doba od 4. 3. 2013 do 19. 3. 2013. V té době se konala tzv. dvě zasedání, kdy v Číně k předávání moci, byl mimo jiné zvolen nový prezident a premiér. Pro zpracování tématu byla použita zjednodušená metoda obsahové analýzy.

Jejím prostřednictvím bylo dosaženo následujících výsledků. Během zkoumaného období Česká sekce CRI zveřejnila 241 příspěvků, to znamená, že 35,68 % všech vydaných zpráv Českou sekci bylo zaměřeno na březnová zasedání. To dokládá, že Čína schůzím přikládala velký význam, věnovala velký prostor jejich mediálnímu pokrytí. Není běžnou praxí, aby se Česká sekce CRI zabývala jedním tématem v takové míře, to dokazuje, že pro čínskou stranu bylo zasedání a jeho mediální obraz extrémně důležitý. Web České televize během uvedeného období obsahoval podstatně méně zpráv věnovaných *liang hui*, a to 4. Celkový počet článků týkajících se Číny (např. kvality životního prostředí, Tibetu a cenzury) dosáhl 14. Český rozhlas zveřejnil 5 zpráv týkajících se zasedání a 9 článků, které se zaměřovaly na jiné čínské aktuality. Z těchto hodnot vyplývá, že tato dvě česká média Číně věnují poměrně malou pozornost.

Celkem Česká sekce CRI zveřejnila zprávy v češtině, jejichž celkový počet znaků byl 107 232. Počet znaků čínských originálů byl 50 295. Web ČT obsahoval v daném období zprávy věnované danému tématu, jejichž počet znaků byl 11 669, počet znaků zpráv věnovaných Číně byl 32 310. To znamená, že z hlediska počtu znaků web ČT věnoval politickému zasedání 26, 53 % prostoru ze všech zpráv, které odrážely události spojené s Čínou. Web Českého rozhlasu zveřejnil zprávy o *liang hui*, které obsahovaly 7183 znaků, počet znaků jiných zpráv, které reflektovaly jinou čínskou problematiku, obsahovaly 16 507 znaků. Z toho vyplývá, že Český rozhlas věnoval téměř 43 % prostoru zprávám spojených s *liang hui* ze všech zpráv, které měly souvislost s Čínou. Česká televize vymezovala těmto zprávám mnohem více prostoru než Český rozhlas, u *liang hui* šlo o poměr znaků 11669 : 7183, u jiných událostí referujících o Číně to bylo 32310 : 16507.

Průměrně ČS CRI každý den zveřejnila 5, 38 zpráv týkajících se *liang hui*, ČT 0,25, celkově o Číně 0,88 denně, Český rozhlas 0, 31 o *liang hui* a 0,56 celkově o Číně. Česká televize a Český rozhlas analyzovaným tématem zabývaly pouze v omezené míře, prostor mu byl věnován oběma médii 5. 3., a ve dny 14.–15. 3. a 17. 3. Důvodem bylo to, že byly reflektovány ty nejdůležitější zlomové body, tedy zahájení, zakončení sjezdu a zvolení čínského prezidenta a premiéra. Český rozhlas navíc zveřejnil informace o dvou schůzích i 13. 3.

Česká sekce CRI za zkoumané období zveřejnila pouze 18 (z celkových 86) článků s fotografiemi, o *liang hui* web ČT publikoval 4 články s fotografiemi, Český rozhlas 5, to znamená, že 100 % zpráv o *liang hui* bylo doprovázeno obrazovým materiálem zmíněnými českými médii. Co se týká jiných témat o Číně, web ČT i web Českého rozhlasu k 100 % zveřejněných článků připojily i obrazový materiál. U Čes-

ké sekce CRI byl nejčastějším druhem příspěvku článek neobsahující fotografii. Bez fotografie se objevilo celkem 68 článků, tzn. 79 % procent. Článků s fotografií bylo publikováno 18. Na webu ČT nejčastějším druhem příspěvku byl článek obsahující fotografii. Bez fotografie se neobjevil žádný článek, a to jak v kategorii zpráv o *liang hui*, tak o jiných čínských tématech. Stejného trendu se držel i web Českého rozhlasu, který k 100 % zpráv (o *liang hui* i jiných č. tématech) přidal obrazový materiál. Ze shromážděných dat vyplývá, že česká média kladou větší důraz na přiložený obrazový materiál než Česká sekce CRI, jejíž zprávy obsahují častěji pouze text, naopak česká média ke zprávám o Číně často přikládají i videa nebo zvukové nahrávky.

Česká sekce CRI nejvíce využívala k mediálnímu pokrytí *liang hui* vlastních zdrojů informací (54 %), 32 % informací bylo převzato z agentury Nová Čína新华社. 1 % pochází z Lidového deníku 人民日报. Ve zprávách o *liang hui* Česká televize jako zdroj informací z 67 % ČTK, z 33 % vlastní zdroje. Co se týká ostatních zpráv, z 53 % šlo o vlastní informace, z 37 % o zprávy převzaté z ČTK, z 5 % z BBC a z 5 % z The Time. Situace je poněkud odlišná u Českého rozhlasu. Podle uvedených informací 100 % informací o *liang hui* pochází z vlastních zdrojů, konkrétně z převážné většiny od zpravodajky pro Asii, Kateřiny Procházkové.

Nejčastějším podtématem ČS CRI byla nově zavedená ekonomická opatření, toto podtéma bylo rozebíráno v 16 % zpráv, 13 % informací bylo věnováno stimulaci rozvoje Číny, důraz byl především kladen na uplatnění inovativních technologií, 10 % zpráv analyzovalo zvolení Xi Jinpinga a jeho práci, stejně tak i 10 % bylo věnováno tím, jak zahraniční média sledovala *liang hui* a jak sjezdu přikládala velkou pozornost. Poměrně překvapivě bylo zjištěno, že 2 % zprávy byly věnovány posilování čínských jednoty. Web ČT se v rámci zpráv věnovaných politické přeměně moci se z 25 % věnoval podtématu zahájení zasedání, z 25 % zvolení nového čínského prezidenta Xi Jinpinga, z 25 % zvolení nového čínského prezidenta Li Keqiang a z 25 % zakončení zasedání a výsledků zasedání. Webové stránky Českého rozhlasu se v rámci zpráv o *liang hui* věnovaly pěti podtématům. 20 % zpráv bylo věnováno zahájení zasedání, 20 % zvolení Xi Jinpinga, 20 % zvolení Li Keqiang, 20 % zakončení a 20 % známým čínským osobnostem, které jsou také členy zasedání.

Nejvíce byly na webu ČT zastoupeny zprávy řazené do kategorie zahraniční politika Číny (36 %), znečištěným životním prostředím se zabývalo 22 % zpráv, problematika Tibetu byla reflektována 14 %, 7 % prostoru bylo jednotlivě věnováno podtématu ekonomika, špatná kvalita potravin, vnitřní politika a cenzura, potlačování svobody slova. Podtémata zpráv webu Českého rozhlasu měla jiné procentuální zastoupení než web České televize. Poměrně překvapivý výsledek byl zjištěn, že celý 45 % zpráv bylo věnováno problematice Tibetu, 22 % prostoru bylo věnováno zahraniční politice Číny, shodně 11 % bylo vyhrazeno kvalitě potravin a gastronomii, životnímu prostředí a vnitřní politice Číny.

Za největší rozdíl mezi reflektováním čínských aktualit webem ČT a Českého rozhlasu je pravděpodobně ten, že Český rozhlas věnoval mnohem více prostoru problematice Tibetu, vyvěšování tibetské vlajky a porušování lidských práv v Číně (45 %), Česká televize tomuto tématu vyhradila pouze 14 %. Česká televize věnovala

velký prostor zahraniční politice Číny (36 %), Český rozhlas méně (22 %). Reflexe ČT byla tematicky bohatší (7 kategorií), zatímco zprávy Českého rozhlasu by se daly rozdělit do 5 podtémat. Bylo potvrzeno, že ve zprávách ČT a Českého rozhlasu je patrná negativita (negativně zobrazované události) a tematické zaměření na citlivá témata (cenzura, Tibet, lidská práva). Web ČT věnoval 29 % zpráv (o jiných čínských tématech) špatnému stavu životního prostředí a špatné kvalitě potravin v Číně, u Českého rozhlasu to bylo 22 %. Tématu cenzury, Tibetu a lidských práv obecně Česká televize věnovala 21 % prostoru, Český rozhlas dokonce 45 %. Ve zpravodajství čínského média se velmi často se objevovaly pojmy jako 一国两制 1 země, 2 systémy, 社会主义民主 socialistická demokracie, 国力 národní síla, 中国梦 čínský sen, 中国特色社会主义法律体系 socialistický právní systém s čínskými rysy nebo 新型战略合作伙伴关系 nové strategické partnerství.

Je nám jasné, že kvantitativní obsahová analýza má své klady i zápory. K největší slabíně této metody patří to, že je velmi časově náročná a nedokáže vysvětlit, proč k určitým jevům dochází. Proto by bylo potřeba kvantitativní obsahovou analýzu doplnit i metodou kvalitativní, a to například metodou sociologického interpretačního čtení. Triangulace metod by nám tak pomohla získat dokonalou analýzu textu. To nám však délka tohoto příspěvku neumožnila. Problematika bude dále rozvinuta v dizertační práci.

Na analýze mediálního obrazu březnového zasedání bylo prokázáno, že Čína je v českých médiích podreprezentována, pokud se zprávy o Číně přece jen objeví, většinou jde o negativně laděné události a zobrazení citlivých témat. Byla tak potvrzena na začátku stanovená hypotéza.

Title: The reflection of “two meetings” in China (两会) by the Czech media and the Czech section of China Radio International

Annotation: This article deals with the reflection of National People's Congress (NPC), National Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference (CPPCC) by the Czech and Chinese media, particularly by the Czech Section of China Radio International, Český rozhlas (Czech Radio) and Česká televize (Czech Television). At first we describe the situation in Chinese Media Discourse, it is followed by an analysis of the texts themselves. We will point out the role of two meetings in the Czech and the Chinese media discourse. One aim of the article is to find out the differences between the analysed media. The Content Analysis method has been used.

Key words: Xi Jinping, the People's Republic of China, two meetings (两会), media discourse, National People's Congress (NPC), National Committee of the Chinese People's Political Consultative Conference (CPPCC), Content Analysis, Czech Radio, Czech Television, China Radio International (CRI)

Kontakt na autora: Mgr. Kamila Menšíková, Česká sekce, China Radio International, 16A Shijingshan Road, Beijing, China, mensikovak@gmail.com

Poznámky

- 1) pojem 两会 je běžně používán čínskými médii jako zkratka
- 2) HASSID, Jonathan. Controlling the Chinese Media: An Uncertain Business. *Asian Survey: A Bimonthly Review of Contemporary Asian Affairs*. May/June 2008, Vol. XLVIII, No. 3, s. 416. Dostupné také z: <http://jonathanhassid.com/documents/AS2008.pdf> (20. 4. 2012).
- 3) HASSID, ref. 2, s. 416.
- 4) HASSID, ref. 2, s. 417.
- 5) HASSID, ref. 2, s. 420.
- 6) 2013 World Press Freedom Index: Dashed hopes after spring. <http://en.rsf.org/press-freedom-index-2013,1054.html?dolist=ok%2Fpress-freedom-index-2013%2C1054.html%3Fdo-list%3Dok%2Fpress-freedom-index-2013%2C1054.html> (10. 5. 2013).
- 7) HASSID, Jonathan. China's Contentious Journalists. Reconceptualizing the Media. *Problems of Post-Communism*. July/August 2008, Vol. 55, No. 4, pp. 52–61, s. 53. Dostupné také z http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1284050 (11. 5. 2013).
- 8) HASSID, Jonathan. Four Models of the Fourth Estate: A Typology of Contemporary Chinese Journalists. *China Quarterly*, Vol. 208, pp. 813–832, December 2011, s. 820. Dostupné také z <http://www.jonathanhassid.com/documents/4Models.pdf> (11. 5. 2013).
- 9) KIVLEHAN-WISE, Maryanne. Chaos Under Heaven: Continuity and Change in the Chinese Media System. in *China's New Media Milieu: Commercialization, Continuity, and Reform*. 2010. Dostupné z <http://www.cna.org/sites/default/files/research/chinas%20new%20media%20milieu%20ipr%2014023.pdf> (11. 5. 2013).
- 10) KIVLEHAN-WISE, Maryanne. Chaos Under Heaven: Continuity and Change in the Chinese Media System. in *China's New Media Milieu: Commercialization, Continuity, and Reform*. 2010, s. 2. Dostupné z <http://www.cna.org/sites/default/files/research/chinas%20new%20media%20milieu%20ipr%2014023.pdf> (11. 5. 2013).
- 11) HASSID, ref. 2, s. 414–430.
- 12) HASSID, ref. 2, s. 414–415.
- 13) LAWRENCE, Susan V. et. MARTIN, Michael F. Understanding China's Political System CRS Report for Congress Prepared for Members and Committees of Congress, s. 34. <https://www.fas.org/spp/crs/row/R41007.pdf> (13. 5. 2013).
- 14) China Radio International je obdobou ruského rádia, jehož česká sekce se nazývá Hlas Ruska, její webové stránky jsou k dispozici zde <http://czech.ruvr.ru/>
- 15) CRI (中国国际广播电台) and CIBN (中国国际广播电视网络台). (Interní materiál poskytnutý CRI). Office of International Exchange and Cooperation China Radio International: 2009. 20 s., s. 3.
- 16) CRI and CIBN, ref. 15, s. 7.
- 17) 国际台外籍员工导职注意事项手册。 (Interní materiál poskytnutý CRI). Office of International Exchange and Cooperation China Radio International: 2010, s. 22–23.
- 18) 国际台外籍员工导职注意事项手册, ref. 17, s. 23–24.
- 19) O nás. <http://czech.cri.cn/270/2009/06/30/1s91861.htm>, 1. 8. 2012.
- 20) O nás. <http://czech.cri.cn/270/2009/06/30/1s91861.htm>, 1. 8. 2012
- 21) LAWRENCE, ref. 13, s. 32–33.
- 22) LAWRENCE, ref. 13, s. 31.
- 23) LAWRENCE, ref. 13, s. 31.
- 24) LAWRENCE, ref. 13, s. 32.
- 25) <http://www.gov.cn/2013lh/> (25. 5. 2013) a http://news.china.com.cn/2013lianghui/node_7177056.htm (25. 5. 2013).

- 26) <http://english.gov.cn/> (25. 5. 2013) a http://www.china.org.cn/china/NPC_CPPCC_2013/node_7177210.htm (25. 5. 2013).
- 27) MIESSLER, Jan. Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů. In: BOČÁK, Michal a Juraj RUSNÁK (eds.). Média a text II. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008, s. 116–117. ISBN 978-80-8068-730-4.
- 28) MIESSLER, ref. 33, s. 120.
- 29) DVOŘÁKOVÁ, Ilona. Obsahová analýza / formální obsahová analýza / kvantitativní obsahová analýza. ANTROPOWEBZIN 2/2010 s. 98-99. http://antropologie.zcu.cz/media/webzin/webzin_2_2010/Dvorakova_I-2-2010.pdf.
- 30) SEDLÁKOVÁ, Renáta. Obraz Romů v televizním zpravodajství –příklad mediální konstrukce reality. Dizertační práce. MASARYKOVA UNIVERZITA, Fakulta sociálních studií, Katedra sociologie: Brno 2007. s. 63–64.
- 31) SEDLÁKOVÁ, ref. 36, s. 72.
- 32) Zdroj: databáze České sekce CRI. Toto číslo zahrnuje i pořady věnované kultuře, cestování a tzv. poznámky.
- 33) Veškeré uvedené počty znaků jsou včetně mezer
- 34) Z komparace délky čínského originálu a českého textu jasně vyplývá zkrácení zprávy překladatelem, poměr počtu znaků u českého překladu k originálu je zhruba 2 : 1, počet čínských znaků v čínském originále je uveden jako pouze orientační, cílem rozhodně není srovnání českého grafému s čínským znakem
- 35) Počet nezahrnuje zprávy týkající se liang hui.
- 36) České překlady jsou uvedeny podle toho, jak byl článek oficiálně zveřejněn, nejde o překlad autora příspěvku
- 37) Ve zprávách České televize a Českého rozhlasu nebyly nalezeny žádné fráze nebo klišé, naopak bylo upozorňováno na to, že nový čínský premiér i prezident používali heslovitá spojení ve svých projevech. Například 5. 3. ve zprávě na webu ČT podle agentury AP byl jazyk a styl Wenova projevu umírněnější než rétorika plná frází v minulých letech, letmo zmínil ideologické termíny typu socialismus s čínskými rysy.

TONGYUAN ZIDIAN

《论〈同源字典〉对前人的继承》

David Uher

“述而不作”

Abstrakt:

Odkaz čínské jazykovědy ve Slovníku kognátů

Slovník kognátů je v čínské lingvistice klíčovou etymologickou studií, která kategorizuje slova klasické čínštiny do skupin podle společného kmene v morfologickém smyslu slova. V čínské jazykovědě totiž existuje představa, že ke kvantifikaci slovní zásoby docházelo fonologickými a sémantickými metamorfózami kmene. Na základě čínské tradiční historické fonologie a lexikologie tak významný čínský lingvista Wáng Lì (1900–1986) 王力 hierarchizoval slovní zásobu staré čínštiny na principech homonymie, homeonymie a synonymie. Samozřejmě je proto velmi inspirativní sledovat původ Wang Liho unikátní teorie kognátů. Její kořeny sahají až do předqínské doby, tj. před rok 221 př. n. l., do klasických děl čínského konfucianismu, taoismu, legismu, mohismu a nominalismu zejména v souvislosti se zájmem těchto škol filozofického myšlení o obecnou definici slova. Nicméně prvním hmatatelným výsledkem čínského etymologického výzkumu je až Liú Sīho (Východní Han, tj. 25–220 n. l.) 刘熙 Původ jmen (《释名》) *Shì Míng*. Dalšího rozvoje se čínská etymologie dočkala v „teorii o fonetiku jako nositeli významu“ 右文说 yòu wén shuō za Severních Songů (960–1127). Největším přínosem je pro ni ale bezpochyby až qíngské jazykověda, především historická fonologie, její teorií rýmů a iniciál klasické čínštiny a jejich alternací, společně se zvukovou definicí 音训 yīn xùn, součástí teorie historické lexikologie. Posledním významným Wang Liho předchůdcem je pak Zhāng Tàiyán 章太炎 (1869–1936), který ve svých Počátcích písma 《文始》 Wén Shǐ čínskou tradiční jazykovědu propojil s metodami historické srovnávací jazykovědy.

Klíčová slova: čínská tradiční jazykověda, historická fonologie a lexikologie, historická srovnávací jazykověda, etymologie, Wang Li (1900–1986), Slovník kognátů

如果了解《同源字典》对前人的继承关系的话，我们首先要说明它的内容与特征。

《同源字典》是一部探讨同源字，即同一来源的字（由于古代汉语是单音节语，所以同源字等于是同源词）的词典。顾名思义，同源词在原始时起源于同一个词，后来或分化为两个以上的读音，产生意义上的微别；或读音没分化，只是字形不同，用途也不完全相同。

判断同源字，《同源字典》的作者王力先生从音义两方面对同源字的条件作了严格的原则性的规定：即音义皆近，音近义同或义近音同。字典中大量的引用古人的训诂为证，并立上古同音与上古古韵、古纽通转项，以说明同源字的语音关系。同源字的研究，其实就是语源的研究，是汉语史研究的一个重要部分。

据以上所提出来的话，我们能体会到：

一、《同源字典》是汉语语源学著作

二、它主要是依据前人的训诂与音韵方面的研究成果

下面我们就是根据这两点讨论《同源字典》对前人的继承问题。

先秦：中国语源学萌芽时期

语源学（即词源学，etymology）是研究词的形式和意义的来源的学科，是历史语言学的一部分。它的原始意义是“真诂学”（古希腊语 etymon，“真的”；logos，“话”）。西洋上古著名哲学家苏格拉底（Socrates，前469－399）与柏拉图（Plato，前427－348）都曾经探讨过语词的真正意义。中国在先秦时代，语言学虽然也还没产生，但有许多借字义的解释阐明一种哲理或主张的现象，如孔子、孟子等哲学家都做过；墨子、公孙龙、荀子等思想家也都讨论过词语“真诂”，用“音训”（即用音近义通的字作为训诂）来寻求词语意义。汉代以来，像马融、服虔、卢植、许慎、孔颖达、颜师古等许多学者也对语源发生了浓厚的兴趣，也都大量应用“音训”、“义训”与“形训”三种训释字义的方法解释词源。对古代“音训”用例来讲，多数是错误的，但是也有一些是符合同源字的。

东汉探索语源的著作《释名》

《释名》是一本训诂学的著作。它的作者刘熙在写它的时候注意事物“名”与“实”的关系，为了解说事物命名的“所以之意”而作《释名》，这就是涉及到了语源的探索。此书循着声义相通或相近关系来寻求词语的语源是很可宝贵的。又因为作者以为概念和语音之间有着必然的关系，用声音相同或相近的词语加以训释，所以决定了《释名》基本上采用“音训”的方法，成为一部专门的“音训”著作。虽然刘氏在利用“音训”时，由于没有正确的语言学观念和寻求词的同源关系的正确标准，因而此书的“音训”只有少数是正确的，但是《释名》还是影响了后来对汉语语源的探索，对“音近义通”理论的形成有一定作用，对后来训诂学滥用“音训”，滥通滥转以及语源研究中勉强牵合的现象是有相当的影响的。

词族研究之始——“右文说”

宋代沈括在《梦溪笔谈》中说：“王圣美治字学，演其义以为右文。古之字书皆从左文。凡字，其类在左，其义在右。”王圣美创造的“右文”（即形声字的声符）之说与“音训”不无关系，后来明末清初训诂学家黄生（1662-？）作《字诂》，运用归纳和演绎法对“右文说”又有所推阐。“右文说”虽然由于寻求词汇在语音和意义关系的词群，即词族，已有同源字研究的意思，但是并非所有形声字的声符都有表意作用。另外，不同声符而音近义通的字很多，“右文说”反而不能照顾到。因此王力先生认为这一类学说不科学的，他寻求同源字时不运用“右文说”。

清代语源学

对汉语语源学研究而言，清儒成就空前，研究最为精审，主要是由于上古韵部研究与分析古代语言学运用的“音训”，因而他们学术上的发展达到一个新的阶段。

首先是明末清初经学大师顾炎武（1613-1682）根据明代音韵学家陈第（1541-1617）“古今音不同”并反对“叶音之说”开始认真研究先秦音，分古韵为十部，成为古音学的奠基人。后来清代著名的经学家、文字、音韵、训诂学家段玉裁（1735-1815）在顾氏与江永（1681-1762）学说的基础上又把上古韵分为十七部。续段氏而起，孔广森（1752-1786）、王念孙（1744-1832）、江有诰（？-1851）等人名在“音训”方面有成就。

在段氏之前有其先生清代思想家、学者戴震（1723-1777）继承并创造性地发展了晋代文字训诂学家郭璞（276-324）注扬雄《方言》中的“语声转”、“语转”与“声转”（即语词因声音变转而别为一意义相通的语词）之说，明确提出“疑于义者，以声求之；疑于声者，以义正之”，从音义两方面探求语源的想法，打破“右文说”的形体局限性。

实际上涉及到同源字研究的还有段玉裁与清代音韵、训诂与校勘学家王念孙，他们发展了戴氏的学说，提出“就古音以求古义，引伸触类，不限形体”，因声求义成为“段王之学”的主要原则之一。后来又有了清代古音学家孔广森，他在戴氏“正转之法”的基础上提出“阴阳相配，可以对转”产生了“对转”与“旁转”的理论。

另外清代文字学家王筠（1784-1854）在《说文释例》中讲古今字（即同表某一字义而古今用字不同的汉字），把本义另造后起字称为累增字，把引申或假借义另造的字称为分别文。古今字、累增字与分别文其实都是同源字。

看来，清代语文学家得力于“音训”之学，对于同源字的研究超越前人，但是他们还不免为文字所束缚，所以不能从语言角度上看问题，他们

对于同源字的探讨，受到了很大的局限。总的来说清代语文学家对同源字的研究方法基本原则有贡献，而对同源字的研究本身成就不大。

同源字研究奠基之作《文始》

对汉语同源字作全面的研究的是近代思想家及学者章炳麟（1869 - 1936）。他写了一部《文始》，把《说文》中独体字（从结构上分析不开的，囫圇的字）认为是“初文”（最原始的字）。他又把《说文》中虽算是独体，而实际上是由其他独体发展来的字，认为是“准初字”，共得五百一十字，四百五十七条。以此为基础，章氏考察字的音义关系：凡音义皆近，叫做“孳乳”，音近义通，叫做“变易”，共得五六千字。作者接下去定古韵二十三部，并作“成均图”来阐明上述孔广森已经提出来的“对转”、“旁转”的道理。然后把“初文”分为九类，这样也就把“孳乳”限定在了作者所定的语音范围之内。

此书《叙例》里明确地说明研究同源字的主要原则：应该依附声音，不要“拘牵形体”，但章氏自己却又违反了这个基本原则，把《说文》的独体作为语源的根据。由于章氏迷信《说文》，他在《文始》中所定的初文是不可靠的，因为语言远在文字之先，这样根本谈不上所谓“初文”。再说许慎距中国创始文字的时代时间很长，章氏据《说文》以定“初文”也是站不住脚的。

除了原则性的错误之外，章氏还犯了严重的方法错误：他把声音并不相近者，勉强认为同源，意义相差很远者，勉强加以牵合。至于对具体问题的研究，《文始》自然也有可采之处，但是错误很多。看上去《文始》的最大贡献在于它是对汉语同源字作全面的研究的首创之作而已。

除此之外，瑞典汉学家高本汉（Klaus Bernhard Johannes Karlgren, 1889 - 1978）写了一篇《汉语的词族》，也是探讨同源字的。他虽然不列“初文”来肯定某词源出某词，也只选择比较普通的流行的词来分析，但是他还是重复章炳麟两大毛病——声音不相近而勉强认为同源，意义相差远而勉强牵合，而且由于他没有认识到声音近者不一定义近，所以比章炳麟还差得多。因此，他的《汉语的词族》也不能算是成功的著作。

《同源字典》

为了避免前人无法摆脱字形束缚的毛病，王力先生编写《同源字典》时提出从音义两个方面分析同源字，对同源字的条件作了两个很严格的规定：

- 一、 同源字必须是双声兼叠韵（音同或近）
- 二、 同时在意义上也必须有联系（义同或近）而这种联系必须有训诂的根据。

精确遵守这两个规律，王力先生的字典正文以音为纲，和前人语源研究以字为纲不同。他主要在章炳麟与音韵、训诂学家黄侃（1886-1935）的音韵学说基础上作了进一步的研究与分析，考证上古音问题，最后拟测先秦汉语语音系统：古韵分为三类二十九部，古声母分为五大类，七小类三十三纽，立“同音”、“叠韵”、“对转”、“旁转”、“旁对转”和“双声”、“准双声”、“旁纽”、“邻纽”等项以说明同源字的语音关系。

大多数情况之下，王力先生也往往用“音训”来寻求语词之间的同源关系。不过与前人所不同者，他不把“音训”作为唯一的学术体系，这是因为他明白声音和意义之间没有必然的联系，同时也把握事物得名之始，在声音上是任意的，但到了一个词演变为几个词时，就在语音上发生关系了，所以“音训”的具体内容也不能完全否定。王力先生这么精确地说明“音训”对语源学的价值及作用，我们把这一点看成《同源字典》对同源字研究的最大贡献。由此看来，同源字的研究，可以认为新训诂学。《同源字典》正是为了这个目的而编写的。

最后还需要讲讲王力先生在《同源字典》中所使用的两个主要方法的来源，也就是“历史比较法”与语言系统性。

对欧洲语言来讲，语源学主要内容是通过两种以上语言的词根比较而决定其亲属关系。王力先生曾在欧洲长期留学，所以他不但对欧洲语言情况很清楚，而且对当地语言研究也非常熟悉。在语源学问题上他或许在留学时就体会到，对语源学来说，汉语跟欧洲语言相比有两大不同：第一、没词法，所以对单音节的词根本谈不上什么词根比较。第二、与汉语亲属关系语言的比较，主要是因为资料不足，也很困难。在汉欧语言词法方面无相像之处情况下，王力先生注意到欧洲历史语言学虽然比较词根，但是它不是对词形，而是对词的声音最感兴趣。有鉴于此，王力先生终于抛弃中国语源学自《释名》至《文始》几乎一千八百年用的以形为主的语源研究，而在以音为主的基础上在七十年代初开始进行同源字的研究。彼时王力先生所运用的方法主要是历史比较法，也就是历史语言学的主要方法之一。

历史比较法开始于十九世纪初期，以丹麦语言学家拉斯克（Rasmus Kristian Rask, 1787-1832）与德国两位学者博普（Franz Bopp, 1791-1867）与格林（Jakob Grimm, 1785-1863）为代表。后来又有德国莱比锡（Leipzig）大学的新语法学派把前三者研究上所取得的成果加以总结上升到理论的高度，正式为历史语言学提出系统的理论原则和方法。

作为一种科学的研究工具，历史比较法可以用于各种语言。二十世纪以来中外语言学家运用这种科学方法，构拟了上古和中古汉语语音系统，把在中国具有悠久历史传统的汉语音韵学研究推到一个新的科学高度。《同

源字典》的研究由于一部分源于上古语音系统的研究，对历史语言学与历史比较法也有继承。

另外，晚力先生提到前人在同源字的研究上不成功主要原因在于不能从语言角度看此问题，由于不了解瑞士语言学家索绪尔（Ferdinand de Saussure, 1857 - 1913）所提出来的“一切自相联系”的理论，也就是结构主义所谓“语言系统性”的理论根据，无法全面地看语源问题，而在大多数的情况之下只从语言的一个方面思考问题。结构主义恰恰就是继历史比较语言之后在方法上给王力先生影响最大的西方语言学的主要方法。

总结

我们在上面一步一步地描写中国语源学研究历史主要目的是说明《同源字典》与它之前语源研究成果的关系，对前人的继承。我们可以把这种关系用下列一张图表表达：

总结起来，前人对《同源字典》的影响可以说有两种：第一种是对基本原则的影响，第二是对方法的影响。原则影响又基本上可以分为汉语音韵学影响及训诂学影响。对音韵学而言，主要有清代语文学家的“上古韵、纽”与“通转”二说。对训诂而言，影响莫大于“音训”。对方法而言，我们认为西方学说影响最大。对具体方法来说影响最大的是欧洲历史语言学（即历史语法），对综合方法是欧美结构主义。

参考书：

- 陈必祥《古代汉语三百题》。上海古籍出版社1993年。
高小方《中国语言文字学史科学》。南京大学出版社1998年。
李开《汉语语言研究史》。江苏教育出版社1993年。
王力《汉语史稿》。中华书局1996年。
王力《同源字典》。商务印书馆1997年。
王力《中国语言学史》。山西人民出版社1985年。
《王力语言学词典》。山东教育出版社1995年。
徐通锵《历史语言学》。商务印书馆1996年。
《中国大百科全书·语言、文字》。中国大百科全书出版社1994年。

Title: *Legacy of Chinese traditional linguistics in The Dictionary of Cognates*

Abstract: *The Dictionary of Cognates is a key to etymological studies in Chinese linguistics, which categorizes classical Chinese words into groups in accordance to their common word-stem. In Chinese linguistics, there is the idea that quantification of the*

vocabulary is reason of phonological and semantic metamorphoses on the word-stem. Thus, reflecting the words homophony and synonymy from perspectives of Chinese traditional historical phonology and lexicology an influential Chinese linguist Wang Li (1900–1986) hierarchized vocabulary of ancient Chinese by the dictionary. Obviously, it is very inspiring to search for the origin of Wang Li's unique cognates theory. Its roots go back to pre-Qin time, into classic works of Chinese Confucianism, Taoism, Legalism, Mohism as well as Nominalism. These schools of philosophical thought showed interest in general definition of the word particularly. However, the first important result of the etymological research is Liu Si's Explanation of Names. Further development of the Chinese etymology was launched by the "theory of the phonetic element in a Chinese character as a bearer of meaning". The biggest benefit for the dictionary was Qing linguistics, historical phonology and its theory of rhymes and initials and their alternation in classical Chinese together with "sound definition", a construct of historical lexicology. The last major Wang Li's predecessor Zhang Taiyan affiliated traditional Chinese linguistics with the methods of historical comparative linguistics in his Beginning of Writing.

Key words: Chinese traditional linguistics, historical phonology and lexicology, historical comparative linguistics, etymology, Wang Li (1900–1986), The Dictionary of Cognates

Kontakt na autora: Mgr. David Uher. PhD, Katedra asijských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, david.uher@upol.cz

Poznámky

- 1) 《同源字典》，第3–12页。
- 2) 同上，第20页。
- 3) 同上，第12–38页。
- 4) 《中国语言学史》，第58页。
- 5) 同上，第239页。
- 6) 同上，第58、59、64–69页。
- 7) 《同源字典》，第38–39页。
- 8) 《王力语言学词典》，第651–652页。
- 9) 《中国语言文字学史科学》，第205页。
- 10) 《王力语言学词典》，第652页。
- 11) 《中国大百科全书》，第109页。
- 12) 《同源字典》，第58–60页。
- 13) 《中国语言文字学史科学》，第123–124页。
- 14) 同上，第205页。
- 15) 《王力语言学词典》，第566–567页。
- 16) 《中国语言文字学史科学》，第124页。
- 17) 《中国语言学史》，第139–163页。
- 18) 《同源字典》，第39页。

- 19) 《同源字典》，第39页。
- 20) 同上，第39–41页。
- 21) 《王力语言学词典》，第573–574页。
- 22) 《同源字典》，第40–41页。
- 23) 同上，第41–43页。
- 24) 同上，第3–38页。
- 25) 同上，第12–38页。
- 26) 《王力语言学词典》，第503–504页。
- 27) 《同源字典》，第45页。
- 28) 《历史语言学》，第1–3页。
- 29) 《中国大百科全书》，第256页。
- 30) 同上，第256页。
- 31) 《王力语言学词典》，第330页。

RECENZE

Jazyk a společnost v současném Japonsku, Koreji, Číně a Vietnamu

Otakar Bureš

Na úvod VI. konference z oboru Kulturní a sociální antropologie východní Asie pořádané Katedrou asijských studií FF UP, která se konala v Olomouci 30. listopadu 2012, promluvila za pořadatele dr. Ivona Barešová. Letos zvolili organizátoři téma nazvané *Jazyk a společnost v současném Japonsku, Koreji, Číně a Vietnamu*. Program byl rozdělen do bloků v zásadě odpovídajícím uvedeným zemím, s výjimkou Koreje, již se žádný z příspěvků netýkal. A jak skladba oborů na Katedře asijských studií napovídá, hlavní pozornosti se těšila Čína a posléze Japonsko. Ačkoli – soudě podle názvu – měla původně konference pokrýt prostor východní Asie, toto očekávání se nenaplnilo.

První příspěvek přednesl dr. Romuald Huszcza z Varšavské a Jagellonské univerzity v Krakově. Zaměřil se na čínské písmo jako kulturní formu, která prostupuje východoasijskou oblast. Upozornil na evropocentrismus vyjevující se v tom, že znaky nechápeme jako jednotky lexikálního systému, ale jako písmena. Dr. Huszcza dále nastínil chápání jazyků jako struktury složené z vlastních podsystémů. V případě japonštiny jde např. o podsystémy starojaponštiny, kořenné japonštiny, xenojaponštiny, anglojaponštiny. Ačkoli by konference klidně mohla být nazvána mezinárodní – díky účasti lingvistů z Polska a Slovenska, neprofilovala se tak – i příspěvek polského profesora byl přednesen v češtině. Pokládám to za poměrně zvláštní – přes nespornou snahu – nebylo podání vždy srozumitelné.

Následoval příspěvek dvojice prof. RNDr. Václava Blažka, CSc. a Mgr. Michala Schwarze z Ústavu jazykovědy a baltistiky FF MU *Číslovky v sinitických jazycích*. Ten musím hodnotit jako zdaleka nejslabší. V poměrně zmateném úvodu představil prof. Blažek mnoho tabulek, které zachycovaly odlišné čtení různých číslovek na různých místech v různém čase. Slova se brzy ujal druhý z brněnské dvojice. Cílem bylo dokázat, že sinitické číslovky najdeme i v jazycích jihovýchodní Asie, a naopak, že ty ovlivnily některá čínská nářečí. Ve zmatené prezentaci, která se nesoustředila na daný problém, ale těkala mezi nespočtem řádků a sloupců se však hlavní sdělení poněkud vytratilo. Nemluvě o tom, že při užívání tabulek z Wikipedie, jistě nedošlo k terénním výzkumům, ale celá analýza stála na sekundární literatuře.

Jako třetí vystoupila dr. Marina Čarnogurská z Ústavu orientalistiky SAV v Bratislavě. Název jejího příspěvku *Pohľad na civilizlačnú „modernitu“ v 21. stor., determinovanú aj takými protikladnými kultúrno-antropologickými danosťami, ako je tvorba*

myšlienok a slov pomocou vizuálneho kontra zvukovo-fonetického mozgového centra vybízel k velkým očekáváním. Ale i zde musím konstatovat, že si dr. Čarnogurská položila příliš velký úkol. Spíše než pohled na „modernitu“ nabídla radu obyvatelům západní kultury, že jim učení se čínskému písmu pomáhá trénovat slabou vizuální paměť a představitivost. Úsměvně působila také zmínka, že vizualita se sídlem v levé hemisféře, trénovaná čínským písmem, způsobuje větší náklonnost Číňanů k levici. Celkově hodnotím vstup dr. Čarnogurské jako eklektický, pravděpodobně by téma – pokud by měla dostatek času – podala lépe.

Další dva vystupující, totiž PhDr. Viera Langerová a dr. David Uher, kvalitu konference nesporně zvýšili. První se věnovala vztahu vizuality a globalizace na příkladu vlivu masmédií a filmu. Ukázala, jak se nové identity tvoří často virtuálně a jak tento proces souvisí s přizpůsobováním se kulturně kolonizovaných oblastí kultuře svého kolonizátora, jímž je v globálním kontextu nepopíratelně americká kultura. Příspěvek hodnotím jako kvalitní podáním, strukturou i obsahem, přestože byl čtený. Dr. Uher z domácí univerzity pak na příkladu amerických filmů z čínštiny i do čínštiny analyzoval okcidentalismus. Jediné, co by se mu dalo vytknout, je, že pojem okcidentalismu užíval obecně na změnu významu a odlišný překlad. Mám za to, že pojem se většinou používá úžeji ve smyslu předsudku k odlišnému, tedy západnímu. Otázkou tedy je, nakolik závěr – že orientalismus v překladu názvů čínských filmů převažuje nad okcidentalismem překladů nečínských filmů do čínštiny, je pravdivý.

Po přestávce na oběd pokračovala odpolední část konference. Nejprve dr. Ivona Barešová z olomoucké Katedry asijských studií představila *Proměny japonských osobních jmen a kritérií jejich výběru s důrazem na současné trendy*. Ukázala roli jmen v Japonsku danou i tím, že zápis jmen se realizuje ve znacích. Jména tak mají různé konotace. Ohled při jejich výběru se klade na znakovou podobu (nejprve se však volí znění, až pak znaky), počet tahů, historické události aj. V současnosti dochází k stírání rozdílů mezi mužskými a ženskými jmény a také volbě jmen s ohledem na mezinárodní srozumitelnost. Dominují znaky s odkazem na přírodu. Suma znaků použitelných ve jménech je striktně dána. Příspěvek Mgr. Terezy Nakaya plynule navázal na předchozí a vhodně jej doplnil a rozvinul. Zdůraznil současnou potřebu originality. Oba představily téma důležité s ohledem na formování individuální identity.

Mgr. Halina Zawiszová z Ústavu Dálného východu Univerzity Karlovy představila příspěvek *K popularitě prostředků oslabujících ilokuční sílu výpovědi v konverzačních interakcích mladých Japonců*. Ukázala, jak společenská funkce jazyka určuje jazykové jevy. Analýzou komunikace se pokusila odhalit společenské vztahy mladých Japonců. Japonsku věnovaný blok zakončila Mgr. Sylva Martinásková z Katedry asijských studií Univerzity Palackého představením *Poezie haiku v dnešní japonské společnosti*. Soutěže haiku jsou dnes velmi populární a tvoří součást marketingu japonských firem.

Konferenci zakončil Mgr. Ján Ičo z Ústavu Dálného východu. Věnoval se roli internetu v současném Vietnamu na příkladu bloggerů. Ukázal, nakolik uvolnění svobody projevu a šíření internetu vede k růstu opozičních nálad a také reakci stát-

ní moci ve formě monitorování, cenzury apod. Z jeho slov vyplynulo, že na rozdíl od České lidové republiky, je situace v tomto ohledu liberálnější, i když nejistá.

Konference se oproti minulým letům konala v podstatně reprezentativnějších prostorách Uměleckého centra Univerzity Palackého. Tradičně si mohli zájemci zakoupit knihy z oboru za zvýhodněnou cenu. Za to je třeba pořadatele pochválit. Konference přilákala několik desítek posluchačů, kterým zprostředkovala současná bádání lingvistů zaměřených na sinosféru. Kvalita příspěvků nebyla zvlášť v dopoledním bloku vždy nejvyšší, přesto je nutno popřát pořadatelům mnoho úspěchů v dalších letech.

**Uher, David: Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků: teorie, etymologie a kultura
《说文解字》学说, 字源, 文化. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. 142 s. ISBN 978-80-244-3391-2.**

Zuzana Pospěchová

Zde představovaná monografie je disertační práci českého sinologa a pedagoga působícího na Univerzitě Palackého Davida Uhra, který se ve své odborné práci zaměřuje především na grammatologii a fonologii čínštiny. Disertační práce byla obhájena v roce 2002 na Nankingské univerzitě v České lidové republice.

Jedná se o odbornou monografii, v níž se autor zabývá tradiční čínskou grammatologií a jejím vztahem a především styčnými body s kulturní lingvistikou a etymologií. Tradiční čínská grammatologie je zde reprezentována dílem Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků (说文解字) hanského lingvisty Xu Shena (许慎). Vzhledem k tomu, že se jedná o disertační práci obhájenou v ČLR, je tato monografie napsána v čínštině, a tedy se obrací pouze na odbornou veřejnost znalou čínštiny. Nicméně je k práci připojeno resumé v anglickém i českém jazyce a jako příloha také „Doslov“ k Výkladu významu obrysových a rozboru struktury odvozených znaků rovněž v českém jazyce. Dále publikace obsahuje také čínsko-ruský a čínsko-anglický text „Doslovu“.

Monografie se vyznačuje jasnou logickou strukturou: je členěna na tři hlavní části, které jsou zmíněny již v samotném názvu práce. Jedná se o kapitoly teorie, kultura a etymologie. Každá z kapitol tvoří přehledný celek, ve kterém se autor zabývá příslušnou problematikou. V publikaci jsou obsaženy také funkčně začleněné tabulky a schémata, a navíc je vhodně doplněna o obrázky převážně s ukázkami čínského znakového písma.

První část je teoretickým základem celé publikace. Autor v ní erudovaně seznamuje čtenáře s příčinami vzniku a rozvoje grammatologie jako vědy v souvislosti

s historickým kontextem období jejího vzniku. Komplexně vysvětluje základní pojmy používané v tradiční čínské grammatologii (šest kategorií písma 六书, alogram 重文, determinativ 部首 a původní význam 本义 – dále jen „čtyři pojmy“). V souvislosti s těmito pojmy pojednává o již výše zmíněném „Doslovu“, který označuje za manifest tradiční čínské grammatologie a zároveň také za její první dějiny. Demonstraci teoretických principů představuje druhá část kapitoly, ve které se autor zabývá analýzou „čtyř pojmů“ na materiálu grafémů. Podnětný je také autorův pokus rozebrat a popsat pojmy tradiční čínské grammatologie za pomoci metod Saussurovského strukturalismu.

Druhá část publikace se zabývá především snahou v konfrontaci s tradiční lingvistikou definovat pomezí lingvistické disciplíny, přičemž nejvíce se věnuje antropologické lingvistice a sociolingvistice. Jako jejich součást totiž spatřuje kulturní lingvistiku a právě ta je pro tuto práci základním východiskem, protože se mimo jiné zabývá i čínským znakovým písmem, a to ve snaze odhalit jak „čtyři pojmy“ mohou odrážet jazykovou kulturu. Dále se v této části objevuje dvojí srovnání v duchu kulturní lingvistiky, které může být pro čtenáře velmi podnětné. Jedná se o srovnání percepce čínského znakového písma Čínou a dalšími zeměmi, které toto písmo adaptovaly pro zápis vlastního jazyka, a dále srovnání čínské a západní (především starověké řecké a římské) kultury ve smyslu díla Výklad znaků.

Třetí část je neméně poutavá jako části předchozí. Výše představené a popsané „čtyři pojmy“ jsou v ní použity v etymologickém rozboru čínských znaků, a to se zaměřením na fixaci písma. Opět zde nechybí praktická aplikace, kterou představuje etymologická analýza znakového materiálu.

Zde recenzovaná monografie si, jak je z výše uvedeného zřejmé, klade za cíl nalézt průnik mezi dílem Výklad významu obrysových a rozbor struktury odvozených znaků, kulturní lingvistikou a etymologií, což se jí velmi dobře daří. Tento průnik nalézá právě ve „čtyřech pojmech“ tradiční čínské lingvistiky, tedy v termínech šest kategorií písma, alogram, determinativ a původní význam. Dokládá, že termíny spadají jednak do oblasti zájmu kulturní lingvistiky, jednak hrají důležitou roli v etymologické analýze znakového písma. Publikaci lze rozhodně doporučit všem z odborné veřejnosti, kdo se zajímají o tradiční čínskou grammatologii a její zkoumání.